

İZMİR'İN BALKAN GÖÇMENİ EDİPLERİ (İnceleme ve Metinler)

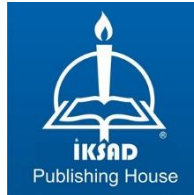
Atıf AKGÜN

İKSAD
Publishing House

İZMİR'İN BALKAN GÖÇMENİ EDİPLERİ (İnceleme ve Metinler)

Atıf AKGÜN

Copyright © 2024 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social

Researches Publications®
(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)
TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75
USA: +1 631 685 0 853
E mail: iksadyayinevi@gmail.com
www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.
Iksad Publications – 2024©

ISBN: 978-625-367-888-3
Cover Design: Gülcan ÖZEN
İn Design and Editor: Fazıl ÖZDAMAR
November / 2024
Ankara / Türkiye
Size = 16x24 cm

Not: Bu çalışma, Ege Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi Koordinatörlüğü'nde yürütülmüş olan 29701 Numaralı “İzmir'de Yaşamış/Yaşayan Balkan Göçmeni Edebiyat Temsilcilerinin ve Eserlerinin Tespiti ve İncelenmesi” başlıklı genel araştırma projesinden üretilmiştir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
KISALTMALAR	6
ÖN SÖZ	8
GİRİŞ	11
1. Çalışmanın Yöntemi.....	16
2. Balkanlar'dan Türkiye'ye Göçler.....	17
3. İzmir'de Balkan Göçmen Çevresi.....	21
I. BÖLÜM	27
İZMİR'DE YAŞAMIŞ/YAŞAYAN BALKAN GÖÇMENİ	
EDEBİYATÇILARDAN TESPİT EDİLENLER VE ESERLERİ 27	
1.1. Aziz Serbest (d. 1954-).....	29
1.2. Aynur Açıköz (d. 1964-).....	30
1.3. Hafız Abdullah Fehmi Meçik (d. 1869 – ö. 1945).....	31
1.4. Hasan Varadlı (d. 1940-).....	32
1.5. İbrahim Mustafa Şafak (d. 1944-).....	33
1.6. Lidya Cherieliuc (d. 1966-).....	33
1.7. Mehmet Behçet Perim (d. 1896 – ö. 1965).....	34
1.8. Mehmet Serbest (d. 1962-).....	35
1.9. Melahat İşyar (d. 1926 – ö. 2013).....	36
1.10. Mustafa Serbest (d.1956-).....	36
1.11. Mümin Yusuf Akın (d. 1948 – ö. 2023).....	37
1.12. Müsamettin Işık (d. 1943-).....	38
1.13. N. Şükrü Aydın (d. 1950-).....	40
1.14. Osman Akın (d. 1950-).....	40
1.15. Ramazan Ayyıldız (d. 1953-).....	41
1.16. Suna Yılmaz (d. 1950-).....	42
1.17. Şaban M. Kalkan (d. 1938-).....	42
1.18. Şevket Balla (d. 1969-).....	43
II. BÖLÜM	45
İZMİR'DE YAŞAYAN/YAŞAMIŞ BALKAN GÖÇMENLERİNİN	
EDEBİYAT ESERLERİ ÜZERİNE	45
2.1. Edebî Türler.....	45
2.2. Belirgin Temalar.....	48
2.3. İzmir Doğumlu ve Balkan Kökenli Edebiyatçılardan Tespit Edilenler Üzerine Değerlendirme.....	51
2.4. İzmir Balkan Göçmeni Sivil Toplum Kuruluşları ve Edebiyat Münasebetleri Hakkında Değerlendirme.....	53
III. BÖLÜM	61
İZMİR'DE YAŞAMIŞ/YAŞAYAN BALKAN GÖÇMENİ	
EDEBİYATÇILARIN İZMİR TEMALİ EDEBİ	
ÜRÜNLERİNDEN ÖRNEKLER	61
3.1. Aynur Açıköz.....	61

3.1.1. Türk Kahvesi	62
3.1.2. İzmir Desenleri	62
3.1.3. Ekim’de İzmir’de.....	63
3.1.4. Mühürsün Gözlerimde İzmir	63
3.2. Hasan Varadlı.....	64
3.2.1. Son Pişmanlık	65
3.2.2. Göçmen Kızı.....	67
3.3. İbrahim Mustafa Şafak	69
3.3.1. Bitmeyen Memleket Özlemi.....	69
3.4. Lidya Cherieliuc	72
3.4.1. İzmir’de Bugün	73
3.4.2. Ege Denizinde.....	73
3.4.3. Senin İçin Geri Döndüm Sana Döndüm İzmir	74
3.5. Mehmet Serbest.....	74
3.5.1. Bülbül Dağı Yandı, Meryem Ana Esir Kaldı	75
3.6. Melahat İşyar	76
3.6.1. İzmir ve Karşıyaka’m.....	76
3.6.2. Bağarası’nda Şölen	77
3.6.3. Körfezdeki Ses.....	77
3.6.4. İzmir’imi Seyrederken	78
3.6.5. Dikili	79
3.6.6. Dikili’nin Günlüğü.....	79
3.6.7. İzmir’de Bir Sonbahar Gecesi	80
3.6.8. Güzel İzmir’im.....	80
3.6.9. Şafaktan Geceye İzmir	81
3.7. Mustafa Serbest.....	81
3.7.1. İzmir’de Geceler	82
3.7.2. İzmir Sokakları	83
3.7.3. Karşıyakalı.....	83
3.7.4. Karşıyaka’dan Esen İmbat Rüzgârı	84
3.8. Mümin Yusuf Akın	85
3.8.1. İzmir’de Kış.....	85
3.8.2. Bir Çeşmenin Öyküsü	86
3.8.3. Dağları mı Yıkayım?.....	89
3.8.4. Türk’ün Büyüklüğü.....	90
3.8.5. Kordon Boyunda.....	92
3.9. N. Şükrü Aydın	93
3.9.1. Kınık.....	93
3.9.2. Bakırçay Mektubu.....	94
3.9.3. İzmir’i Sevmek	96
3.9.4. Güvertedeyim	97
3.9.5. Sone.....	98
3.9.6. Körfez’de Akşam.....	98
3.9.7. Türkülerle Selam Getirdik.....	99
3.9.8. Son Vatan	99

3.10. Osman Akın	100
3.10.1. İzmirli Dostlarıma	100
3.11. Ramazan Ayyıldız	101
3.11.1. - 706 -	102
3.11.2. - 541 -	102
3.12. Suna Yılmaz.....	102
3.12.1. İzmir'in Kurtuluşu	103
3.12.2. Karşıyaka'm.....	104
3.13. Şaban M. Kalkan.....	105
3.13.1. Karlı Randevu	105
3.13.2. Sıcak Gurbet	106
3.13.3. İzmir Sevdası	106
3.13.4. Bayındır Güzellemesi.....	107
3.13.5. İkinci Şiiri.....	107
3.14. Şevket Balla	108
3.14.1. Fincanda Pişen Türk Kahvesi	108
3.14.2. Saat Kule	109
IV. BÖLÜM	111
İZMİR'DE YAŞAMIŞ/YAŞAYAN BALKAN GÖÇMENİ	
EDEBİYATÇILARIN BALKAN TEMALİ EDEBİ	
ÜRÜNLERİNDEN ÖRNEKLER.....	111
4.1. Aynur Açıkgöz.....	111
4.1.1. Rumeli, Duygu Telinde İnce Nazım	112
4.1.2. Rodop Dağlarında Hüzün	112
4.1.3. Belene.....	113
4.2. Hasan Varadlı.....	115
4.2.1. Varadlı Ali'ye Kurulan Tuzak	116
4.2.2. Angaralar	118
4.3. İbrahim Mustafa Şafak	119
4.3.1. Dedemin Anahtarları.....	120
4.4. Lidya Cherieliuc.....	122
4.4.1. Yıl 1989.....	122
4.5. Mehmet Behçet Perim	123
4.5.1. Geçit Ver Kamçı	123
4.5.2. Tunalılar Marşı	124
4.5.3. Mektepçilik ve Partizanlık.....	125
4.6. Mehmet Serbest.....	126
4.6.1. Rodoplar	127
4.6.2. Kırcaali Şehri.....	127
4.7. Mustafa Serbest.....	128
4.7.1. Balkan Benim Sevdalım.....	128
4.7.2. Makedonya Diyarı	129
4.7.3. Berat Dedikleri Yer	129
4.7.4. Kosova'da Goralı Bir Türk.....	130

4.7.5. Ey Üsküp	131
4.8. Mümin Yusuf Akın	132
4.8.1. İster Misin.....	132
4.8.2. Sen Ağlama Kosovalım.....	133
4.9. N. Şükrü Aydın	134
4.9.1. Bir Göç Hikâyesi	134
4.9.2. Prizren	138
4.9.3. 1996 Üsküp.....	139
4.10. Osman Akın	140
4.10.1. Kırcaali	140
4.10.2. Mestanlı	141
4.10.3. Rumeli	141
4.11. Ramazan Ayyıldız	142
4.11.1. Cebel	143
4.11.2. Kırcaali	143
4.11.3. - 767 -	144
4.12. Suna Yılmaz.....	145
4.12.1. Kara Deniz / Çerno More	146
4.12.2. Merhaba Memleketim	146
4.12.3. Al Hadi Beni Rüzgâr.....	147
4.12.4. Doğduğum Şehir: Dobriç	147
4.13. Şaban M. Kalkan.....	148
4.13.1. Razgrad Saati İle Söyleşi.....	149
4.13.2. Diyar Çekimi	150
4.13.3. Deliorman'a Mesaj.....	150
4.13.4. Anamın Mezarında Vatan Düşüncesi.....	151
TARTIŞMA VE SONUÇ	152
KAYNAKLAR	157
EKLER	163
EK 1: Temsilcilerin Fotoğrafları	163
EK 2: İzmir'de Yaşayan/Yaşamış Balkan Göçmenlerinin Edebiyat Konulu Bazı Yayınlarının Kapakları	168
EK 3: Yaşayan Temsilciler ile Gerçekleştirilen Görüşmelerden Bazı Fotoğraflar.....	184
Atıf AKGÜN.....	187

*İzmir'den Balkanlar'a gönül köprüleri kuran
şâir ve yazarlarımıza...*

KISALTMALAR

age.	: adı geçen eser
agm.	: adı geçen makale
Alm.	: Almanca
BALGÖÇ	: Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
BALKAD	: Balkan Kadınları Derneği
BALYAZDER	: Uluslararası Balkan Yazarları Araştırma ve Kültür Derneği
BAP	: Bilimsel Araştırma Projesi
BGF	: Balkan Türkleri Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu
bk.	: bakınız
C	: cilt
çev.	: çeviren/ler
d.	: doğum
ed.	: editör/ler
EÜ	: Ege Üniversitesi
Fr.	: Fransızca
GERB	: Bulgaristan'ın Avrupalı Gelişimi için Yurttaşlar Partisi (Bulgarca)
HÖH	: Hak ve Özgürlükler Hareketi (Bulgaristan)
ID	: Identification Number (T. Kullanıcı Numarası)
İBB	: İzmir Büyükşehir Belediyesi
İKSAD	: İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü
İng.	: İngilizce
KAMUSEN	: Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu
KIBATEK	: Kıbrıs, Irak, Balkanlar ve Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu
MAKGÖÇ	: Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
MAKSAD	: Makedonya Stratejik Araştırmalar Derneği
ö.	: ölüm
s	: sayı
SEDEP	: Soydaş Edebiyat Destek Programı Projesi
STGM	: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
T.	: Türkçe
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
vb.	: ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
vd.	: ve devamı, ve diğerleri

vs. : vesaire
yyy : yayın yeri/yılı yok
YTB : Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

ÖN SÖZ

Türk Dünyası toplulukları arasında Balkan Türkleri, Türkçenin resmî devlet dili statüsünde olmadığı ülkelerde varlıklarını sürdürmeleri ve sosyal tarihlerinde göçlerin geniş yer tutması ile farklı bir yere sahiptir. Söz konusu durumları ile Balkan Türklerinin sosyo-kültürel alanda dezavantajlı gruplar arasında olduklarını söylemek de mümkündür. Çeşitli sosyo-kültürel ve politik nedenlerden dolayı özellikle son yüzyıllık süreçte göç gerçeğiyle sürekli karşı karşıya olan Balkan Türklerinin gerçekleştirdikleri göçlerin en önemli hedef ülkesi Türkiye olmuştur. Bu bağlamda Balkan Türkleri üzerine sosyal bilimlerin farklı şubelerinde yapılan bilimsel çalışmaların gerçekleştirildiği ülkeler arasında Türkiye öne çıkmıştır.

Bu çalışma Ege Üniversitesi tarafından desteklenen ve Ağustos 2024’de tamamladığımız “İzmir’de Yaşamış/Yaşayan Balkan Göçmeni Edebiyat Temsilcilerinin ve Eserlerinin Tespiti ve İncelenmesi (ID numarası: 29701)” adlı bilimsel araştırma projesinden üretilmiş; sonrasında yapılan ekleme ve çıkarmalarla nihai şeklini almıştır. Bu kısımda adı verilen projenin başlangıcından tamamlanmasına ve proje çıktısının kitap çalışmasına dönüşme süreci hakkında bilgi vermek, okuyucunun bu kitaptaki verileri daha sağlıklı değerlendirmesi için elzemdir.

Balkan Türklerinin Türkiye’ye göçleri üzerine yapılan akademik çalışmalarda söz konusu göçlerin özellikle tarihî ve sosyolojik yönü üzerinde durulmuştur. Bu projenin hazırlık aşamasında bu genel durum dikkate alınarak Balkan Türklerinin Türkiye’ye gerçekleştirdikleri göçler ve bu göç hareketleri neticesinde oluşan edebiyat varlığının araştırılmaya değer bir alan olduğu düşünülmüştür. Balkan Türkleri edebiyatları alanında uzmanlaşmış ve saha çalışması konusunda yetkin yürütücü ve araştırmacıdan oluşan bir ekip tarafından söz konusu edebî malzemenin araştırılması ve bu vesileyle mevcut edebî birikime dikkat çekilmesi fikri bu projenin temelini oluşturmuştur. Bu noktada geniş bir coğrafya olan Balkanlar’dan Türkiye’ye gerçekleşen göçlerin bir bölge sınırlaması ile İzmir ili özelinde ve birincil kaynaklar eksenindeki tespitlerle incelenmesi uygun görülmüştür.

İzmir’deki Balkan göçmeni çevresi üzerine özellikle tarih, sosyoloji, coğrafya ve halk bilimi alanlarında yapılmış akademik çalışmalar mevcuttur. Proje hazırlık aşamasında söz konusu çalışmalar taranarak İzmir’deki Balkan göçmeni muhiti hakkında genel bilgilere ulaşılmak amaçlanmıştır. Bu tarz çalışmalarda tespit ettiğimiz hususlardan biri projede odaklanılan toplum kesimine yönelik sosyal bilimlerin birçok şubesinde yapılan incelemelerde edebiyat varlığı bakımından özel bir incelemenin hâlihazırda gerçekleştirilmemiş olmasıdır.

Proje kapsamında daha önce edebiyat varlığı yönünden herhangi bir bütüncül araştırmaya konu olmamış İzmir’deki Balkan göçmeni edebiyatçıların ve eserlerinin tespiti noktasında dijital ortamda yer alan veriler, kısmen kütüphane ortamında bulunan ve büyük oranda da saha çalışması ile doğrudan şâir ve yazarların kendilerinden elde edilen eserler ve bilgiler kullanılmıştır. Bu bağlamda proje takvimi ve imkânları dâhilinde EÜ

Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı öğretim üyesi Doç. Dr. Fazıl Özdamar (Araştırmacı) ile birlikte İzmir genelinde literatür, saha araştırması ve incelemelerde bulunulmuş; şehir, sahip olduğu Balkan göçmeni edebiyatçı varlığı bakımından taranmıştır. Proje sonucunda ulaşılan edebiyat malzemesinin temsilciler, eserleri ve eser içeriklerine dair niceliksel ve niteliksel veriler proje sonuç raporunun hacmi gereği ana hatlarıyla ve kısmen sunulmuştur. Projenin tamamlanmasının ardından bu projede elde edilen veriler, daha da genişletilip ayrıntılandırılarak elinizdeki bu kitap çalışmasına dönüştürülmüştür.

İzmir ili özelinde ikamet etmiş/eden ve Balkan doğumlu edebiyatçılarla sınırlı bu çalışmada genellikle yüz yüze görüşme ve odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın güncel niteliği ve birçoğu sadece kendi çevreleriyle sınırlı tanınırlığı olan ediplerin tespit edilmesi araştırma döneminin büyük kısmında saha çalışması tarzında ilerlenmesini gerektirmiştir. Araştırmanın İzmir ili ile sınırlı olması maddiyat ve ulaşım kaynaklı sorunları aşgariye indirerek yaklaşık bir yıllık süre zarfında önemli ilerleme kaydedilmesini sağlamıştır. Türkiye'deki en büyük Balkan göçmeni sivil toplum kuruluşlarından biri olan BALGÖÇ (Bursa Şubesi) tarafından 11-12 Haziran 2024 tarihlerinde düzenlenen "Balkanlı Şair ve Yazarlar Buluşması" doğrudan konu alanımızda olduğu için proje kapsamında şehir dışı tek araştırma gezisi Bursa'ya düzenlenmiştir.

Özellikle Balkan göçmeni sivil toplum kuruluşları etrafında hareket eden söz konusu hedef edebiyatçı zümreye ulaşmak için İzmir'de faaliyet gösteren çok sayıda Balkan/Rumeli göçmen veya mübadil derneği yetkilisi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Balkan doğumlu ve İzmir'de yaşayan on iki temsilci (Aynur Açıkgöz, N. Şükrü Aydın, Şaban M. Kalkan, Aziz Serbest, Şevket Balla, Osman Akın, Ramazan Ayyıldız, Mehmet Serbest, İbrahim Mustafa Şafak, Müsamettin Işık, Lidya Cherieliuc, Mustafa Serbest) ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Hayatta olmayan dört temsilci (Hafız Abdullah Fehmi, Mehmet Behçet Perim, Melahat İşyar, Mümin Yusuf Akın) hakkındaki bilgiler ise eserlerinden, yakın çevrelerinden/tanıyanlardan veya literatür kaynaklarından elde edilmiştir. Alanında ilk olan bu çalışmanın ileride tespit edilecek şahıslar ve eserleri ile geliştirilmesi hedeflerimiz arasındadır.

Bu çalışma, Ege Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi Koordinatörlüğü'nde yürütülmüş olan 29701 Numaralı "İzmir'de Yaşamış/Yaşayan Balkan Göçmeni Edebiyat Temsilcilerinin ve Eserlerinin Tespiti ve İncelenmesi" başlıklı genel araştırma projesinden üretilmiştir. Bu itibarla EÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'ne projeye sağladıkları destek için teşekkürlerimizi sunarız. Araştırmanın özellikle şehir genelindeki tarama ayağında çok sayıda sivil toplum kuruluşu yöneticisiyle iletişim kurulmuştur. Bu kapsamda Balkan Türkleri Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu ve İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği (BALGÖÇ) genel başkanı Abdürrahim Nursoy, İzmir Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma

Derneği (MAKGÖÇ) genel başkanı İlhami Yıldız, Ege Balkan Türkleri Federasyonu genel başkanı Hüseyin Kocaman, İzmir Trakyalılar Derneği ve İzmir Balkan Güçbirliği Platformu genel başkanı Bahattin Kılıç, Karşıyaka Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği başkanı Remzi Akyürek, İzmir Balkan Kafkas Türkmen Platformu başkanı Alaaddin Türkoğlu, İzmir Gültepe Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği başkanı Birol Özkardeşler, Bornova Makedonya Stratejik Araştırmalar Derneği başkanı Günay Cankurtaran, İzmir Bosna Sancak Derneği Abdullah Gül ve Uluslararası Giritliler ve Mübadiller Federasyonu genel başkanı Zafer Güzelkasap'a bilgi paylaşımları için minnettarız. İzmir'de Balkan göçmenleriyle ilgili çok sayıda edebiyat etkinliğinin düzenleyicisi olan KIBATEK'in onursal başkanı Feyyaz Sağlam'a, bazı temsilcilere ve yayınlara ulaşmamızda desteklerini esirgemedikleri için teşekkür ederiz. Bu kısımda hem proje ekibinde araştırmacı olarak yer alan hem de bu çalışmanın editörlüğünü üstlenen Doç. Dr. Fazıl Özdamar'ın gerek araştırma sürecinde gerekse yayın sürecinde sergilediği emeğin çalışmanın olgunlaşmasında büyük katkı sağladığını belirtmek isteriz. Çalışmamıza değer ve destek vererek yayını üstlenen İKSAD Yayınevi'ne ve proje sürecinde görüşme imkânı bulduğumuz kıymetli şâir ve yazarların her birine büyük bir şükran borçluyuz.

Atıf AKGÜN
İzmir - Ekim 2024

GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar Balkanlar'da yaşayan Türkçenin ve Türk edebiyatının varlığının Balkan göçmeni şâir ve yazarlar örneğinde tespit edilmesi; muhacir/göçmen kimlikleri ile söz konusu kitlenin Türkiye'de meydana getirdiği edebiyat hareketinin İzmir özelinde ortaya çıkarılması ve bu sûretle sosyal yapıda Balkanlı kimliği ile bilinen bu kitlenin eserlerinde şehrin sosyo-kültürel dokusunun edindiği yerin tematik metin örnekleri (İzmir ve Balkan temalı edebî ürünler) aracılığıyla ortaya konulması bu çalışmanın temel amaçları arasında yer almaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda bir dünya dili olan Türkçenin Türkiye dışındaki diğer Balkan ülkelerinde doğmuş ve Türkiye'ye göç etmiş temsilcileri ile o bölgede de varlık gösterdiğini, Balkan ülkelerinde Türk dilinin varlık göstermesinde etkin olan unsurların neler olduğunu bizzat Türkiye'ye göç etmiş olan şâir ve yazarları aracılığıyla ortaya koymak bu çalışmasının diğer amaçları arasındadır.

Türkiye'de ve daha özelinde İzmir'de bu çalışmaya konu olan göçmen şâir ve yazarların edebî ürünlerini içeren kitaplarının “genellikle” kendi imkânları ile yayımlandığı ve bilinirliğinin göçmen muhitleri ile sınırlı kaldığı gözlenmiştir. Bu bağlamda konu hakkında çalışma yapılması, kanaatimizce bu konuyla ilgili literatür yetersizliği ve birincil kaynakların eksikliği nedeniyle sürekli ötelenegelmiştir. Bu nedenle de Türk Dünyası Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı, Göç Sosyolojisi, Kent Tarihi uzmanları ya da diğer bilim disiplinlerinde bu alanla ilgili çalışan araştırmacılar söz konusu edebî zümreye dair herhangi bir bilimsel kaynağa sahip değildir. Bu bağlamda ilgili çalışmanın en temel gerekçesi Balkanlar ve Türkiye'de edebiyat bilimcilerinin varlığından kısmen haberdar oldukları bu göçmen şâir ve yazar grubu hakkında doğrudan bilimsel bir veri elde etmek ve bu veriyi bilim dünyasının istifadesine sunmaktır. Bu vesileyle bu çalışmada elde edilen veri ve bulgular, daha sonra yapılması muhtemel birçok akademik çalışmada birincil referans kaynağı olabilecek ya da ilgili alandaki muhtemel çalışmalar için yol gösterici olabilecektir. Balkan ülkelerinden Türkiye'ye kitlesel göçlerin durması ve mevcut edebiyatçı kitlenin giderek yaşlanıyor olması, bu mevcut edebî ortamın bir an önce literatüre kazandırılmasını daha da önemli hâle getirmiştir.

Alanındaki mevcut durumdan hareketle bu çalışmanın diğer önemli gerekçeleri arasında şu hususlara dikkat çekilebilir: Balkanlar'dan İzmir'e göçen şâir ve yazarların dil ve edebiyat varlığını, doğrudan bu şâir ve yazarlardan edinilen bilgilerle destekleyerek ortaya koymak, bu edebiyatçılarla ilgili ilk bilimsel envanteri oluşturmak, Türk dili ve edebiyatının Balkan ülkelerindeki varlık mücadelesinde Türk şâir ve yazarların üstlendiği rolü Balkanlar'dan göçen temsilciler aracılığıyla tespit etmek ve elde edilen bilgilerle Türk Dünyası edebiyatları içinde Balkan Türkleri ve göçmen edebiyatı üzerine çalışan araştırmacıların başvurabileceği temel bir kaynak oluşturmaktır.

Çalışmanın konusunu Balkanlar'dan İzmir'e göç etmiş olan şâir ve yazarların biyografileri ile edebî eserlerinden yapılacak tematik seçki

(Balkanlar, İzmir ve Türkiye temalı edebî ürünleri) oluşturmaktadır. 1990 sonrası artış gösteren ve İzmir'in özellikle Bornova, Buca ve Gaziemir gibi göçmen yoğunluğu fazla olan ilçelerinde Balkanlı şâir ve yazarların kendi imkânları ile yayımladıkları eserlerle oldukça ciddi boyutlara ulaşan söz konusu edebî hareketin tarihsel gelişimi, önemli temsilcileri ve edebî ürünlerinin genel karakteristiğinin ortaya konulması ihtiyacı, İzmir şehir kültürü ile söz konusu edebiyatçı zümrenin münasebeti henüz belirlenmemiş problem durumları olarak ortadadır.

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'ne “serbest göçmen”, “mülteci” veya “anlaşmalı göçmen” olarak gelen Balkan Türklerinden İzmir'e göç eden ve İzmir'de edebiyat faaliyeti gerçekleştiren şahsiyetler hakkında bilgi ile eserlerinden örnekler yer almaktadır. Osmanlı Devleti döneminde Balkanlar'dan İzmir'e göç eden edebî şahsiyetler araştırmanın kapsamı dışındadır. Bu doğrultuda çalışmada hayatta olan veya vefat etmiş şâir ve yazarlar da yer almıştır. Araştırmanın merkezinde İzmir'e göç eden Balkanlı şâir ve yazarların biyografilerinin temin edilmesi ile İzmir'deyken yayımladıkları Türkçe eserlerinden bir seçki yapılarak sunulması yer almaktadır. Çalışmanın hazırlık aşamasında söz konusu şâir ve yazar varlığının özelde İzmir kültür ortamında genelde ise Türkiye'deki göçmen edebiyatı sahasında bir edebiyat hareketi tesis ettiği varsayımı bulunmaktadır. Bu sebeple çalışma, söz konusu edebî hareketi; temsilcileri, şehir kimliğini yansıtan eserleri, edebî ürünlerinin genel karakteristiğini yansıtan örnek metinler ile ortaya koymaktadır.

Günümüzde edebiyata dair adlandırmaların tema ve ideolojiye, üreticilerinin profiline, hedef kitleye ya da merkeze taşınan konulara göre çeşitlenerek “Gençlik Edebiyatı, Hiciv Edebiyatı, Çocuk Edebiyatı, Memleket Edebiyatı, Gurbet Edebiyatı, Sürgün Edebiyatı, Millî Edebiyat, Köy Edebiyatı, Sosyalist Edebiyat, Savaş Edebiyatı” vb. gibi örneklerle temsil edildiği görülmektedir. Söz konusu edebiyat disiplinlerine özellikle 19. yüzyıldan itibaren “Göçmen Edebiyatları” kavramını da eklemek mümkündür (Akgün, 2016, s. 91).

“Göçmen Edebiyatı” kavramı için literatürde tercih edilen adlandırmalar arasında “Göçer Edebiyatı”, “Mehcer Edebiyatı”, “Göç Edebiyatı”, “Muhaceret Edebiyatı”, “Sürgün Edebiyatı” ya da “Diaspora Edebiyatı” gibi örnekler yer almaktadır. Dünya genelinde Migrant Literatüre (İng.), Migrantenliteratur, Exilliteratur, Gastarbeiterliteratur (Alm.), Littérature Immigrée (Fr.) vb. isimlerle karşımıza çıkan bu adlandırmaların odağında göç olgusu bulunmaktadır. Edebî ürünler arasında göç temasını işleyen örnekler bulunmaktadır ancak ve bu tarz ürünler toplamını bir “göç edebiyatı” olarak tanımlamak yetersiz olacaktır. Göç edebiyatından farklı olarak “göçmen edebiyatı” kavramı azınlık durumunda kalan temsilcilerce ve ana dili coğrafyalarından uzak bir bölgede meydana getirilen edebiyatı işaret etmektedir. Dolayısıyla “Göçmen Edebiyatı” kavramı ile ifade edilen alan sadece edebî ürünler toplamı değil göçmen temsilcileri ve göçmen muhitleri ile yeni bir edebiyat ortamıdır (Akgün, 2016, s. 92).

Göç; dinî, siyasi, iktisadi, sosyal veya başka nedenler dolayısıyla insan topluluklarının yaşamlarının tamamını veya bir kısmını geçirmek üzere bir yerleşim bölgesinden başka bir bölgeye yerleşerek gerçekleştirdikleri coğrafi yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmaktadır (Akkayan, 1979, s. 21). Balkan Türklerinin Türkiye'ye göçleri önemli oranda zorunlu gerçekleşen, devlet kontrolündeki göçlerdir. Resmî ya da gayri resmî yollarla göçe yönltilen Balkan Türklerinin Türkiye'ye gerçekleşen kitlesel göçleri Balkan Savaşı yıllarında başlamış olsa da bölgede yeni devletlerin kurulması sonrasında sistematik hâle gelmiştir. Balkanlar'ın asli unsurlarından olan Türkler, söz konusu demografik gerilemeler nedeniyle günümüzde Balkan ülkelerinde azınlık durumunda varlık göstermektedirler. Osmanlı Devleti sonrasında Balkanlar'da yeni ulus devletlerin kurulması ile bölgedeki Türkler, Bulgaristan, Batı Trakya, Kosova, Makedonya ve Romanya Türkleri olarak anılmaya başlamıştır. Balkan Türkleri söz konusu yeni devletlerin kuruluşlarından itibaren süreç içerisinde yerel edebiyatlarını; Çağdaş Balkan Türkleri Edebiyatlarını meydana getirmiştir. Ancak Balkanlar'daki asli azınlık grupları arasında yer alan Balkan Türkleri belli aralıklarla ve çeşitli devlet politikaları nedeniyle Türkiye'ye göç etmiş/göçe zorlanmıştır. Balkan Türklerinin Anadolu'ya gerçekleşen göçlerinin kuşkusuz farklı sosyolojik sonuçları olmuştur. Bu göçlerin edebiyat alanındaki en önemli sonucu, Balkan Türkleri Edebiyatının Türkiye'de göçmen temsilcileri ile yaşam alanı bulması biçiminde gelişme göstermiştir.

Balkanlar'da gelişen yerel çağdaş Türk edebiyatı birikiminin, göçlerle Türkiye'de de temsil alanı bulmasının nedenleri arasında Balkanlar'dan göçe zorlanan Türkler arasında özellikle aydın kesimin bulunması ve orada Türkler tarafından yazı dilinde İstanbul Türkçesinin tercih edilmesi belirleyicidir. Aynı zamanda söz konusu edebiyat temsilcileri, Türkiye'de ortaya koydukları edebî üretimin Balkanlar'daki Çağdaş Türk Edebiyatı varlığı için de önemli bir katkı sağladığı düşüncesine sahiptir. Yugoslavya döneminde Makedonya ve Kosova merkezli göçler ve Bulgaristan'dan yaşanan göçlerin ana ekseninde yer aldığı göç hareketleri periyodik niteliğe sahip olmuştur. Bulgaristan Devleti döneminde Türkiye'ye gerçekleşmiş ilk büyük göç literatürde "1950-51 Göçü" olarak bilinen göçtür. Yugoslavya'dan ise II. Dünya Savaşı ve Tito Dönemi sonrasında ağırlık kazanmak üzere 1950'li yıllardan itibaren Anadolu'ya göçlerin arttığı görülür. Sosyalist dönemde Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1949-51 göçleri ile parçalanmış ailelerin göçleri "Yakın Akraba Göçü" olarak adlandırılmış ve 1969-1978 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bulgaristan'dan gerçekleşen ve "1989 Büyük Göçü" olarak bilinen en son göç akımında ise 350 bine yakın Balkan Türkü Türkiye'ye gelmiştir (Çağlayan, 2007, s. 27).

Çalışma alanı olarak belirlenen Türkiye'deki Balkan göçmeni şâir ve yazarlar ile bu temsilcilerin oluşturdukları edebiyat ortamı bütüncül bir görüntü sergilememektedir. Türkiye'de yayımlanan birkaç antolojide yer almış bazı tanınmış edebî şahsiyet dışında, bu temsilcilerin çalışmaları genel bir yaklaşımla incelenmediği için bu alanda kayda değer bir literatüre ulaşmak

da mümkün görünmemektedir. Aynı zamanda söz konusu edebiyat üreticilerinin kitap olarak yayımlanan eserleri de bir kısmı yayınevlerinde yayımlanmadıkları için genel bir dağıtım açısından çoğunlukla yoksun kalmıştır.

Türkiye’de Balkan göçmeni şâir ve yazarların edebiyat faaliyetlerine dair ilk toplu verilere 1997 yılında T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi’nin 7., 8. ve 9. ciltlerinde yer alan bilgiler arasında rastlanmaktadır. Sırasıyla Makedonya Türk Edebiyatı/Yugoslavya Türk Edebiyatı (7. Cilt); Bulgaristan Türk Edebiyatı (8. Cilt) ve Batı Trakya ve Kıbrıs Türk Edebiyatı’nda (9. Cilt) incelenen bazı edebî şahsiyetlerin kısa biyografilerinde Türkiye’ye göç ettikleri bilgisine yer verilir. Bu bağlamda Makedonya sahasından Enver Tuzcu, Mahmut Kıratlı, Suat Engüllü; Kosova’dan Aziz Serbest, Reşit Hanadan, Bulgaristan’dan Sabri Tata, Niyazi Hüseyin, Ömer Osman; Batı Trakya’dan Abdürrahim Dede, Ferruh Mehmet Pazvantoğlu vb. isimler Türkiye’ye kısa süreli veya daimi göç eden temsilciler arasında verilmektedir. Kuşkusuz bu ilk ve öncü çalışmada yer almamış çok sayıda benzer temsilcinin Türkiye’de edebî faaliyeti olmuş ve doğrudan kendileri tarafından 1923’ten itibaren Türkiye’de yayımlandığı bilinen edebî eserlerinde biyografileri de kısmen yer almıştır. Ana akım Türk edebiyatı ortamının dışında kalan söz konusu edebiyatçı zümrenin tespiti ve eserlerinin temininde Balkan göçmenlerinin sivil toplum kuruluşları en önemli yol gösterici durumundadır. Örneğin Balkan Türkleri Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu (BGF)’nin yayın organı olarak 1991 yılından bu yana yayımlanmakta olan “Balkanlarda Türk Kültürü” dergisi Türkiye’deki Balkan göçmeni şâir ve yazar kadronun varlık gösterdiği ilk ve önemli yayın platformlarından biri olmuştur. Herhangi bir sivil toplum kuruluşu bünyesinden bağımsız olarak söz konusu göçmen şâir ve yazar kadro tarafından tesis edilen en önemli yayın organı ise 1996-2009 yılları arasında Bulgaristan göçmeni Mehmet Çavuş ve yakın edip arkadaşlarının birlikte çıkardıkları “Tuna” dergisidir ve özellikle Bulgaristan göçmeni şâir ve yazarların bulunduğu kültür yönü baskın bir edebiyat dergisi olmuştur. Türkiye’nin muhtelif şehirlerinde olduğu gibi İzmir’e göç etmiş ve burada yaşayan/yaşamış Balkan göçmeni şâir ve yazarların tespitinde de sivil toplum yapılanmalarının yeri oldukça önemlidir. İzmir genelinde, Türk Dünyası’yla ilgili 85 dernek bulunduğu bilinmektedir. Bu derneklerin yöneticileri ve/veya üyeleriyle görüşerek, etkinliklerini gözlemleyerek ve bu dernekler hakkında çevrimiçi ve basılı kaynaklardan yararlanarak araştırma kapsamında belirlenen hedef edebiyatçı zümreden bir bölümüne ve eserlerine ulaşılmıştır. Söz konusu derneklerin 67’si Balkan Türkleriyle, 13’ü Kafkasya ve Karadeniz Türkleriyle, 4’ü Orta Doğu Türkleriyle ve 1’i Kıbrıs Türkleriyle ilgilidir (Yüksel, 2021, s. 2). Bu noktada İzmir merkezli Kıbrıs, Irak, Balkanlar ve Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu (KIBATEK), Türkiye’deki ve özellikle İzmir’deki Balkan göçmeni şâir ve yazarların etkinlik gösterdiği STK’lar arasında yer alan söz konusu yapılanmalardan öne çıkan bir örnektir.

Çalışmanın konusundaki literatür birikimi sınırlı olduğu için mevcut literatürün tespiti noktasında göçmen sivil toplum kuruluşları ile göçmen süreli yayın faaliyetlerine yönelik taramalar önemlidir. Bu alanlardaki çalışmalarımızın yanı sıra çalışmanın öncesinde mevcut literatüre dair tespit edilen kitap niteliğindeki çalışmalar hakkında ise genel bilgiler şöyledir:

Türkiye’de bu konuda ele alınan edebiyatçılardan bir kısmı özellikle antoloji niteliğindeki çalışmalarda yer almış ve bu bağlamda Türkiye’de yayımlanan çalışmalara konu olmuştur. Söz konusu antoloji/derleme niteliğindeki çalışmalarda genellikle ürün seçkilerine yer verilmiş olup şahsiyetlerin edebî yaratıcılığı üzerinde değerlendirmelere girilmemiştir. Bu tarz çalışmalarda bazı temsilcilerin kısa biyografilerinde Türkiye’ye göç ettiği bilgisi ile yetinilmiş ancak bu veri, çalışmamızda kritik öneme sahip olmuştur. Bu tarz çalışmalar doğrudan ilgili şahsiyetlerin edebiyat varlığına odaklanmamış olsalar da adı geçen şahsiyetler ve yayınları hakkında ilk genel bilgileri sunmuş olmaları bakımından değerlidir. Söz konusu çalışmalardan tespit edilip incelenenler şunlardır:

Tablo 1: Türkiye’de Balkan Göçmeni Edebiyatçıların Bilgisine Yer Verilen Antoloji ve Derleme Çalışmaları

Aladağ, Adnan (2008). Ardino Sevdadır, Arda Dilinde. Bursa: Düşlem Yayınları.
Atasoy, Ahmet Emin (2014). Birikmiş Yansımalar Vitrini. Sofya: Aziz Kliment Ohridski Üniversitesi Yayınevi.
Bahtiyar, Niyazi Hüseyin (1996). Çağdaş Rodop Türk Şairlerinden Esintiler. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
Bahtiyar, Niyazi Hüseyin (2001). Bizim Anayurt Antolojisi-Şiirler. İstanbul: Bizim Anayurt Yayınları.
Bayramöz, Sabahattin (2002). Türkçenin Sarmaşıkları (Bulgaristan Türklerinin Şiirlerinden Seçmeler). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
Çavuş, Mehmet (1988). 20. Yüzyıl Bulgaristan Türklerinin Şiiri Antoloji. İstanbul: Yaylacık Matbaası.
Çavuşoğlu, Mehmet Şükrü (2016). Bulgaristan Türklerinin Şiirinden Örnekler. Bursa: Alp Yayınları.
Güler, Hüseyin Rasim (2009). İncilerden İnciler. Prizren: Bay Yayınları.
Hafız, Nimetullah (1987). Bulgaristan’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi Cilt 1. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
Hafız, Nimetullah (1987). Bulgaristan’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi Cilt 2. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
Hafız, Nimetullah (1989). Bulgaristan’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi Cilt 3. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
Hafız, Nimetullah (1989). Yugoslavya’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi Cilt 1-3. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
M. Kalkan, Şaban (2018). Bulgaristan Türk şiiri I-II. Ankara: Bengü Yayınları.

Mercan, Hasan (2000). *Balkanlarda Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Yenisoy, Hayriye Süleymanoğlu (1997). *Türk Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 8. Cilt (Bulgaristan Türk Edebiyatı)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

1. Çalışmanın Yöntemi

Araştırmada veri toplama ve veri analizi süreçlerini kapsayan Nitel Araştırma Yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın araştırma evrenini Balkanlar'dan İzmir'e göç etmiş ve bu şehirde edebiyat eseri yayımlamış şahsiyetler ve edebiyat ürünleri oluşturmuştur. Söz konusu şahsiyetlerden ve edebî ürünlerinden araştırma sürecinde tespit edilenler ise araştırma örneklemimizi teşkil etmiştir. Balkanlar'dan İzmir'e göç etmiş ve bu şehirde yaşadığı süreçte edebiyat eseri yayımlamış şahsiyetler ve onların edebiyat ürünlerine odaklanan bu çalışmada araştırma konusunu yorumlamaya uygun nitelikte ve genelleme amacı taşıyan; bu bağlamda da araştırma evrenini temsil etmesi beklenen dar bir örnekleme sahip olmuştur. Araştırmanın örneklem verileri "Alan Araştırması" (Saha Çalışması) adı da verilen nitel araştırma yöntemi ile tespit edilmiştir. Bu bağlamda hedef şahısların bilgilerine ve eserlerine sahip olması muhtemel sivil toplum kuruluşları ile kişiler nezdinde iletişime geçilerek çalışmanın amaçları doğrultusunda ilgili kurumlar ve kişiler odağında araştırma ve tarama faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Veri toplamaya yönelik kullandığımız bir diğer nitel araştırma tekniği "Derinlemesine Görüşme" (Yapılandırılmamış Görüşme veya Etnografik Görüşme)'dir. Araştırma kapsamında değerlendirilen STK yetkilileri, yayıncılar, koleksiyonerler, edebî üretici vd. kişilerle derinlemesine görüşme tekniği ile gerçekleştirilen etkinliklerde planlama esnekliği ve açık uçlu soru imkânı, araştırma konusuna ilişkin bütün ayrıntılara ve boyutlara dair birçok bilginin görüşme sürecinde elde edilmesini sağlamıştır.

Literatür taraması ve derinlemesine görüşmeler ekseninde gerçekleştirilen veri toplama ve deşifre aşamasından sonra veri analizinde tercih ettiğimiz en temel nitel araştırma tekniği, veri biçimimiz sözel ve metinsel yazılı dokümanlar olduğu için "Doküman Analizi" olmuştur. Çalışmada önceden belirlenmiş bir teori üzerinden hareket edilmemiştir. Çalışmanın evren ve örneklemini oluşturan edebî şahsiyetlerin ve eserlerinin tespiti konusunda kapsamlı sınırlamalara gidilmemiş olması ve elde edilecek edebî malzemeye göre hareket edilmiş olması nedeniyle nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan araştırma tekniklerinden "Gömülü Teori" (Grounded Theory) bu çalışmada da benimsenmiştir. Bu teknik bize nitel verilerin değerlendirilmesinde tümdengelim, tümevarım ve doğrulama tekniklerinin bir arada kullanılmasını kapsayan birtakım imkân sunmuş, bu suretle araştırma, elde edilen yeni verilerle belli aşamalarında güncellenmiştir.

Veri toplama sürecinde tespit edilen edebî şahsiyetlerin biyografilerinin hazırlanması, İzmir'deyken yayımladıkları edebî eserlerinin tasnifi, tasnifi tamamlanmış olan edebî ürünlerin tematik (Balkanlar, Türkiye ve İzmir)

yönden incelenmesi işlemleri ise “Doküman Analizi” tekniği bağlamında ele alınmıştır. Aktif veya pasif katılımlı gözlemler ile görüşmelerin ikinci planda kaldığı ve yazılı materyallerin incelenmesinin ön planda olduğu araştırmalarda en uygun teknik olan “Doküman Analizi” kapsamında elde edilen malzemeye “İçerik Analizi” ve “Eleştirel Söylem Analizi” alt teknikleri ile yaklaşmıştır. Örneklem havuzunda yer alacak edebî şahsiyetlerin ve edebî ürünlerinin (kişi kadrosu, eser ve tür sayısı, süreli yayın bilgileri vb.) nicel bir şekilde incelenmesi içerik analizi aşamasında gerçekleştirilmiş; edebî metinlerin yorumlayıcı bir yaklaşımla tahlil boyutunda değerlendirilmesi ise “Nitel İçerik Analizi” olarak da bilinen “Eleştirel Söylem Analizi” tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen edebî ürünlerin ve diğer verilerin İçerik Analizi tekniği sırasında sayısallaştırılması, matematiksel olarak işlenmesi ve istatistiksel terimlerle ifade edilmesi gibi “niceliksel” durumların araştırmada “Yöntemsel Çoğulculuğu” gerektirecek boyutlarda olmayacağı öngörülmüştür. Ancak örneklem bütününe genel özelliklerini ortaya koymadan ya da daha derinlemesine çözümleme yapmadan önce örneklemin genel karakteristiğini görmek amacıyla aritmetik ortalama, yüzde, pasta grafik gibi bazı betimsel istatistiklere nitel araştırma yöntemi kapsamında başvurulmuştur. Sonuç olarak çalışmada ortaya konan hedeflere; saha çalışması ile malzemenin derlenmesi, literatür ve arşiv taramasının yapılması ve toplanan verilerin analizi sırasıyla ilerleyen üç aşamalı bir çalışma yöntemi takip edilerek ulaşılmıştır.

2. Balkanlar’dan Türkiye’ye Göçler

Balkanlar’dan Türkiye’ye gerçekleşen göçler sonuçları ve etkileri bakımından sadece Tarih’in konusu olmaktan uzaktır. İktisat, Sosyoloji ve Halk Bilimi gibi sosyal bilimlerin birçok şubesinin ilgili alanında olan ve sonuçları itibariyle söz konusu bilim alanlarında konu edilen Balkanlar’dan Türkiye’ye göçlerin topluma temas eden birçok özelliği gibi Edebiyat alanında da önemli yansımaları olmuştur.

Balkanlar’dan Türkiye’ye gerçekleşen göçler konusunu incelerken tarihsel bir bütünlüğün takip edilmesi adına öncelikle belirtilmesi gereken husus, Türk varlığının Balkanlar’ın kadim unsurlarından biri olduğu gerçeğidir. Genellikle yakın dönemle ve Osmanlı Devleti ile ilişkilendirilen Balkan Türk kültür varlığının kronolojik bir yaklaşımla ve bölgedeki ilk Türk yerleşimlerinden itibaren ele alınması, söz konusu göçlerin Türk tarihi bakımından olduğu kadar dünya tarihinde de ne denli büyük bir hadise olduğunu ortaya koyacak ve gerçekleşen göçlerin kısa süreli ve “geriye dönüş” şeklinde bir eylem olmadığını ortaya koyacaktır. Bu bağlamda Balkan Türklerinin Anadolu’ya göçlerinin Batılı kaynakların veya Batılı bakış açısıyla hazırlanan birtakım yerli çalışmaların dile getirdiği şekliyle Anadolu’ya geri dönüş olarak değil bilakis Balkanlar’da yerleşik kadim bir medeniyetin yerinden edilmesi şeklinde gerçekleştiğini ortaya koyacaktır.

Balkanlar’da Türk varlığının teşekkülü ve tarihi noktasında Osmanlı Devleti ile Anadolu üzerinden gerçekleşen ilerleyiş öncesinde birincil olarak

zikredilen ilerleme, Karadeniz üzerinden, bir başka ifadeyle Kuzey'den gerçekleşmiş ve Balkanlar'ın Türkleşmesi tarihinde birinci katman olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda Balkanlar'daki Türk varlığının Hun Türkleri ile başlamış olduğunu ve bu sürecin, Orta Asya'dan Balkan sahasına göçen Ogurlar, Bulaklar, Kumanlar, Peçenekler, Avarlar, Oğuzlar vb. Türk boyları ile devam ettiğini söylemek mümkündür (Tikici, Karatepe ve Erdem, 2009, s. 148). Hüseyin Salman'a göre "Hunlarla birlikte Batı'ya yönelen Türklerin daha sonraları başlayan yoğun Slav göçleri ile Balkanlar'da 13. yüzyıla kadar yaşamış, burada Orta Asya'dan getirdikleri kültürün kalıcılığını sağlamış ve Balkan halklarının var olan kültürüne katkıda bulunmuş oldukları bilinmektedir. Özellikle Kıpçak, Kuman ve Gagauz Türkleri, Türk kültürünün bu bölgede yerleşmesini ve genişlemesini sağlamış Türk toplulukları arasındadır" (Salman, 2021, s. 24-29; Tikici, Karatepe ve Erdem, 2009, s. 148'den naklen). Günümüzde de Balkan yarımadasında varlığını sürdüren Macarların, Gagauzların, Sekellilerin Turani aidiyetleri noktasında kendi akademilerinde ileri sürülen görüşler varlığını korumakta ve yukarıda sözünü ettiğimiz tarihî dönemleri referans alan görüşler de bulunmaktadır.

Kanaatimizce Balkanlar'ın erken dönem Türk varlığının en büyük göstergelerinden biri Balkan adlandırmasının Türkçe kökenidir. "Balkan" kelimesi anlamı bakımından ilgili coğrafyanın fiziki yapısını özetleyen öz Türkçe bir kelimedir. Kuman, Avar ve Bulgar adlarının Türkçe kökeni ve bugün bölgedeki çeşitli yerleşim yerleri veya ulus adlarına kaynaklık etmesi de bölgedeki Türk tarihinin İslam ve Osmanlı öncesi dönemle birlikte ele alındığında kadim bir Balkan kültür alanını kapsadığını ortaya koymaktadır.

Yakın dönemde Balkanlar'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçlerin genel profilinde gördüğümüz "Müslüman Balkanlı/Rumelili Türk Kimliği" ise büyük oranda Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da ilerleyişi ile oluşan toplum yapısıyla ilişkili olmuştur. Bu noktada daha önce sözünü ettiğimiz birinci tabaka Türk kültür varlığının, Güneyden (Anadolu'dan) gelen Türk varlığı ile zaman içerisinde kaynaştığı, eklemlediği ya da eridiği yönünde görüşler ileri sürülmektedir (Karpat, 2019, s. 93).

Gerek Kuzey'den gerekse Güney'den gerçekleşen akınlar, fetihler ve iskân siyaseti ile tesis edilen Balkan Türk varlığının siyasi, kültürel ve özellikle de konumuz olan demografik bakımdan gerileyişinin başlangıcı noktasında bölgedeki son Türk hâkimiyeti olan Osmanlı'nın Viyana Kuşatması önemli bir tarih olarak kabul edilmektedir. Osmanlı Devleti'nin "muhacir" sorunu ile başarısızlıkla neticelenen 1693 Viyana Kuşatması sonrasında ilk defa karşı karşıya kaldığını belirten H. Yıldırım Ağanoğlu'na göre Balkanlar'dan ilk göçler, Osmanlı Avusturya savaşları sırasında sınır boylarında görev alan Müslümanların geri çekilmesi ile başlar ve Cumhuriyet'e uzanan süreçte ve sonrasında sürekli devam eder. Bu bağlamda önemli tarihî gelişmeler ve sebep olduğu göçler arasında; 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile elden çıkan Kırım'ın neden olduğu göçler, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı (93 Harbi) ve 1789 Fransız İhtilali'nin sebep

olduğu milliyetçilik cereyanlarından etkilenen Türk kitlelerin göçleri önemli yer tutmaktadır (Ağanoğlu, 2001, s. 31-32).

Demografik büyüklüğü ve kapsadığı coğrafyanın genişliği dikkate alındığında Balkanlar'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçlerin dünya tarihinin en büyük göç hareketlerinden biri olduğunu ifade etmek mümkün görünmektedir. Özellikle son iki yüzyıllık süreçte gelişen tarihî olaylardan beslenen ve bölgenin siyasi tarihiyle de doğrudan ilintili olan Türk göçlerinin değişen aralıklarla ancak sistematik olarak devam etmesinin birtakım nedenlere dayandığı ifade edilebilir. Osmanlı'dan günümüze etnik yapılanma ve göçleri ele alan çalışmasında Kemal H. Karpat, Balkanlar'da son Türk hâkimiyeti olan Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kurulan devletlerin kendilerini ulus olarak gerçekleştirme yolunda bölgedeki Müslüman varlığını engel olarak görmelerinin söz konusu göç ve sürgünlerde temel belirleyici olduğunu ifade eder. Özellikle bölgede Rusların planlayıcısı oldukları Panislavist politikaların Türk nüfus aleyhinde demografik değişimleri zorlaması Balkanlar'da kitlesel Türk ve Müslüman göçlerinde temel belirleyici olur (Karpat, 2019, s. 172-176). Kronolojik olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte yeni Balkan ulus devletlerinde Müslüman ve Türk nüfusun göçü için artık resmî bir muhatap belirmiş, "Anavatan Türkiye" olgusu ile birlikte söz konusu ülkelerin devlet politikaları hâline getirilen sistemli ve zorunlu göç faaliyetlerinde Türkiye temel hedef ülke olmuştur. Zira artık din ve soy birlikteliği Balkanlar'ın Müslüman Türk ahalisi için olumsuz şartlar altında Türkiye'ye göç etmeyi bir tercih olmaktan çıkararak kader hâline getirmiştir.

Balkanlar'dan gerçekleşen Müslüman Türk göçlerinin farklı dönemlerde, farklı mekânlara yönelik olduğu görülmektedir. Bu noktada öncelikle Balkanlar dâhilinde daha güvenli bölgelere göç edildiği, Güney yönlü bu göçlerde istikametin önceleri Doğu Trakya ve Anadolu daha sonraları ise "Türkiye" olduğu bilinmektedir. Bu nedenle böylesine büyük bir göç hareketi oldukça kompleks bir yapıda gerçekleşmiş ciddi bir demografik değişimi içermektedir. Sözgelimi bugün yoğun Türk nüfusu ile bilinen Rodoplar, Deliorman ve Dobruca gibi bölgelerin nüfusunun daha kuzeyden ya da farklı bölgelerden gelen Müslüman Türk göçmenlerle Türk varlığı bakımından güçlendiği ve bu hususta göç yollarına yakın olmalarının veya korunaklı coğrafi konumlarının etkili olduğu söylenebilir.

"Rumeliden Türk Göçleri" adlı üç ciltlik çalışmasının girişinde Bilal N. Şimşir, söz konusu göç hareketinin sosyal tarih ve uluslararası ilişkiler bağlamında taşıdığı önemi ifade ederken bu göçlerin hem yeni Türkiye'yi tesis eden önemli bir hareket olduğunu hem de Balkanlar'daki yeni ulus devletlerin sosyal iktisadi hayatına büyük etki ettiğini ifade eder. Bir bakıma bu göçler Türkiye'yi ve Balkanlar'ı yeniden inşa eden ve kurgulayan bir gelişme olarak dünya tarihinin en önemli olaylarından biridir. Kanayan bir yara olarak görülen Balkanlar'dan Türk göçleri durmadan devam eden bir yapıya bürünerek Türkiye Cumhuriyeti tarihinde de yakın dönemlere kadar devam etmiş, Anadolu Türkleşirken Türkler Balkanlar'dan sürgün edilmiştir.

Balkanlar'da kalan ve ulus devlet kaygısına düşmüş milletler de esasen bu göçlerden ağır yaralar almıştır. Türkiye, Balkan devletlerindeki Türkler için anavatan olarak görüldükçe bu göçlerin devam edeceği ön görülmektedir (Şimşir, 1989, s. 9-11).

Kısacası Balkanlar'dan yaşanan Müslüman Türk göçlerinin güney yönlü ve süreç içerisinde Türkiye merkezli olduğu bilinmekte ancak tarihî olarak kesin çizgilerle ve demografik verilerle bu devasa göç hareketini betimlemek mümkün görünmemektedir. Justin McCharty, Osmanlı döneminde Mora İsyanı ile Yunanistan'da baş veren ilk Türk katliamını başlangıç olarak aldığı 1821 yılından 1922 yılına kadar 5 milyondan fazla Balkanlı Müslümanın yurtlarından sürgün edildiğini, 5,5 milyon Müslüman'ın da öldüğünü iddia etmektedir (McCarty, 2012, s. 1). Bu sayı bu konuda farklı kaynaklarda zikredilen çok sayıda kaynak arasında sadece yabancı bir bilim insanına ait sayısal bir veridir. Bu tarz verileri yerli ve yabancı çok sayıda kaynak ile artırmak mümkündür. Bugün gelinen süreçte Balkanlar'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçler sonuçları bakımından bugünü de şekillendirmiş, Balkanlar'ı yeniden yapılandırmış tarihî bir vaka olarak ortadadır. Çalışmada odaklanılan yakın dönemde İzmir'e göç eden Balkan doğumlu ediplerin varlığı da söz konusu göçlerin esasen sosyal toplum yapılanmasında ne denli kuşatıcı ve geniş çerçeveli bir etki doğurduğunu, edebiyat gibi spesifik alanlara da tesir ettiğini göstermesi bakımından değerlidir.

Çalışmanın bu kısmında İzmir özeline değinmeden önce sadece bir fikir vermesi bakımından Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçleri kronoloji ve demografi bilgileriyle paylaşan bir veriyi sunmayı uygun buluyoruz. Bulgaristan sahası gerek sahip olduğu Türk nüfusunun büyüklüğü gerekse İzmir'e gerçekleşen göçmen varlığındaki büyük payı ile çalışmadaki örnekleme temsil gücü yüksek bir Balkan ülkesidir. Beycan Hocaoğlu'nun başlangıç olarak belirlediği 1878 Osmanlı Rus Savaşı'ndan 1989'da gerçekleşen ve Büyük Göç olarak tanımlanan göçe kadarki göç istatistiği şöyledir:

Tablo 2: 1878-2001 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Göç Eden Türk Nüfusu (Hocaoğlu, 2022, s.1979-1980)

Yıl	Göç Eden Sayısı
1878-1912	350.000
1912-1925	100.000
1928	11.000
1929	11.568
1930	1.648
1931	2.148
1932	1.452
1933	680-1.382
1934	3.740
1935	5.672

1936	11.730
1937	10.000-13.490
1938	16 000-20.452
1939	15.458
1948	45
1949	1.528
1950	55.746
1951	98.262
1952-1968	23
1969-1977	52.392
1978	62.000
1989	310.000-370.000
1989-2001	16.000

Balkanlar'dan Türkiye'ye sadece Bulgaristan kaynaklı göçler özelinde gelen nüfusun toplamda 1 milyonu aşkın olduğu görülmektedir. Bu tabloda Lozan Antlaşması'na ek Mübadele Antlaşması ile ülkemize Yunanistan'dan gelen Mübadiller (Resmî kaynaklarda 1 milyonun üzerinde bir nüfustan bahsedilmektedir.) Kosova, Makedonya, Romanya gibi bölgelerden yakın dönemlere kadar devam eden göçler eklendiğinde Türkiye'de Balkan kökenli ciddi bir Türk varlığı söz konusudur.

3. İzmir'de Balkan Göçmen Çevresi

Balkanlar'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçlerde (Yunanistan, Bulgaristan, Bosna-Hersek, Sırbistan-Sancak Bölgesi, Romanya, Makedonya, Arnavutluk ve Kosova) göçmen iskânlarının Türkiye'nin birçok bölgesine dağılan bir görünüm sergilediği ancak bununla birlikte Batı Anadolu'nun ağırlıklı kazandığı bilinmektedir. Söz konusu göçmen yerleşimlerinde ilk göçlerden günümüze özellikle belli şehirlerin öne çıktığı görülmektedir. Bu kapsamda İstanbul, Bursa, İzmir, Edirne, Kırklareli, Kocaeli, Tekirdağ, Balıkesir, Manisa, Çanakkale, Samsun ve Adana gibi iller Balkan göçmeni yoğunluklu şehirler olarak belirmişlerdir (Ünal, 2012, s. 72).

Türkiye'nin batısında yer alan İzmir'in bilinen ilk göçlerinden itibaren Balkanlı Müslüman ve Türk göçmenler için tercih nedeni olmasında sahip olduğu coğrafi şartları, iklimi, bir liman kenti oluşunun, farklı kültürlerin bir arada bulunduğu bir geçmişe sahip olmasının, bir arada yaşama kültürünün zaman içerisinde bir kent kültürüne dönüşmesinin ve zengin bir ticaret hayatına sahip oluşunun etkili olduğunu öncelikli olarak belirtmek mümkündür.

İzmir'de Balkan kökenlilerin yerleşimlerinde ilk tarihî hadise, 1821 Mora İsyanı olarak belirlenebilir. Mora İsyanı sırasındaki katliamdan kaçan Müslümanlar için en uygun göç güzergâhının deniz yolu olması ve İzmir'in bu noktadaki konumu bu hususta belirleyici olur. İzmir ve Balkanlı yerleşimleri/göçleri konusunda en büyük belirleyici tarihî hadise ise Balkan Savaşları olmuştur. I. ve II. Balkan Savaşları sonrasında yapılan antlaşmalar

kapsamında Osmanlı Devleti sınırları dâhilindeyken Yunanistan'a bırakılan topraklardaki Müslüman Türklerin isteğe bağlı olarak Yunan uyruğuna geçebilecekleri 14 Kasım 1913'teki antlaşma ile güvence altına alınmış olmasına rağmen Yunan tarafının sürekli ihlalleri ve tacizleri nedeniyle bu bölgelerdeki Türkler göçe zorlanmışlar, 1930'a kadar bu suretle sadece İzmir'e 100.007 kişiye ulaşan bir kitle göç etmiştir (Baran, 1991, s. 208).

İzmir'e Osmanlı Devleti'nin son ve Cumhuriyet'in ilk yıllarını kapsayan Balkanlı göçünde devletin göçmenler için hususi tedbirler aldığı, yerel idarecilerce göçmenlerin meslek gruplarına göre ele alındığı, şehirden ayrılan Rumların mal varlığının bu bağlamda değerlendirildiği bilinmektedir. Döneminde Aydın vilayetine bağlı İzmir şehrine gerçekleşen göçlerde şehir bir transfer merkezi olmuş, devlet nezdinde komisyonlar kurulmuş, han, cami, kışla, hastane gibi yerler göçmenler için toplama merkezi hâline getirilmiştir. Dönemin İzmir şehir nüfusunda Türklerin yaklaşık yarı nüfusu teşkil ettiği de dikkate alınırsa şehirdeki nüfus değişiminin boyutlarını göstermesi bakımından söz konusu Balkanlı yerleşimi önemlidir (Baran, 1991, s. 209). İzmir'de Türk nüfusun lehine gerçekleşen değişimde önemli etkenler arasında ilk sırada Balkan savaşları sonrası şehre adalardan ve Balkan ülkelerinden akan göçün ve şehir sakini Rumların endişe ile şehirden ayrılmalarının etkili olduğunu söylemek mümkündür.

İzmir'deki Balkan göçmeni yoğunlaşmasında 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başları ilk dönem olarak nitelendirilebilir. Bu dönemde şehrin göçmen nüfusundaki artışın nedenlerinden en önemlisi İzmir'in liman kenti olması ile açıklanabilir. Bu nedenle Balkan Savaşları sırası ve sonrasında planlı ve plansız Müslüman ve Türk iskânında İzmir'in öncelikli güzergâhlardan biri olduğu açıktır. "Balkan Savaşları Sırasında Anadolu'ya Göçler ve Karşılaşılan Sorunlar" adlı çalışmasında Mehmet Kaya söz konusu dönemde Selânik, Manastır gibi bazı şehirlerin göçmenler için birer toplanma merkezlerine dönüştüğünü belirterek bir bakıma transfer merkezi olan buralardaki halkın Osmanlı Devleti'nin gönderdiği gemilerle İzmir ve Antalya limanlarına ulaştırılarak buradan da diğer iskân alanlarına gönderildiklerini ifade etmektedir. "*Denizyoluyla İstanbul ve İzmir'e gelen muhacirlerin diğer kıyı şehirlerine taşınmasında Şirket-i Hayriye önemli bir görev üstlenmiştir. Salgınlar bazen de bölgede başlayıp, iskân edilen muhacirlere bulaşmaktaydı. İzmir ve çevresinde baş gösteren kolera Selânik'ten deniz yoluyla gelen muhacirlere de sirayet etmiştir. Bu takibatın göçmenlerin sevk alanı olan İzmir'e gidişine izin verilmesi hâlinde İzmir'de Ocak 1913 başlarında 6000 muhacir iskân edilmiştir. Aynı yılın Mart ayında bu sayı 10000'e ulaşmıştır.*" (Kaya, 2013, s. 1-14).

İzmir'in deniz kenarındaki konumu ve Ege adalarıyla yakınlığı, adalardan mübadele öncesinde gerçekleşen göçlerde de belirleyici olmuş; daha mübadele öncesi Balkan savaşlarından itibaren adalardan Anadolu'ya gerçekleşen göçlerde İzmir'in yine baskın merkezî konumu öne çıkmıştır. Bu doğrultuda I. ve II. Balkan Savaşı'ndan önceki göçlerin önemli bir kısmının en büyük adalardan biri olan Girit Adası'ndan gerçekleştirildiği bilinmektedir.

21 Kasım 1898 tarihinde Girit'te başlayan özerklik dönemiyle güvenlik sorunu yaşanması adadan göçlerde ilk neden olmuş; bazı kaynaklara göre 20 bine yakın muhacir 1913'e kadar İzmir'e göç etmiştir (Arslan, 2008, s. 51).

İzmir'e erken dönem Balkanlı göçlerinde önemli hususlardan biri de bir devlet politikası olarak özellikle etnik Türklerin İzmir'de iskân edilmesi uygulamasıdır. Döneminde İzmir'in etnik çeşitliliği ve muhtemel demografik tehditler göz önünde bulundurularak sadece Türk kökenlilerin dengeyi sağlamak adına bu şehre yönlendirilmesi de önemlidir. Bu doğrultuda şehre gelen diğer Müslüman unsurlar olsa da Türk kökenli göçmenlerin genellikle İzmir, Edirne, Adana ve Balıkesir'e yerleştirilmesine dikkat edilmiştir. Bu hususta, 11 Temmuz 1915'te, İskân-ı Aşair ve Muhacirin Müdüriyeti tarafından Diyarbakır Vilayeti'ne çekilen bir telgrafta “*Şimdiye kadar gelen Türk muhacirinin kısm-ı azamı hükümetçe takip edilen siyaset-i iskâniye neticesi olarak İzmir, Edirne, Karesi ve Adana'ya yerleştirilmişlerdir.*” ifadelerine yer verilmiştir (Arslan, 2008, s. 86).

1923 itibariyle gerçekleşen Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi, şehrin Balkanlı kimliğinin tesisinde en önemli etkenlerden biri olarak gerçekleşen ikinci büyük hâdise olur ve bu olay, İzmir şehir kimliğinde önemli bir yer tutmaya başlar. Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi, Lozan Antlaşması'na ek madde ile bir protokol dairesinde gerçekleşir ve bu kapsamda Batı Trakya bölgesi haricinde yaşayan 500 bin Yunanistan Türkü Türkiye'ye göç ettirilir. Kaynaklarda söz konusu göçmenlerin yaklaşık otuz iki bininin İzmir'e yerleştirildiği bildirilmektedir. Oldukça güçlü bir nüfus hareketliliğine sebep olacak olan değişimin planlanması için Mübadele İmar ve İskân Vekâleti kurulmuş ve bu kurumun başına İzmir milletvekili Mustafa Necati Bey getirilmiştir. Vekâletin çalışmalarına göre Türkiye'de mübadiller için ayrılan on iskân mıntkasında İzmir ve çevresi dördüncü iskân mıntkası olarak belirlenmiştir (Arı, 1991, s. 15; 24-25).

Günümüz İzmir kent kimliğinin önemli bir parçası olan Rumeli/Balkan kültürünün yerleşmesinde tarihsel süreci Cumhuriyet öncesi ve sonrası olarak iki döneme ayırmak ve her iki dönemde gerçekleşen göçlerin günümüz şehir kimliğindeki Balkan göçmen kültürünü tesis ettiğini ifade etmek mümkündür. 1923 (Cumhuriyet dönemi) ve sonrasında İzmir'e Balkan göçmeni yerleşimleri durmadığı gibi şehrin sosyo-kültürel ve iktisadi yapılanmasını belirlemeye devam etmiştir. “Türkiye’de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi” adlı çalışmasında Cevat Geray, Türkiye'nin 1923 yılından bu yana gelen göçmen yoğunluğu nedeniyle “göçmen kabul eden ülke” konumunda olduğunu belirterek 1923 sonrası 1970 yılına kadar ortalama olarak Türkiye'ye her yıl 26.015 kişinin farklı göçmen statülerinde geldiğini ifade eder. Bu dönemde yurdumuza gelen göçmenlerin büyük çoğunluğu (%95,5), Eski Yugoslavya, Yunanistan, Romanya ve Bulgaristan gibi Balkan ülkelerinden göç etmiştir (Geray, 1970, s. 11-12).

İzmir'e Cumhuriyet döneminde Balkanlar'dan gerçekleşen göçlerde iki önemli kaynağın söz konusu olduğu günümüz şehir göçmen profilinde

belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Bunlar eski Yugoslavya sahası ve Bulgaristan'dır.

Boşnak ve Arnavut göçlerini de içeren eski Yugoslavya sahasından gerçekleşen göçlerde Kosova ve Makedonya Türklüğü çoğunluğu teşkil eder. Yugoslavya topraklarından Anadolu'ya ilk göç hareketlerinin 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşıyla başladığı, 1912-1913 Balkan Savaşları ardından devam ettiği bilinse de Cumhuriyet döneminde buradan göçlerin 1923-1951 döneminde devam ettiği, 1952-1967 döneminde ise kitlesel hâle gelen göçün 1996 yılına kadar sürdüğü görülmüştür (Çavuşoğlu, 2007, s. 146).

İzmir'e Yugoslavya ile birlikte önemli göç akımının geldiği bir diğer saha Bulgaristan'dır. Cumhuriyet döneminde Bulgaristan Türkleri olarak adlandırılan topluluk için de belli tarihlerde göçlerin yoğunlaştığı ve bu göç dönemlerinin gelen göçmen profilinin belirlenmesinde zaman içerisinde bir ölçüt hâline geldiği görülmektedir. Bulgaristan'dan Türkiye'ye kitlesel göçler üç ana akım hâlinde 1950'den sonra gerçekleşmiş ve 1950 öncesi Bulgaristan doğumlu göçmen varlığı ile birlikte çok ciddi bir büyüklüğe ulaşmıştır. 1950-1951 Göçü, 1968-1978 Antlaşmalı Göçü (Bazı kaynaklarda Yakın Akriba Göçü olarak bilinmektedir.) ve son olarak 1989 Göçü (Büyük Göç olarak bilinmektedir.) Bulgaristan'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik ciddi göç hareketleri olmuştur.

Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemi ve gelen Balkanlı Türk topluluklarının özerk yapılarını dikkate aldığımızda İzmir'e göçlerde Balkanlar'daki temel kaynak bölgelerin Lozan ve mübadele nedeniyle Yunanistan, devletler nezdindeki göç antlaşmaları nedeniyle Bulgaristan ile bölgesel savaşların ciddi oranda etki ettiği Yugoslavya döneminden itibaren Kosova, Makedonya ve Sancak bölgesi olduğu görülmektedir.

İlk göçlerden günümüze İzmir'in Balkanlı göçmenler için ifade ettiği değeri Ayşe Kayapınar'ın tespitleriyle şöyle açıklayabiliriz:

1-İzmir, deniz yoluyla gelen göçmenlerin karaya çıktığı bir limandır.

2-İzmir, kara yoluyla Anadolu istikametine gönderilecek göçmenler için bir aktarma istasyonudur.

3-İzmir, göçmenler için geçici konaklama yeridir. Buradan iç bölgelere sevkiyat yapılmaktadır.

4-İzmir, göçmenler için iskân edilen bir yerdir.

5-İzmir, açık uçlu bitmeyen bir göçün durağıdır (Kayapınar, 2018, s. 8).

İzmir'de Makedonya'nın belirli bölgelerinden Makedonca konuşan Müslüman Türkler, Rodop bölgesinin Pomakları ve Çameriya Arnavutları olarak bilinen ve Yunanistan'dan gelen göçmenler hariç tutulursa gelenlerin en önemli özelliği şive ve ağız farklılıkları ile birlikte Türkçe konuşan gruplar olmalarıdır. İzmir'e yerleşen göçmen grupların yaş, cinsiyet, meslek ve eğitim durumları hakkında genel bir veriye ulaşılmamış olsa da 1950 sonrası gelenlerin eğitim düzeylerinin önceki kuşaklara göre daha iyi olduğu bilinmektedir.

İzmir'e gelenlerin İzmir'deki yerleşimleri İzmir kent demografisinde önemli bir parçayı oluşturmuştur. Farklı dönemlerde gelen göçmenler İzmir'in merkezine ve ilçelerine yerleşmişlerdir. Bugün İzmir'de göçmenlerin hemen her ilçede ve ilçelerin bazı köylerinde varlığı söz konusudur. İzmir'de göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı yerleşim yerleri arasında öne çıkanlar; Konak (Gültepe, Mersinpınar), Bornova (Altındağ, Atatürk Mh., Çamdibi, Yeşilova, Pınarbaşı), Buca (Çamlıkule, Yaylacık, Adatepe vb.), Gaziemir, (Sarnıç, Görece), Menderes, Karşıyaka (Şemikler, Nergiz, Demirköprü), Balçova, Çiğli (Maltepe), Aliağa, Menemen ve Urla zikredilebilir. İzmir'in Menderes ilçesinde Bulgaristan doğumlu göçmenlerin yoğun olarak varlık gösterdiği Görece Göçmen Konutları ve Gaziemir ilçesinin Sarnıç semti antlaşmalı gelen göçmenlerin planlı bir iskân faaliyeti ile yerleştiği birimlere örnek teşkil eder ve buralarda ağırlıklı olarak 1989 göçmenleri yaşamaktadır.

İzmir'in geçmişten günümüze Balkan göçlerine ev sahipliği yapmış olması, şehirdeki Balkan kökenli nüfusta katmanlaşmayı/tabakalaşmayı da beraberinde getirmiş olup ikinci, üçüncü hatta dördüncü kuşak Balkan kökenli aileler de dikkate alındığında şehirdeki Balkan kökenli nüfus potansiyelini rakamlarla belirlemek oldukça güçleşmekte ve bu konuda kesin bir veri bulunmamaktadır. Bazı kaynaklarda İzmir ve çevresinde yaklaşık 1,5 milyon Balkan kökenli şehir sakininin yaşadığı ifade edilmektedir (Sait, 2007, s. 11). İzmir doğumlu ve aile kökenleri itibariyle kendisini Balkan göçmeni olarak tanımlayanlar dikkate alındığında bu sayının çok daha yüksek olduğu ve İzmir kent sosyolojisinde önemli bir denge unsuru olduğu görülmektedir.

Bu alanda az sayıdaki resmî kaynak arasında yer alan Devlet İstatistik Enstitüsü'nden alınan veriler arasında günümüzde Bulgaristan doğumlu vatandaş sayısının en yoğun olduğu dört ilin sırasıyla Bursa, İstanbul, Tekirdağ ve İzmir olduğu belirtilmektedir (Hocaoğlu, 2022, s. 1983). Adı geçen verileri İzmir göçmen nüfusu bağlamında değerlendiren Beycan Hocaoğlu'na göre "2000 yılı nüfus verilerinde İzmir'de ikamet eden Bulgaristan doğumlu nüfus sayısı 57.000 kişi civarındadır. Söz konusu rakamın ilk nesil Bulgaristan göçmenlerini esas aldığımızı düşünürsek bu rakam Türkiye'de doğup kendilerini Bulgaristan göçmeni olarak tanımlayan 100 bini aşkın bir nüfusun var olduğu sonucuna erişmek mümkündür." (s. 1984). Bu doğrultuda sadece fikir vermesi bakımından İzmir'de Bulgaristan doğumlu şehir sakini sayısını veren şu istatistiği paylaşmayı uygun buluyoruz:

Tablo 3: 2000 yılı nüfus sayımına göre İzmir ilçelerinde yaşayan Bulgaristan doğumlu kişilerin oransal dağılımı (Hocaoğlu, 2022, s. 1985).

<u>İlçe</u>	<u>Kişi</u>	<u>%</u>
Bornova	19.437	34,0
Buca	10.372	18,1
Gaziemir	7.663	13,4
Menderes	6.093	10,7
Konak	3.521	6,2
Karşıyaka	2.543	4,4

<i>Torbalı</i>	835	1,5
<i>Aliağa</i>	812	1,4
<i>Çiğli</i>	804	1,4
<i>Bergama</i>	717	1,3
<i>Menemen</i>	641	1,1
<i>Urla</i>	602	1,1
<i>Diğer</i>	3.112	5,4
<i>Toplam</i>	57.152	100

I. BÖLÜM

İZMİR'DE YAŞAMIŞ/YAŞAYAN BALKAN GÖÇMENİ EDEBİYATÇILARDAN TESPİT EDİLENLER VE ESERLERİ

İzmir'de yaşamış/yaşayan Balkan doğumlu şâir ve yazarların tespit edilen ilk temsilciden itibaren göç hukuku bakımından farklı niteliklerde göçmen statüsüne sahip oldukları görülmektedir. Bu noktada öncelikle göçmen terimini hukuki bir terim olarak kullanmadığımızı belirtmeliyiz. Çeşitli nedenlerle ve çeşitli şekillerde Türkiye'ye göç ederek yerleşen Balkan kökenli vatandaşların Türkiye'ye gerçekleşen ilk göçlerden itibaren farklı durumları ve adlandırmaları bulunmaktadır.* Sözelimi herhangi bir iç çatışma ya da savaş nedeniyle bir antlaşmaya dayanmaksızın gelenler mülteci/sığınmacı, geçici sığınmacı, belirli resmî antlaşmalarla gelenlerin bir kısmı serbest; bir kısmı iskânlı göçmen, geçici göçmen, sürekli göçmen vb. gibi hukuki statülere ve adlandırmalara sahip olmuşlardır. Yunanistan ve Türkiye arasında Lozan'a ek madde ile karşılıklı nüfus değişimi ile gelenler ise mübadele kapsamında geldikleri için “mübadil” adlandırmasıyla anılmışlardır.

Konumuz gereği genel bir adlandırma ile “göçmen” tanımlamasıyla ifade ettiğimiz İzmir'deki Balkan göçmeni topluluğun Anadolu'ya “hicret” etmiş oldukları için biraz da kültürel bir adlandırma ile “muhacir” ya da “macır” gibi sıfatlarla anıldıkları da görülmektedir. Balkan göçmen ve yöre dernekleri etrafında bir kamuoyu oluşturan söz konusu toplum kesiminin son yıllarda göçmen ve muhacir adlandırmaları yanında “soydaş” tanımlamasını da kullandıkları tespit edilmiştir. Benzer çoklu adlandırma göçle gelen bölge için “Rumeli” ve “Balkan” tercihlerinde de söz konusudur. Göçmenler arasında Rumeli ve Balkan adlandırmalarının ikisinin de kullanılmakta olduğu ve bu ikili tercihin göçmen sivil toplum kuruluşlarının adlarına yansıdığı araştırmada gözlenmiştir.

Yukarıda genel bilgilerini verdiğimiz farklı göçmen sınıflamalarının bir neticesi olarak özellikle devletlerarası antlaşmalarla gelen bir kısım Balkan doğumlu İzmir'de ikamet eden şâir ve yazarın çift vatandaşlık hakkına sahip olduğu, bir kısmının doğum yerinde ikâmet ilişkisinin devam ettiği görülmüştür. Bu durumda olan temsilcilerin yılın belli bir döneminde

* Bu konudaki kavramlar hakkında düzenlemeler içeren uluslararası ve ulusal metinler arasında, 1924 yılında Roma'da toplanan Göçler Kongresi, 1932 yılında Cenevre'de toplanan kongrenin ilgili kararları, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nca hazırlanan ve 1951'de imzalanan Mültecilerin Statülerine İlişkin Birleşmiş Milletler Antlaşması, Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına Dair 4. Cenevre Sözleşmesi, Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin 1954 Sözleşmesi, Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin 1961 Sözleşmesi ve 1967 Birleşmiş Milletler Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname; ulusal hukuk literatüründe ise 5543 sayılı İskân Kanunu'nun 3. ve 4. maddeleri (Resmî Gazete, 26/9/2006), Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin (1951) 1. maddesi, Türk Hukuk Metinleri'nden 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 61. maddesi sayılabilir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. (Bayburt ve Duman, 2020, s. 49-51).

Bulgaristan, Kosova ve Romanya'daki evlerinde ikâmet ettiği bir döneminde de İzmir'de yaşamlarını sürdürdüğü tespit edilmiştir.

Çalışma örneklemindeki sınırlandırmalarda temsilcilerin İzmir'de "ikâmet durumları" belirleyici olmuştur. Bu noktada bazı Balkan doğumlu edebiyat temsilcileri İzmir ile yakın ilişkileri, İzmir'de yakın akrabaları bulunuyor olsa da kalıcı ikâmet şeklinde İzmir'de bulunmadıkları için kapsam dışında tutulmuştur. Bu tercihte belirleyici olan düşüncemiz İzmir'deki edebiyat çevrelerine dâhil olmalarını şehirdeki kalıcı ikâmetlerinin belirliyor olmasıdır. Bu çerçevede çalışmada değerlendirilen isimler arasında Bulgaristan Türklerinin önemli romancılarından Ömer Osman Erendoruk ve Mehmet Türker, Kosovalı yakın dönem şâirlerden Raif Kırkul, Romanya Türkleri edebiyatının önemli isimlerinden Fatma Sadık gibi bir dönem İzmir ve çevresinde bulunmuş olsa da tekrar Balkanlar'daki doğum yerlerine dönen veya Türkiye'de başka şehirlerde yaşamını sürdüren benzer birçok örneği saymak mümkündür.

Çalışmanın araştırma döneminde "Balkan doğumlu" ve İzmir'de ikamet eden/etmiş on sekiz şahsiyetin edebiyat konulu eser yayımladığı tespit edilmiştir. "Göçmen" tabirinin anlam farklılıkları dikkate alındığında günümüzde İzmirli birçok edebiyat temsilcisinin kendisini "Balkan göçmeni" olarak tanımladığı görülmüştür. Bu doğrultuda çalışmada "Balkan doğumlu" olmak bir sınırlandırma olarak uygulanmış ve bu özelliğin araştırmanın konusunu daha iyi yansıtacağı düşünülmüştür.

Tarihsel bir perspektifle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sonrasında gelen temsilcilerle sınırlandırılan çalışmada en erken doğumlu temsilci 1869 yılında Şumnu'da doğmuş ve 1945 yılında İzmir'e göç ettiği düşünülen, kısa süre sonra vefat etmiş olan ve çocuklarının İzmir'de yaşadığı tespit edilen Hafız Abdullah Fehmi Meçik'tir. Şahsın çocuklarının İzmir'de eğitim ve yayın faaliyeti tespit edilmiş olup, Hafız Abdullah Fehmi'nin bir kısım edebiyat ürünü de söz konusu yayında yer aldığı için araştırma kapsamında değerlendirmeye alınmıştır. Osmanlı Devleti dönemini de yaşamış erken dönem iki temsilciden bir diğeri ise 1896 yılında Bulgaristan/Nevrokop doğumlu ve 1965 yılında İzmir'de vefat eden Mehmet Behçet Perim'dir. Söz konusu iki temsilci dışındakiler 1926 ve sonrasında Balkanlar'ın muhtelif bölgelerinde doğmuş temsilcilerdir.

Tespit edilen temsilcilerden on altı tanesi edebî ürünlerini kitaplaştırmış, birisi edebî ürünlerini süreli yayınlarda yayımlayabilmiş, biri ise edebiyat alanında sadece araştırma ve inceleme eserleri hazırlamıştır. Temsilcilerden ikisinin anadili Türkçe olmayıp İzmir'de Türkçe edebiyat eseri yayımlamıştır. On sekiz temsilciden on dört tanesinin çift vatandaşlığı olduğu ve bazılarının doğdukları ülkeler olan Arnavutluk, Kosova, Romanya ve Bulgaristan ile münasebetlerini devam ettirdikleri görülmüştür. Çalışmanın bu kısmında tespit edilen isimlerden on dördü hayatta olup hayatta olmayan dördünün ise bilgilerine ve eserlerine ikincil kaynaklardan ulaşılmıştır.

Çalışma kapsamında değerlendirilen şahsiyetlerin eserleri oldukça zengin bir görünüm sergilemektedir. Bu bağlamda doğrudan araştırma

konusunu yansıtması bakımından söz konusu temsilcilerin Balkan ülkelerindeki yayıncılık faaliyetleri, eserleri vs. kapsam dışında tutulmuş; eserlerini İzmir'deyken yayımlanmış olmaları, İzmir'le ilişkilendirilen eserleri ya da çalışmanın metinler bölümündeki ürünlerine kaynaklık eden eserleri esas alınmıştır.

Tespit edilen temsilcilerin edebî ürünlerinin yanında edebiyat araştırması niteliğindeki çalışmaları da araştırmanın konu alanında yer almaktadır. Bu nedenle Şaban M. Kalkan ve Müsamettin Işık'ın doğrudan edebiyat araştırma/inceleme alanına giren çalışmaları da değerlendirilmiştir. Bu iki isimden Şaban M. Kalkan'ın aynı zamanda edebî üreticilik içerisine de girdiği; Müsamettin Işık'ın çalışmalarının ise sadece edebiyat araştırma ve derlemeleri niteliğinde olduğu görülmüştür.

Temsilciler hakkındaki bilgiler ve metin örnekleri için özellikle yazılı kaynaklar esas alınmıştır. Dört temsilcinin biyografisi (Şevket Balla, Ramazan Ayyıldız, Mustafa Serbest ve Müsamettin Işık) doğrudan kendilerinden temin edilmiş olup biyografilerinde yer alan bilgilerin referansı olan kaynak kişiler kaynakça belirtilmiştir.

Bu genel bilgiler ve söz konusu şahsiyetlerin genel özelliklerinden sonra kısaca tanıtımlarına “alfabetik” bir sıra gözeterek yer vermeyi uygun buluyoruz:

1.1. Aziz Serbest (d. 1954-)

Şâir, yazar ve gazeteci olarak tanınan Aziz Serbest, 18 Şubat 1954 tarihinde Kosova'nın Prizren şehrinde doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara'da tamamlayan A. Serbest, Ankara'da Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Sevk ve İdare Bölümü'nden mezun olmuştur. Kosova Türklerinin en önemli süreli yayınlarından biri olan Tan Gazetesi'nde gazeteci olarak uzun süre görev yapmıştır. (URL1).

Aziz Serbest 1990 yılında Türkiye'ye göç etmiş ve 1992'de İzmir'e yerleşmiştir. Aynı zamanda Kosova vatandaşı da olan A. Serbest'in memleketi Kosova/Prizren ile bağlantıları kesintisiz devam etmiştir. Yaşamının Kosova evresinde şiirleri ve düzyazı türündeki edebî ürünleri Esin, Tan, Çevren, Birlik gibi Kosova ve Makedonya Türklerine ait gazete ve dergilerde yayımlanmıştır (URL1).

Aziz Serbest'in şiir türünde edebî ürünlerinin yer aldığı “Benim Dağım” adlı kitabı 1991 yılında Tan Yayınları'ndan yayımlanmıştır. A. Serbest'in Tan Gazetesi'nde görev yaptığı uzun yıllar içerisinde söz konusu süreli yayında yer almış yazılarını topladığı eseri de “Tan'da Yazdıklarım” adıyla Kosova'da yayımlanmıştır (KK1).

Aziz Serbest, İzmir merkezli faaliyet gösteren KIBATEK Derneği'nin Kosova masası şefi olarak İzmir'de gerçekleştirilen çok sayıda edebiyat faaliyetinde Kosova Türklerini temsilen görev almıştır. Belli dönemlerde Kosova/Prizren'de yaşamını sürdüren A. Serbest'in Kosova/Prizren edebiyat çevreleriyle yakın ilişkilerini sürdürdüğü, Kosova Türk Yazarlar Birliği ve

Doğru Yol Derneği gibi Kosova Türk kültür kurumlarındaki çok sayıda etkinlikte bulunduğu görülmüştür (KK1).

Aziz Serbest'in İzmir'de Bornova'da evi bulunduğu ve bir dönem burada yaşadığı tespit edilmiştir (URL1). A. Serbest ile Ege Üniversitesi'ndeki ofisimizde görüşme gerçekleştirilmiş, biyografisi ve eserleri hakkında kendisinden bilgi alınmıştır (KK1).

Eserleri:

Serbest, Aziz (1991). Dağım Benim (Şiirler). Prizren: Tan Yayınları.

Serbest, Aziz (2021). Tan'da Yazdıklarım. Prizren: Kosova Türk Yazarlar Derneği Yayınları.

1.2. Aynur Açıkgöz (d. 1964-)

Eserlerinde yer alan ismi Aynur Açıkgöz, hâlihazırda resmiyetteki adı Aynur Mahmudova Kaplan'dır. Ressam kimliğiyle bilinen yakın dönem Balkan göçmeni edebiyat temsilcisinden biridir. 1964 yılı Bulgaristan/Mestanlı doğumlu olup temel ve resim eğitimini Bulgaristan'da tamamlamıştır. 1989 yılında Bulgaristan'dan zorunlu göç sebebi ile İzmir'e gelerek Gaziemir/Sarnıç'a yerleşmiştir.

Ressam olan Aynur Açıkgöz, T.C. Kültür Bakanlığı sanatçısı sıfatını taşımaktadır. Eserleri özel koleksiyonlara girmiş, ellinin üzerinde yurtiçi ve yurtdışı sergide sanatseverler ile buluşmuştur. İzmir'de 1997-2000 yılları arasında ERT-ART Özel Eğitim Kurumu'nda temel ve resim eğitimi almıştır (Açıkgöz, 2016, s. 5).

Dört yabancı dil bilen Aynur Açıkgöz resim sanatı haricinde yayıncılık, şiir ve çeviri sahasında etkinlik göstermiştir. 2006 yılında İzmir BALGÖÇ bünyesinde bir kültür ve sanat dergisi olan "Birlik" dergisinin sorumlu müdürlüğü ve editörlüğünü yürüterek yayın hayatına kazandırılmasında etkin görev almıştır. İzmir'deki Balkan göçmeni şair ve yazar çevrelerinin edebî ürünlerini de sayfalarına taşıdığı bilinen bu yayın, faaliyetlerini hâlihazırda sürdürmemektedir ancak dergi sayılarından birçoğunun A. Açıkgöz'ün arşivinde olduğu bilgisi kendisiyle yapılan görüşmede tarafımıza iletilmiştir.

Aynur Açıkgöz'ün farklı dergi ve gazetelerde temsilcilikleri ve köşe yazarlığı da olmuştur. "Sanat ve Balkanlar" konulu çok sayıda ulusal ve uluslararası etkinlikte görev almış, önemli konfederasyon, federasyon ve sivil toplum kuruluşlarında üst düzey yöneticiliklerde bulunmuştur. A. Açıkgöz, Türkiye'de ilk olmak üzere İzmir merkezli Balkan Kadınları Derneği (BALKAD)'nin kurucusudur ve genel başkanlığını yürütmektedir (Açıkgöz, 2011, s. 3-4).

Eserleri:

Açıkgöz, Aynur (2011). Rumeli'm Duygu Telinde İnce Nazım (Şiirler). İstanbul: Göl Kitap Yayıncılık.

Açıkgöz, Aynur (2016). Karanın "K"sı Düşünce (Bir Resim-Bir Şiir). İstanbul: Göl Kitap Yayıncılık.

1.3. Hafız Abdullah Fehmi Meçik (d. 1869 – ö. 1945)

Bulgaristan Türklerinin eğitim ve kültür hayatında çok önemli yeri olan Hafız Abdullah Fehmi Meçik, bütün etkinliğini esasen Bulgaristan'da gerçekleştirmiştir. Hayat hikâyesi incelendiğinde Bulgaristan Türklerinin kültürel anlamda kalkınması için dernekçilik, yayıncılık, eğitimcilik vb. çok farklı alanlarda bir öncü olarak rol aldığı görülür. Araştırma açısından A.F. Meçik'in yaşam hikâyesinde konumuzu ilgilendiren yönü yaşamının sonuna doğru göç gerçeğiyle yüz yüze kalarak Türkiye'ye göç etmiş olması ve Türkiye'de çocuklarının yayımladıkları eserler arasında Hafız Abdullah Fehmi'nin bazı edebî ürünlerinin yer almasıdır.

Abdullah Fehmi Meçik'in kızı ve oğlunun Bulgaristan'dan ayrıldıktan sonra göçle geldikleri Türkiye'deki yaşamlarında İzmir büyük yer kaplamıştır. A.F. Meçik'in ömrünün son döneminde İzmir'de yaşadığı ve burada vefat ettiği düşünülmektedir. Oğlu Hakkı Abdullah Meçik ise İzmir Bornova'da ikamet etmiş ve özellikle babası Abdullah Fehmi'nin etkisiyle Bulgaristan Türklerinin sosyal ve kültürel sorunlarını Türkiye kamuoyuna erken dönemde taşıyan isimler arasında yer almıştır. Oğul Hakkı Abdullah Meçik'in İzmir'de yayımlandığı iki eser bu bakımdan oldukça değerlidir. 1977'de “Şumnu-Bulgaristan Türklerinin Kültür Hayatı” ve 1984'te yine İzmir'de yayımlanan “Bulgaristan Türklerinin Durumu” adlı eserleri yayın yılları itibarıyla Türkiye'de ve İzmir'de Balkan Türklerini ele alan ilk çalışmalar arasındadır. Bu çalışmalardan “Şumnu-Bulgaristan Türklerinin Kültür Hayatı” adlı eseri konumuz açısından daha değerli kılan yönü eserde Hafız Abdullah Fehmi'nin edebî ve kültürel ürünlerinin de yer almış olmasıdır. Bununla birlikte eser Bulgaristan Türklerinin süreli yayın hayatı, gelenek ve göreneklere, Türkçe yer adları vb. gibi alanlarda çok sayıda yazıyı ihtiva etmektedir.

Hafız Abdullah Fehmi ve ailesinin kökenlerinin Konya'ya dayalı olduğu belirtilir. Meçik sülalesi dindar bir ailedir. Abdullah Fehmi dinî ilimleri de iyi bilen bir eğitimcidir. Şumnu'da ilk Türk sivil toplum kuruluşlarından biri olan Şumnu Türk Kıraathanesi'nin açılmasında, bölgede Jöntürklerle irtibatın sağlanmasında etkili olmuş, Türk okulları için ders kitapları yayımlamış, eğitim müfredatlarını hazırlayan ekipte yer almış, Bulgaristan Türklerine seslenen birçok süreli yayında görev yapmış, kısacası Bulgaristan Türkleri için bir dönemin âdeta hâfızası olan isimlerden biri olmuştur.

Hâfız Abdullah Fehmi'nin biri kız, diğeri erkek iki çocuğu olmuştur. Kızı Zehra hayatını öğretmenlikle geçirmiştir. Eğitim sevdalısı baba, 1921'de Şumnu'da atadan kalma evindeki hissesini satarak oğlu Hakkı'yı Almanya'ya yüksek tahsil için göndermiştir. Eğitimini tamamladıktan sonra orada ticaretle meşgul olan Hakkı Abdullah Meçik, daha sonra Türkiye'nin yurt içi ve dışındaki ticarî kurum ve temsilciliklerinde memurluk vazifesi görmüş, özel fabrikasını kurmuştur. Hâfız Abdullah Fehmi'nin 1930'larda Almanya'ya gidip orada çalışan oğlunun yanında bir müddet kaldığı kaynaklarda yer aldığı için oğul Hakkı Abdullah Meçik'in de İzmir'e Almanya'dan geldiğini düşünmekteyiz. A.F. Meçik, Almanya'dan sonra Bulgaristan'a dönmek

istemmiş, fakat ülkeye dönmesine izin verilmemiştir. O yüzden Türkiye'ye yerleşmiş ve 1945 yılında anavatanda vefat etmiştir (Ahmet, 2019, s. 17).

Hafız Abdullah Fehmi'nin İzmir'de vefat eden oğlu Hakkı Abdullah Meçik'in 1977 yılında İzmir'de Hepileri Matbaası'nda yayımladığı “Şumnu (Bulgaristan Türklerinin Kültür Hayatı)” adlı kitap hem aile tarihlerini hem de aile fertlerinin bazı edebî ürünlerini içermesi bakımından çalışmamız kapsamında tespit edilerek incelenmiştir. Hakkı Abdullah Meçik'in İzmir Bornova'da babası gibi eğitimci olan ablası Zehra Hanım adına yaptırdığı okul da bu bağlamda tespit edilmiş ve ailenin İzmir bağlantılarının ortaya konulmasında belirleyici olmuştur.

1976-1977 öğretim yılında eğitim ve öğretime başlayan İzmir Bornova Zehra Hocahanım ilk ve ortaokulu Hakkı Abdullah Meçik tarafından ablası ve Hafız Abdullah Fehmi Meçik'in kızı Zehra Hanım adına yaptırılmıştır. Hakkı Abdullah Meçik'in eşi Seniha Meçik'in belli aralıklarla okulu ziyaret ettiği ve okula maddi yardımlarda bulunduğu okul kaynaklarında yer almıştır (URL2).

Hafız Abdullah Fehmi'nin oğlu Hakkı Abdullah Meçik'in İzmir'de Bulgaristan Türkleri ile ilgili yayımladığı eserleri ve künyeleri şöyledir:

Meçik, Hakkı Abdullah (1977). Şumnu (Bulgaristan Türklerinin Kültür Hayatı). İzmir: Hepileri Matbaası.

Meçik, Hakkı Abdullah (1984). Bulgaristan Türklerinin Durumu. İzmir: Hür Efe Matbaası.

1.4. Hasan Varadlı (d. 1940-)

Hasan Varadlı, 1989 yılında Bulgaristan'dan yaşanan “Büyük Göç” ile gelen edebiyat temsilcilerinden biridir. H. Varadlı çalışmada ele alınan edip zümresi içerisinde şiir türü dışında ürün vermiş sayılı temsilci arasında yer almış ve anı tarzındaki hikâyeleriyle öne çıkmıştır. 1940 yılında Kırcaali'nin Koşukavak (Krumovgrat) ilçesinin Murat Paşalar (Metlika) köyünde dünyaya gelmiştir. İlkokulu köyünde, Ortaokulu Tokatçık (Tokaçka) köyünde, lise eğitimini Koşukavak'ta bitirmiş ve sonrasında Sofya Üniversitesi Türk Filolojisi Bölümünde eğitim almıştır. H. Varadlı bir dönem Kırcaali'nin Tokatçık, Yağbasan ve Koşukavak beldelerinde öğretmenlik yapmıştır (Varadlı, 2018b, s. 5).

Hasan Varadlı'nın edebî üreticiliğinin ilk örneklerini Bulgaristan'da verdiği görülmüştür. Yeni Işık, Halk Gençliği ve çocuklar için hazırlanan Eylülcü Çocuk gazeteleri ile Yeni Hayat dergisinde mizahi yazıları ve hikâyeleri ile yer almıştır. 1965-1972 yılları arasında Kırcaali'nin Koşukavak bölgesinde Yeni Işık ve Yeni Hayat gazetelerinin muhabirliğini yapmıştır (Varadlı, 2018a, s. 5).

Hasan Varadlı, 1989 göçü ile İzmir'e yerleşmiş ve edebî ürünlerinin kitap hâlinde yayını İzmir'de gerçekleştirmiştir. “Rumeli'den Tarihî Anılar ve Öyküler” ile “Varoluş Yollarında” adlı eserleri bulunmaktadır. Eserlerinde 1877-1878 Türk-Rus Savaşı (93 Harbi) ve Balkan Savaşlarından sonra kaybedilen topraklarda varlığını sürdürmeye çalışan Balkan Türklerinin ve

Müslümanlarının katliam, zulüm ve işkence dolu anılarını hikâyeleştirerek işlemiştir (Varadlı, 2018a, s. 6).

Eserleri:

Varadlı, Hasan (2018a). Rumeli'den Tarihî Anılar ve Öyküler. İzmir: EYS Basım Yayınları.

Varadlı, Hasan (2018b). Varoluş Yollarında (Anılar ve Öyküler). İzmir: EYS Basım Yayınları.

1.5. İbrahim Mustafa Şafak (d. 1944-)

İbrahim Mustafa Şafak, 1944 Bulgaristan'ın Kırcaali şehrine bağlı Mestanlı kasabasının Keloğulları (Pleşnitsi) köyünde doğmuştur. İlkokulu doğduğu köyde, ortaokulu Yeni Cuma (Raven) köyünde bitirmiştir. Daha sonra eğitimine Kırcaali'deki dört yıllık öğretmen okulunda devam eden İbrahim Mustafa, Sofya Üniversitesi'nin Tarih Fakültesi'nde lisans eğitimi almıştır. “Türk İstiklal Savaşı ve Bulgar Basını” konulu bitirme tezi ile yükseköğrenimini tamamlamıştır. Mezuniyeti sonrasında bir dönem Mestanlı'da lise öğretmenliği görevinde bulunmuştur. Öğrenim yıllarında neşredilen Türkçe gazetelere haber yazıları ve makale yazmaya başlayan İ.M. Şafak, 1974 yılından itibaren 15 yıl boyunca Sofya Radyosu'nun Bulgaristan Türklerine ait yayınlarında gazetecilik yapmıştır. Türkiye ve Bulgaristan'da yayımlanmış hikâye, efsane, mizah ve tarih yazıları vardır. Özellikle anı ve hikâye alanında tanınmış ve bu sahada çeşitli ödüller almıştır. Bulgaristan'da 1980'li yıllarda artan asimilasyon baskıları sebebiyle, Bulgaristan'daki çalışma hayatına inşaat işçisi olarak devam etmek zorunda kalmıştır. Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçler kapsamında 1990 yılında Türkiye'ye yerleşmiş ve İzmir'deki çeşitli okullarda öğretmenlik yapmıştır. Türkiye'de olduğu dönemde de kültür ve edebiyat çalışmalarını sürdürmüştür.

İbrahim Mustafa Şafak 2006 yılında İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma derneğinin yayın organı olarak çıkan Birlik dergisinin yayın hayatına başlamasında görev almış, altı yıl boyunca derginin yazı işleri sorumluluğu ve editörlüğü görevlerinde bulunmuştur. 2008 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'ndan emekli olan yazar hâlen İzmir'in Bornova ilçesinin Pınarbaşı semtinde oturmaktadır (Şafak, 2012, s. 128).

Eseri:

Şafak, İbrahim Mustafa (2012). Memleket Özlemi (Anılar). Smolyan: Printakom Yayınları.

1.6. Lidya Cherieliuc (d. 1966-)

Rumen şâir Lidya Cherieliuc, 1966 yılında Romanya'nın Botoşani/Sulita kentinde doğmuştur. İlk, orta ve yükseköğrenimini Romanya'da tamamlamıştır. 1984-1992 yılları arasında yüksek endüstri fabrikasında kalite kontrol kadrosunda görev yapmıştır. L. Cherieliuc 1992 yılında bir Türk ile evlenmesi sonrasında Türkiye/İzmir'e yerleşmiştir.

Hâlihazırda İzmir’de yaşamını sürdüren şâirin Loredana Mariana ve Emrah Alex adlarında bir kız ve bir erkek çocuğu vardır (Chereliuc, 2011, s. 3).

Türkçeyi belli bir eğitim almadan kendi çabalarıyla öğrenen Lidya Chereliuc’un ana dili Rumencede de şiir alanında eserleri vardır. Sanat alanında şâir ve yazarlığın yanında fotoğraf sanatıyla ilgilenmiş, kompozisyonları ve fotoğrafları ile çok sayıda sergi açmıştır. İzmir sanat çevrelerinde oldukça faal olan L. Chereliuc’un baskın yönü şâirliğidir. Sanat faaliyetleri ile birçok gazete ve TV kanalında haber ve röportajlara konu olmuştur. İzmir merkezli önemli kültür-edebiyat kurumlarından KIBATEK’in etkin bir üyesi olan Lidya Chereliuc’un 2005 ve 2017 yılları arasında beş şiir kitabı yayımlanmıştır. Türkiye’de Türkçe yayımlanan şiir kitaplarında “Mihrimah” ve “Ecrin” takma adlarını da bir dönem kullanmıştır (Chereliuc, 2017, s. 3). Türkçe eserleri ve künye bilgileri aşağıda paylaşılmıştır.

Eserleri:

Paçalı, Chereliuc Lidya (2005). Güller de Ağlar. İzmir: Etki Yayınları.

Paçalı, Chereliuc Lidya (2007). Zakkum. İzmir: Etki Yayınları.

Chereliuc Lidya-İlyada (2009). Aşkın Gizil Sureti. İzmir: KIBATEK Yayınları.

Chereliuc, Ecrin Lidya (2011). Elimi Tut ki Kalbim Üşümesin. İzmir: KIBATEK Yayınları.

Chereliuc, Mihrimah Lidya (2017). Aliyyül Alâ Aşk. İzmir: Tunç Yayıncılık.

1.7. Mehmet Behçet Perim (d. 1896 – ö. 1965)

Balkanlar’dan Türkiye’ye göç eden aydın kesim arasında İzmir’e yerleşen önemli temsilcilerden biri Mehmet Behçet Perim’dir. M.B. Perim’in kendisi ile yakın dönemde Bulgaristan’da doğmuş Hafız Abdullah Fehmi’den farklı yönü hem Bulgaristan’da hem de Türkiye’de oldukça faal bir yaşam sürmüş olmasıdır. 1896 yılında Selânik vilayetine bağlı olan Nevrekop kasabasının Şatovça köyünde doğmuş olan M.B. Perim’in doğum yeri daha sonra Bulgaristan sınırları dâhilinde kalmıştır.

Biyografisinden hareketle Mehmet Behçet Perim’in eğitim hayatında İstanbul ve Edirne’nin yer aldığı görülmekte ve bu sûretle küçüklük döneminden itibaren Anadolu ile irtibatlarının sürekli devam ettiği anlaşılmaktadır.

Mehmet Behçet Perim’in biyografisinin Bulgaristan safhasında yayıncılık faaliyeti ve bu alandaki öncü rolü önemlidir. Yayımlandıkları dönemde Bulgaristan Türklerinin sesi olan “Ahâli”, “Koca Balkan” ve “Tuna Boyu” gazetelerinin yayınında etkili olmuştur. Balkan Savaşları ve I. Dünya savaşı yıllarında millî duygularla vatan savunmasında gönüllü olarak çok çeşitli görevlerde bulunmuş; özellikle Millî Mücadele yıllarında Edirne merkezli faaliyetlerde yer almıştır. Mücadele dolu hayatı sıklıkla Bulgaristan’a geri dönüşler ve Anadolu arasında geçmiştir. 1927’de Türkiye’ye dönmek zorunda kalmış olsa da 1929’da yine Bulgaristan’a yerleşmiş; 1936 yılından sonra ise geldiği Türkiye’de çeşitli devlet

memurlukları nedeniyle farklı şehirlerde bulunduğu ve son görev yeri İzmir'e yerleşerek burada vefat ettiği bilinmektedir. Son görevi İzmir Savunma Müdürlüğü'nde bulunduğu sırada, yaş haddinden 63 yaşında emekliye ayrılmıştır. Mehmet Behçet Bey, emekliye ayrıldıktan 6 yıl sonra 22 Aralık 1965 Çarşamba günü İzmir'de vefat etmiştir (Vardar, 2017, s. 91).

Mehmet Behçet Perim'in araştırmada tespit edilen üç çalışması İzmir'de yayımlanmıştır. Bulgaristan Türklerini çok iyi tanıyan ve Bulgaristan Türkleri için çok farklı mücadeleler içerisinde olmuş bir temsilcinin söz konusu kitapları yayın tarihleri itibariyle oldukça değerli bilgileri ilk defa Türkiye okuyucusuyla paylaşan eserler arasındadır. Geçit Ver Kamçı (Şiirler ve Destanlar) M.B. Perim'in güçlü edebî yönünü yansıtan şiirlerini bir araya getiren eseridir ve bir bakıma Bulgaristan'daki süreli yayınlarda kalan edebî ürünlerinin İzmir'de gün yüzü görmesi daha geniş kitlelerin M.B. Perim'in edebî ürünlerinden haberdar olmalarını sağlamıştır.

Düz yazılarını bir araya topladığı "Hayattan İlhamlar" adlı eserindeki anı ve eleştiri yazıları içerikleri bakımından Bulgaristan Türkleri ve göçmenlik konusunda oldukça önemli kaynaklar arasındadır. Anı, öykü ve eleştiri yazılarını bir araya topladığı "Eski Yapraklar" adlı çalışması da dönemin Türkiye'sinin sosyal olaylarına dair önemli fikir yazılarını içermektedir.

Eserleri:

Perim, Mehmet Behçet (1955). Göçmen Ahmet. Afyon: İkaz Basımevi.

Perim, Mehmet Behçet (1962). Hayattan İlhamlar. İzmir: Karınca Matbaacılık.

Perim, Mehmet Behçet (1964). Geçit ve Kamçı. İzmir: Karınca Matbaacılık.

Perim, Mehmet Behçet (1965). Eski Yapraklar. İzmir: Karınca Matbaacılık.

1.8. Mehmet Serbest (d. 1962-)

İzmir'e 1989 Büyük Göçü ile Bulgaristan'dan gelen ve edebiyat eseri yayımlanan temsilciler arasında Mehmet Serbest de yer almıştır. 1962 yılında Kırcaali ilinin Kirkovo Belediyesi, Ayvacık köyünün Terziler Mahallesi'nde doğan M. Serbest, ilkokulu Ayvacık'ta, ortaokulu ise Çakırlı köyünde (Fotinovo) bitirmiştir. 1981 yılında Eski Zağra'da elektroteknik lisesini bitirmiş ve iki yıl Sofya'da askerlik görevini tamamlamıştır. 1989 zorunlu göçü ile 7 Temmuz'da Türkiye'ye gelmiş, bir müddet Bursa'da kalmış ve sonrasında ise kalıcı olarak İzmir'e yerleşmiştir. Ticaretle meşgul olmuştur. Şiirlerinin yanı sıra amatör olarak saz çalan Serbest müzisyen yönü ile de bilinmekte ve Türk Halk müziği formunda müzikler icra etmektedir. Balkan göçmen sivil toplum kuruluşlarında çok sayıda üst düzey etkinliği olmuştur (Serbest, 2008, s. 17-19).

İzmir'de yaşayan şairin "Rodoplardan Bülbül Dağına" adlı şiir kitabının ilk baskısı 2006 yılında Sofya'da Türk Kültürü Merkezi Yayınları tarafından yapılmış ve kitabın editörlüğünü de Bulgaristan Türklerinin önde gelen aydınlarından Sabri İbrahim Alagöz üstlenmiştir. Mehmet Serbest,

“Kırcaali Haber” gazetesine vermiş olduğu bir röportajda kitabının isim hikâyesinin Bulgaristan ve Türkiye’de yaşanan iki olayla ilişkili olduğunu ifade etmiştir:

İnsan sevgim büyük olduğu için 1980-1989 yılları arasında totaliter rejimin yanlış politikasıyla başlayan insan yangını. Bir de 2006’da bir cahilin İzmir Selçuk’ta Bülbül Dağı’nın yanmasına sebep olması ve küllerinin üzerimi kaplaması bu kitabımın başlığı, editörlüğün de desteği ile adına vesile olmuştur. (URL3).

Eseri:

Serbest, Mehmet (2008). Rodoplar’dan Bülbül Dağına (II. Baskı). İzmir: Tunaser Yayıncılık.

1.9. Melahat İşyar (d. 1926 – ö. 2013)

Melahat İşyar, İzmir’de Balkan doğumlu göçmen edip zümresi içerisinde farklı bir profile sahiptir. 1926 yılı gibi diğer temsilcilerden farklı bir dönemde ve sekiz yaşında iken Türkiye’ye gelen şâirin tespit edilen üç şiir kitabındaki ürünlerde Rumeli/Balkan çizgileri oldukça az olmasına rağmen çok büyük bir İzmir ve Karşıyaka hayranı olarak söz konusu yerleşim yerleri için çok sayıda şiir kaleme aldığı görülmüştür.

1926 yılında Bulgaristan’ın Zıstovi şehrinde doğmuş olan Melahat İşyar, Cumhuriyet döneminin ilk kadın öğretmenlerinden olan annesi ve rüştiye öğretmeni olan babası ve kardeşi ile Türkiye’ye göçmen olarak sekiz yaşında gelmiştir. İlkokulu Çanakkale’nin Ayvacık ilçesinde bitirip İstanbul Çamlıca Kız Lisesi’nden mezun olmuştur. Ailesinin memuriyeti dolayısıyla İzmir’e yerleşen İşyar İzmir’de Cumhuriyet Kız Enstitüsü’nden mezun olmuştur. Dört oğlu vardır. Çocuklarının evliliği, eşini kaybetmesinin hüznü çocuk yaşlarından itibaren şiire ilgi duyan M. İşyar’ın edebî üreticiliğinde belirleyici olur. M. İşyar, 2001 yılında İzmir Karşıyaka Yunus Emre Derneği’ne ve 2002 yılında İzmir Sanat ve Kültür Derneği’ne üye olmuştur. İzmir Yeni Akım Ege ve Anadolu Şairleri Derneği ve Ankara Âşıklar Derneği AŞ-DER üyesi olan İşyar, İzmir ve Karşıyaka sanat çevrelerinde “Şiir Anne” olarak tanınmıştır (İşyar, 2010, s. 1).

Eserleri:

İşyar, Melahat (Yayın yılı belirtilmemiş). Bir Varmış Bir Yokmuş (Şiirler). İzmir: Kendi yayını.

İşyar, Melahat (2006). Hazan Yaprakları (Şiirler). İzmir: Sanal Matbaacılık.

İşyar, Melahat (2010). Sır (Şiir). İzmir: Okullar Yayınevi.

1.10. Mustafa Serbest (d.1956-)

1956’da Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nin Ustorumca ilinde doğmuş, 1960 yılında ailesi ile birlikte Türkiye’ye göç etmiştir. İlkokul ve ortaokulu Manisa’da, lise ve üniversite eğitimini İzmir’de tamamlamıştır. Bir süre özel sektörde çalışan Serbest 1978 yılında devlet memuru olmuş ve devletin

değişik kademelerinde yöneticilik görevinde de bulunarak 2021 yılında emekliye ayrılmıştır (KK5).

Mustafa Serbest araştırma amaçlı çeşitli geziler kapsamında Kuzey Makedonya, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Bosna Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Kosova ve Arnavutluk'ta bulunmuştur. Gençliğinde basketbol, dağcılık, paraşütçülük ve güreş sporları ile ilgilenmiştir. Uluslararası bir gazetede Türk ve Balkan tarihi ile ilgili yazılar yazmış ve birçok televizyon kanalında Balkan Türkleri ile ilgi programlara katkı sunmuştur (KK5). “Sevdalinka” (2010), “Balkan Menim Sevdalım (2011, Bakü/Azerbaycan'da basılan şiir kitabı)” ve “Yüreğimde Yanan Kor” (2012) adlı şiir kitapları ile Uluslararası Balkan Yazarları Araştırma ve Kültür Derneği yayınları arasından çıkan “Uluslararası Balkan Hikâyeleri” adlı kitapta edebî ürünleri bulunmaktadır.

2019 yılında İzmir merkezli faaliyete geçen Uluslararası Balkan Yazarları Araştırma ve Kültür Derneği (BALYAZDER) kurucu Genel Başkanı'dır. İzmir'de ikâmet etmektedir. Söz konusu dernek çevresinde çok sayıda edebiyat faaliyetinde ve yayınında üst düzey görev almıştır.

Eserleri:

Serbest, Mustafa (2010). Sevdalinka. İzmir: Kıbatek Yayınları.

Serbest, Mustafa (2012) Yüreğimde Yanan Kor. İzmir: Kıbatek Yayınları.

1.11. Mümin Yusuf Akın (d. 1948 – ö. 2023)

Mümin Yusuf Akın, 1948 yılında Bulgaristan'ın Kırcaali iline bağlı Karagözler beldesinin Keneler köyünde doğmuştur. İlköğrenimini ve liseyi doğduğu beldede tamamladıktan sonra Sofya Üniversitesi'nin Türkçe Bölümü'nde eğitim almıştır (1967-1971). Yüksek tahsili sonrasında doğum yeri olan Karagözler Lisesi'ne Rusça öğretmenini olarak atanmış ve uzun yıllar bu görevde bulunmuştur (Akın, 2000, s. 82).

Mümin Yusuf Akın diğer temsilcilerde olduğu gibi Bulgaristan'da 1980'li yıllarda artan asimilasyon olayları karşısında birçok hakla birlikte mesleğini de kaybetmiş ve göçe mecbur kalmıştır. 1990 yılında Türkiye'ye gelen ve ailesi ile birlikte İzmir, Gazimir'de Görece Göçmen Konutları'na yerleşmiştir. Türkiye'de öğretmenlik mesleğine tekrar kavuşan M.Y. Akın, Gazimir ve Menderes ilçelerinde uzun yıllar Türkçe öğretmenliği yapmış ve 2023 tarihinde İzmir'de vefat etmiştir (Akın, 2003, s. 82).

Mümin Yusuf Akın şâir kimliğiyle tanınmıştır. Dünya Döndükçe (1999), Papatya Falı (2000), Mavi Boncuk (2000), Türküler Bizi Söyler (2003) adlı yayımlanmış dört şiir kitabı bulunmaktadır. M.Y. Akın'ın ayrıca “Hayvanlarla İlgili Atasözleri ve Deyimler (2008)” adlı kitabı ilk düz yazı eseri olup eğitimci kimliğiyle öğretmen, öğrenci, veli ve diğer okuyucu kitlelerine sunduğu çalışmasıdır.

Eserleri:

Akın, Mümin (1999). Dünya Döndükçe (Şiirler). Yayın yeri ve yayınevi bilgisi yok.

Akın, Mümin Yusuf (2000). Papatya Falı (Şiirler). İzmir: Yayınevi belirtilmemiş.

Akın, Mümin Yusuf (2000) Mavi Boncuk. Kırcaali: Yayınevi belirtilmemiş.

Akın, Mümin (2003). Türküler Bizi Söyler (Şiirler). İzmir: Yayınevi belirtilmemiş.

Akın, Mümin (2008). Hayvanlarla İlgili Atasözleri ve Deyimler. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

1.12. Müsamettin Işık (d. 1943-)

Müsamettin Işık, İzmir’de edebiyat alanındaki çalışmaları araştırma, inceleme, derleme ve antoloji alanında yoğunlaşan göçmen temsilcilerdendir. Şaban M. Kalkan gibi Balkan Türklerinin edebiyat tarihi bakımından önemli çalışmalar hazırlamıştır. Çalışmalarının önemli bir kısmı kendi yayını olarak kişisel imkânlarla basılmıştır. Tarafımıza iletmış olduğu biyografisi ve hazırladığı eserler hakkında şu bilgileri vermek mümkündür:

Müsamettin Işık, 25 Haziran 1943 tarihinde Şumnu’ya bağlı Osenevets (Işıkköy) köyünde doğmuştur. Şumnu Pedagoji Okulu’nda dört yıl öğrenim görmüş ve köyündeki ilkokulda öğretmen olarak görev yapmıştır. 1968 yılında aynı okula müdür olarak atanmış ve 26 yıl eğitim ve öğretim hizmetlerinde bulunmuş, okuma evinin başkanlığını ve kütüphaneciliğini yapmıştır. Bu faaliyetleri sırasında ülkede Türkçe çıkan her yayını yakından takip etmeye çalışmış ve aynı zamanda Bulgaristan Türk edebiyatının gelişmesini izleme fırsatı bulmuştur (KK2).

1989 yılındaki zorunlu göç sırasında Türkiye’ye gelen Müsamettin Işık, İzmir’e yerleşmiş ve burada da 14 yıl boyunca İzmir’in çeşitli okullarında öğretmenliği sürdürmüştür, 2004 yılında emekliye ayrılmıştır. Aynı yıl, uzun yıllar üzerinde çalışmış olduğu “Işıkköy” kitabını yayımlamıştır. Boş zamanlarını Bulgaristan Türk edebiyatı ile ilgili araştırmalar yapmakla değerlendiren M. Işık, 2011 yılında “Şumnu’dan Sesler” başlığı altında Şumnu ili sanatçılarının şiir ve öykülerini içeren bir derleme yayımlamıştır. Bulgaristan Türklerinin edebiyat ve temsilcileri hakkında çok sayıda derlemesi ve araştırma eseri yayına hazır olup yayımlanmayı beklemektedir. Evli olup iki çocuk babası ve üç torun dedesidir. Hâlen İzmir’in Buca ilçesinde oturmaktadır (KK2).

Eserleri:

Işık, Müsamettin (2011). Şumnu’dan Sesler, Şiirler ve Öyküler. Veliko Tırnovo: Faber Yayınevi.

Kendi yayını olarak tek basılı nüshası bulunan çalışmaları:

Işık, Müsamettin (2006). Balkan Türkleri Gazetesi Köşe Yazıları.

Işık, Müsamettin (2007). Bizden Sesler, Çorlu Balkan Türkleri Gazetesinden Şiir Antolojisi.

Işık, Müsamettin (2007). Nazif Öztürk, Tunada At Suladık, Şiirler.

Işık, Müsamettin (2007). Ahmet Emin Atasoy, Yıllar Boyu, Şiirler.

Işık, Müsamettin (2008). Sıla Hasreti, Deliorman ve Dobruca Şiirleri.

Işık, Müsamettin (2008). Kovancılar Şiirleri

- Işık, Müsamettin (2008). Ramadan Yakup, Anne Hakkı, Şiirler.
Işık, Müsamettin (2008). Hikmet Efrahim – Uçma Özlemi, Şiirler.
Işık, Müsamettin (2008). Gerlova Şiirleri.
Işık, Müsamettin (2008). Ahmet Emin Atasoy, Kol Düğmeleri, Şairin Dostlarına ve Dostların Kendisine Adadığı Şiirler.
Işık, Müsamettin (2009). Hasan Üzeyir Süleyman – Şiirler.
Işık, Müsamettin (2009). Vahit Çömlekçi – Gençlik Şiirleri.
Işık, Müsamettin (2009). Aydoğdu'dan Sesler, Şiirler ve Hikâyeler.
Işık, Müsamettin (2009). Palamar'dan Esintiler, Venets Bölgesinden Şiirler, Hikâyeler, Yöreden Ünülerin Yaşam Öyküleri.
Işık, Müsamettin (2010). Tuna Şiirleri, Tuna Dergisinden Tuna Nehrine Adanmış Şiirler.
Işık, Müsamettin (2010). Mülâzim Çavuş – Severim Hey, Şiirler.
Işık, Müsamettin (2010). Necmiye Mehmet Ulucan – Şiirler.
Işık, Müsamettin (2010). Dinçer Kabüyükü – Şiirler.
Işık, Müsamettin (2010). Salih Köseoğlu – Şiirler.
Işık, Müsamettin (2011). Baki Ali Mehmet – Şiirler.
Işık, Müsamettin (2011). Fevzi Kadir Sever – Şiirler.
Işık, Müsamettin (2011). Firdevs Büyükkateş – Şiirler.
Işık, Müsamettin (2011). Arif Damar, Ayın Şiiri, Cumhuriyet Gazetesinin Aynı Adlı Köşesinden Şiirler.
Işık, Müsamettin (2011). Ahmet Ali Has, Şiirler.
Işık, Müsamettin (2012). Süleyman Özgür – Seçilmiş Şiirler.
Işık, Müsamettin (2012). Mehmet Ulucan – Şiirler.
Işık, Müsamettin (2012). Ramadan Yakup, Şiirler.
Işık, Müsamettin (2016). Esintiler, Kırçali Nov Jivot Gazetesinin Türkçe Sayfalarından Şiirler.
Işık, Müsamettin (2016). Mustafa Mehmet, Şiirler ve Öyküler.
Işık, Müsamettin (2016). Yeni Işık Gazetesi ve Nov Jivot Gazetesinin Türkçe Sayfalarından Hikâyeler, Minyatürler ve Efsaneler.
Işık, Müsamettin (2017). Mülâzim Çavuş, Vatanım Var, Şiirler.
Işık, Müsamettin (2017). Mülâzim Çavuş, Şiirler, Taşlamalar, Epigramlar ve Basneler.
Işık, Müsamettin (2017). Fahri Erdinç 100 Yaşında, Yazılar, Anılar, Şiirler ve Öyküler.
Işık, Müsamettin (2018). Yeni Işık-Nova Svetlina Gazetesinden Şiirler (1977-1978).
Işık, Müsamettin (2018). Mehmet Ş. Çavuşoğlu, Şiirler.
Işık, Müsamettin (2019). Kırçali Nov Jivot Gazetesinin Türkçe Sayfalarından Şiirler (1970-1978)
Işık, Müsamettin (2020). Mehmet İ. Keçici, Şiirler ve Öyküler.

1.13. N. Şükrü Aydın (d. 1950-)

Tespitlerimize göre Necil Şükrü Aydın, İzmir'e en küçük yaşta gelen Balkan göçmeni edebiyat temsilcisidir. 1950'de Bulgaristan'ın Yukarı Cuma (Blegoevgrad) şehrinin Nevrekop (Gotse Delchev) kazasına bağlı Fustana (Hvostyane) köyünde doğmuştur. 1951 yılında ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç ettiğinde bir yaşındadır. İlköğrenimini İzmir-Kınık'ta, lise öğrenimini ise Bergama Lisesi'nde tamamlamıştır (Aydın, 2023, s. VI).

1974 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olan N. Şükrü Aydın, Gaziantep İslahiye Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olarak göreve başlamıştır. Sonraki meslek hayatında sırasıyla Afyon, Uşak ve İzmir'de öğretmenlik ve idari görevlerde bulunmuştur. 2000 yılında emekli olan N.Ş. Aydın, "Rumeli Kültürü" üzerine faaliyetlerini ve çalışmalarını sürdürmüştür. Bir dönem İzmir Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği'nin yayın organı olan "Vardar" dergisinin yazı işlerinde ve İzmir merkezli KIBATEK Derneği'nde etkin görevlerde bulunmuş ve hâlihazırda Balkan Türklüğü alanındaki çalışmalarını sürdürmektedir (Aydın, 2009, s. VI).

N. Şükrü Aydın'ın 2009 yılında İzmir'de KIBATEK yayınları arasında "Özleyiş Yırlarım" adlı şiir kitabı yayımlanmıştır. İkinci şiir kitabı 2011 yılında Azerbaycan Bakü'de Azerbaycan Türkçesi ile "Uzaq Torpaklar" adıyla yayımlanmıştır. Türkiye'de Türk dili ve edebiyatı eğitimi almış olan N.Ş. Aydın'ın edebî üreticiliği yanında sözlü kültür ve dil alanında önemli araştırmaları da Balkan sahasında yoğunlaşmıştır. İnönü Üniversitesi yayını olan "Efsaneler" adlı kitapta efsane derlemeleri yer almıştır. "Batı Trakya (Rodoplar) Karasu Vadisi Türk Köyleri Ağzı" (1974) başlıklı bir dil incelemesi vardır. Ayrıca Balkan Türklerinin sözlü kültürü üzerindeki önemli araştırmalarını 2023 yılında "Balkanlar'daki Anadolu: Fustana ve Çevresi" ve 2024 yılında "Karasu'nun Sesi: Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü" adlı eserleri ile yayımlanmıştır (Aydın, 2023, s. VI).

Eserleri:

Aydın, Şükrü N. (2009). Özleyiş Yırlarım. İzmir: KIBATEK Yayınları.

Aydın, Şükrü N. (2023). Balkanlardaki Anadolu Fustana ve Çevresi. İzmir: KIBATEK Yayınları.

Aydın, Şükrü N. (2024). Karasu'nun Sesi: Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü. İzmir: KIBATEK Yayınları.

1.14. Osman Akın (d. 1950-)

Osman Akın, 1950 yılında Bulgaristan'ın Kırcaali ilinin Mestanlı Belediyesi'ne bağlı Sedefçe (Sahranlı) köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu doğduğu köyde, liseyi ise Mestanlı'da bitirmiştir. İlk şiir denemeleri 1967 yılında değişik gazetelerde yer almıştır (Akın, 2018, arka kapak).

1978 yılında Haskovo Tıp Enstitüsü'nden mezun olmuştur. Mestanlı ilçesinin değişik köylerinde sağlık hizmetlerinde görev almıştır. 1989 yılındaki göçle Türkiye'ye yerleşen göçmenler arasında yer almış olsa da göç sonrası yaşamını İzmir ve Kırcaali'de birlikte sürdürmeye devam etmiş,

memleketiyle ilişkilerini sürdürmüştür. Türkiye'ye göç ettikten sonra Bornova Devlet Hastanesi Fizik Tedavi Bölümü'nde çalışmış ve 2014 yılında buradan emekli olmuştur. Evli ve iki çocuk babasıdır. İlk şiir denemelerinden itibaren şiire olan ilgisini sürdüren Osman Akın'ın "Özlem" adını verdiği ve daha çok memleket hasretini işleyen şiirlerinden oluşan şiir kitabı 2018 yılında yayımlanmıştır (Akın, 2018, arka kapak).

Eseri:

Akın, Osman (2018). Özlem (Şiirler). Kırcaali: Kendi yayını.

1.15. Ramazan Ayyıldız (d. 1953-)

Ramazan Ayyıldız, 12 Haziran 1953 tarihinde Bulgaristan'ın Kırcaali şehrine bağlı Cebel beldesinde doğmuştur. İlk orta ve lise eğitimini Cebel'de almıştır. Cebel'de Teknik Lise eğitimi aldığı dönemde müfredat dışı gönüllü Türkçe dersleri almış ve okulda "Gençlik Alevi" adı altında Türkçe duvar gazetesi yayımlamıştır. Kökenleri itibariyle tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan bir aileden gelen R. Ayyıldız ve ailesi, ailenin sahip oldukları topraklar devletleştirilince ciddi mağduriyet ve kayıplar yaşamıştır (KK3).

Ramazan Ayyıldız, 1972 yılında askere alınmış, terhisten sonra Eğitim Enstitüsü'nün Resim Öğretmenliği Bölümü'ne kayıt olmuştur. Köy Öğretmenliğinin yanında Resim İş, Matematik ve Türkçe dersleri de vermiştir. Bulgaristan'da Türkçe dersinin yasaklandığı dönemde rejimin asimilasyon uygulamaları ile mücadeleleri yoğunlaşmış, siyasi davalarda yargılanmış ve öğretmenlik yapmasına müsaade edilmemiştir. Liseyi bitirdiği dönemde Şumnu Türk Filolojisi Bölümü'nde eğitim almak istemiş ancak söz konusu dönemde bölüm kapanmıştır (KK3).

Ramazan Ayyıldız'ın hedefleri arasında Türkiye'de Güzel Sanatlar Akademisi veya Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi almak yer almıştır. Hakkındaki siyasi davalar ve aldığı cezalar nedeniyle 1978'de Türkiye'ye sığınma isteğine cevap verilmemiştir. İnşaatlarda ve şeker fabrikasında işçilik yaparak zorlu yıllar geçirmiştir. Resim ve şiire olan ilgisi bu yıllarda da devam etmiştir. 1983 yılında evlenen R. Ayyıldız, 1984 yılında asimilasyon karşıtı eylemleri nedeniyle tutuklanmıştır. 2,5 yıl ceza alan R. Ayyıldız, Eski Zağra Cezaevi'nin siyasi cezalılar bölümünde kalmış ve cezaevinden çıktığında Filibe'de ikameti yasaklanmıştır. Bu nedenle ülkenin çeşitli yerlerinde, göçebe inşaat gruplarında sürekli takip edilerek çalışmıştır. 1989'de sınır dışı edilen Bulgaristan vatandaşları arasında yer almıştır. Göç için anavatan olarak gördüğü Türkiye'yi tercih etmiş, burada yine öğretmenlik mesleğine başlama imkânı bulmuştur (KK3).

2018 yılında İzmir'de emekli olan Ramazan Ayyıldız'ın göçmen dernekleri ve federasyonlarında çok sayıda faaliyeti olmuştur. İzmir'de faaliyet gösteren BALGÖÇ'ün yayını olan "Birlik" dergisinde halkla ilişkiler sorumlusu olarak makaleler yazmış, edebî ürünleri yer almıştır. Ayrıca öğretmenlik yıllarında çeşitli yayınlarda makaleleri yayımlanmıştır. Hâlihazırda resim yapmaya ve kendine özgü üslupla şiirler yazmaya devam etmektedir. Uzun yıllara dayalı şiir örneklerini 2023 yılında "Söz Geçmişim"

adlı seçkisinde toplayarak Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) Soydaş Edebiyat Destek Programı (SEDEP) kapsamında yayın başvurusunda bulunmuştur. Şâirin çalışmada değerlendirilen şiirleri tarafımızla paylaşılan yayına hazır söz konusu kitap çalışmasında yer almaktadır (KK3).

Eseri:

Ramazan Ayyıldız'ın uzun yıllara dayalı olarak ortaya koyduğu şiir türündeki edebî ürünlerini yakın dönemde Türkiye'de kitaplaştırma sürecinde olduğu görülmüştür. Kendisiyle yaptığımız görüşmelerde edindiğimiz bilgiler neticesinde "Söz Geçmişim" adıyla kitaplaşan çalışmasının dizgi vb. son düzenlemelerinin yapılmış son hâli tarafımızla paylaşılmış olup çalışmanın metinler kısımlarında yer alan Ramazan Ayyıldız şiirleri söz konusu yayına hazır eserden alıntılanmıştır. Eserin basımı konusunda YTB ve SEDEP'e başvuru yapılmıştır.

1.16. Suna Yılmaz (d. 1950-)

Suna Yılmaz, 28 Aralık 1950 yılında Bulgaristan'ın Dobriç şehrinde dünyaya gelmiş, eğitimini Dobriç'te tamamlamıştır. Dobriç'in "Nazım Hikmet" adındaki Türk kültür evinde amatör dans ve tiyatro gruplarına katılmıştır. S. Yılmaz'ın şiire olan tutkusu o yıllarda başlamıştır. Bulgaristan'ın Türklere karşı uyguladığı asimilasyon politikası nedeniyle 1989 yılında Türkiye'ye göç ederek İzmir'e yerleşmiştir. Türkiye'deki hayatı hep mücadeleyle geçmiştir. Yoğun iş hayatından sonra emeklilik döneminde kendisini şiir yazmaya adanmıştır. İzmir'deki yerel şiir gruplarına katılmış ve edebiyat çevrelerinde dostlar edinerek edebiyat alanında kendisini yetiştirmeye devam etmiştir. Mustafa Tan ve Şevki Dinçal'dan bu alanlarda dersler almıştır. S. Yılmaz'ın İzmir Şairler ve Bestekârlar Derneği, İlesam, Bornova Atatürkçü Düşünce ve Dayanışma Derneği ve Yazarlar Sendikası'na üyeliği bulunmaktadır (Yılmaz, 2023, Özgeçmiş).

Şiir türünde edebî ürünleri bulunan Suna Yılmaz'ın ilk kitabı "Bir Damla Yeşil" 2015, ikinci kitabı "Asılı Kalan Düşler" 2019, üçüncü kitabı "Nilüfer Çiçeği" 2021, dördüncü kitabı "İkinci Şans" 2023 yılında yayımlanmıştır. Birçok antolojide, gazete ve dergide de şiirleri yer almıştır.

Eserleri:

Yılmaz, Suna (2015). Bir Damla Yeşil. İstanbul: Papillon Yayınları.

Yılmaz, Suna (2019). Asılı Kalan Düşler. Ankara: Sonçağ Yayınları.

Yılmaz, Suna (2021). Nilüfer Çiçeği. Ankara: Sonçağ Yayınları.

Yılmaz, Suna (2023). İkinci Şans. Ankara: Semenderkitap Yayınları.

1.17. Şaban M. Kalkan (d. 1938-)

Çalışmada ele alınan temsilciler arasında İzmir'de en fazla eser yayımlanmış şahsiyet, Şaban M. Kalkan'dır. Şaban M. Kalkan'ın edebiyat alanındaki çalışmalarının hem araştırma/inceleme alanında hem de edebî yaratıcılık alanında olduğu görülmüştür.

1938 yılında Bulgaristan'ın Razgrat iline bağlı Şeremet (Veselest) köyünde doğan Şaban M. Kalkan; ilk ve ortaokulu köyünde, lise eğitimini Kubrat kentinde tamamlamıştır. Şumnu'da Öğretmen Enstitüsü'nün Tarih-Ruşça-Türkçe Bölümü'nden mezun olan Şaban M. Kalkan, bir süre öğretmenlik yapmıştır. Öğretmenliği sonrasında Şumnu'daki Tıp Enstitüsü'nün Köy Hekimliği Bölümü'nden mezun olmuş ve uzun yıllar köy hekimliği yapmıştır. Şaban M. Kalkan, 1989 yılında zorunlu göçle İzmir'e yerleşmiştir. Bulgaristan'da Şaban Mahmudof adıyla faaliyet gösteren şâir, Türkiye'de "Kalkan" soyadını almış, İzmir'de bir devlet hastanesinde görev yaparak 2003 yılında emekli olmuştur. Bulgaristan Türkleri edebiyatında da önemli yeri olan edebî şahsiyeti yanı sıra Bulgaristan Türklerinin edebiyat tarihi üzerinde çok sayıda araştırması yayımlanan Şaban M. Kalkan, Balkanlar'da meydana getirilen Türk Edebiyatlarını, Türkiye ve Türk Dünyası'na tanıtan önemli isimlerden biridir (Akgün, 2018). Aşağıda Şaban M. Kalkan'ın İzmir'e yerleştikten sonra yayımlanan çalışmalarından konumuzla ilgili olanlara yer verilmiştir.

Eserleri:

- M. Kalkan, Şaban (1998). Turnalar. İstanbul: Ayhan Matbaası.
M. Kalkan, Şaban (2000). Yağmurlu Sonbaharda Aşk-Çeviri, İzmir: Ensa Yayınları.
M. Kalkan, Şaban (2006). Sevda Soneleri. İzmir: Etki Yayınları.
M. Kalkan, Şaban (2008). KIBATEK Uluslararası Şiir Antolojisi. İzmir: KIBATEK Yayınları.
M. Kalkan, Şaban (2010). Sağlık Alfabetesi İzmir: KIBATEK Yayınları.
M. Kalkan, Şaban (2011). Altın Bağ (Azerbaycan Soneleri). İzmir: KIBATEK Yayınları.
M. Kalkan, Şaban (2011). Deliorman Şarkıları, İzmir: KIBATEK Yayınları.
M. Kalkan, Şaban (2012). Sıcak Gurbet. İzmir: KIBATEK Yayınları.
M. Kalkan, Şaban (2013). Rodoplar'dan Esintiler. İzmir: KIBATEK Yayınları.
M. Kalkan, Şaban (2015). Tuna Boyu'ndan Esintiler -II-. İzmir: KIBATEK Yayınları.
M. Kalkan, Şaban (2017). Rodop Öyküleri -I-. İzmir: Etki Yayınları.
M. Kalkan, Şaban (2017). Tuna Boyu Öyküleri -II-. İzmir: Etki Yayınları.
M. Kalkan, Şaban (2017). Bulgaristan Türkleri Edebiyatında Hiciv ve Mizah. Ankara: Bengü Yayınları.
M. Kalkan, Şaban (2018). Bulgaristan Türk Şiiri I-II. Ankara: Bengü Yayınları.

1.18. Şevket Balla (d. 1969-)

Şevket Balla, çalışmaya örneklem oluşturan temsilciler arasında ana dili Türkçe olmayan iki isimden biri olarak özgün bir yere sahiptir. Ş. Balla'nın Türkiye'ye göçü ve İzmir'de ikameti de diğer temsilcilerin birçoğunda olduğu gibi devlet destekli zorunlu göçler neticesinde gerçekleşmiştir.

Şevket Balla, 1969 yılında Arnavutluk'ta doğmuştur. Arnavutluk Harp Okulu'nu 1991 yılında bitirdikten sonra 1994-1996 yılları arasında Türkiye'de Hava Savunma Eğitimi almıştır. 1997 yılında Arnavutluk'ta baş gösteren iç savaş esnasında askerlikten istifa edip Türkiye'de İzmir'e yerleşmiştir. 2012 yılına kadar Arnavutluk, Kosova ve Türkiye arasında ticari faaliyet göstermiştir. 2013 yılında "Ege Adriyatik Siyaset Kulübü" adlı siyasi dergiyi yayımlamaya başlamıştır. 2019-2024 döneminde Karşıyaka Belediyesi "Meclis Üyesi" olarak görev yapmıştır. 2024 yılında yeniden Karşıyaka Belediyesi'ne "meclis üyesi" olarak seçilmiştir (KK4).

Şevket Balla, Balkanlar konusundaki mevcut bilgi ve birikimini Balkan göçmenlerinin daha fazla temsil edilebilmesi için siyaset sahasında değerlendirmektedir. Yaptığı araştırmalardan dolayı "Büyük Anadolu Birliği" tarafından 2008 yılında "Yılın Araştırmacı Yazarı" ödülüne lâyık görülmüştür. İyi derecede Arnavutça ve İngilizce konuşan Ş. Balla, aynı zamanda bir erkek ve bir kız çocuğu babasıdır (KK4).

İzmir Balkan Dernekleri Federasyonu ve KIBATEK yönetiminde etkin olarak yer alan Şevket Balla; Arnavutluk, Bulgaristan, Kosova ve Türkiye'de farklı üniversitelerde Balkan göçmenleri ile ilgili konularda sempozyum, panel, konferans ve söyleşilerde bilimsel çalışmalar yapmıştır. Karşıyaka, Bornova, Buca, Selçuk, Manisa, Turgutlu ve Salihli ilçelerinde Balkan kökenli dernekler bünyesinde gönüllü olarak Arnavutça kursları vermeye devam etmektedir (KK4).

Karşıyaka Belediyesi, Karşıyaka Kent Konseyi, Çameriya Arnavutları, Ege Makedonyalılar Derneği, Karşıyaka Makedonyalılar Derneği ve Rodos İstanköy ve Oniki Ada Türkler Derneği ile birlikte "Balkan Kültür Günleri"nin düzenlenmesini organize etmiştir. Şevket Balla'nın edebiyat alanındaki faaliyetlerinden en önemlisi söz konusu kültürel etkinlikler dışında 2019 yılında yayımlanan "İzmir'de Yabancı Olmak" adlı Türkçe şiir kitabıdır (KK4).

Eserleri:

Balla, Şevket (2008). Yeni Bir Kosova'nın Doğuşu (Türkçe). İzmir: Zeus Kitabevi.

Balla, Şevket (2009). Udhetim ne Kosove (Arnavutça ve İngilizce). Priştine/Kosova: ABS-Books.

Balla, Şevket (2009). Top 10 Atraksionet e Kosoves (Arnavutça ve İngilizce). Priştine/Kosova: ABS-Books.

Balla, Şevket (2010). Sekreti i Shqiptareve (Arnavutça).Priştine/Kosova: ABS-Books.

Balla, Şevket (2011). Kosova Guide (İngilizce). Priştine/Kosova: ABS-Books.

Balla, Şevket (2012). Çameria Sorunu. İzmir: KIBATEK Yayınları.

Balla, Şevket (2016). Arnavutça Öğreniyorum (Arnavutça öğrenme metodu). İzmir: Yayınevi yok.

Balla, Şevket (2019). İzmir'de Yabancı Olmak (Arnavutluk'ta Türk edebiyatı ve şiir). İzmir: KIBATEK Yayınları.

II. BÖLÜM

İZMİR'DE YAŞAYAN/YAŞAMIŞ BALKAN GÖÇMENLERİNİN EDEBİYAT ESERLERİ ÜZERİNE

Çalışmada tespit edilen edebiyat malzemesi üzerinde bütüncül bir yaklaşımla nitel bir değerlendirme amaçlanmıştır. Bu doğrultuda malzemenin edebî yönü göz önünde bulundurularak iç ve dış yapıya dair iki alanda genel bir değerlendirmenin, malzemenin genel niteliğine dair veri sunacağı düşünülmüştür. Dışyapı kapsamında eserler tür bakımından ele alınmış; içyapı bakımından yapılan inceleme ve değerlendirmelerimiz de tema/konu tespitleri ile sınırlandırılmıştır. Söz konusu iki alanda mevcut malzemenin durumunu ortaya koyan değerlendirmelerimizin mevcut edebiyat malzemesi üzerinde gelecekte hazırlanacak daha özel çalışmalara temel teşkil etmesi amaçlanmıştır.

2.1. Edebî Türler

İzmir'deki Balkan doğumlu edebiyatçıların yayın faaliyetini temelde iki alanda değerlendirmek uygun olacaktır. Edebiyatı ilgilendiren bu iki alan, edebiyat konulu “araştırma yayınları” ve “edebî ürünlerin yayını”dır. Bunlardan öncelikle edebiyat alanında araştırma niteliği taşıyan eserler konusuna temas etmek istiyoruz.

İzmir'deki edebiyat temsilcilerinden belli bir kısmı edebiyat alanında edebî üreticilikleri yanında araştırma ve inceleme niteliğinde eserler hazırlamışlar; edebiyat bilimi ve edebiyat tarihi için kayda değer çalışmalar ortaya koymuşlardır. İzmir'de bu tarz çalışmalar bahsinde öncelikle zikredilmesi gereken ilk dönem temsilcilerinden Hafız Abdullah Fehmi'nin oğlu Hakkı Abdullah Meçik tarafından hazırlanan; H. Abdullah Fehmi'nin bazı eserlerinin ve incelemelerinin de yer aldığı “Şumnu-Bulgaristan Türklerinin Kültür Hayatı” adlı eserdir. Hakkı Abdullah Meçik tarafından derlenen eserin önemli oranda babasının araştırmalarına dayandığı eserde de belirtilen bir husustur. Eser, Şumnu bölgesindeki Türklerin zengin kültür hayatına dair çok sayıda unsura yer verirken dönemin edebiyat dünyasına da kısmen temas etmiştir. Bu bağlamda Bulgaristan Türk okullarında verilen eğitimin içeriği, Bulgaristan Türklerine yönelik süreli yayımlar, bölge Türklerinin Bulgar Edebiyatı ile irtibatı, önemli Bulgar Edebiyat temsilcileri hakkında bilgiler gibi araştırma/inceleme niteliğindeki konular çalışmada ele alınan konulardan bir kısmıdır. Aile tarihi şeklinde hazırlanan çalışmada Şumnu'daki dönemin Türkçe süreli yayınları, yer adları, Hafız Abdullah Fehmi'nin bazı ders kitaplarına da giren edebî yazıları ile bazı folklor ürünleri yer almaktadır. Özellikle çalışmadaki “hatıralar”, dönemin kültür hayatına dair çok sayıda kıymetli bilgi içermektedir. Çalışmanın yayın tarihi (İzmir, 1977) bu tarz yayıncılıkta ilk dönem eserlerden biri olduğunu göstermektedir.

1938 Razgrat doğumlu olan ve 1989'da İzmir'e yerleşen Bulgaristan Türklerinin önemli aydınlarından Şaban M. Kalkan'ın edebiyat araştırması

alanındaki yayınları İzmir’de ikâmet eden göçmen temsilcilerin çalışmaları arasında olduğu kadar Türkiye genelinde Balkan Türk Edebiyatı araştırmaları alanında da büyük bir yere sahiptir. Şaban M. Kalkan’ın “Bulgaristan Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah” ve “Bulgaristan Türkleri Şiiri I-II” adlı kitapları başta olmak üzere çok sayıda kitap, makale ve derleme çalışması Bulgaristan Türklerinin edebiyatını inceleyen, ciddi arşiv altyapısına sahip çalışmalar olarak Türk Dünyası Edebiyatları alanında önemli kaynaklar arasındadır. Şaban M. Kalkan ile aynı bölgeden 1943 doğumlu olan ve 1989’da Türkiye/İzmir’e yerleşen Müsamettin Işık’ın edebiyat araştırmaları alanındaki faaliyetleri de şahsiyetin çalışmanın konu alanına giren tarafını özetlemektedir. Şaban M. Kalkan gibi güçlü bir arşive sahip olduğu görülen M. Işık’ın Bulgaristanlı çok sayıda şahsiyetin edebî ürünlerini bir araya getiren antolojiler, çok sayıda derleme niteliğinde çalışma ve belli Türk yerleşim yerleri için inceleme eserleri hazırladığı tespit edilmiştir. M. Işık’ın söz konusu inceleme ve araştırmaları yayınevleri bünyesinde yayımlanmadığı için tespit ve temin edilmesi zorlaşmaktadır. M. Işık’ın birçoğu kendi yayını olan söz konusu edebiyat araştırmalarına kendisinden elde ettiğimiz bilgiler ışığında çalışmanın birinci bölümünde yer alan “Müsamettin Işık” maddesinde liste hâlinde yer verilmiştir.

Doğrudan bir yazılı edebiyat araştırma çalışması olmasa da 1950 Bulgaristan Nevrokop doğumlu N. Şükrü Aydın’ın “Balkanlardaki Anadolu: Fustana ve Çevresi” ve “Karasu’nun Sesi: Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü” adlı çalışmaları da içeriğinde dil ve sözlü edebiyat unsurlarına dair çok sayıda malzeme içermesi bakımından dikkat çekmektedir. Söz konusu çalışmalar şâirin doğum yeri hakkında zengin bir takım değerlendirmeleri içermekte ve edebiyat mahsullerine yer vermektedir.

Son olarak İzmir’de yaşayan/yaşamış Balkan doğumlu edipler arasında 2023 yılında İzmir’de vefat eden Mümin Yusuf Akın’ın “Hayvanlarla İlgili Atasözleri ve Deyimler” başlıklı araştırmasına çalışmanın bu bölümünde yer vermek mümkündür. Öğretmen olan Akın’ın eğitim materyali olarak tasarladığı ve daha çok ilköğretim aşamasına yönelik bu çalışmasındaki sözlü malzemenin, doğrudan kendisi tarafından derlendiği belirtilmiştir. İlk dönem temsilcilerinden Mehmet Behçet Perim’in İzmir’de yayımlanan eserlerinin giriş kısımlarında doğrudan edebiyat konusuna girilmemiş olsa da Bulgaristan Türklerinin kültürel hayatına dair çok önemli bilgilerin yer aldığını da belirtmeliyiz. “Geçit Ver Kamçı” ve “Hayattan İlhamlar” adlarını taşıyan eserlerinin giriş kısımlarında Bulgaristan Türkleri hakkında dönemin sosyal şartlarını yansıtan deneme tarzında özgün yazılar yer almıştır.

Çalışmada odaklanılan ana malzememiz edebî ürünlerdir ve bu bağlamda çalışmanın bu kısmında araştırma kapsamında tespit edilen edebiyat malzemesinin edebî tür dağılımı hakkında bilgi vermek istiyoruz. Bu kapsamda değerlendirmeye alınan edebiyat eserleri arasında Mehmet Behçet Perim’in “Hayattan İlhamlar” (Deneme-Anı), Göçmen Ahmet (Roman); Hasan Varadlı’nın “Rumeliden Tarihî Anılar ve Öyküler” ile “Varoluş Yollarında” (Hikâye-Deneme-Anı)” adlı eserleri ve İbrahim Mustafa Şafak’ın

“Memleket Özlemi (Anılar)” dışındaki tüm edebiyat eserlerinin “şiiir” türünde ortaya konulduğu görülmüştür. Bu doğrultuda İzmir’de yaşamış/yaşayan Balkan doğumlu edebiyatçıların tamamına yakınının şiiir türünde edebî ürün verdiklerini ve “şâir” kimliği ile hareket ettiklerini ifade edebiliriz. Bu yönelimin bazı genel nedenleri olduğu görülmüştür. Anadolu Türklerinde olduğu gibi Rumeli/Balkan Türkleri için de sözlü kültüre ve şiiire yatkınlık söz konusu yönelimde etkili bir husustur. Şiiirin üretim kolaylığı ve temsilcilerin belli bir edebiyat eğitimi gerektirmeden bu tür üzerinde kalem oynatabilmeleri, küçük hacimle kitaplaşabilen yayın çalışmaları da bu konuda etkili olabilmektedir. Balkanlar’da yaşadıkları evrede Türkçeden yoksun eğitim almış bazı temsilciler için hikâye ve roman gibi uzun soluklu edebî türlerde kalem oynatmanın zorluğu da bu hususta bir diğer diğer etken olarak düşünülebilir.

İzmir’de yaşamış/yaşayan Balkan göçmeni ediplerde edebî tür olarak şiiirin baskınlığının yanı sıra genellikle dörtlük nazım şekli ile ve hece ölçüsüne bağlı şiiirlerin yaygın olduğu görülür. Klasik forma yakın az sayıda şiiiri Mehmet Behçet Perim’de (Münacaat) ve Şaban M. Kalkan’da (Deliorman Rubaisi) görmekteyiz. Serbest nazım şekliyle şiiir örneklerinin de az sayıda olup Aynur Açıkgöz ve Şevket Balla’nın şiiirlerinde yaygın bir tercih olduğu görülmektedir. Osman Akın, Mümin Yusuf Akın, Melahat İşyar, Mehmet Serbest gibi örneklerde hece ve dörtlük gibi geleneksel nazım ölçüsü ve biçimi tercihlerinin yaygınlığı söz konusudur.

Genellikle kısa, ölçülü ve dörtlüklerden kurulu edebiyat malzemesi arasında uzun şiiir örnekleri de azdır. N. Şükrü Aydın’ın “Bir Göç Hikâyesi” ve Mehmet Behçet Perim’in “Hacı Dayı” adlı şiiirleri ile Mümin Yusuf Akın’ın manzum hikâye tarzındaki şiiirleri kısmen uzun şiiir örnekleri arasında yer almaktadır.

Çalışmanın kapsamında ele alınan şahsiyetlerin edebiyat incelemesi, şiiir, hikâye, anı ve eleştiri türlerinde yayımladıkları kitaplardan sadece yaşamlarının İzmir evresinde ortaya konulmuş olanlar değerlendirilmeye alınmış ve EK 2’de kapakları paylaşılmıştır. Bu kapsamda belirtilmesi gereken özel bir husus söz konusu çalışmaların bir kısmının göçmen temsilciler İzmir’e yerleşmiş olsalar dahi yurtdışında (Göç öncesi geldikleri bölgeler) yayımlanmış olmasıdır. Bu durumun çeşitli nedenleri arasında doğum yerlerindeki edebiyat çevreleri ya da yayınevi ağlarıyla irtibatları, daha elverişli maddi imkânlar, gönüllü olarak eserlerini doğum yerlerinde yayımlama isteği gibi duygusal gerekçeler yer almaktadır. Eserler hakkında bir diğer özel durum temsilcilerin göç öncesi ve sonrası kimlik durumlarına bağlı olarak eserlerinde farklı isimler kullanmış olmalarıdır.

Çalışmada temsilcilerin Türkiye’deyken yayımlanmış eserlerinde tercih edilen isimlerini kullandığımızı özellikle belirtmek isteriz. Doğum yerlerinde kullanılan diğer adları, Türkiye’de aldıkları ya da evlilik durumları neticesinde değişen soy isimleri vb. gibi durumlar nedeniyle farklı kaynaklarda değişik adlarla yer aldıkları görülmüş olduğundan bu çalışmada eserlerinde kullandıkları adlar esas alınmıştır.

2.2. Belirgin Temalar

Bu bölümde tespit edilen edebiyat malzemesi üzerinde genel bir içerik analizi ile yetinmeyi uygun buluyoruz. Tespit edilen edebî ürünlerin edebiyat bilimi yöntem ve teknikleri ile kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi, çalışmanın çıktılarının daha özel bilimsel çalışmalarda yayımlanma sürecinde planlanan bir husustur. Bu bağlamda yapısal bir yöntemle mevcut edebiyat malzemesi üzerinde ayrıntılı içerik analizi gerçekleştirilecek, bu doğrultuda temsilcilerin edebî şahsiyetleri, edebî ürünlerdeki dil ve üslup unsurları ile iletiler gibi yapı unsurları ayrıntılı incelenecektir. Bu itibarla çalışmanın sonuçlarını en genel anlamda yansıtması bakımından mevcut edebî ürünlerin özgün yönü, göç öncesi ve göç sonrası yaşantılara ait unsurlar olarak ikiye bölünmüş bir üretim sonucu meydana getirilmiş olmasıdır. Edebî ürünlerdeki bu belirgin çizgi nedeniyle de İzmir’de yaşamış/yaşayan göçmen şair ve yazarların edebiyat ürünlerinde söz konusu iki motifi yansıtan ürünlerin örneklendirilmesi, bu edebiyat ürünleri genelindeki en karakteristik özelliği yansıtmaktadır. Bu bağlamda “III. Bölüm: İzmir’de Yaşamış/Yaşayan Balkan Göçmeni Edebiyatçıların İzmir Temalı Edebî Ürünlerinden Örnekler” ve “IV. Bölüm: İzmir’de Yaşamış/Yaşayan Balkan Göçmeni Edebiyatçıların Balkan Temalı Edebî Ürünlerinden Örnekler” başlıklarında sunulan örnek edebî ürünler çalışmada ele aldığımız edip zümrenin ortak tema dünyalarını ve bu hareketi diğer edebiyat çevrelerinden ayıran özgün çizgiyi ortaya koymaktadır.

Göçmen ediplerin edebî üreticiliklerinde doğum yerleri, memleketleri, göç öncesi yaşadıkları yurtları vb. ifadelerle tanımlayabileceğimiz mekâna ve oradaki yaşam tecrübelerine dair unsurlara her bir göçmen edebiyatçıda az ve ya çok yer verilmiş olması dikkat çekicidir. Örneğin İzmir’e ilk gelenlerden Mehmet Behçet Perim “Geçit Ver Kamçı” şiir kitabındaki şiirlerde Balkanlar’a ait birçok unsura yer vererek bu geleneğin ilk örneklerini ortaya koyan temsilci olur. Kitabındaki “Geçit Ver Kamçı” şiiri ve “Tunalılar” marşı Balkan Türklerinin sosyal hafızalarında derin yer eden Kamçı Boyu’nu ve Tuna’yı şiir zeminine taşımıştır. Mehmet Behçet Perim sonrasında yakın döneme gelinceye kadar tüm temsilcilerin Balkanlar’dan yer adlarına hasredilen şiir örnekleri ciddi bir yekûn tutmaktadır. (Aynur Açıkgöz-Mestanlı Meydanında, Mehmet Serbest-Kırcaali Şehri, Şükrü Aydın-Prizren, Şaban M. Kalkan-Deliorman Methiyesi vb.)

Ele aldığımız temsilciler arsında Balkan temasını doğrudan eserlerinin merkezine/başlığına taşıyan ve/veya edebî ürünlerini doğrudan Balkan temasına hasredenler vardır. Örneğin Şaban M. Kalkan’ın “Deliorman Şarkıları”, Mehmet Serbest’in “Rodoplardan Bülbül Dağına”, Aynur Açıkgöz’ün “Rumeli Duygu Telinde İnce Sazım”, Hasan Varadlı’nın “Rumeli’den Tarihî Anılar ve Öyküler” adlı kitap çalışmaları başlıkları ile uyumlu olarak Balkan temasını yoğun bir şekilde işleyen edebî ürünlerini ihtiva etmektedir. Osman Akın’ın “Özlem”, Şevket Balla’nın “İzmir’de Yabancı Olmak” adlı kitap başlıkları da eserlerinin içerik dünyasındaki memleket kavramına yönelik gönderme içermektedir.

Kitap başlıklarının yanı sıra şâirlerin şiir varlığı bir bütün olarak ele alındığında özellikle doğum yerlerine hasredilen şiirler “Balkan” ve bu eksendeki “Balkanlık” alt temasını belirginleştirmektedir. Bu doğrultuda Aynur Açıkgöz’ün Mestanlı, Şükrü Aydın’ın Fustana, Osman Akın’ın Kırcaali, Mehmet Behçet Perim’in Kamçı Boyu, Aziz Serbest’in Prizren, Mehmet Serbest’in Rodoplar, Şaban M. Kalkan’ın da Deliorman bölgesine adanan şiirlerinin çokluğu, bu şâirlerin söz konusu Balkan bölgeleriyle özdeşleşen edebî şahsiyetlerini ortaya koymaktadır.

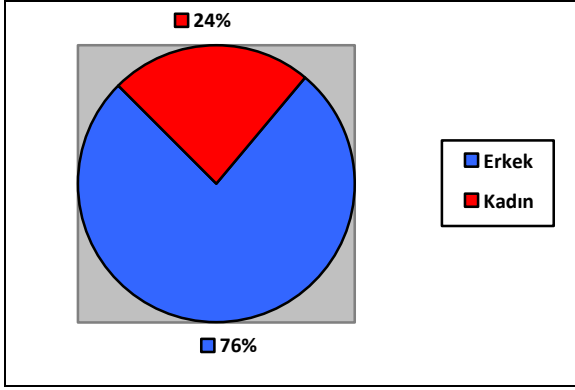
Çalışmada ele alınan edebiyatçı grubu Türkiye’deki ana akım edebiyat ortamından veya amatör edebiyat çevreleri olarak değerlendirebileceğimiz Türkiye’deki mahallî edebiyat temsilcilerinden ayıran hususun edebî ürünlerinin içerik dünyalarında Balkanlar’a ve Türkiye’ye yoğun olarak yer vermeleri olduğunu belirtmiştik. Bu bağlamda edebî ürünlerde ediplerin göç sonrası dönemlerine ait vurgu yine mekân üzerinden ve bu kez de Türkiye’de yerleştikleri yer olan İzmir temalı ürünlerde kendisini göstermektedir. Temsilcilerin tamamına yakınının eserleri arasında İzmir ve/veya İzmir’e ait mekân unsurlarına hasredilen ürünlerinin yer almış olması bu bakımdan oldukça dikkate değer özgün bir çizgidir.

Çalışmada değerlendirilen temsilcilerin edebî ürünlerinde İzmir genellikle yaşadıkları semtler itibarıyla ya da şehirde sevdikleri unsurların temsili yoluyla yer bulmuştur. İzmir Menderes’teki Görece Göçmen Konutları’nda evleri bulunan Şaban M. Kalkan ve Mümin Yusuf Akın’ın buraya ithaf edilmiş şiirleri, Dikili ve Kınık bölgesinde uzun yıllar öğretmenlik yapmış olan N. Şükrü Aydın’ın İzmir’in bu ilçelerine dair şiirler ortaya koymuş olması, uzun yıllar Karşıyaka’da yaşamış ve ilçenin şiir çevrelerinde “Şiir Anne” olarak tanınmış Melahat İşyar’ın “Karşıyaka şâiri” sıfatını hak edecek derecede çok sayıda şiirinde yaşadığı yeri anlatmış olması bu bağlamda anlamlıdır. Aynur Açıkgöz ve Şevket Balla şiirlerinde “Saat Kulesi, Hisarönü, Kemeraltı, Kızlarağası Hanı” gibi mekânların yaygınlığı da şâirlerin şiirlerindeki hafıza mekânlar arasında İzmir’e dâir unsurların geniş yer kapladığını örneklemektedir.

İzmir ve kent kültürü bağlamında İzmir’de yaşamış/yaşayan Balkan göçmeni edebiyatçıların İzmir temalı ürünleri üreticilerinin göçmenlik yaklaşımlarını, göç sonrası zihin dünyalarını ve İzmir’i ele alış biçimlerini yansıtıyor olmaları bakımından oldukça önemli veriler sunmaktadır. Bütün temsilciler genelinde ortak hususun İzmir’e ve buradaki yaşantıya dair duyulan memnuniyet olduğu görülür. Göçle gelinen yeni yerden ve yeni kurulan yaşamdan hoşnut bir ruh dünyası şiirlerin geneline hâkimdir.

Çalışmada tespit edilen on sekiz temsilcinin cinsiyet dağılımında kadın temsiline azlığını daha önce belirtmiştik. Söz konusu durum tema dağılımında kadın şâirlerin “aşk” temasını daha yoğun işlemeleri şeklinde kendisini göstermektedir. Melahat İşyar’da çok baskın olan durum Aynur Açıkgöz’ün, Suna Yılmaz’ın ve Lidya Cherieliuc’un çok sayıda şiirinde sevgi, bağlılık, gönül vb. sevgi merkezli konular etrafında gerçekleşmiştir. Bu durum “aşk” temasının sadece kadın temsilciler tarafından işlendiği şeklinde

değerlendirilemeye de kadın şiiirlerinde “aşk” temasının işlenme oranının yüksek olduğunu göstermektedir.

Grafik 1: Temsilcilerin Cinsiyet Dağılımı

Edebî tür ile içerik dünyası arasında bir ilişki söz konusudur. Şiirin duygu yoğunluğunu taşıma imkânı, göçmen temsilcilere duygusal bir temsil zemini sunuyor olması söz konusu edebî üretimde duygusal veya lirik temaların öne çıkmasını da beraberinde getirmiştir. En temelde göç hâdisesiyle derin bir duygu durumu yaşamış temsilcilerin ata yurtlarından kopuşunun, yeni yurtlarında tutunma mücadelesi ve yeni düzen kurma dönemlerinin yoğun duygu durumlarına yol açması kuvvetle muhtemeldir. Bu doğrultuda temsilcilerin “Balkan” ve “Türkiye/İzmir” ana temaları ile birlikte sıklıkla yöneldikleri tema gurbet-sıla ikilemi içerisinde geçen hayatlarının bir yansıması olarak “özlem”dir. Bu temsilciler göçü bir zorunluluk olarak görseler de göçle geldikleri İzmir’e samimiyetle bağlanmış olsalar da şiir dünyalarını besleyen en yoğun duygunun özlem olduğu şiiirlerin genelinde tespit edilen bir husustur.

Özlem duygusu göçmen temsilcilerin geride bıraktıkları çok farklı değerlerine ve tecrübelerine yönelik olabilmektedir. Bu bağlamda “özlem” temasıyla ilişkili olarak “yakın çevre” ve/veya “akrabalar” şiiirlerde yer alan temalardan bir diğeridir. Rumeli/Balkan Türk kültürünün önemli unsurlarından biri yakın akrabalık ilişkileridir. Akrabalığı dost ve komşu çevre ile birlikte kendileri gibi göçmen olan muhite doğru genişletmek de mümkündür. Bu itibarla İzmir’de yaşamış/yaşayan Balkan göçmeni şiiirlerin şiiirlerinde eşlerinden başlayarak aile fertleri, yakın akrabaları, tanıdıkları ve kendileri gibi göçmen olan Türk toplumu sıklıkla yer bulmuştur.

Örnekleme havuzumuzda yer alan ürünler arasında yaygınlık oranı yüksek bir diğer tema da kendilerini göçe zorlayan sebepler etrafında gelişen “asimilasyon” süreçleridir. Bu temanın/konunun Türkiye’ye ilk gelen ve burada çok sayıda eserini yayımlama imkânı bulan Mehmet Behçet Perim’den, 1989 Büyük Göçü ile İzmir’e yerleşen Şaban M. Kalkan, Mehmet Serbest, Ramazan Ayyıldız gibi yakın dönem temsilcilere kadar göçmen şiirine kaynaklık ettiği görülmüştür. Şiiirler arasında olduğu gibi hikâye

türündeki sayılı temsilciden biri olan Hasan Varadlı'nın "Var Oluş Yolları" ile "Rumeli'den Tarihi Anılar ve Öyküler" ve İbrahim Mustafa Şafak'ın "Memleket Özlemi (Anılar)" adlı eserlerindeki ürünlerde söz konusu zorluk ve baskılar içerisinde geçen asimilasyon dönemlerine dâir çok sayıda unsur edebiyat zeminine taşınmıştır. Temelinde asimilasyon eleştirisi yer alan edebî ürünlerde dikkat çeken özellik; ırkçı söylemden uzak, ötekileştirici olmayan duygusal bir dilin benimsenmiş olmasıdır.

Göç sürecinde yaşanan gerilimler şâirlerin asimilasyon temalı şiirlerini besleyen bir unsur iken "ana vatan" Türkiye'de yaşanan süreç, birçok şiirde vatan sevgisi ve Türklük gibi millî temaların esin kaynağı olmuştur. Çalışmada ele alınan temsilcilerin edebî ürünlerinde işlenen yaygın temalardan birinin "millî unsurlar" üst başlığıyla ana vatan, Türklük, Türkçe, din ve Türk tarihi gibi alt temaları kapsadığını ifade etmek ve bu hususu her bir temsilci özelinde çok sayıda ürünle örneklemek mümkündür.

Birden çok temsilcide işlenen yaygın temaları ana hatlarıyla yukarıdaki açıklamalarımızla özetlemek mümkündür. Şiirin ferdi tarafı dikkate alındığında her bir temsilcinin kuşkusuz ele aldığı ya da işlediği ferdi konular/temalar şiir sanatı dâhilinde yer almaktadır. Duygu merkezli edebî ürünlerde düşüncenin ikinci planda ya da geride kaldığı bilinmektedir. İzmir'de göçmen temsilcilerin edebî ürünlerinde düşünceye özellikle asimilasyon süreçlerini ele alan örneklerde ve tarih sorgulaması şeklinde yönelindikleri; bu bağlamda da eserlerinin derin felsefi sorgulamalardan çok coşkun duygular etrafında meydana getirildiğini söyleyebiliriz. Genel tavrı yansıtması bakımından ortak temalar hakkındaki tespitlerimizi bu bölümdeki açıklamalarımızla sınırlandırıyoruz. Belirgin temalar konusundaki tespitlerimizi özetlemesi bakımından her şâirde aynı oranda olmamakla birlikte birden çok şâirde görülmüş olan ortak temaları şu ana başlıklar altında listelemek mümkündür:

- "Balkanlar" ve "Balkanlılık"
- "Göçmen kimliği"
- "İzmir ve hemşehrilik duygusu"
- "Aşk"
- "Vatan sevgisi ve milliyetçilik"
- "Aile fertleri ve yakın çevre" vb.

2.3. İzmir Doğumlu ve Balkan Kökenli Edebiyatçılardan Tespit Edilenler Üzerine Değerlendirme

İzmir'de doğrudan çalışmanın alanına girmiyor olsalar da İzmir doğumlu fakat aile tarihleri ve kültürel aidiyetleri itibarıyla Balkan kökenli bir şâir ve yazar grubunun varlığı da süreç içerisindeki gözlemlerimiz ve araştırmalarımız neticesinde tespit edilmiştir. Bu şahısların yaygın özelliklerini şehirdeki belirli göçmen dernekleri ve edebiyat/şiir çevreleri etrafında gruplaşmış olmaları, eserlerinde ağırlıklı olarak Türkiye ve İzmir okurlarına yönelik temalara yer vermeleri ve eserlerinin tema dağılımında Rumeli/Balkan unsurunun geniş yer tutmaması şeklinde özetleyebiliriz.

İzmir şehir merkezindeki farklı semtlerde edebiyat eseri yayımlanan, aile kökenleri itibariyle Balkan göçmeni olan, edebiyat faaliyetlerinde ciddi katılımı olduğu gözlemlenen, çevrelerinde edebiyat yaratıcılığı yönü ile tanınmış bazı isimler ve tespit ettiğimiz eserleri tür bilgileriyle şöyledir: Doğan Prepol Poroviç (Kökler, Şiir, 2023), Recep Şikar (Şiirlerle Düşün Diyor-Şiir, 1986), Ayşe Karadan (Adıma Mostar Diyeler, Şiir Antolojisi, 2007), Bükre Sena Sait (Dolunay Etkisi, Fantastik Roman, 2016; Sanata Dair İpe Sapa Gelmez Soruşturma, Felsefe, 2020; Kam ve Kurt, Roman, 2024). Bu isimler yanında bazı Balkan sivil toplum kuruluşları çevresindeki şiir etkinliklerinde şâir olarak yer almış çok sayıda şahsiyetin başta şiir olmak üzere edebî ürünler ortaya koydukları ve/veya seslendirdikleri görülmüştür. İzmir genelindeki bu tarz çok sayıda etkinlikten biri arasında 03.06.2024 tarihinde Ege Makedonya Göçmenleri Derneği ile Karşıyaka Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği tarafından düzenlenen “Rumeli Şairlerinin Dilinden Nazım Hikmet Ran” adlı ekinlik örnek gösterilebilir.

Bu başlık altında değerlendirilebilecek şahsiyetler ailelerinin göç öncesi geldikleri Balkan bölgelerine göre kendi alt kültür aidiyetlerini belirlemektedir. Söz gelimi bu temsilciler arasında *Boşnak Dünyası* dergisinde yazıları ile yer alan Doğan Prepol Poroviç, Boşnak kültürüne aidiyeti ile; *Balkan Günlüğü* gazetesindeki kültür sanat yazıları ve aile bağlantıları bakımından Bükre Sena Sait, İzmir’deki Kosova göçmenleri çevresinde ve Karşıyaka civarındaki Makedonya göçmenlerinin STK yapılanmalarındaki etkinliği ile bilinen Recep Şikar, Makedonya bölgesi kökenli olmalarıyla ayrılmaktadırlar.

Bu tarz isimlerden bir kesit olarak Doğan Prepol Poroviç’in yerel bir gazetede yer almış kendi dilinden biyografisi söz konusu edip zümrenin İzmir ve Balkan münasebetleri noktasında fikir vermektedir. İzmir genelinde bu tarz edebiyat temsilcilerinin bir başka araştırmaya konu olabilecek nitelikte bir varlığa sahip oldukları çalışmanın araştırma ve yazım dönemlerinde görülmüştür. Genellikle kendi göçmen STK’ları etrafında varlık gösteren söz konusu temsilcilerin Balkan merkezli edebî üreticilikleri ve faaliyet alanları da incelemeye değer bir konudur. Söz konusu temsilcilerden Doğan Prepol Poroviç’in kendisini anlattığı yazısından konumuzla ilgili kısımlar şöyledir:

Yugoslavya göçmeni Boşnak bir ailenin çocuğu olarak 4 Eylül 1961 yılında İzmir’de doğdum. Doğup büyüdüğüm Konak ilçesi Boğaziçi Mahallesi’nde 1998 yılına kadar yaşamımı sürdürdüm. 1998 yılında Karşıyaka’ya taşındım; Soğukkuyu, Bahriye Üçok ve 14 yıldır Bahçelievler mahallelerinde ikamet ediyorum.

Çınarlı Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi Yapı Ressamlığı bölümünden mezun oldum. Askerliğimi Menemen’de 212. Piyade Er Eğitim Alayı Keşif İstihbarat Bölük yazıcısı olarak yaptım. Eşim Emine Prepol ile 1988 yılında evlendim. İki kızım ve iki torunum var. Yaklaşık 20 yıl İzmir Büyükşehir Belediyesi şirketlerinden TANSAS ve İZELMAN A.Ş.’de yönetici olarak çalıştım. 2005 yılında emekli oldum. İESOB şirketi olan Ege Gelişim Sigorta Acenteliği’nde 2014 yılına kadar şirket yöneticisi olarak çalıştım. 2014 yılından sonra gazetecilik ve yazarlığa

ağırlık verdim, bununla beraber bazı şirket ve acenteye sigorta danışmanlığı yapıyorum.

(...)

2010 yılından itibaren “Egede Sentez” internet haber sitesi başta olmak üzere haber ve köşe yazarlığı yaptım. 2019 yılında devraldığım “Halkızbiz.Com” internet haber sitesini yönetiyorum. Öte yandan; Ege Saati, Hepsihaber.com ve Haber Egemen internet haber sitelerinde köşe yazarlığını sürdürüyor, güncel, siyasi, sosyal ve yerel konularda yazıyorum. Pandemi dönemine kadar da İstanbul’da ayda bir yayımlanan “Boşnak Dünyası” dergisinde uzun yıllar köşe yazarlığı yaptım. Karşıyaka Belediyesi’nin haftada bir yayımladığı Gazete Karşıyaka’da Boşnaklar ve Balkanlar’la ilgili güncel konuları yazıyorum. Ayrıca şiire olan merakım nedeniyle uzun yıllardır kaleme aldığım şiirlerimi “Kökler” isimli şiir kitabında topladım.

İzmir Bosna Sancak Derneği’ne üyeyim ve derneğin yıllardır basın danışmanlığını sürdürüyorum. İzmir ve Karşıyaka’da bulunan çok sayıda Rumeli ve Balkan derneklerinin de uzun yıllardır gönüllü olarak basın danışmanlığını yaparak Rumeli Balkan camiasının sesinin duyulmasına, destek ve katkı sağlıyorum; İstanbul, Balıkesir Burhaniye ve Gömeç ilçelerindeki Boşnak ve Rumeli Balkan derneklerinin de haberlerini yapıyorum (...) (URL4).

2.4. İzmir Balkan Göçmeni Sivil Toplum Kuruluşları ve Edebiyat Münasebetleri Hakkında Değerlendirme

Çalışmada İzmir’deki Rumeli/Balkan bağlantılı sivil toplum kuruluşlarının önemli bir yeri bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarını “resmî kurumlar dışında ve bunlardan bağımsız olarak çalışan; politik, sosyal, kültürel, hukukî ve çevresel amaçlar doğrultusunda ikna ve eylemlerde bulunan; üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle alan; kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar veya üyelik ödemeleri ile sağlayan kuruluşlar olarak” tanımlayabiliriz (Karataş, 2014, s. 856-858). Sivil toplum kuruluşlarının üyeleri ile üyelerin mensubu olduğu toplum arasındaki karşılıklı menfaat ilişkisi, bu yapıların varlıklarını sürdürebilmelerinde en önemli etken olarak görünmektedir. Bu bağlamda özelde dernek üyelerinin çeşitli ortak paydalarındaki yararı için kurulan bu dernekler, faaliyetlerinin neticeleri bakımından toplum yararına, bir başka ifadeyle dernek dışındaki sosyal çevre yararına faaliyetler de gerçekleştirmektedirler. Meseleye bu yönüyle ve İzmir özelinde bakıldığında İzmir’de Balkan bağlantılı STK’ların sadece üyeleri nezdinde değil şehrin diğer sakinleri arasında göçmenlik algısını ve Balkan kökenli kimliği pekiştirdiği görülmektedir. Kısacası Balkan bağlantılı göçmen dernekler etkileri itibariyle göçmenlerden daha çok göçmen toplumu dışında kamuoyu oluşturmakta ve Balkanlar konusundaki algıyı ve tanınırlığı önemli ölçüde belirlemektedir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında çok sayıda temsilciye ve/veya eserlerine ulaşmamızda söz konusu sivil toplum yapıları yol gösterici olmuştur. Bu dernekler nezdindeki çalışmalarımızda yüz yüze görüşmenin yanı sıra birçoğunun faaliyetlerinde de pasif katılımcı olarak bulunulmuştur. Çalışmada ayrıca dernek yöneticileri ve dernek üyeleriyle

yaptığımız odak grup görüşmelerinin deşifre edilmiş metinlerinden istifade edilmiştir.

Sosyal bir etkinlik olarak bir araya gelmek ve teşkilatlanmak insan için her zamanda ve her mekânda geçerli beşerî bir olgu olarak görülmektedir. Bu bağlamda göçle birlikte yaşamları büyük ölçüde değişen, yeni yurtlarında uyum sürecine giren göçmenler, hemşerilik ilişkileri üzerinden bir güvenlik ve de özgürlük alanı olarak sivil toplum kuruluşlarını keşfetmişlerdir (Özdemir, 2013, s. 945-947). Söz konusu birincil nedenin yanı sıra günümüzde bu sivil toplum yapılanmalarının siyasetle ilişki geliştirerek başta seçimler olmak üzere birçok sosyal yapıyı ve süreci etkileyen siyasal bir aktör rolü kazandıkları da genelde olduğu gibi İzmir özelinde de görülmektedir (Özdemir, 2013, s. 955-957).

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi'nin (STGM 2009) vakıfları da içine alan verilerine göre Türkiye'deki tüm Balkan/Rumeli vakıf ve derneklerinin sayısı 459'dur (Yusuf, 2006, s. 116). İzmir'de geçmişten günümüze Rumeli/Balkan konulu derneklerin niceliksel bakımdan oldukça zengin bir görünüm sergilediği ancak süreklilik ve etkililik noktasında kendilerinden beklenileni sınırlı sayıda derneğin karşıladığı anlaşılmaktadır. Söz konusu STK'ların konjonktürel ve kısa süreli olan durumları dikkate alındığında bu alanda güncel rakamları takip etmek önem kazanmaktadır. Belirli derneklerin belirli dönemlerde etkinliğinin arttığı ya da azaldığı görülmektedir. İzmir'deki sivil toplum yapılanmalarını konu edinen çalışmalarında Berrin Bayburt ve Doğan Duman, İzmir'de kurulan en eski Balkan derneğinin “Kosova Rumeli Kültür Sanat ve Turizm Derneği” olduğunu ve bu derneğin 1979 yılında faaliyetlerine başladığını belirtmektedirler (Bayburt ve Duman, 2020, s. 66). Bu alandaki yakın tarihli verilere göre 2020 yılı itibarıyla Türkiye'nin üçüncü büyük şehrinde ciddi bir hemşehri derneği yapılanması olduğu görülmektedir. İzmir'de bulunan göçmen derneklerinin %73'ü Balkanlar, %16'sı Kafkasya ve Kırım, %4'ü Kıbrıs ve Akdeniz, %4'ü Orta Doğu ve %3'ü ise Orta Asya bölgesinden gelen Türkler tarafından kurulmuştur. Toplam sayısı 75 olan bu derneklerin, 55'i Balkanlar, 12'si Kafkaslar ve Kırım, 4'ü Kıbrıs ve Akdeniz, 3'ü Ortadoğu ve 1 tanesi ise Orta Asya bölgesi ile ilgili kurulmuş olan derneklerdir (Bayburt ve Duman, 2020, s. 64). Çalışmanın bu kısmında konumuz hakkında bir fikir vermesi bakımından 2020 itibarıyla öne çıkan ve güncelliğini koruyan derneklerden bir kısmını listelemeyi uygun buluyoruz:

Tablo 4: İzmir'de Balkan Göçmen Dernekleri Listesi (08.05.2020 itibarıyla) (Bayburt ve Duman, 2020, s.62-64)

1. Balkan Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği
2. Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği İzmir Şubesi
3. Biz Varız Makedonya Göçmenleri Kültür, Dayanışma ve Hizmet Derneği
4. Bornova Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği.
5. Bosna Sancak Kültür ve Yardımlaşma Derneği
6. Boşnaklar Ali Hocayı Sevenler Kültür Derneği
7. Urla Kosovalılar Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği

8. Yenikent Makedonya Göçmenleri Kültür Folklor ve Dayanışma Derneği
9. Urla Bosna Sancak Karadağ Kültür ve Yardımlaşma Derneği
10. Buca Rumeli Göçmenleri Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği
11. Çakmaklı Bosna Hersek Kültür ve Yardımlaşma Derneği
12. Çameria Arnavutları Kültür ve Dayanışma Derneği
13. Çeşme Rumeli Mübadilleri Derneği
14. Ege Balkan Rumeli Dernekleri Federasyonu
15. Ege Balkan Türkleri Federasyonu
16. Ege Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
17. Foça Rumeli Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
18. Genç Balkanlılar Derneği
19. Güreler Rumeli Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
20. Halilibeyli Bosna Hersek Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Derneği
21. İzmir Bakırçay Havzası Balkan ve Rumeli Göçmenleri Kültürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği
22. İzmir Balkan Boşnak Kült. Dostluk Yardımlaşma ve Dayanışma ve Derneği
23. İzmir Balkan Dernekleri Federasyonu
24. İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
25. İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği. Bornova Şb.
26. İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği. Buca Şb.
27. İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği Gaziemir Sarnıç Şb.
28. İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği Görece Şb.
29. İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği Karşıyaka Şb.
30. İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği Menderes Şb.
31. İzmir Gültepe Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
32. İzmir Makedonya Göçmenleri Kültürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği
33. İzmir Sancak Rumeli Kültür ve Dayanışma Derneği
34. Kamberler Pomak Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği
35. Karşıyaka Balkan Kadınları Derneği
36. Karşıyaka Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
37. Kınık ve Balkanlılar Kültür ve Dayanışma Derneği
38. Kocacık Balkan Türkleri (Evladı Fatihan) Kültür ve Dayanışma Derneği
39. Kosova Rumeli Kültür Sanat ve Turizm Derneği
40. Makedonya Debre Kültür Yardımlaşma Derneği
41. Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
42. Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği Bornova Şb.
43. Makedonya Stratejik Araştırmalar Derneği
44. Makedonyalı Göçmenleri Birleştirme Dayanışma ve Kültür Derneği
45. Ödemiş Balkan Boşnak Kültürü Dostluk Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
46. Rodos İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği
47. Romanya İzmir Kültürler Arası Dostluk Derneği
48. Rumeli Balkan Bayanlar Derneği

49. Rumeliden Anadoluya Kùltürlerarası Diyalog Derneği
50. Selçuk (Ephesus) Rumeli Gùçmenleri Dayanışma Derneği
51. Torbalı Rumeli Balkan Gùçmenleri Kùltür ve Dayanışma Derneği
52. Uluslar Arası Balkan Dernekleri Federasyonu
53. Uluslararası Balkan Tùrkleri Derneği
54. Uluslararası Giritliler ve Mùbadiller Federasyonu
55. İzmir Bakırçay Havzası Balkan ve Rumeli Gùçmenleri Kùltürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği İzmir Şb.

Berrin Bayburt ve Doğan Duman'ın çalışmasından sonra Halil Kaan Yüksel tarafından hazırlanan "Tùrk Dünüyasıyla İlgili Sivil Toplum Kuruluşlarının Kùltürel Korumaya Etkileri: İzmir Örneği Üzerinde Bir İnceleme" adlı tez çalışmasında daha güncel veriler yer alır. Yüksel çalışmasında incelenen 85 derneğin 67'sinin ve 6 dernek federasyonundan 5'inin Balkan Tùrkleriyle ilgili sivil toplum kuruluşları olduğunu belirtir. Yüksel'in çalışmasında İzmir'deki Balkan temalı gùçmen derneklerinin 2021 tarihli listesi şöyledir:

Tablo 5: İzmir'deki Balkan Tùrkleriyle İlgili Dernekler ve Federasyonlar (2021 Yılı İtibarıyla) (Yüksel, 2021, s. 19-21)

1. Balkan Anadolu Derneği
2. Balkan Gùçmenleri İşadamları Derneği
3. Balkan İşadamları Derneği
4. Balkan Müziđini Geliştirme Kùltür ve Sanat Derneği
5. Balkan Soydaşları Kùltür ve Dayanışma Derneği
6. Balkan Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği
7. Bornova Balkan Tùrkleri Kùltür ve Dayanışma Derneği
8. Bornova Giritli ve Mùbadiller Derneği
9. Bornova Makedonya Gùçmenleri Kùltür ve Dayanışma Derneği
10. Bornova Selanikliler Kùltür ve Dayanışma Derneği
11. Bosna Sancak Kùltür ve Dayanışma Derneği
12. Buca Genç Rumeli Kanatlar ve Civar Köyleri Eğitim Kùltür ve Dayanışma Derneği
13. Buca Rumeli Balkan Gùçmenleri Kùltür ve Dayanışma Derneği
14. Buca Rumeli Gùçmenleri Eğitim Kùltür ve Dayanışma Derneği
15. Çakmaklı Bosna Hersek Kùltür ve Yardımlaşma Derneği
16. Çamdibi Balkan Halk Oyunları ve Müziğini Geliştirme Yaşatma ve Dayanışma Derneği
17. Çeşme Rumeli Mùbadilleri Derneği
18. Dünya Bosna Hersek Gùçmenleri Derneği (Svjetski Savez Dijaspore Bosne i Hercegovine)
19. Ege Balkan Rumeli Dernekleri Federasyonu
20. Ege Balkan Tùrkleri Federasyonu
21. Ege Mahallesi Selanikliler Kùltür ve Dayanışma Derneği
22. Ege Makedonya Gùçmenleri Kùltür ve Dayanışma Derneği

23. Eşrefpaşa Giritliler Derneği
24. Foça Rumeli Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
25. Genç Balkanlılar Derneği
26. Girit Türkleri Kültür ve Dostluk Derneği
27. Güreler Rumeli Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
28. Halilbeyli Bosna Hersek Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Derneği
29. İzmir Bakırçay Havzası Balkan ve Rumeli Göçmenleri Kültürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği
30. İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
31. İzmir Balkan Boşnak Kültürü Dostluk ve Yardımlaşma Derneği
32. İzmir Balkan Dernekleri Federasyonu
33. İzmir Balkan Türkleri Arası Ticari Kültürel Organizasyonlar Geliştirme Derneği
34. İzmir Çağdaş Balkan Kadınlar Derneği
35. İzmir Girit Mübadilleri Derneği
36. İzmir Giritliler Derneği
37. İzmir Gültepe Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
38. İzmir Makedonya Göçmenleri Kültürünü Yaşatma ve Hizmet Derneği
39. İzmir Rumeli Kadınları Derneği
40. İzmir Sancak Rumeli Kültür ve Dayanışma Derneği
41. Karşıyaka Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
42. Kınık Batı Trakya ve Balkanlılar Kültür ve Dayanışma Derneği
43. Kınık ve Balkanlılar Kültür ve Dayanışma Derneği
44. Kocacık Balkan Türkleri (Evlad-ı Fatihan) Kültür ve Dayanışma Derneği
45. Kosova Rumeli Kültür Sanat ve Turizm Derneği
46. Makedonya Debre Kültür Yardımlaşma Derneği
47. Makedonya Delçova Sarovalılar Kültürünü Yaşatma ve Yardımlaşma Derneği
48. Makedonya Delçovalılar Kültür ve Yardımlaşma Derneği
49. Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
50. Makedonya Köprülü Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
51. Makedonya Stratejik Araştırmalar Derneği
52. Makedonyalı Göçmenleri Birleştirme Dayanışma ve Kültür Derneği
53. Menemen Balkan ve Rumeli Kültür ve Dayanışma Derneği
54. Ödemiş Balkan Boşnak Kültürü Dostluk Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
55. Ödemiş Balkan Göçmenleri Kültürü Dostluk Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
56. Pınarbaşı Mübadele Göçmenleri Derneği
57. Rodos İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği
58. Rumeli Balkan Bayanlar Derneği
59. Rumeliden Anadoluya Kültürlerarası Diyalog Derneği

60. Selanik Türkleri ve Buca Yaylacıklılar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği
61. Selçuk (Ephesus) Rumeli Göçmenleri Dayanışma Derneği
62. Tire Giritliler Derneği
63. Torbalı Rumeli Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
64. Türkiye Bosna Hersek Kültür Dernekleri Federasyonu
65. Uluslararası Balkan Dernekleri Federasyonu
66. Uluslararası Balkan Sağlık ve Sağlık Turizmi Geliştirme Derneği
67. Uluslararası Balkan Türkleri Derneği
68. Uluslararası Balkan ve Türk İş Dünyası Derneği
69. Urla Bosna Sancak Karadağ Kültür ve Yardımlaşma Derneği
70. Urla Kosovalılar Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
71. Yarım Ada Giritliler Derneği
72. Yenikent Makedonya Göçmenleri Kültür Folklor ve Dayanışma Derneği

İzmir'deki Balkan/Rumeli temalı STK'ların isimlerinde "kültür, yardımlaşma ve dayanışma" vurgusunun öne çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda söz konusu dernek ve federasyonların en temel hedefleri arasında İzmir'deki Balkan göçmenlerinin kültürlerinin korunması yer almaktadır. Yukarı genel bilgilerini vermiş olduğumuz Balkan göçmenleri merkezli sivil toplum kuruluşlarının edebiyat alanında yükledikleri belirgin işlevler araştırma konumuz bakımından dikkate değer öneme sahiptir.

İzmir'de faaliyet gösteren Rumeli/Balkan temalı sivil toplum kuruluşlarının çok sayıda sosyal işlevi yanında kültürel faaliyetleri ve dar anlamda edebiyata temas eden işlevlerinde ilk sırada göçmen edebiyat temsilcilerini genellikle bünyelerinde bulundurmaları; onlara bir buluşma zemini oluşturmaları yer almaktadır. Bu bağlamda örneğin Şaban M. Kalkan, N. Şükrü Aydın, Şevket Balla, Aziz Serbest vb. temsilcilerin İzmir merkezli faaliyet gösteren KIBATEK bünyesinde birlik içerisinde olmaları; Aynur Açıköz, Ramazan Ayyıldız, Osman Akın, Mümin Yusuf Akın vb. temsilcilerin İzmir BALGÖÇ Derneği bünyesinde yer almış olmaları anlamlıdır. Söz konusu irtibat ağı dar bir edebî muhitte hareket eden göçmen edebiyat temsilcilerinin teşkilatlanmalarındaki eksiği kısmen gidermekte ve birliği tesis etmeye hizmet etmektedir. Aynı şekilde bağlı oldukları STK'lar bünyesindeki faaliyetler aracılığıyla söz konusu edip zümre birbirleri hakkında ve göçmen camiası da ediplerin edebiyat faaliyetleri hakkında haberdar olabilmektedir. İzmir'de KIBATEK'e göre daha yakın bir tarihte kurulmuş olan kısa adıyla BALYAZDER; Uluslararası Balkan Yazarları Araştırma ve Kültür Derneği 2019 yılında İzmir'de faaliyete geçmiş olup benzer bir misyonla doğrudan Balkan kökenli yazarları bir araya toplamayı amaçlayan sivil toplum kuruluşu olmuştur. Kendisi de Balkan kökenli bir şâir olan Mustafa Serbest başkanlığında faaliyet gösteren derneğin edebiyat konulu sosyal etkinlikleri yanı sıra edebî ve kültürel içerikli yayın çalışmaları da bulunmaktadır.

Sürelî yayın faaliyetleri ve yayıncılık, çalışmada odaklandığımız edebiyat temsilcilerinin, eserlerinin ve edebiyat hareketinin literatüre kazandırılması ve kayıt altına alınması noktasında tarihlendirilmesine sahiptir. Bu alanda İzmir merkezli KIBATEK derneğinin 25 yıldır düzenli olarak yayımlanan **KIBATEK Bülteni**, İzmir BAL-GÖÇ desteğiyle bir dönem faaliyet gösteren **BALGÖÇ Birlik Dergisi**, İzmir Bosna Sancak Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin yayın organı olan ve 2000 yılından itibaren yaz döneminde olmak üzere (Haziran-Temmuz-Ağustos) yılda bir kez yayımlanan **Mostar Dergisi**, İzmir Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği'nin yayın organı **Vardar Dergisi**, İzmir Gaziemir Sarnıç'ta basılan, 2007 yılından beri faaliyetini sürdüren, ulusal gazete statüsündeki **Balkan Günlüğü** ile burada tamamına yer verme imkânımız bulunmayan çok sayıda derneğin sürelî yayınlarında İzmir'de yaşayan Balkan doğumlu ediplerin faaliyetleri ve eserleri hakkında ciddi bir envanter bulunmaktadır. Ancak bu konudaki sürelî yayınların kısa sürelî ve genel dağıtımdan yoksun faaliyet ağı, takip edilmelerini ve kayıt altına alınmalarını zorlaştırmaktadır. Bu olumsuz duruma rağmen tespit edilebilen sürelî yayınların İzmir'de Rumeli/Balkan göçmeni edebiyatçıları ve eserleri ile şehirde Balkan göçmenlerine yönelik edebiyat faaliyetleri hakkında oldukça ciddi bir veriye sahip olduğu görülmüştür.

İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği kısa adıyla İzmir BALGÖÇ'ün bir dönem yayımlanan Birlik dergisinin edebiyat alanındaki etkinliği yanı sıra “Balkan ve Göç” ödüllü öykü ve resim yarışmasında dereceye girenlerin ürünlerini kitap hâlinde yayımlanmış olması da bu alandaki faaliyetlerine bir örnek oluşturmaktadır.

İzmir'deki çok sayıda Rumeli/Balkan STK'sının en genelde kültürel diploması ve kültür alanında yumuşak güç olarak nitelendirilebileceğimiz faaliyetleri arasında edebiyata temas eden etkinlikler göçmen toplumu ve göçmen toplumu harici şehir sakinlerinde “Balkanlar ve Balkan göçmenleri” konusunda bilinç oluşturma işlevine sahiptir. Bu işlev kapsamındaki faaliyet alanları arasında öne çıkanlar, edebiyatçıların kitap tanıtımları ve imza günleri, edebiyat konulu konferans, panel, çalıştay ve sempozyumlar ile yerel idarelerce düzenlenen Balkan festivallerindeki etkin katılımlarıdır. Çalışmanın boyutlarını aştığı ve konumuz dışında olduğu için bu alanların her birinde İzmir genelindeki çok sayıda etkinliğin sadece birkaç örneği konumuzu özetleyecek niteliktedir. 2018 yılında MAKSAD (Makedonya Stratejik Araştırmalar Derneği) ve Bornova Birikim Koleji işbirliğinde Ertuğrul Karakuş'un konuşmacı olduğu “Balkanlarda Türk Kültürü” konferansı, 2019 yılında İzmir Gültepe Makedonya Göçmenleri Derneği tarafından düzenlenen “Balkanlar ve Yahya Kemal” paneli, 2017 yılında KIBATEK ve EÜ Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü işbirliğinde düzenlenen “Balkanlarda Türk Edebiyatları” çalıştay, 2018 yılında İzmir BALGÖÇ ve EÜ Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü işbirliğinde düzenlenen “Balkanlarda Türk Kadını” sempozyumu, konferans, panel, çalıştay ve sempozyum gibi türlerdeki faaliyetlerden örneklerdir. Her yıl İzmir Büyükşehir Belediyesi ve çeşitli ilçe

belediyelerince STK'ların da yoğun desteği ve katılımı ile düzenlenen Balkan festivallerinin bünyelerinde edebiyat faaliyetlerini barındıran etkinlikler arasında önemli olduğu görölmüştür.

III. BÖLÜM

İZMİR'DE YAŞAMIŞ/YAŞAYAN BALKAN GÖÇMENİ EDEBİYATÇILARIN İZMİR TEMALİ EDEBÎ ÜRÜNLERİNDEN ÖRNEKLER

Bu çalışmada tespit edilen on sekiz şâir ve yazarın eser varlığı içerisinde İzmir'de yayımladıkları veya İzmir'e yerleştikten sonra yayımladıkları eserlerine odaklanılarak iki temel tema etrafındaki edebî ürünlerinden seçki hazırlanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde temsilcilerce meydana getirilen edebiyat hareketinin özgün yönlerinden birini oluşturan “İzmir” temalı edebî ürün örneklerine yer verilmiştir. Edebî ürünlerin sıralaması çalışmanın “İçindekiler” kısmında takip edilen alfabetik sıraya göre yapılmıştır. Her bir şahsiyetin biyografisine dair genel bilgilere çalışmanın “İzmir'de Yaşamış/Yaşayan Balkan Göçmeni Edebiyatçılardan Tespit Edilenler ve Eserleri” başlıklı I. bölümünde yer verildiği için bu bölümde ağırlıklı olarak edebî ürün tahliline ve örneklerine yer verilmiştir. Söz konusu temsilcilerin İzmir'deki edebiyat varlığı ve bu hareket içerisindeki konumlarına dair özgün yönleri de yine ilgili bölümde kendi adlarıyla yer verilen bölüm alt başlıklarında belirtilmiştir.

Çalışmanın önceki bölümlerinde belirtildiği üzere temsilcilerin ağırlıklı olarak tercih ettiği tür şiir olduğu için bu bölümdeki edebî ürün örneklerinden tamamına yakını şiir türünde olmuştur. Yerel dil özelliklerini ve temsilcilerin şahsi dil ve üslup hususiyetlerini yansıması bakımından metinlerin yazım, imla ve noktalamalarında asıllarına sâdik kalınmıştır. Bu bölümde yer verilen edebî ürün örnekleri yayımlanmış kaynaklardan derlenmiştir ancak Ramazan Ayyıldız'ın edebî ürünleri henüz yayımlanma sürecinde olduğu için kendisinden temin edilen örneklere yer verilmiştir.

3.1. Aynur Açıkgöz

Aynur Açıkgöz'ün “İzmir”e temas eden şiirlerinde öne çıkan hususiyetlerden biri yoğun tabiat tasvirleridir. Bu özellik onun ressam kimliğinden beslenmektedir. İzmir bu bağlamda şâirin şiirlerinde denizi, sahili, martıları, rüzgârı, mevsimleri, geceleri, yağmurları, çiçekleri ile birlikte Kordon Boyu, Kemeraltı, Saat Kulesi, Hisarönü gibi karakteristik mekânları ile yer almaktadır. A. Açıkgöz genellikle yalnızlık, sevdâ ve özlem teması etrafındaki şiirlerinde içinde yaşadığı şehri yaşayan bir şâir kimliği ile okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Doğrudan İzmir'e hasredilmeyen şiirlerinde de gönülden bağlı bir sâkini olduğu şehri kişileştirerek sıklıkla yer vermiştir:

*Ortasında kalabalığın
Dolaşırken gölgem
Soruyor İzmir bana
“Neden yalnızsın*

O

Nerede?” (Açıkgöz, 2011, s.130).

Aynur Açıkgöz’ün “Rumeli’im Duygu Telinde İnce Nazım” adlı şiir kitabında “Türk Kahvesi”, “İzmir Desenleri”, “Ekim’de İzmir’de” ve “Mühürsün Gözlerimde İzmir” başlıklı şiirleri İzmir’e adanmış veya İzmir’e dâir duygularını yansıtan şiirleridir. Şâirin şehre duyduğu sevgi tarihî ve tabii güzelliklerinin ifade edilmesiyle dile getirilir. Saat Kulesi, Kızlarağası Hanı, Hisarönü, Kadifekale, Asansör şâirin İzmir’e dair duygularının ifade edildiği dizelerinde yer verilen hafıza mekânlarından bazılarıdır. İzmir’in başta denizi olmak üzere, martıları, yeşili ve mavisi, çiçekleri (Begonvil, Karaburun Nergisi vb.), lodosu, yakamozu şâiri şehre bağlayan tabiat unsurları arasındadır.

3.1.1. Türk Kahvesi

Semaverler boşalırken dolup dolup
Buharlaşıp, kanatlanıyordu sohbetler
Fırından taze çıkmış susamlı simit
Kızlar Ağası’nın kına kokusunda
Sular buz gibiydi
Osmanlı testisinde
Fala bakıyor çakır gözlü çingene
Ne güzel, eski dostla
Denizköpüklü Türk kahvesi
Her mevsimde
Hisarönü’nde... (Açıkgöz, 2011, s. 31).

3.1.2. İzmir Desenleri

Kadifekale’den denize
Sarpa sararak inen dik bir sokak
Sokağın başında takma saç, kızılıkuyruğu
Kırpıkları yapıştırmalı
Bir kadın mı desem
Belki, demesem daha iyi.

Sürüklüyor Saat Kulesi’ni
Bir karışlık topukları üzerinde
Kaldırım taşları ile taşıyor kara kedileri.

Dario Moreno görünce bu eziyeti
Bronz büstünden uzatarak ellerini
“Kurtar beni bundan ne olursun Ya Rab” diye
Hâlâ yalvarıyor taş plaklarında.

Parkta uyuklayan uyanık bir dilenci

Satın almış bozuk paraları ile tarihî Asansör'ü
Çıkıp oturmuş tepesine
Sapan yapıp vurmuş
Telgrafa konan tüm kuşları. (Açıkgöz, 2011, s. 38).

3.1.3. Ekim'de İzmir'de

Bir koku bakınır bahçede
Gece
Gecede bir düş
Yayılrı hece hece
Her hece sanki bir gülüş

Bir çiçek dokunur İzmir'de
Ekim
Ekim'de bir giz
Eser mavi mavi
Her mavi sanki bir deniz

Bir ay yıkanır körfezde
Yakamoz
Yakamozda bir kız
Akar damla damla
Her damla sanki bir yıldız

Biz söz okunur seherde
Koku gülüşte
Çiçek denizde
Ay yıldızla sevişmekte
Ekim'de melisa
Kokusu İzmir'de
Her gece yemyeşil hece... (Açıkgöz, 2011, s. 76).

3.1.4. Mühürsün Gözlerimde İzmir

Amazon Smyrna'dan almışsın adını
Kıyıların güzel mi güzel, bedel dünyaya
Denizin mavisinde yeşil, yeşilinde deniz

Eserken lodos püfür püfür
Alsancak vapurunda içtim sabah çayımı
Aç aç öten martılarla paylaştım
Yüreğimde kalan son kırıntıları

Dalgalar içime vururken hırçın
Uzandı gözlerim kordona
İnsanlar cıvıl cıvıl

Ben ise mat ve solgun
Ne gören oldu gözlerimi
Ne de bu liman dertli mi diyen

Dün gece rüyamdaydın İzmir
Arnavut taşları diziyordum yollarına
Canıma candı kaldırımların
Soluklandığım her anda sen vardın

Gönlümün taze çiçeği
Gündoğdu Meydanında isyandayım
Ellerim sıcaklığına emanet
Isıt çöz yüreğimi
Gençliğim, hayalim saklı gizinde
Sevdalar kırık yamalık
Özgürlüğün tadına sende vardım
Sende kırılrsa da kalbi bir kış günü

Sen ey İzmir!
Sende yandım
Sende dondum yakarken tenimi Ege güneşi
Güldü halime Saat Kulesi
Burnumda tüterken kemeraltının
Meşhur kahvesi

Ekmeğin zorunu gördüm
Namerdi, merdini gördüm sokaklarında

Güzellerin var ya hani
Can yakan cinsinden dillere destan
Karaburun nergisi kokar saçları

İnsanlar gördüm diz boyu
Düşünüp kalsalar da elleri şakaklarında
Ben sende hayatı gördüm İzmir
Mühürsün gözlerimde... (Açıkgöz, 2011, s. 14-15).

3.2. Hasan Varadlı

Hasan Varadlı'nın 2018'de yayımladığı "Rumeli'den Tarihî Anılar ve Öyküler" ile "Varoluş Yollarında" adlı kitaplarında yer alan öykülerinin yazılış tarihleri incelendiğinde 1960'tan bugüne uzanan bir kronoloji ile karşılaşmaktadır. Yazarın Balkanlar'da yayımlama imkânı bulamadığı çok sayıda edebî ürününü de içermesi bakımından bir arşiv niteliğinde olan bu söz konusu hikâyelerin tamamı aynı zamanda birer sosyal tarih belgesidir ve yazarın aile tarihi yönü de bulunmaktadır.

Hasan Varadlı'nın kendisini yazar anlatıcı olarak öykülerin kurgusuna yerleştirdiği bu edebî ürünler arasında İzmir'e temas eden iki öykünün isimleri şöyledir: "Son Pişmanlık" ve "Göçmen Kızı".

Hasan Varadlı, "Son Pişmanlık" öyküsünde İzmir'e göç eden iki Bulgaristan Türkü komşu kadının Türkçe adların geri alınması sürecinde yaşadıkları olaylara odaklanırken "Göçmen Kızı" öyküsünde İzmir'e göçe edildikten sonra burada yeni düzen kurma arayışında olan göçmenlerin yaşadıkları çeşitli zorluklar genç bir göçmen kızının uğradığı taciz ve zorlu muameleler odağında işlenir.

Hasan Varadlı'nın çalışmanın metinleri arasında da paylaştığımız söz konusu iki hikâyesi doğrudan İzmir'i ve İzmir'deki göçmenlerin burada yaşadıkları olayları işlemekte ve göçmen toplumdaki sosyal psikolojiyi yansıtmaktadır.

Hasan Varadlı'nın hikâyeleri ağırlıklı olarak İzmir'deki Balkan Türklerinin daha ziyade doğdukları yerlerde yaşadıkları süreci ele alırken İzmir'in ele alındığı iki hikâyesi karakteristiktir. Bununla birlikte "Gazi Kırcaali Torunları" ve "Şehit Kızı Fatma'nın Öyküsü" adlı hikâyelerinin içeriğinde "İzmir", sadece hikâyede adı geçen mekânlar arasında yer alır. "Gazi Kırcaali Torunları" adlı hikâyede İzmir'deki öğretmen kardeş bir kahraman olarak var edilirken "Şehit Kızı Fatma'nın Öyküsü" adlı eserdeki kahramanlar arasında İzmir'de yaşayan Ayşe Abla'nın kocası Hacı Yakup'a yer verilmiş ve İzmir bir yer adı olarak zikredilmiştir. Bu doğrultuda H. Varadlı hikâyelerinde İzmir'in Balkan Türklerinin anavatan Türkiye'deki en yaygın yerleşim yerleri arasında yer aldığı görülmektedir.

3.2.1. Son Pişmanlık

Emine abla ile Fatma abla İzmir'de evleri karşı karşıya aynı sokakta oturuyorlardı. Yollarda, iş yerinde, evde akşam sabah beraber olmaları onları birbirine iyice kaynaştırmıştı. Hatta aralarında anlaşım memlekette birbirini sevip sayanlar erkekler ahiretlik (aretlik) kadınlar kardeş (garaş) olurlardı ya işte onlar da bu töreye uyup garaş oldular ve birbirlerine garaş diye hitap etmeye başladılar. Yıllarca aynı konfeksiyonda beraber çalışıp emekli oldular. Emekli olunca hâlâ burunlarında tüten, hem fabrikada çalışıp, iş saatinden sonra da birkaç dönüm tütün ekerek, ne zorluklara katlanarak yaptıkları evlerinde, bağ, bahçelerinde emekliliklerinin zevkini çıkarmak için memleket yollarına çıktılar. Zaten eşleri geçen yaz gidip evlerini tamir ettirmişlerdi. Kırk yaşlarına kadar oralarda geçirdikleri o unutulmaz anıları birbirlerine anlatırken o hatıralar bir sinema belgeseli gibi önlerine seriliyordu. Son yıllarda Türkiye'de emekli olan birçok kişiler, babalar diyarı memleketlerine köylerine gelip evlerini tamir ediyor, yanlarına torunlarını alıp yaz aylarını memleketlerinde geçirmeye başladılar. Emine abla Koşukavak köylerine, Fatma abla da Kırcaali köylerine gitmek için yollara çıkmışlardı. İzmir-Kırcaali otobüsünde yan yana oturmuşlar, güncel olaylardan dem vurup, kendi anladıkları şekilde olayları yorumlayarak yolculuk yapıyorlardı. Muavin işlem için topladığı pasaportları adlarını okuyarak bir bir dağıtmaya başladı. Emilia

Georgieva diye okununca Emine abla “ben” diyerek pasaportunu aldı. Fatma abla arkadaşının omzuna oldukça sert bir yumruk atarak:

“Ayıp be Emine garaş. Sen hâlâ adına almadın mıydı! Eğer bunu bilseydim seninle değil garaş olmak yanına bile sokulmazdım...” deyince Emine abla cevabı yapıştırdı:

“Adını alsan ne olur, almasan ne olur, be garaş...”

“Ayol, sen, Türkiye’ye Türk’üm diye gelmedin mi? O zaman ben Türk’üm, Müslümanım, diye ibadet yapıp, namaz niye kılıyorsun?...”

“Şimdi ben adımlı almamışım diye Türk değil miyim, bana ne, varayoka paramı atamam valla, uğraşmaya da hiç niyetim yok...”

“Kaç kere pasaportunu değiştirdin, madem adını almamışsın sende bir şüphe var demek. Şimdiye kadar adını almadığını da herkesten bir sır gibi sakladın ama, değil mi, hatta benden bile. Bunca yıldır ben seni hiç de tanıyamamışım, ama, işte böyle bir gün geliyor her şey gün yüzüne çıkıveriyor. Bu dünya fani dünya garaş, geçici dünya, yarın ne olacağımız hiç belli olmaz... İnsan gururu ve onuru para ile pulla, satın alınmaz. Aklını başına topla, iyice bir düşün, bir an evvel hatanı düzelt, benden söylemesi...”

Bu tartışmadan sonra iki garaş yol boyunca birbirleriyle pek fazla konuşmadılar. Fatma abla Kırcaali’de indi, Emine abla da Koşukavak’a doğru yoluna devam etti.

Yaz ayları esnasında Emine abla ile Fatma abla hiçbir irtibat kurup görüşemediler. Zaten Fatma abla garaşının kimlik gururunu beş para için ayaklar altına alması, aralarındaki yakınlığı oldukça soğutmuştu. Ekim ayı başlarında Fatma abla İzmir’e döndü. Daha içeri girer girmez gelininden Emine ablanın geçen hafta vefat ettiğini duyunca yıldırım çarpılmışa döndü. Her şeyi bırakıp hemen başsağlığı dilemeye komşuya koştu. İçeri girince eşi altmış beşlik Rasim amca Fatma ablayı görünce ağlamaya başladı, gözlerinden boncuk boncuk yaşlar akıtarak:

“Ya Fatma, garaşını dönülmez yere gönderdik...”

“Hadi başınız sağ olsun Rasim, ne görmesek onu ile göreceğiz. Ölümünden kaçış yok, vade doldu mu kurtuluş yok, vessalam. Ee nasıl oldu, kaza falan mı oldu yoksa?”

“Kalp krizi geçirdi. Hemen Koşukavak Hastanesi’ne götürdük, onlar Kırcaali Hastanesi’ne sevk ettiler, doktorların bütün müdahalelerine rağmen kurtarılamadı. Defnetme merasiminde başımıza neler geldi, neler geldi, bir bilsen. İmam gelince ölüm raporunu istedi, gözden geçirince bana dönerek:

“Bu mevta Hristiyan mı, Hristiyan olsa gerek, onu tımarlamaya papazı çağırmanız gerek, beni niye çağırdınız...” dedi aldı başını gitti. Peşinden aman, yapma, etme dedikse de arkasına bile bakmadan çekti gitti. Sonradan ben de kendi kendime bir düşündüm, imam yerden göğe kadar haklı dedim. Ben garaşına adını almasını defalarca söyledim. O sırf para harcamaktan kaçındığına “pasaportun vadesi dolunca hem adımlı alacağım hem pasaportumu değiştireceğim, yok yere para vermem dedi, Nuh dedi peygamber demedi. Adlarımız verilmeye başlayalı çeyrek asır falan oldu, kaç kere pasaport değiştirdik, alsana sen adını, tutturdu yok bir dahaki sefere, hâlâ

benim hanım gibi erteleyenler var ama, ölümün ne zaman geleceği belli olmuyor. O aldı başına gitti, olan bana oldu. Beş kuruş para için başıma gelmedik kalmadı. İnsan arasında bunu anlatmaya bile utanıyorum. Bu benim başıma gelenler herkese ibret olsun, bugünkü işini, yarına bırakma diye atalarımız rastgele söylememiş. En sonunda zar zor bir çakma iman bulduk da tımarlayabildik...”

“Allah rahmet eylesin komşu, artık yapılacak bir şey yok ama bu olay inşallah böylelerine ders olur...”

Ekim 2016 (Varadlı, 2018b, s. 112-115).

3.2.2. Göçmen Kızı

Gülseren takdirle liseyi bitireli bir ay bile olmamıştı. Öğretmen olan ağabeyi gibi o da okuyup doktor olmak istiyordu. Milliyetçi Jivkovçular demokrasi yelleri esmeye başlayınca sonlarının geldiğini gördüklerine rağmen giderayak Bulgaristan’da yaşayan Türkleri yurtlarından kovmaktan geri kalmadılar. Madem Bulgar olmayı kabullenmiyorlar bunları Bulgaristan’dan kovmaktan başka çare yok deyip, Türkleri malından, mülkünden, yerinden, yurdundan uğratıp eşi görülmemiş büyük bir göç dalgası oluşturdular. Gülseren’in baba ailesini de bu göç dalgası Ege kıyılarında bulunan İzmir’e kadar yuvarlamıştı. İzmir’de gözlerini açtıklarında baba, çoluk çocuğuna şöyle dedi:

“Evlatlarım, paramızı pulumuzu, malımızı mülkümüzü her şeyimizi geride bırakıp atalarımızın diyarı ana vatanımıza geldik. Burada mesken tutabilmemiz için, eli ayağı tutan, ucuz pahalı demeden, her birimiz iş arayıp çalışmamız gerek, ancak o zaman burada tutunabilir bir sıcak yuva kurabiliriz...”

Babalarının nasihatını onaylayan bütün aile fertleri, iki oğlu, gelinleri çocuklarını kaynanaya bırakarak iş aramaya çıktılar. Gülseren de ağabeyleri ve yengelerinden geri kalmadı. Onların yakınında kira tutan memleket komşusu Esra ile iş aramaya çıktılar. Fabrikaları kapı kapı dolaşmaya başladılar. Bir konfeksiyon fabrikası önünden geçerken yemekhaneye aşçı arandığını gördüler. Dış kapıdaki güvenlik görevlisi onları sekreteryada çalışan kızın yanına götürdü. Sekreter kız telefonda patronla görüştüktan sonra eşlik ederek onları patronun yanına götürdü. Patron onlara:

“Aşçı mısınız diye sordu. Esra hemen cevap verdi:

“Evet, ben aşçı okulu bitirdim, 2 yıl aşçı olarak çalıştım...”

“Madem okulun ve stajın var, seni bir deneyelim bakalım. Ya bu sarışın güzel kızın sanatı nedir?”

“Ben liseyi yeni bitirdim efendim, herhangi bir meslek sahibi olmaya fırsatım olmadan başımıza göçmenlik geldi...” dedi Gülseren.

“Bakıyorum da elden kaçırılmayacak bir güzelliğe sahipsin. Dalgalı sarı saçlar, o mavi gözler, boy pos yerinde manken gibi tam bir Trakyalı kızsın. Böyle güzel kıza iş bulunmaz mı, seni muhasebeye işe alıyorum...” dedikten sonra birilerini arayıp, Esra’yı yemekhaneye, Gülseren’i de muhasebeye

uğurlarken yerinden kalkıp sağ kolunu Gülseren'in omzuna atarak sıvazladı ve:

"Yeni işin hayırlı olsun Göçmen Kızı..." diyerek uğurladı.

İş saati bitince Esra ile Gülseren çıkış kapısında buluşarak beraber işi bulma sevinciyle güle oynaya evlerinin yolunu tuttular. Yolda Esra arkadaşına:

"Gülseren dikkatini çekti mi bilmem ama bu adam sana sulandı, iyi gözle bakmadı, gözleri hep senin üstündeydi..."

"Ben öyle bir şey sezmedim ki..." dedi Gülseren.

"Valla benden söylemesi, bu adama dikkat et, kapana düşme..." diye ekledi Esra.

Gülseren burada işe başlayalı patron Selami bir bahane bulup ya kendi uğruyor veya iş saati sonlarına doğru hesap defterleri ile beraber Gülseren'i yanına çağırıyor, ona kahve getiriyor, kendisi viskisini yudumluyordu. Ayrılırken Gülseren'in defalarca uyarmalarına rağmen omzuna ellerini atıp sıvazlamaktan geri kalmıyordu.

Bugün haftanın son günüydü, iş saatinin bitmesine yarım saat kadar bir zaman kalmıştı. Gülseren hesap defterleri ile patron Selami'nin yanına çağırıldığı emrini aldı. Selam verip içeri girdi patron Selami yine viskisini yutuluyordu. Gülseren'in kahvesi de büronun önündeki sehpa idi. Patron Selami:

"Buyur otur, hem kahveni iç hem şu hesapların bazılarını gözden geçirelim..." dedi. Yerinden kalkıp Gülseren'in yanı başına oturdu. Bazı hesaplara bakmaya başladılar. Gülseren'e arada bir kahve soğumadan içmesi için ısrar ediyordu. Kahve yarıya doğru geldiğinde Gülseren'in gözleri kapanmaya başladı, derken oturduğu koltukta uyuyakaldı. Sabaha karşı bir türlü açılmak istemeyen göz kapaklarını zorla açtığı anda, kendini fabrikanın misafir odasında patron Selami ile aynı yatakta buldu. Gülseren'in dünyası yıkılmıştı. Etrafına bakındı, koltuk üstüne atılmış, Selami'nin pantolon kemerinde takılı tabancası gözüne ilişti. Usulca yavaş hareketlerle yataktan kalktı, tabancayı aldı, ateşe hazırlarken çıkan takırtıdan Selami uyandı. Gülseren'in elinde tabancayı görünce gözleri fal taşı gibi çanağından fırlamış korku ve telaş içinde:

"Dur... yapma... vurma..." diye sağ eliyle alnını kapatmış yalvarıyordu. Gülseren de:

"Seni gidi ırz düşmanı seni, al sana hak ettiğin cezayı..." deyip iki el ateş etti. Silah sesleri gecenin sakin sessizliğini bozarak ortalığı inletti. Biraz sonra güvenlik görevlileri, gece vardiyasında çalışan işçiler kapıya üşüştiler. Kimileri şöyle diyorlardı:

"Bu adam kaç kadının hayatını kararttı. Bu sefer sert taşa çarpmış... Olan zavallı göçmen kızına olmuş, yazık genç kızın hayatına, bu yaşta genç hayatı cezaevlerinde geçecek..." diye yorum yapıyorlardı.

Bu sırada yaralı Selami'yi güvenliğinin haberi ile gelen acil servis aracına aldılar. Servisteki doktor kurşunların Selami'nin sol yanına ve sağ bacağına isabet ettiğini, hayati tehlikesi olmadığını bildirdi. Olay yerine gelen polisler

Gülseren'in ifadesini almak üzere ellerine kelepçe takarak karakola götürürlerken bazı işçiler:

“Şu mâsum kızcağızın hayatına yazık oldu. İnşallah hâkimler doğru karar verir de adalet yerini bulur. Allah yardımcısı olsun...” diye dua ediyorlardı.

Eylül 1992 (Varadlı, 2018b, s. 97-100).

3.3. İbrahim Mustafa Şafak

İbrahim Mustafa Şafak'ın İzmir'de yaşadığı dönemde yayımlanan “Memleket Özlemi (Anılar)” adlı eserindeki yazıları anı, deneme, düşünce yazısı ve birkaç örnekte de hikâye niteliğine sahiptir. Yazılış bilgilerine göre 2005-2011 yılları arasında tarihlenmiş olsalar da eserdeki yazılar İ. M. Şafak'ın hayatında Bulgaristan ve Türkiye'de geçen dönemlerini ele almaktadır.

İbrahim Mustafa Şafak, eğitim altyapısı itibarıyla bir tarihçidir ve bu husus edebî üretiminde önemli ölçüde belirleyici olmuştur. “Memleket Özlemi (Anılar)” adlı eserindeki yazıları genellikle Balkanlar'da yaşadıklarını ve yaşananları ele almıştır. Kendi tabiriyle anılarla yaşamak yazarın kaderi olmuştur ve bu doğrultuda edebî üretiminde İzmir'in yerini tespit ederken göç hâdisesi önemli bir yol gösterici olmaktadır.

Balkan Türklerinin göç öncesi ve sonrası yurtlarını konu edinirken göç sonrası sığınılan bir anavatan olarak Türkiye'yi genel bir şekilde ele alan İ. M. Şafak edebî ürünleri arasında özel bir şehri işaret etmemiştir. Edebî ürünleri arasında “Bitmeyen Memleket Özlemi” bu konuda bir istisna olarak İzmir'in yer aldığı anı hikâyelerinden biridir. 1989 Büyük Göçü'nden 20 yıl sonra doğup büyüdüğü topraklara gerçekleştirdiği bir ziyaretini merkeze alan bu hikâyesinde İzmir, yazarın hâlihazırdaki memleketidir. Esasen söz konusu hikâye Balkanlar'a odaklanmış olsa da İzmir'e yazarın döneceği mekân olarak özel bir vurgu yapılmıştır. Söz konusu hikâyede İzmir'e dair herhangi bir ayrıntıya yer verilmemiş; Balkanlar'a seyahatinin başlangıç ve bitiş noktası olarak var edilmiştir:

Gidişte olduğu gibi dönüşte de hayalen hep o doğup büyüdüğüm yerlerdeyim. Çünkü sadece gelip görmekle memleket özlemi bitmiyor!
(Şafak, 2012, s. 64).

3.3.1. Bitmeyen Memleket Özlemi

İnsanoğlu, pek çok şeyin kıymetini kaybettikten sonra anlıyor. Halbuki, hastalanmadan önce sağlığının kıymetini bil, derler.

Ya memleketin değeri? O bambaşka, çok farklı bir şey. Yukarıda sayılanların hiçbirine benzemiyor. Anlamak için memleket hasretini yaşamak, onun özlemini çekmek lazım. Denildiği gibi bir musibet, bin nasihattan iyidir.

Biz, Bulgaristan Türklerinin büyük bir bölümü 1989 yılında totaliter Jivkov yönetimi tarafından bu felaketi yaşamaya mecbur edildik, göç yollarına döküldük: Kaptan And Teevo, Kapıkule. Anadolu...

Zorunlu göçün çileli yolculuğu hiç unutulur mu? Doğup büyüdüğün yerleri terk etmeye mecbur olmak, yakınlarından, sevdiklerinden ayrılmak katlanılası gibi değil, ama o zaman başka bir seçeneğimiz yoktu. Tek çaremiz, göçmenliğin “Ateşten Gömleğini” giymekti.

Bu olup bitenlerden 20 yıl sonra yine aynı yollardayım. İzmir-Momçılgrat yolunda. İçim merak, sevinç ve mutluluğun bütünleşmesiyle dopdolu. Bırakmaya mecbur edildiğim memleketime doğru yol almanın verdiği duyguları anlatabilmek zor mu zor. Gözlerim yollarda, ama düşüncelerim çoktandır ovaları, dağları, denizleri ve sınırları aşmış; köyümün tozlu sokaklarında, dağında taşında, kurdunda kuşunda...

Otobüs, Ege'nin, Trakya'nın köylerini ve kasabalarını habire geride bırakıyor; sanki o da beni bir an evvel özlemini çektiğim memleketime yetiştirmeye çalışıyor. Buna rağmen vakit geçmiyor, yollar bitmiyor. İhtiyaç molalarının uzunluğu, sınırdaki muameleler bana çok uzun geliyor. Pasaport kontrolleri, eşyaların yoklanması, yolcuların bir bir sayılması, bilgisayar işlemleri canımı sıkıyor. Halbuki oradakiler görevlerini yapıyor.

Niye sınırlar arkamızda kaldı? Svilengrat, Harmanlı, Haskovo, Kırcaali... Bu şehirlerin her yerini avucumun içi gibi bilirim. 15 yıllık gazeteciliğim sırasında buraları adım adım gezdim. Yüzlerce insanımızla tanışıp buluştum. Tütüncü, dokumacı, inşaatçı, doktor, öğretmen vb. için yazılar yazdım. Yazdım yazmasına da onların pek çok yönünü anlatamadım. Anlatamazdım...

Geçmiş bırakalım. Önemli olan şimdiki durum. Artık 20 yıla yakın zamandır demokratik ortam var. Totaliter rejimin izleri silinmeye devam ediyor. Demokrasi geliyor, hak ve özgürlükler genişliyor. Avrupa Birliği üyesi olmanın rahatlığının yanı sıra, yarattığı sıkıntılar açıkça görülüyor. Üyelikle gökten nimet yağmamış, servet seli akmamış, aksine çarşı pazar fiyatları Avrupa seviyesine çıkmış, ama maaşlar Afrika seviyesinde kalmış. Ekonomik kriz de durumun tuzu biberi olmuş.

Bu sıkıntılı dönem insanları daha da yakınlaştırmaya başlamış. Jivkov rejiminin Türk-Bulgar komşuluğuna vurduğu darbenin izleri tamamen silinmiş. “Komşu” hitapları şimdi daha içten ve yürekten söyleniyor. Sohbetler daha sıcak. Hangi dilde yapıldığı önemli değil. Türkçe başlanıp Bulgarca devam ettiriliyor veya bunun tersi oluyor. Sohbetler karşılıklı saygı, sevgi, güven ve hoşgörüyü dayanıyor. Çoğu zaman cami minaresinden yükselen ezan seslerini kiliseden gelen çan sesleri takip ediyor. Bundan rahatsızlık duyan yok. İbadet yolu, bazen Hristiyanlar ve Müslümanlarla birlikte geçiliyor. Kilise ana caddenin sağında. Küçük bir grup kilise bahçesine giriyor, diğer grupta biraz aşağıda yolun solunda bulunan camiye gidiyor. İbadet yerleri ayrı da olsa, bayramlar ortaklaşa kutlanıyor. Türkler ve Bulgarlar birbirlerine bayram hediyeleri ve ikramları sunuyor. Böyle davranışların teşvik edilmesi ve yaşam biçimine dönüştürülmesi, her iki toplumun da hedefi olmalı; çünkü Türk-Bulgar komşuluğunun 5 asırlık geçmişi var. Kader ortaklığına yakışan da budur, ama bunu istemeyenler de var.

Aşırı Bulgar milliyetçileri televizyonlar, radyolar, basın ve diğer iletişim araçlarıyla Türk düşmanlığı propagandasını aralıksız sürdürüyorlar. Maalesef, yandaş da buluyorlar. Son 2009 seçimlerinde 4. parti oldular ve Türklüğün kalesi sayılan Kırcaali bölgesinde Hak ve Özgürlükler Hareketi'nin mutlakiyeti son seçimlerde elinden alındı. GERB Partisi, Türk adayla seçim zaferi kazandı. Bu durum endişe verici. Zira sınır bölgelerinde bulunan Pomaklar arasında da başka partilere kayma oluyor. Bu gidiş daha da hızlanacak gibi görünüyor. Hak ve Özgürlükler Hareketi bu durumu akıllıca değerlendirmeli ve gerekli dersleri çıkarmalıdır. Bunu yapmazsa bölge insanının başka partilere umut bağlaması HÖH Partisi için sonun başlangıcı olabilir.

Her gelişin bir dönüşü olduğundan, Kırcaali'deki sayılı günlerden sonra İzmir'e geri yolculuğum başladı. Dönüşte de gözlerimin önünde yine köyüm. O, boynu bükük bir yetim gibi. Yalnız birkaç evin ışıkları yanıyor. Onların yarısında da tek başına kalmış ihtiyarlar yaşıyor. İnsansız kalan evler yıpranmış, yıkılmış. Öğrencisi, sonra da öğretmeni olduğum okulun durumu içler acısı. Yarı harabe halinde, hayvan barınağına dönüştürülmüş. Halbuki ellili yılların sonunda köyümüze Rüштиye bile açılmıştı. Şimdi ise bütün köyde sadece ve sadece tek bir öğrenci var. O da komşu köy Raven'de okuyor, ama oradaki okul da kapanmaya doğru gidiyormuş. Zorunlu göçten sonra 1992-1993 yılında Mestanlı bölgesinde, 41 okul varken şimdi bu sayı sadece altı. Bu okulların dördü köylerde: Raven. Gruevo, Nanovitsa ve Zvezdel'de; ikisi de ilçe merkezinde. Aynı zaman içinde öğrenci sayısı da 3540'tan, 1360'a inmiş. Bunlar bir tükenişin rakamlarından başka ne olabilir?

Türkçenin eğitim programı dışında bırakılması da başka bir sancı. Ders dışı olarak, birçok şarta bağlı, seçmeli olarak okutulması pek anlam taşımıyor. 20 yıl kadar iktidar ortağı olan Hak ve Özgürlükler Hareketi'nin Türkçe öğretimine çözüm bulamamış olması, Bulgaristan Türklerini umutsuzluğa sürüklüyor. Son seçimlerde milletvekili sayısını arttırmasına rağmen, muhalefette kalması gelecek için beklentileri daha da azaltıyor. Sesini ne kadar yükseltse de "İktidardayken problemi neden çözemediniz?" diye ağızları kolayca kapatılabilir.

Eğitimde umutsuzluk hâkim iken, din ve ibadet konularında tam özgürlük var. Bütün bölgelerdeki ibadet yerleri yenileştirme sürecinde. Pek çok yerde camiler tamamen yenileştirilmiş, minareler inşa edilmiş, içleri dayanmış döşenmiş. Ne var ki, yenilenen camilerle durmadan yaşanan ve azalan cemaat tezat oluşturuyor. Bu alanda da tükenişin ayak sesleri duyuluyor gibi... Köylerin durumu da bu kaygıyı arttırıyor. Pek çok köy insansız kalmış. İnsan bulunan köylerde de geçim kaynakları yok denilecek kadar azalmış. Bir zamanlar mevcut olan sanayi şehirleri artık yok. Tütüncülük, hayvancılık karın doyurmuyor. Gençler çoktandır Avrupa yollarında ve Sofya gibi büyük şehirlerde ekmeklerini kazanma peşinde. Bu durum bazı ailelerin dağılmasına neden olmuş. Başaranlar da yok değil. Batıda kazandıklarıyla kendi işini kuranlar, mal mülk edinenler, iş adamı olanlar da bulunuyor. Bu örnekler de gelecek için umut ışığı...

Bu umum manzara içinde beni en çok üzen doğup büyüdüğüm köyün nüfusunun yok denecek kadar azalması. Şu anda sadece 12 aile var. Onlar da oldukça yaşlı. Komşu mahalle insanını bırak da çatılı bir ev bile kalmamış. Yıkıntı ve harabeler bile iddianame gibi ciddi ve suçlayıcı. Ben ise kendini savunamayan bir zavallı gibi...

Gidişte olduğu gibi dönüşte de hayalen hep o doğup büyüdüğüm yerlerdeyim. Çünkü sadece gelip görmekle memleket özlemi bitmiyor!

Ağustos – 2009 (Şafak, 2012, s. 61-65)

3.4. Lidya Cherieliuc

Edebî yaratıcılığının İzmir’de geçen evresinde yayımlanmış olduğu beş şiir kitabıyla çalışmada yer alan en üretken temsilcilerden biri Lidya Cherieliuc’tur.

Türkçeyi sonradan öğrenen Rumen asıllı şâirin aşk, sevgi, özlem, yalnızlık vb. gibi ferdî temalar etrafında gelişen şiir sanatında az sayıda edebî ürün özelinde İzmir’in de yer aldığı görülür.

Şâirin ilk şiir kitabında İzmir, sadece bir şiirde geçmektedir. “Keşfediliş” adlı söz konusu şiirde İzmir şâirin içinde bulunduğu ruh hâlini tasvir eden anlatımına eşlik eder. İzmir’de Balkan doğumlu göçmen şâirlerin birçoğunda olduğu gibi doğrudan İzmir’e adanmayan bu tarz şiirlerde İzmir şâirlerin ruhsal durumlarına eşlik eden hüviyeti ve hâlet-i ruhiyesine tesir eden vasfî ile belirlemektedir:

*Bir yaz gününde, akşam üstüyken
Kurşuniydi denizin rengi
Süslenmiş gemilerle, yarışıyor adeta
Birdenbire bir huzur kapladı içimi
Sakin havasına
Bürünmüş İzmir adeta
Noel ağacı gibi süslenmiş
Işıklar havasındaydı
Soyut rüzgarı hafif olsa da
Yeni doğan bir gecenin yıldızlarıyla
Mükemmelliklerle
Sahip olduğum, bir dünyayı
Keşfetmiş olurum. (Cherieliuc, 2005 s. 41).*

Lidya Cherieliuc’un ilk şiir kitabında tek bir örnekle yer alan İzmir, zamanla şâirin diğer şiir kitaplarındaki bazı örneklerde doğrudan duygu durumlarının merkezine yerleşerek temayı teşkil eden örneklere ulaşır. Şâirin “İzmir’de Bugün”, “Ege Denizi’nde” ve “Senin İçin Geri Dönüm, Sana Döndüm İzmir” şiirleri şâirin İzmir ve şiir münasebetleri bağlamında değerlendirilebilecek türden edebî ürünleridir. Şâirin İzmir ve edebî üretimi noktasında “Ben Gizi Tutku” şiiri ise en dikkat çekici örnektir. Söz konusu şiir Cherieliuc’un şiir sanatı ile İzmir münasebeti hakkındaki görüşlerini içermektedir:

*Azalamadım, tükenmedim
Kendimi yükselttim, ben kendime ettim
Adil İzmir'de neye yaradım?...
Mahkum olmuş edebiyatı, aradım, inceledim
Güneş ışığına seslendim muradım
İzmir'in, yılların gölgesi bozulmuşsa
Şiir ile yükselttim edebiyatı
Aldanmadım sahte dostluklara
Ben, ben oldum muradın dallarında
Şiire mısra oldum
Ben edebiyatın kollarında, kendime ettim
(...) (Chereliuc, 2009, s. 53).*

Lidya Chereliuc; şiirlerinde İzmir diğer temsilcilerde de yaygın bir husus olduğu üzere Körfez, sahil, dalgalar, martılar vb. deniz unsurları ile birlikte ele alınır. İzmir, L. Chereliuc şiirinde bir şiiriyet unsuru olarak şâir zihnini ve ruh dünyasını yansıtan bir araca dönüşmektedir.

3.4.1. İzmir'de Bugün

bugün İzmir oturmuş
tebessümlerle sanki ağlıyordu
deniz kıyıya düşmüş, bekliyordu
seni! yalnızların bir ikizim
güneş üzümü dokunuyordu
ağladığımı görmüş
içmiş göz yaşlarımı tedirgin
yorulmuş demiyordu
çıldırılmış atlar gibi bekliyordu
ayrılığa inat bekliyordu
yalnızlığı alsın üzerimizden
bugün martılar kaçmadı benden
aşk bile bana vurgun
kurşunlar bile yakalamaz beni
vurulmuş kalır...
lâcivert gökyüzünden tek tek
saçlarım, üstüme, yıldızlar dökülür
bu bana işaret
ya içimdeki isyan bitecek
ayrılık olur
ya sevdiğim gelecek (Chereliuc, 2007, s. 13-14).

3.4.2. Ege Denzinde

İstersen gel artık nur muhabbetinle
İstersen bir mum yak yeşil gözlerimde
Gezgin olurum yüreğinde
Gezgin olurum İzmir'in körfezinde
Senfoniler tutturuyorum Ege denzinde

Serpe serpe
Senin için şimdiden (Chereliuc, 2011, s. 78).

3.4.3. Senin İçin Geri Döndüm Sana Döndüm İzmir

Dalgalar hissediliyor ruhumda, ardından yeni
dalgalardan doğar bir İzmir
İzmir kıyılarında hak eden bir umut ışıldıyor
gönlümde, tüm hislerini
Rüzgârıma vuruyor sesini
Ender bir rastlantıyken en yüce sahneye yarışan
oldum, yağmurlardan önce üşüyen kuşlar bir
mısradan toplanırken
Kanatlarıma vuran binlerce kez bulutlar amansız
çatışıyor dolduruyor aşkını gönlümde
En önemli rolü yaşamıma dair olan sensin!

Yangın döndüm oralardan... Sana döndüm
yokluğunu en zor kaldırabildiğim saatleri geri
çevirdim yelkovan
Samimi olan netliğin beni sana geri çekiyor ve
döndüm
Sana döndüm her geçen gün ve gece varlığını bütün
ruh güzelliğiyle büyütüyorum yağmurun sesinde,
büyütüyorum seni İzmir
Büyütüyorum sahnemizdeki olan farkındalığı ve
üşüyen kuşlar misali bir mısradan toplanır senin
için tıpkı benim gibi hür olmakla nazlanır...

Yağmurun ardından temiz kokusu ve ağaçlardan
tek tek süzülen saydam damlaları birleşiyor bizim
için
Seninleyken her şeyin ne kadar farklı olduğunu,
mükemmelliklerle bir dünya sahip olduğumu
keşfederken, en muazzam yanı varsa da
bu olsa gerek
Senin için geri döndüm
Sana döndüm (Chereliuc, 2011, s. 84-86).

3.5. Mehmet Serbest

Şâir Mehmet Serbest, İzmir ve Balkanlar münasebetini şiir kitabının başlığına taşıyan bir temsilcidir. “Rodoplardan Bülbül Dağı’na” adlı şiir kitabının ilk baskısı 2006 yılında Bulgaristan’da; ikinci baskısı 2008 yılında İzmir’de yapılmıştır. Kendi deyimiyle Rodopların elmas köşelerinden biri olan Kırcaali’de doğmuş olan şâir, doğum yeri olan Rodoplar ile birlikte

İzmir'in Selçuk ilçesinde yer alan Bülbül Dağı'nı şiir kitabının başlığına taşımıştır. Şâirin bu tercihi ömrünün önemli bir kısmını geçirdiği memleketine duyduğu özlem ile göç sonrası yerleştiği İzmir'in Selçuk ilçesinde yer alan Bülbül Dağı'nda 2006 yılında çıkan büyük yangında geniş bir alanın kül olmasının şâiri etkilemesi belirleyici olmuştur.

Meryemana Müze Evi'nin de bulunduğu ormanlık bölgelerde çıkan söz konusu yangının sebep olduğu tahribat onun şiir kitabında yer alan "Bülbül Dağı Yandı, Meryem Ana Esir Kaldı" şiirine ilham kaynağı olmuştur. Kitabında İzmir temalı tek şiir söz konusu yangını ve yol açtığı duygu durumlarını ifade ettiği şiiridir.

Şâirin göç sonrası Türkiye'de geçirdiği dönemde doğrudan İzmir olmasa da Türkiye'nin sosyal ve tarihî olaylarına göndermede bulunduğu ve söz konusu olayları konu aldığı çok sayıda şiiri şâirin toplumsal olaylara karşı duyarlı sanat tarzını yansıtır niteliktedir. Şâirin bu bağlamda değerlendirilebilecek şiirleri arasında "Tekstilcinin Çilesi", "İrak Savaşı", "Kıbrıs", "Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı", "Çanakkale", "Çanakkale Geçilmez", "Bayrak Bayramı" vd. şiirleri yer almaktadır.

3.5.1. Bülbül Dağı Yandı, Meryem Ana Esir Kaldı

Meryem Ana'yı duman sardı
Etrafı kül oldu hep yandı
Yangın çemberinde esir kaldı
Kül olmaktan son anda kurtarıldı

Duman duman bulutlar
Alev alev yandı çamlar
Yok diye vicdanımızda devriye
Taş toprak kaldı sadece geriye

Yeşil yaprağı ile doktorumuz
Ağacıyla kağıt kalem, okulumuz
Görünmez kökleri erozyon askerimiz
Bir anda hepsi kül, yaş dolu gözlerimiz

Kimsin ki sen o kibriti çakan
Yarınımız yanarken seyre bakan
İnsan olduğunu söyleme sakın
Senin caniden yoktur farkın

Uyanın, uyanın ey insanlar!
Dikelim yerine yeni fidanlar
Dün yandı yarınımız, bugün geç kaldık
Yoksa bekliyor bizi gelecekte karanlık. (Serbest, 2008, s. 38-39).

3.6. Melahat İşyar

Melahat İşyar, İzmir'deki Balkan doğumlu göçmen şâirler arasında doğum ve Türkiye'ye göç tarihi itibarıyla özgün bir yere sahiptir. 1926 Zıştovi doğumlu şâir 1934 yılında ailesiyle Türkiye'ye göç etmiş ve ömrünün kısa bir evresini Balkanlar'da geçirmiştir. Şâirin Balkanlar'da geçen yaşamının kısa süreli olmasının Balkanlar'daki yaşanmışlıklarının azlığını ve bu itibarla şiir sanatında Balkan aidiyetinin sınırlı olmasını beraberinde getirdiği görüşündeyiz. Sanat hayatının en verimli yıllarını İzmir Karşıyaka'da geçirmiş olmasının onun şiir sanatında İzmir'in geniş bir yer bulmasında etkili olduğu söylenebilir. 2003, 2006 ve 2010 yıllarında yayımlanan şiir kitapları, 9 yaşından itibaren şiir sanatıyla ilgilendiğini belirten şâirin şiir sanatında bir birinin devamı niteliğindeki eserleridir.

Melahat İşyar, özellikle yaşamının son evresinde İzmir/Karşıyaka sanat çevrelerinde “şiir anne” olarak anılan bir yaratıcılığa sahip olmuştur. Kendi deyimiyle şiirlerinde öncelikle kendisini anlatmıştır. Başta aile fertleri olmak üzere çevresindeki unsurları şiire taşırken en büyük payı gönülden bağlı olduğu İzmir ve Karşıyaka almış; şiirlerinin tema evreninde özellikle İzmir ve Karşıyaka hususi bir yer bulmuştur. Bu bağlamda M. İşyar şiirlerinin tema dağılımı dikkate alındığında aynı zamanda bir “İzmir şâiri” olduğu belirtilebilir. İlk şiir kitabından itibaren eserlerinin içeriğinden yer alan şu başlıklı şiirleri şehri ele alan örneklerdir:

“İzmir ve Karşıyaka'm”, “Bağarası'nda Şölen”, “Gemi”, “Körfez'deki Ses”, “İzmir'i Seyrederken”, “Dikili”, “Dikili'nin Günlüğü”, “Dikili'de Gurup”, “İzmir'de Bir Sonbahar Gecesi”, “Güzel İzmir'im”, “Şafaktan Geceye İzmir”, “Körfez'de Gün Doğarken”, “Yakarış”. M. İşyar'ın İzmir'i işleyen şiirlerinde ortak bir kelime kadrosu belirmektedir. Deniz, gurub, yakamoz, Körfez, sahil, cennet, martılar, gece, akşam, tan yeri, şafak vakti, kızıl ve siyah bu yaygın kelimeler arasındadır. Şâirin muhtemelen Karşıyaka'da denize nazır evinde bilge ve yalnız bir ruh hâli ile ortaya koyduğu İzmir temalı şiirlerinde yoğun bir lirizm öne çıkmakta; şâir de ferdi konularda yoğunlaşmaktadır.

3.6.1. İzmir ve Karşıyaka'm

Karşıyaka'm incisisin Ege'nin,
Adına destanlar yazılmış senin.
Rabbin sana bir lütfudur körfezin,
Şarkılara konu olmuş dilberin
Işıl ışıl, cıvıl cıvıl, sahilin.
Yamanlar'da gün doğuşu, gururun,
Alsancak'ta fuarındır huzurun,
Kale manzarası ile, dinlenir ruhun.
Anılar canlanınca kaçsa huzurun,
Bostanlı'da; mutlu eder grubun.
İzmir'in göz bebeği bir tanesin sen.
Rüyalar kadar güzel, bir cennetsin sen.

Tarihi fısıldıyor Dokuz Eylülüler...
Anaların en kutsalı, bağrında bekler.
Ne söyleseler azdır Körfez'de izler...
En güzel emri, burada verdi Atam,
Sarsıldı yer, titredi deniz ve seman...
İlk hedefiniz Akdeniz'dir dedi Atam,
En büyük emirdi bu, kurtuldu Vatan,
Sendedir Efeler şarkılarda sen,
Efes'te yatıyor Hazreti Meryem.
Nice milletlere huzur, şifasın sen. (İşyar, yyy, s. 85).

3.6.2. Bağarası'nda Şölen

30 Ağustos bugün zafer bayramı Türk'ün.
Vatanla her an öğün, en mutlu gündür bu gün.
Biz Atatürk çocukları izindegiz her zaman,
Bize hayat verensin, içimizdesin her an.

Büyük Türk milletinin; zaferidir bu bayram,
Yurdumun her beldesi bayram ediyor atam...
Şölenin en güzeli, İzmir Bağarası'nda,
Coşkulu insanları mutluluk havasında.

Bağarası beldesi yeşillikler diyarı,
Ortasında yaşıyor asırların ağacı,
Anıt olmuş dillere leylekleri baş tacı.
Görmek gerekir derim o muhteşem ağacı.

Güler yüzlü çalışkan, sevecen insanları,
Hizmetleri övgüdür, aydıdır başkanları.
Alın ak, kalbi gibi... Dürüstlük meşalesi...
İzlediği, tek yol var; o da Atanın izi...

Babasıdır halkının; Muzaffer Tınaztepe
Halkına gönül vermiş, onlarla hep el ele...
Kutlanıyor coşkuyla, bu büyük zafer günü,
Kordon televizyonu, belgeliyor bu günü. (İşyar, yyy, s. 102).

3.6.3. Körfezdeki Ses

Günün yorgunluğunu atmak için üstümden,
Sallanan koltuğuma kökü vermişim birden.

Sallan koltuğum sallan, sihirli mekânsın sen,
Hüznümü, sevincimi paylaşmaya geldim ben.

Sarıl bana... Kucakla, sırdaşımın, dostumsun,

Ser verir, sır vermezsin, derde derman olursun.

İzmir'im! Ne güzelsin, cennetten bir köşesin,
Eşsiz güzelliğinle, ruhumu dindirensin.

Körfezin güzelliği, mest etti beni yine.
Ram oldu tüm benliğim, eşsiz güzelliğine.

Deniz, Kordon ve dağlar mor tüllere bürünmüş
Kıyıdaki martılar pürtelaş sanki ürkmüş.

Gün kavuşmak üzere, bambaşka diyarlara...
Pembe ışıklarını, yansıtıyor koylara.

Ateş gibi renk almış, Körfez'de karşı camlar,
Tutuşan o camlarda sanki Yahya Kemal var.

"Akşam... Lekesiz, saf, iyi bir yüz gibi akşam...
Taa karşı bayırlarda, tutuşmuş iki üç cam."

Derinlerden sanki, ruhani bir ses geldi,
Dalga dalga yükselen bu ses, Yahya Kemal'di.

Gurubun kızıl rengi dem be dem kararmakta...
Güneş çoktan kayboldu, artık akşam olmakta.

Akşam da başka güzel, şu İzmir Körfezinde,
Deniz guruba küsmüş, siyah tüller içinde.

Yıldızları yaşamakta, hepsi başka biçimde,
Bir gün de böyle bitti, güzellikler peşinde. (İşyar, 2006, s. 29).

3.6.4. İzmir'imi Seyrederken

Güzel İzmir'im in bu en yüksek tepesinden,
Atatürk Hastanesi, odamın penceresinden,
Ulvi hislerle, seyre daldım tan yerini ben...
Bu renkler, sunulamaz, ressamların paletinden.

Mavi, sarı, mor, menevişler ve kırmızılar...
Bu ilahi güzellikte, nice müphem sırlar var.
Belki de cennet penceresinden yansıyorlar...
Bir muamma ki, anlatamaz ne şiir ne romanlar...

İzmir'im ne füsunkâr, ne güzeldir tan yerin,
Tan yerin başka âlem, ya gurubun İzmir'im.

Bağrında insancıklar, çalışkandır yorgundur...
Ama akşama doğru gurubunla mutludur.

O ilahi renkleri alı, moru, pembeyi,
Etrafa yansıtarak mest edersin bizleri...
Mavi Körfez yatağın, başka güzel her anım...
Bak sana kur yapıyor yıldızları semanın

Geceye döndü rengin siyahın gizemindir,
Yıldızlardan dökülen, elmas mı, inci midir?
Yakamozlar, yıldızlar raks ediyor durmadan
Her günün cümbüş olsun güzel İzmir'im her an. (İşyar, 2006, s. 32).

3.6.5. Dikili

Dik yokuşlu Barışkent'i
İsmi güzel, havası esintili.
Yemyeşil top çamları,
Cıvıldaşan kuş sesleri...
Dağları ebruli,
Göğü, denizle birleştiren,
Mavi çizgisi,
Hele grubu...
Şehrin görüntüsü ve sessizliği.
Uzaklarda müzik sesi.
Balkonumdan bir görüntü.
Bir hayatın belgesi.
Önümde at arabası,
Karpuz yüklü.
Tekerleğin tiz sesi,
Atın gövdesi,
Kalçası kemikli,
Titriyor ayakları.
Adam deh'leyen kırbacı,
Gözlediğim acı görüntü,
Kulaklarımda inildi...
Ve kırbacının şaklayan sesi...
Dikili, dik yokuşlu barış kent'i. (İşyar, 2006, s. 77).

3.6.6. Dikili'nin Günlüğü

Denizle gök birleşmiş, mavi bir dünya sanki,
Seyrine doyum olmaz Barışkent'ten inan ki...
Yelken açar erkenden tekneler birer birer,
Balıklar oynaştıkça esnafın yüzü güler.

Tekneler kuğu gibi, saf tutar mavi koyda

Güneşin parlaklığı ağır ağır solmakta.
Menevişlendi deniz, gurub cennet misali
Yurdumda bir köşesin, bir cennetsin Dikili.

Dolunay, guruba inat, pırıl pırıl muhteşem...
Yakamozlar yıldızlarla dans ediyorken.
Deniz mutlu, pür neş'e şen mi şen...
Gece güne dönuştü güzellikler içinden. (İşyar, 2006, s. 78).

3.6.7. İzmir'de Bir Sonbahar Gecesi

İzmir'im uykusuz gecemin bir yarısında;
Seni Karşıyaka sahilinden seyre daldım da...
Sen bambaşka güzelsin benzerin yoktur asla
Sonsuz haz içindeyim gözlerim acısa da...

Ruhum huşu içinde... Sanki yok bedenimde,
Gözlerim, ruhuma eş oldu bak; yükseklerde...
Yıldızlar dans ediyor, siyah atlas zeminde.
Gözler... Ruh mutlu... Bu güzellik cennet mi ne?

Bedenim sessizlik içinde, meltem misali,
Gönül mahzun ama, sana ram oldu inan ki...
Sahiline nurlar yağmış, cennet yolu sanki...
Güzelliğinle, cennetten bir köşesin belki...

Mehtabınla yakamozlar; dünyalara bedel,
Şafak; göz kırpmakta... Gece ile anlaşmış meğer.
İlahi... Füsunkâr renklerle, göründü seher,
Güneş doğmakta... Gizem ile gizlendi renkler.

Martılar pür neş'e... Deniz ve dalgalar mutlu...
Çiçekler şebnem yüklü, tomurcuklar umutlu,
Sonbahar mevsimidir sema beyaz bulutlu
Bulut demek, yağmur demek İzmir'im çok mutlu. (İşyar, 2010, s. 35).

3.6.8. Güzel İzmir'im

Seyrettim bir kez daha güneş doğarken seni
Ağır ağır kaybolan; gece maviliğini
Gece mavisini denin rengin en güzelini,
Fecire dek değişen renklerin ahengini...

Güneş yavaş yavaş yükseliyor dağ ardından
Kam alıyor körfezde titreşen dalgalardan.
Rengârenk tüller içinde, dans ediyor durmadan...
Ay; mahzun... Güneşi kıskanmış yakamozlardan.

Üzgün... Biçare, bakıyor bulut arkasından.
Bu ne güzellik Rabbim, bu ne ahenk bu ne renk...
Güneş doğuşu ile eşsizsin, yoktur sana denk,
Güneş yorgun düştü, çekiliyor yükselerek...

Renkler; maviye döndü, gök mavi deniz mavi,
Arkada sıra dağlar; mavi yeşil, yeşil mavi.
Körfez'de vapurlar; bembeyaz kuğu misali
İzmir'im çok güzelsin... Hem güzeller güzeli. (İşyar, 2010, s. 35).

3.6.9. Şafaktan Geceye İzmir

Şafak; yavaş yavaş göründü dağ ardında
Mavi gök; rengârenk aksediyor sular da.
Deniz huşu içinde... Dalmış yakamozlara,
Ram olmuş gönlünce, dans ediyor onlarla.

Güneş; haset ve kıskanç, kızgın ışıklar ile,
Son verdi tüm renklere, yükseldi tepelere.
Kuşlar suskun, güller solgun, bülbül etmekte feryat,
Gurup tüm ihtişamı ile göründü, heyhat!...

Körfezim, İzmir'im, renk cümbüşü içindesin...
Gurubunla; ruhumda içimdesin, sen benlesin.
Gurup geceye dönüştü, maviliğinle teksin.
Gece mavisine rengine, ismini veren sensin.

Gecen başka âlem, cennet misali her yer,
Coşkun sulara atlar, yıldızlar birer birer...
Yakamozlar âşıktır, göz kırpar yıldızlara
Yıldızlar, yakamozlar, dalarlar hülyalara... (İşyar, 2010, s. 92).

3.7. Mustafa Serbest

Küçük yaşta, ailesi ile birlikte Makedonya'dan Manisa'ya göç eden ve ilk ve ortaokulu Manisa'da okuyan Mustafa Serbest'in lise ve üniversite eğitimini aldığı ve sonraları da yerleştiği İzmir'e ne denli bağlanmış olduğu mevcut şiir varlığı içerisinde, özellikle İzmir'e adanan şiirlerinde kendisini göstermektedir.

Onun Balkan harici temalardaki şiirlerinin yoğunlaştığı “Yüreğimde Yanan Kor” adlı kitabında Ankara'da yazılan “Ankara'ya Giderken” ve Nevşehir'de yazılmış olan “Kelebekler Vadisi” başlıklı şiirleri dışında diğer şiirlerinde sadece İzmir'i görmek mümkündür.

“Yüreğimde Yanan Kor” şiir kitabında birbiri ardınca yer alan “İzmir'de Geceler”, “İzmir Sokakları”, “Karşıyakalı”, “Karşıyaka'da Esen İmbat Rüzgârı” şiirleri doğrudan İzmir'i işleyen şiir örnekleri arasındadır.

Doğrudan İzmir'e adanmamış da olsa Mustafa Serbest'in "Sekiz Vapurunda Arka Kamara" başlıklı şiiri de İzmir şehir kimliğini ve kültürünü yansıtan birçok unsuru, gözlemlere dayalı izlenimlerle dizelerine taşımaktadır:

*Kalkar, bu vapur her gün
Üçkuyular'dan Bostanlı'ya
Kimler var, kimler
Kimler yok ki, burada* (Serbest, 2012, s. 24)

Mustafa Serbest'in İzmir temalı şiirlerinde diğer temsilcilerde de olduğu gibi "deniz" ve denizle ilgili unsurlar geniş bir yer tutmaktadır. Gökyüzü, dalgalar, Kordon, rüzgâr, imbat, balıkçı barınakları, İzmir'in güzelleri ve özellikle de bir İzmir semti olarak "Karşıyaka" şâirin duygu dünyasında geniş bulan öğeler arasında yer almaktadır.

3.7.1. İzmir'de Geceler

Bir çocuk sesi
Gelirken ağlamaklı
Rüzgârla
Gökyüzünden

İzmir'de geceler
Bir başka geçer
Yarı güzel
Yarı hüznün

Ömür törpüsü
Sessizlik
Ve koridorlarda
Ayak sesleri

Yanan yüreğimde
İmbat
Estirmek
Ne mümkün

Kırlangıç
Yuvaları var
Başucumda
Toprak kokan

Saçakların
Gölgesi
Siper olurken
Gövdeme

Güneşin doğmasıyla
Bozular sessizlik
Renklerin cümbüşü
Vururken dalgalara ve denize (Serbest, 2012, s. 45)

3.7.2. İzmir Sokakları

Işıklar bir bir sönerken
Cumbalı odalarda
Seni aradım gece yarısı
İzmir sokaklarında

Kaldırımlar olurken
Bana arkadaş
Seni sordum her yerde
Yok, yok dediler

Söylenirken, seni benden aldı
"İzmir Sokakları" şarkısı
Bir tokat gibi vurur
Yüzüme imbat rüzgârı

Çaresizim dostlar
Bu gece, çok çaresiz
Ayak seslerim, bile ağlıyor
Ağlıyor hâlime

Söylenirken
Seni benden aldı
"İzmir Sokakları" Şarkısı (Serbest, 2012, s.46)

3.7.3. Karşıyakalı

Bir kız sevdim ben
Güzel mi, güzel

Nereli dersen
Karşıyakalı

Saçları sarı, sarı
Gözleri mavi
Elleri yumuk, yumuk
Ah Karşıyakalı, ah beri yakalı

Faytona binmiş
Kordon'u gezer
Güzelliğinden

Gözlerini süzer

Bu halleri beni
Beni de üzer
Ah Karşıyakalı
Ah beri yakalı

Karşıyaka'nın tektir güzeli
Dünyada yoktur benzeri, eşi
Tut elimden, bırakma beni
Gel mutlu olalım, Karşıyakalı

Bir kız sevdim ben
Güzel mi, güzel
Nereli dersen
Karşıyakalı, Karşıyakalı (Serbest, 2012, s.47)

3.7.4. Karşıyaka'dan Esen İmbat Rüzgârı

Hasretle esecek bir gün
İzmir'in imbat rüzgârı
Yetmişli yılların caz parçaları
Yeni yetme aşk şiirleri, gelecek kulağıma

İlk aşklar, ilk seviyorum demeler
İlk el tutmalar
İlk bakışlar
Tomurcuk çiçekler

Bir elinde, sevdiğin kızın eli
Bir elinde olta
Balık avlamak, var ya
Bostanlı deresinde

Patlıcan bahçesinde
Bostan aramak
Sevdiğin kız ile
Can eriği toplamak

Karagöl'e gidip
Aşk şarkıları söylemek
Akşamüzeri
Balıkçı barınağında, bir çay içmek

Aşk ve hasretlerin şehri
Karşıyaka'da

Bunları anlatacak
Sonra, kimse duymadan
Sessizce, sessizce gidecek

Karşyaka'dan esen
İmbat rüzgârı (Serbest, 2012, s.48)

3.8. Mümin Yusuf Akın

Mümin Yusuf Akın'ın edebî ürünlerinin kitaplaşmasında İzmir önemli bir yere sahiptir. 1989 Büyük Göçü ile İzmir'e yerleşen temsilciler arasında M. Y. Akın, Balkanlarla münasebetlerini oldukça canlı tutan temsilciler arasında yer alır. Özellikle şiir türünde yoğunlaşan edebî üreticiliğinin yanı sıra folklor araştırmaları ile meşgul olmuştur. Eğitimci kimliğiyle İzmir'de geçirdiği görev yıllarının edebî ürünlerinde İzmir'in geniş yer bulmasında etkili olduğu görülmektedir.

Mümin Yusuf Akın'ın edebî ürünleri İzmir'de yaşadığı evrede kitaplaşmıştır. “Türküler Bizi Söyler”, “Mavi Boncuk” ve “Papatya Falı” adlı şiir kitapları İzmir'deyken yayımlanmış olmalarına karşın yayın yeri Kırcaali'dir. Şâirin bu noktadaki tercihinin İzmir ve Balkanlar arasındaki ilişkilerini edebiyat zemininde de geliştirme amacına yönelik olduğu görüşünderiz.

İlk şiir kitabı “Dünya Döndükçe”de yer alan “Kordon Boyu” örneği ile şiirinin merkezine taşıdığı İzmir'i, “Türküler Bizi Söyler”de yer verdiği “İzmir'de Kış” şiiri ile sürdürmüştür. Şâirin özellikle manzum hikâye tarzındaki uzun şiirlerinde hâdiselerin temsil zemini olarak İzmir'e sıklıkla temas ettiği görülür. Balkanlar'dan Anadolu'ya (İzmir'e) uzanan zorlu yılları işleyen “Bir Çeşmenin Öyküsü” şiiri ile İzmir'e yerleşmiş bir göçmen çocuğunun ruh dünyasından Türklüğün yüceltildiği “Türk'ün Büyüklüğü” gibi şiirler de İzmir'in kendisine yer bulduğu söz konusu örnekler arasındadır.

3.8.1. İzmir'de Kış

Ak pak oldu evler parklar,
İzmir böyle kış görmedi.
Dağlar, sırtlar, bağlar, parklar...
İzmir böyle kış görmedi.

Karşyaka, Kemeraltı
Urla, Buca, İnciraltı,
Karabağlar, Çamlaraltı...
İzmir böyle kış görmedi.

Yollar beller tuzak oldu,
Yakın yerler uzak oldu
Dere tepe karla doldu;
İzmir böyle kış görmedi.

Yaman vurdu kışın başı,
Buz kapladı dağı taşı,
Buz muz değil, çıban başı...
İzmir böyle kış görmedi.

Giden gitti, kalan kaldı;
Tipi boran canlar aldı;
Herkes şaştı, kalakaldı;
İzmir böyle kış görmedi. (Akın, 2003, s. 60).

3.8.2. Bir çeşmenin yküsü

Bu eşme neler geçirdi kardeşim neler...
Bak kırık levhasına
Bak bak da ağla, düşün
Öğren dost ne demek
Düşman ne demek bil
Eser bırakmaktır büyüklük dediğin
Yapılanı yıkmak değil

Yedi kardeş gönderdi Türkiye'ye
Ördekler köyünden Nazif oğlu Hamdi
 erkek, yed, kardeş
Bundan otuz küsur yıl önce
"Gidip de dönmemek var" dediler
Vedalaştılar.
Et tıraktan nasıl ayrılırsa
Öyle ayırdı onları birbirinden
Kırcaali'den kalkan kara tren

Gidiş o gidiş
Kardeşler gitti
Nazif oğlu kaldı
İsteseydi o da giderdi anasıyla
Kardeşleriyle birlikte
Ama eşini kandıramadı
Ailesi Kırcaali'de kardeşler İzmir'de
Kendi Rodoplar'da fikri Ege'deydi

İki arada bir derede kalmıştır Hamdi
Ama gidenle gidilmez
Ölenle lnmezdi
Yaşamak için çalışmalıydı Nazif oğlu
O da çalıştı garsonluk yaptı yıllar yılı
Boyacılık yaptı

Anası, kardeşleri aklına gelince
Ağladı gizlice Arda boylarında
Şişeyle dost oldu bir ara
Kadehlere akıttı gözlerinin yaşını
Acısını avutayım dedi
Derdini unutayım dedi
Yapamadı

Aklından çeşme yaptırmak geçti bir ara
Ölen babasıyla göçen anasına
Anısını yaşatsın istedi ikisinin de
Unutulmasın istedi ikisi de
Yapılan çeşme gibi
Çeşmenin suyu gibi uzun süre
Üç beş kuruş da biriktirmiş nasıl olsa

Gitti anlattı durumu dayısına bir gün
“Hay hay!” dedi dayısı
“Yaparız”
Ve başladı kaynak araştırmaya orda burda
Sonunda bulundu aranan kaynak
Başladı inşaat
Çimento, taş, kum, boru demir
Derken tutuldu anası suyun
Kaynak çeşme oldu
Hem de nasıl!

Dedeler köyünün altındaydı çeşme
Perperek deresinin sağında
Önünde bir kavak vardı
Kavağın dibinde masa
Masanın çevresinde sıralar
Suya gelenler oturup dinlensin diye
Bir de mermer levha yaptırmıştı Hamdi
Üstüne bir yazı kondurmuştu:
“Bu hayır Ördekler köyünden
Annem Embiye ile babam Nazif’e” diye

Gelip geçen su içti yıllarca çeşmeden
Ölenleri, kalanları andı
Bilenler dua okudu dilinden geldiğince
Teşekkür edip geçti bilmeyenler
Çeşme hep aktı, aktı
Hayvanlar, kuşlar su içti yalıklarından
Âşıklar vefa sözü verdi önünde birbirine

Yıldızların altında sıralar oturup da
Akan suyun, bakan ayın tanıklığında

On yıl kadar sürdü bu böyle
On yıl kadar şarkılar söyledi çeşme
Sonunda geldi çattı “kanlı Aralık”
Yıllardan dokuz yüz seksen dördtü
Yürüdü topuyla tüfeğiyle düşman üstümüze
Türk’ü anımsatacak ne varsa yıktı, yaktı
Ölülerin adı bile silindi mezar taşlarından
Doğana sevinemedik
Ölene ağlayamadık
Cehennem oldu cennet vatanımız
Geceleştirdi birden gündüzümüz
Dilimize bile kilit vuruldu
Susturulduk

“Yeni Bulgarlar” türedi seksen dördten sonra
Anasını asan, babasını kesen
Bir kemik uğruna sattılar Türklüğünü
Ayaklar altına aldılar onurunu
Yok saydılar asırlık Türk gururunu

Çeşmedeki yazıya takıldı
Bunlardan birinin gözü
(Yenilerin gözünden kaçamazdı hiçbir şey)
Gitti
İhbar etti efendilerine
Dedi ki:
“Filan yerde, filan çeşmede,
Bir levha var Fransızca yazılı
(Türkçe diyemiyordu it oğlu it)
“Bu hayır...” diye
O levha çıkarılmalı
Çıkarılıp parça parça kırılmalı

“Tamam” dedi baştakiler
“Olur”
Çıkarıldı
Kırıldı parça parça mermer levha
Tuz buz edildi
Ne “anne” kaldı yazıdan
Ne “baba”
Ne anı
Kayboldu yapanın, yaptıranın adı

Derin bir nefes aldı alçaklar
Değirmen taşı indi sanki omuzlarından
Rahatladılar

Beş yıl sürdü bu işkence
Beş yıl sürdü o gündüzsüz gece
Göründü nihayet tünelin sonu
Çocuklar bile anladı kimin haksız olduğunu
Nefret kin tohumları ekerek gönüllere
Gitti tepe taklak
Zalimler gideceği yere
Buldu adalet yavaş yavaş yerini
Türk, Bulgar anladı kardeşliğin değerini
Hayatta değil şimdi Nazif oğlu Hamdi
Seksen dokuzda göçtü İzmir'e
Doksan yedide öldü
Ege'de gömüldü anasından beş gün önce
Ama çeşmesi hâlâ ayakta
Akıyor gece gündüz demeden
Akıyor ferman dinlemeden
Levhası eksik olmasına rağmen
Lânet okuyor çeşme yıkanlara
Gönül yakanlara lânet okuyor
Bak şu garip çeşmeye, ay yolcu!

Bak, bak da ağla, düşün;
Dost kim düşman kim bil.
Yapmak, yaratmaktır büyüklük dediğin,
Yapılanı yıkmak değil!... (Akın, 2003, s. 62-67).

3.8.3. Dağları mı Yıkayım?

Gökyüzünde ayrı durma Ay dede;
İn aşağıya; söyleşelim, gezelim.
Yıkıldım yalnızlığımınla burada Ay dede,
Gel dertler denizinde beraberce yüzelim.

Neden yalnızsın göklerde bu gece sen?
Dolayında bir tek yıldız kalmamış.
Ne garip görüntün var bir bilsen!
Garipliğin çoğalmış da azalmamış.

Senin gibiyim ben de şimdi;
Hiç yakınım yok yanımda.
Bir sensin beni kurtaracak can simidi
Beni kahreden şu yalnızlık ânımda.

Sen bilirsin Ege nerde, nerde Rodoplar;
 Nerde İzmir, İzmit, İstanbul...
 İstesen gücün hepsini toplar;
 Git orada yakınlarımı ara, bul...

Bir değil, bin selam ilet benden;
 N'olursun, iki gözüm, n'olursun?
 Çatlatma beni gurbette kederden,
 Selamım sevdiklerimi bulsun.

Söyle 'Sarı Öküz'e uslansın artık;
 Yıkıp yıkıp seyrine bakmasın.
 İnsandır dünyada en güzel yaratık;
 Bu güzelliği ezip büzüp yakmasın.

Dertler azalmaz paylaşılmazsa,
 Yangın söndürülmezse, yanar da yanar,
 Menzile varılmaz yol aşılmazsa,
 Sarılmazsa, yara yıllarca kanar.

Gökyüzünde yalnız durma Ay dede;
 Ya yanıma in, ya yanına çıkayım.
 Dertliyim, perişanım burda bu gece,
 Avunmak için dağları mı yıkayım? (Akın, 2000, s. 20-21).

3.8.4. Türk'ün Büyüklüğü

Otobüsle geçerken gördüm seni dede
 İzmir'in Karabağlar semtinde
 Ağarmış saçlarını gördüm
 Sakalını gördüm
 Sakalını gördüm
 Kardan beyaz
 İri iri ellerini gördüm
 Açılmış dua için
 Ne yaşını sordum
 Ne adını
 Ne memleketini öğrenebildim
 Ne de milliyetini
 Ama yüzde yüz Türk'tün
 İşte o zaman gördüm
 Büyüklüğün nasıl doğduğunu
 Sen Türk olduğun için değil
 İnsan olduğun için büyüktün

Otobüsle geçerken gördüm seni dede
İzmir'in Karabağlar semtinde
İki mezarlık arasında
Bir heykel gibi
Ellerini açmış duanı okuyordun
Selviliklerde sonsuz uykusunu uyuyanlara
Sağında Müminler
Solunda İseviler
Sizden-bizden demeden
Büyüküğün halısını dokuyordun
Farkına bile varmadan
Ahrette bile bir tutuyordun
Bu dünyada eşit sevdiklerini
Bilmem neden o an
Bu davranışın kıskançlık doğurdu bende
İstemeyerek kıskandım seni dede
Doğaya baktım
İmrendim
Duaya baktım
İmrendim

Otobüsle geçerken gördüm seni dede
İzmir'in Karabağlar semtinde
Milliyetini bile öğrenemedim
Ama İnsan'dın
Türk'tün
Türk'ten fazla insandım
Hayır
Hayır
Sen İnsan'dan da büyüktün

Otobüsle geçerken gördüm seni dede
İzmir'in Karabağlar semtinde
Ressam olsaydım eğer
Resmini çizerdim gökyüzünde boy boy
Anıtını yapar
Anıtını dikerdim dağa taş
Dağlar kadar
Heykeltıraş olsaydım
Türkünü düzerdim
Besteci olsaydım
Şarkını yazardım asırlarca söylensin
Asırlarca gönülleri kulakları okşasın diye
Ben şiirini yazabildim sadece
Büyüküğün sonsuza dek yaşasın diye (Akın, 2000, s. 74-75).

3.8.5. Kordon Boyunda

Oturmuş gecenin onunda
Kahve içiyoruz üç beş arkadaş
Çay içiyoruz
İzmir’de Kordon Boyunda
Haziran’ın sonunda
Karşıyaka’ya Çatalkaya’ya bakarak

Masada tasları dolu görünce
Bol bol şeker katıyor yanımdakiler
Şekercibaşı gibi
Kahvesine çayına
Sağına soluna çatarak

Ben şekersiz içiyorum kahvemi
Dilimi elimi irademi zorlayarak
Düşlerimi kamçılıyorum
Güçlenip kanatlısın diye

Yakamozlu Körfez’e bakıyorum arada bir
Işıyan gemileri bakışımla kucaklayarak
Masaya bakıyorum
Arkadaşlara bakıyorum
Tutup elinden fırlatıyorum
Bir roket gibi rampasından düşüncelerimi
Zıpkın gibi
Şimşek gibi ardarda
Düşlediğim yöne doğru uçarak

Pembe şiirler okuyorum ardından
Fıkralar anlatıyorum orta şekerli
Gökyüzünde pırıldayan yıldızlara
Şahlanan düşüncelerimi salıncak yaparak
Gönülden gönüle sallansın diye

Sonra
Sonra tutup şeker atıyorum
Avuçlar dolusu
Kızlara çiçek atan âşıklar gibi
Kahve çay içemeyen balıklara
Ağızları tatlısın diye (Akın, 1999, s. 36-37).

3.9. N. Şükrü Aydın

N. Şükrü Aydın'ın şiirlerini bir araya toplayan tek eseri “Özleyiş Yırlarım”, 2009 yılında İzmir’de yayımlanmıştır. 1950’de Bulgaristan’da doğan şâir 1951’de ailesiyle birlikte Türkiye’ye göç eder. Bu denli küçük yaşta göç etmiş olmasına karşın “göçmen” kimliği N. Ş. Aydın’ın edebî yaratıcılığında temel beslenme alanlarından biridir.

N. Şükrü Aydın’ın “Özleyiş Yırlarım” adlı şiir kitabında İzmir’e adadığı şiirlere “İzmir Sevgisi” başlığıyla özel bir bölümde yer verilmiştir. İlgili bölümün ilk sayfasında Dario Moreno’nun İzmir ile ilgili sözleri yer alır: “İzmir, tatlı ve sevgili şehrim, bir gün şayet senden uzakta ölürsem beni sana getirsinler. Fakat mezarıma götürürlerken ‘öldü’ demesinler, ‘uyuyor’ desinler tatlı İzmir’im”. Moreno’nun bu sözleriyle başlayan “İzmir Sevgisi” bölümündeki şiirlerle birlikte kitabın “Göç”, “Özleyiş Yırlarım ve “Memleket Sevdası” adlı bölümlerindeki bazı şiirlerde de İzmir ve İzmir’e ait birçok unsur şiir zeminine taşınmıştır. Söz konusu bölümlerde ve kitabının genelinde İzmir temalı şiirlerinin başlıkları şöyledir:

“Kınık”, “Bakırçay Mektubu”, “İzmir’i Sevmek”, “Güvertedeyim”, “Sone”, “Körfez’de Akşam”, “Türkülerle Selam Getirdik”.

N. Şükrü Aydın’ın İzmir temalı şiirlerinde görev yaptığı Bergama ve Kınık bölgesi öne çıkmaktadır. Bakırçay havzası olarak bilinen bölgeyi tarihî ve tabii güzellikleriyle şiirlerine taşımış, bölge insanlarını sıcak ve samimi bir anlatım içerisinde betimlemiştir.

Şiirlerinde İzmir’i Ege kültürü dairesi etrafında antik dönemden günümüze uzanan birikimiyle ele alan şâir zeybek kültürünü içselleştirmiş bir Rumeli Türkü kimliğine sahiptir.

3.9.1. Kınık

I

Özlemimi dindirmiyor arada bir görmek
En güzeli sende, seninle yaşamak Kınık!
İstiyorum her gelişimde her köşeni görmek
En güzeli sende, seninle yaşamak Kınık!

Adında tarih gizli, sırayla geçmiş senden boylar
Deles Tepesi’nde servilerle yaşıt bir sır var
Yıllar yılı Deli İlyas sana bu tepeden bakar
En güzeli sende, seninle yaşamak Kınık!

Göçerlere yayla olmuş, güneyini sarmış Yuntlar
Zaman gelir, Beşiktaş’a dek iner karlar
Aman, unutmayalım sakın kuzeyde Madralar
En güzeli sende, seninle yaşamak Kınık!

Bakırçay kışları taşar yıkar bendini
Soluk soluğa Karadere, bilemedim seni

Doğa değil, şimdi insanlar çizmiş kaderini
En güzeli sende, seninle yaşamak Kınık

II

Çilesi çoktu, tütün, pamuk, hep kaderin olmuş
Harman Yeri Sazkolan görmeyeli ne hal olmuş?
Rüzgârın oynaştığı zaman yerine duman almış
En güzeli sende, seninle yaşamak Kınık!

Değişmiş cadde sokak, çarşı pazar, konutlar
Yine merkez sayılmaz mı Bodrumbaşı?
Harman olmuş gönüller, kurulmuş dostluklar
En güzeli sende, seninle yaşamak Kınık!

Yaslanmışsın yamaca, yemyeşil ovayı seyredersin
Her görenin övdüğü cennet gibi bir yersin
Tanrı, insanlarına sağlık, mutluluk versin
En güzeli sende, seninle yaşamak Kınık!

Şimdi, senden ayrı kalsak da bir müddet
Gönlümüz sendedir, senden kopmaz elbet
Borcumuz çok, görevimiz sana hizmet
En güzeli sende, seninle yaşamak Kınık! (Aydın, 2009, s. 21-22).

3.9.2. Bakırçay Mektubu

I

Çam sakızı, kekik kokar Kozak Yaylası,
Kaç çeşit üzümü olur haberiniz var mı?
Dağların duldasında uzanır Bakırçay Ovası
Madra'dan, Yuntlardan haberiniz var mı?

Suya gider, al al olmuş gamzeli yanakları,
Kudretten sürmeli, kömürdür hilal kaşları,
Türkü olmuş; şeker, bal saçar, kiraz dudakları,
Çakır Ayşe kime yar olmuş, haberiniz var mı?

Kalenin Bedenleri, yükselir göğe değer.
Eğmiş başını, ırmaktan suyunu içer.
Nuh der de peygamber demez, inat eder,
Nemrut, buralarda yaşamış haberiniz var mı?

II

Akropol'de kurulmuş en dik tiyatrosu dünyanın
Kleopatra'ya hediye, Kütüphanesi Bergama'nın
Şifalı suyu derde derman olmuş Asklepiyon'un

Ölüme çare Lokman buralıymış, haberiniz var mı?

Eskiden en güzel yapısı iken Bergama'nın
Yeller esmekte şimdi yerinde o kutlu saltanatın,
Meraklı tacirleri sözüm ona uygar dünyanın,
Zeus Sunağı'nı daha dün çaldılar, haberiniz var mı?

Ovasında bağında yüzlerce çeşit ürünü var idi
Pamuk, tütün, pancar, susam, haşhaş yetiştirdi
Birileri dışarıdan zürriyetsiz tohum getirdi
Domates, bibere kaldı çiftçimiz, haberiniz var mı?

Kalmadı harman yerlerimiz, meralar paylaşıldı
Bu sus kaldı hendekler, kaynaklar kurutuldu
Uğramıyor leylekler, ne kurbağa ne de balık kaldı
Bakırçay Ovası'nda eski hayat yok, haberiniz var mı?

III

Kınık Dağlarından yağ, ovasından bal akardı
Kocaömer Çamlığı, Hastane Bayırı, Deles Tepesi
Seyran yeriydi, lale, sümbül, nergis, gül kokardı
Şimdi onlardan da eser kalmadı, haberiniz var mı?

Yurtlarda çeşit maden, linyit kömürü bile
Poyracık'ta Artemis, Karadere'de Kibebe
Asar Tepe, Mamurt Kale, Nemrut Kale
Gizli kalmış bugüne kadar, haberiniz var mı?

İçindeyiz tarihin, Eski Romalılar, Helenler
Yıkılmış nicelerini, kurmuş yeni kentler
Otuz üç yaşındayken Makedonyalı İskender
Hazinesini buralarda bırakmış, haberiniz var mı?

Akın etti Kınıklar, Klazlar, bütün Yörükler
Sarı Saltuk'la Dobruca'da yaşarken Çepniler
Ece Halil'le kalkıp ilk göçmen olup geldiler
Hepimiz bir yerlerden göçtük, haberiniz var mı?

IV

Nerede Kuşçu'nun, Konyar'ın üzüm bağları
Altın çıkarmak için alt üst ettiler canım dağları
Kınık, Bergama, Dikili'nin bereketli ovaları
Yabancı bankalara satılıyor, haberiniz var mı?

Kemal Paşa'nın emriyle kırıldı Sevr'in zincirleri

Saçlı Efe, Adalı Mehmet Efe, Tuzcu Efe ve daha niceleri
Milne Hattı'nda Nuri Bey durdurdu emperyalistleri
On bir kez el değiştirdi Deles Tepesi, haberiniz var mı?

Hepsi geçmişte kaldı, bunlar nemize gerek demeyin!
Kınık, Bergama, Dikili, Aliağa, kıyısında Bakırçay'ın
Her biri parıldayan elmas taşları, yeşil gerdanlığın
Aydın gençler şimdi işin başında, haberiniz var mı? (Aydın, 2009, s.
27-30).

3.9.3. İzmir'i Sevmek

Bostanlı, Mavişehir ve doğal parklar
Yeşil kıyılarında uçuşuyor martılar
Sevgililer el ele genç ihtiyar

Güneş, kızıl saçlarını seriyor
Ege'nin mavi sularına
Uzaniyorum ellerime dolanıyor
İşte...
Mavi gök, mavi deniz
Karşıyaka'da Körfez'deyim
Ben İzmir'in bu saatlerini severim!

“Kapılmış gidiyorum bahtımın rüzgârına
Ey ufuklar diyorum, ayrılık var yarına”
Bir gurbet şarkısı takılıyor dilime
Ey güzel şehir!
Senden ayrılmak ne kelime!
Senden nasıl ayrılırım?
Seninle yaşar, seninle bahtiyarım!

İzmir'in kalbi Konak, karşıda
Buca, Güzelbahçe, uzar gider Urla'ya
Her geçişinde selam verir Bayraklı'ya
Ben de oradayım
Körfez kuğuları ile yoldayım!

Art arda yanaşiyor vapurlar
Bir telaş bir telaş insanlarda
Bir sel boşanıyor çarşıya doğru
Tiyatrolar, sinemalar, restoranlar...
İnletiyor her yanı çığırktanlar
Davet var haydi, derim
Işıl ışıl vitrinler, her mevsim indirim!

Birkaç alışveriş rahatlatır
Burun buruna rastlaşmalar,
Ayaküstü sohbetler mutlandırır
Unutturur günün yorgunluğunu
Akşamla dinlenirim
Ey güzel şehir, seni ne çok severim! (Aydın, 2009, s. 43-44).

3.9.4. Güvertedeyim

I

Akşamla beraber imbat sükutta
Körfez dalgın duruyor
Kördüğümü çözmüş
Makedonyalı İskender
Tarih içinde bir kent kuruyor
Kadifekale ıslıl ıslıl, zaferini kutluyor

Oturmuş Meles deltasında
Lir çalıyor tarihçi Homeros
Tekrarı yok, tellerine dokunuyor
Musikisi balıkçıların sesine karışıyor

Heyamola! Heyamola!
Yoksa Çakabey'in leventleri
Seferden mi dönüyor?
Pırıl pırıl Körfez, Karşıyaka...
Dokuz Eylül...
Yüzünün şavkı suya vuruyor
Zübeyde Hanım yolunu gözlüyor
Eminim, Kemal Paşa'm İzmir'e geliyor!

II

Bu akşam Bergama vapurunda,
İş dönüşü bahane, sevgililer son turunda
Bir aşk, bir özlem şarkısı yayılıyor
“Yitik şehrin” sesi Dario Moreno
Onun için ölüm yok, uyuyor
“Tatlı ve sevgili” kentini özlüyor!

Tarih içinde yüzüyor anılar
Kibar beyler, zarif hanımlar
Sarmaş dolaş sevgililer...
Güvertede serin serin rüzgâr esiyor
İpek saçlar yüzüne savruluyor
Dokunmayın keyfine ne güzel kokuyor! (Aydın, 2009, s. 45-46).

3.9.5. Sone

Denizin kokusu, martıların sesi çağırıyor
Sabah rüzgârı, imbat, baharın esintisi...
Kanatlanmış kotram, pupa yelken uçuyor
Bak, başladı işte hayalimdeki sonsuz gezi

Esirgemiş, sarıp sarmalamış Yaradan
Yemyeşil dağlarla masmavi bir gözü
Gitmek istesem gidemem buralardan
Alıp götürmek isterim canım Körfez'i

Işıl ışıl saçlarını sermiş güneş dalgalara
Değiyor kollarım kül renkli kanatlara...
Rengine kokuna sinmiş sevdanın izi

Soruyorum görünce pırıl pırıl denizi
Nereye gidiyor melek kanatlı yelkenler?
Ayrı kalamam, dayanamam, özlerim Körfez'i (Aydın, 2009, s. 47).

3.9.6. Körfez'de Akşam

İnmekte sessizlik derinden derine
Oturmuş seyrediyorum
Canım Karşıyaka'yı, Körfez'i
Dağların ardında kaybolan izi

Deniz şimdi durgun
Akşamın kızaran ufkunda sessiz
Güne meydan okuyor
Yarım kalmış resmin üstünde martılar
Buruk mutluluklar diler
Uçuşurken gölgeli parıltılar

Gökten düşer gibi iner
Birer birer kendine uygun dalgalar seçer
Sonra hafiften bir yağmur çiseler
Islanmak gelir içimden serinliğinde akşamın
Yürürken özgür sokaklarında Karşıyaka'mın

Yavaş yavaş akşam oluyor
Yıldızları bir bir sayıyorum
Sonra diyorum
Neresinde var dünyanın?
Böyle bir yer, gök, böyle bir deniz
Derin derin bir nefes alıyorum
Kollarımı açıyorum

Sarıyorum ufku

Her yağmur sonrasında bu güzel koku...(Aydm, 2009, s. 48).

3.9.7. Türkülerle Selam Getirdik

Yüze dağların doruğundan ses verip uçar gibi

İner ovaları dolanır coşkun ırmaklar gibi

Enginlere sığmaz Körfez'de esen imbat gibi

Coşan gönüllere, türkülerle selam getirdik!

İzmir'im bir cennet, Karşıyaka onun gülü

Seherinde açar goncası, öter nazlı bülbülü

Candan dosttur, tüm insanları güler yüzlü

Sazın tellerinden akan türkülerle selam getirdik!

Çağlarca dost yaşadık, komşu olduk yan yana

Aynı havayı soluduk, aynı suyu içtik kana kana

En yüce duygularla birlikte yakardık Yaradan'a

Canlardan canlara türkülerle selam getirdik!

Anadolu'dan Rumeli'ye dalga dalga yayılır

Hora olur, zeybek olur, halay çekilir, bar olur

Düğün dernek kurulum, çarpan tek yürek olur

Türkiye'mden sizlere türkülerle selam getirdik! (Aydm, 2009, s. 58).

3.9.8. Son Vatan

Uyku girmezdi gözüne her gece

Hayal ederdi hep doğduğu yerleri

Bir tek ovaları uçsuz bucaksız balkanları

Ufuk çizgisinden öteye

Memleket bildiği o yerleri...

Bir ucu Bosna'ydı

Diğer ucu doruğunda Kafkasların

Daha dün kapısındaydık Viyana'nın

Önce biz öğrettik Avrupa'ya medeniyeti

Sonra sen ben kavgası bitirdi memleketi

Yitirdik birer birer neyimiz varsa

Umutsuzluk içinde o yerleri...

Tutsak olup yaşamak hasretle

Hep ayrılık hep yoksulluk hep zulüm

Esaret korkusu sarmış yürekleri

Özletmiş ölümü göç olmuş çâreleri...

Yasaklar konmuş bağlanmış dilleri

Her köşede kötülük pusuya yatmış
Kırılınca tüm esaret zincirleri
Başlamış cehennemden kaçış
Anadolu'ya... Son vatan dedikleri... (Aydın, 2009, s. 37).

3.10. Osman Akın

Osman Akın'ın "Özlem" adını verdiği şiir kitabında doğrudan İzmir'e temas eden edebî ürününe rastlanmamaktadır. Şiir kitabı yayımlandıktan sonra da şiir alanında ürün vermeye devam eden O. Akın'ın şiirlerinde "İzmir" gurbet ve sıla ikileminde gurbetliği temsilen yer almaktadır.

Osman Akın'ın şiir kitabında yer almamış ve henüz basılı yayımlanmamış "İzmirli Dostlarıma" başlıklı İzmir temalı bir şiiri kendisiyle gerçekleştirdiğimiz görüşmede tarafımıza iletilmiştir (KK6).

Şiir kitabında yer alan "Ümit", "Gün Doğmayacak" ve "Köyüm Sahranlı" şiirlerinin sonunda, yazıldığı yer bilgisi olarak İzmir'e yer verilmiştir. Diğer şiirlerde yer bilgisine dair bir not düşülmüştür.

Osman Akın'ın "özlem" duygusu etrafında ortaya konulmuş şiirlerinde "İzmir", Kırcaali'yi işlediği bir şiirinde gurbetteki memleketi olarak geçmektedir:

(...)

İzmir semalarından sonbaharlarda

Göçebe kuşlar geçiyor güneye

Gelişiniz Kırcaali'den mi sorun onlara

Cevapları kanatlarının çırpınmasında. (Akın, 2018, s. 37)

3.10.1. İzmirli Dostlarıma

Bana kol kanat açtınız
Değerli mesai dostlarım
Tek göçmen olmama rağmen
Bana güven ve umut oldunuz

Tam 23 yıl geçti
O hüzünlü hastane tayinimden
Sanki dün gibi, tap taze
Şükranlarım hediyem olsun sizlere

Acıyı tatlıyı beraber paylaştık
Güçlüydük çünkü birdik
O neşeli gülüşleriniz çınlıyor
Kulaklarımda sanki dün gibi (URL5).

3.11. Ramazan Ayyıldız

Ramazan Ayyıldız'ın yayına hazır olduğu bilinen “Söz Geçmişim” adlı şiir kitabı başlığından başlayan bir vurgu ile göçler ve çilelerle yoğrulmuş hayatının bir günlüğü niteliğindedir. Şâir Balkanlar ve İzmir’de yaşadıklarını şiir türünde özetlemeye çalışmıştır. Çok sayıda şiirinde Balkanlık, göçmenlik gerçeği işlenmiştir. R. Ayyıldız'ın şiirlerinde duygu kadar düşünce de önemsenmiş, çeşitli toplumsal konulardaki görüşler cesaretle ortaya konulmuştur. Balkan Türklüğünün yakın dönemde yaşadıkları sorgulanıp nedenleri eleştirilirken çeşitli özeleştiriler de geliştirilmiştir. Balkanlar’ın kadim Türk tarihi ile duyulan gurur ve milliyet bilinci şiirlerinin arka planını tesis eder.

R. Ayyıldız'ın yaşadıklarının belgesi hüviyetinde olan “Söz Geçmişim” şiirleri arasında İzmir önemli bir yer tutar. Şiir kitabında yer alan şiirlerinin sonunda yer ve tarih bilgisine yer verir. Bu bilgiler arasında İzmir 272 kez zikredilmesiyle en yaygın şehirdir. İzmir onun şiirinde bir göçmen zihni ve ruh dünyası penceresinden işlenip çoğu örnekte Rumeli ile ilişkilendirilerek verilmiştir:

*Menderes boyunda Türkmen kızı
Kandaşı var Arda boyunda.
Arda boyunda tütünle sararan
Arda boyunda, Viyana yolunda
(...)
Menderes boyunda Türkmen kızı;
Dili petekli. Petekten doymak,
Peteği doldurmak isterim;
Arda boyunda Rodop çiçeklerinden... (Ayyıldız, 2024, s. 429).*

İzmir ile birlikte İzmir'in yakın çevresi ve Ege Bölgesine özel bir ilgisi olduğu görülen olan R. Ayyıldız'ın söz konusu şiirlerinde de Rumeli/Balkanlar'a temas yaygın bir husustur. 680 Numaralı şiirinde Söke'yi ele alan şâirin bu yerleşim yerini Balkanlarla olan münasebeti bağlamında işlemiş olması bu konuda örneklerden biridir:

*Ege'de yolları söke söke
Söke'ye varıyoruz.
Sokaklardan Rumeli akıyor.
Söke ovasında
Balkan havası kokuyor.
Söke sırtını sağlama almış
Uzlanmış ovaya yemyeşil.
Ve yüz yıldır Söke'ye
Hep Balkanlı ekilmiş... (Ayyıldız, 2024, s. 499).*

R. Ayyıldız'ın sosyal tenkit yönü oldukça güçlü düşünce ağırlıklı şiirlerinde İzmir de kendisine temsil imkânı bulmuştur. Şâirin keskin üslubu ile İzmir'in bazı güncel sorunlarına temas etmesi bu bakımdan anlamlıdır. Şâirin “706” numaralı şiiri bu örneklerden biridir. İzmir'deki körfez kirliliği bu şiirde mesele hâline getirilmiştir.

3.11.1. - 706 -

İzmir'in denizi kirlenmiş benzi
 Görmek istemiyor bizi.
 İzmir'in denizi atık çukurumuz.
 Attık attık, yan yattık.
 Çukurumuzda battık.
 İzmir'in körfezi atık çukurumuz.
 Çukurlarımız mosmor,
 Gözlerimiz umutsuz,
 Yürekllerimiz mutsuz.
 Çukurlarımızı mahvettik.
 Mahremini bozduk,
 Kendi kendimize ettik.
 İzmir'in taşı toprağı altın dedik,
 Altının altına ettik...
 Bornova'nın ovası ise,
 İhanetimizin öz yuvası... (Ayyıldız, 2024, s. 520).

3.11.2. - 541 -

Mavi denince deniz gelir,
 Deniz deyince İzmir
 İzmir'in çocukluk hatırası;
 Gözümde haritası.
 Gözlerim bulutlanır,
 Maviler şahlanır içimde;
 Bulutlar ıslanır...
 Karşıyaka'dan İzmir'e
 Bir akşam vapuru
 Bozuk para atılır balıklara...
 Yıllardan sonra;
 Kendimi elime almak isterim.
 Balıklar para yemez.
 Paraları unutmak,
 Gazi balıklarla dertleşmek
 Ve elimde bir deste akzambak,
 Bir deste karanfil
 Hasan Tahsin'e varmak,
 Hasan Tahsin'den yanmak,
 Hasan Tahsin'de kalmak isterim... (Ayyıldız, 2024, s. 381).

3.12. Suna Yılmaz

1950 Bulgaristan/Dobriç doğumlu Suna Yılmaz, 1989 Büyük Göçü'nde Anadolu'ya gelen temsilciler arasında İzmir'deyken yayımladığı dört şiir kitabı ile en üretken isimlerden biridir. Suna Yılmaz ilk şiir kitabı "Bir Damla

Yeşil”in en sonunda yer verdiği “Hazin Bir Göç Hikâyesi” adlı düzyazısı ile göçmen kimliğini ve Türkiye’de yaşama tutunma mücadelesini daha ilk eserinde okuyucularıyla paylaşır. İlk şiir kitabında yer verdiği “Anavatanımsın” şiiri doğrudan İzmir’e yer vermiyor olsa da S. Yılmaz’ın Türkiye’deki dönemini merkeze alan ilk şiiridir.

S. Yılmaz’ın ikinci şiir kitabı “Asılı Kalan Düşler”de İzmir, “Karşıyaka’m” başlıklı bir şiir ile ilk kez ayrıntılı ele alınmıştır. Şâirin üçüncü şiir kitabında yer alan “İzmir’in Kurtuluşu” başlıklı şiiri doğrudan İzmir’e temas eden sayılı şiiri arasında yer alır ve hususen İzmir’in düşman işgalinden kurtuluşu olan 9 Eylül tarihine odaklanır.

S. Yılmaz şiirlerinin tema evreninde aşk, seveda, ayrılık, hasret gibi duyguların yoğunluğu söz konusudur. Şiir dünyasında hâkim olan lirizm sosyal ve tarihî konulardaki şiirlerinin sınırlı sayıda olmasını beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte aşk ve seveda konulu şiirlerin bir kısmında İzmir duyguların temsil zeminleri arasında şiirine dâhil olmuştur. “Dön Artık Gülüm” adlı aşk şiirinde sözü ettiğimiz kullanımı örnekleyen dizeler yer alır:

*Ege'nin suları ne kadar durgun
Sahilde oynayan dalgalar yorgun
İçimde çırpınan duygular dargın
Duy artık sesimi, dön geri gülüm* (Yılmaz, 2021, s. 96).

S. Yılmaz’ın şiir türündeki kitaplarında İzmir’e temas birinci ve üçüncü şiir kitaplarının sonunda yer verdiği iki düzyazıda gerçekleşmiştir. İlk şiir kitabının sonunda yer alan “Hazin Bir Göç Hikâyesi”nde İzmir, göçün son durağı olarak yer alırken üçüncü şiir kitabı “Nilüfer Çiçeğim”in sonundaki “Anne Kalbi” başlıklı yazısında oğlu Aydın’ın yaşadığı sağlık sorunu sürecinde yaşadığı endişeyi tahkiye etmiştir. İzmir Gaziemir Devlet Hastanesi’nde geçen söz konusu günler şâiri derinden etkilemiştir.

3.12.1. İzmir'in Kurtuluşu

Vatanımız her yerden düşmanla sarılmışken
İşgalci yunanın da çıktığı yerdir İzmir
Ya istiklal ya ölüm kararı verilmişken
Düşmanları denize döktüğü yerdir İzmir

Yedi düvel bir olup milletime çatınca
Atatürk’ün ordusu siperlere yatınca
Konak’ta Hasan Tahsin ilk kurşunu atınca
Müjdeci şafakların söktüğü yerdir İzmir

Yıldırım orduları çıkıp sefere durdu
Dokuz Eylülde asker en son darbeyi vurdu
Göğsünü siper edip kurtarıp cennet yurdu
Özgürlük ateşini yaktığı yerdir İzmir

Yunanlılar Ege’de İzmir’ime çakılıp
İşgal edilen köyler acımadan yakılıp
Dumanı tüten evler birer birer yıkılıp
Binlerce şehit kanı aktığı yerdir İzmir

Kadife kale burcu haklı gururu olan
Şanlı tarihimizde bu güne kadar gelen
Kahraman Türk askeri vatan aşkıyla dolan
Al bayrağı göndere çektiği yerdir İzmir

Çoban ateşlerinin İzmir dağında yakıp
Düşmana hücum edip Yaradana inanıp
Atamın Belkahve’de coşkuyla karşılanıp
Umutla yarınlara baktığı yerdir İzmir

Karşıyaka’ın meskenim kalbim burada atar
Vatan toprağım anam o da orada yatar
Latife Hanım köşkü şanıma şan katar
Her yerinden bir tarih koktuğu yerdir İzmir (Yılmaz, 2021, s. 50-51).

3.12.2. Karşıyaka’ın

Karşıyaka sahilinde
Zevklerin en güzelini yaşıyorum
Denizi seyrediyorum
Sahile vuran dalgaları
Rıhtıma yanaşan vapurları
Vapurlardan inen yolcuları
O yolcuların telaşını izliyorum
Gözlerimi semaya dikmiş
Martıların maviyle dansını izlerken
Hayalin geldi karşıma
Kalbim sızladı gözlerim doldu
Bir öpücük gönderdim özlemle dolu
Seni hiç ama hiç unutmadım
Daima seveceğim diye mırıldandım
Bir daha geri gelmeyecek
O günlerin hatırasını yaşarken
Farkına varmadan zaman
Su gibi akıp geçmiş olsa da
Gönlüm sende ruhum sende
Ben sende kalıyorum Karşıyaka’ın
Ben sende yaşıyorum Karşıyaka’ın (Yılmaz, 2019, s. 99)

3.13. Şaban M. Kalkan

Şaban M. Kalkan, İzmir'de en fazla edebiyat eseri yayımlanan Balkan doğumlu göçmen temsilcidir. Çocuk şiirlerinden meydana gelen "Turnalar" ve "Sağlık Alfabeti" şiir kitaplarının yanı sıra "Sevda Soneleri", "Deliorman Şarkıları" ve "Sıcak Gurbet" adlı şiir kitapları yetişkinlere yöneliktir. Bulgarcadan çeviri "Yağmurlu Sonbaharda Aşk" şiir kitabı ile "Altın Bağ (Azerbaycan Soneleri)" da Şaban M. Kalkan'ın şiir türündeki diğer eserleri arasında yer alır.

Şaban M. Kalkan'ı İzmir'deki Balkan doğumlu temsilciler arasında farklı kılan en belirgin yönü velut edebî yaratıcılığı yanında edebiyat araştırmacısı kimliği ve bu alandaki araştırmalarını İzmir'de kitaplaştırmış olmasıdır. "Bulgaristan Türk Şiiri I-II" ve "Bulgaristan Türkleri Edebiyatında Hiciv ve Mizah" çağdaş Balkan Türkleri edebiyatı alanındaki önemli çalışmalar arasındadır. Aynı zamanda "Rodoplardan Esintiler" ve "Tuna Boyundan Esintiler" adlarıyla yayımladığı antolojilerde, Şaban M. Kalkan'ın İzmir'de muhafaza ettiği ve birçok Balkan ülkesindeki kütüphanede dahi bulunmayan zengin arşivini yansıtan değerli edebî ürünler okuyucularla buluşmuştur.

Şaban M. Kalkan, edebî şahsiyetinin İzmir ve Balkan boyutu oldukça güçlüdür. Gerek Bulgaristan'da olduğu evrede gerekse İzmir'de bulunduğu evrede sürekli edebiyat faaliyeti ve yayıncılık içerisinde olmuştur. Onun edebî şahsiyetindeki İzmir safhasını yansıtan en önemli eseri "Sıcak Gurbet" adlı şiir kitabıdır. Şâirin Türkiye'deki ilk edebî ürünlerinden itibaren "İzmir" teması şiir sanatında yer edinmiş ve birçok şiir kitabında kendisine yer bulmuştur.

Şaban M. Kalkan'ın Sıcak Gurbet'teki şiirleri hususen şâirin göçmen kimliğini yansıtmakta ve İzmir'e dair önemli motifleri işlemektedir. Bu kapsamda "Sıcak Gurbet" şiir kitabında yer alan "İzmir Sevdası", "Sevdiye'ye Eylül Şiiri", "Ömrümden Bir Gün", "Bir Askerin Son İtirafı", "İkindi Şiiri", "Bayındır Güzellemesi" gibi şiirlerinde İzmir'e doğrudan yer veren şâirin aynı eserindeki birçok şiirin yazıldığı yer ve tarih bilgisi arasında da İzmir yer almaktadır.

3.13.1. Karlı Randevu

Kordonda beklerken yazdım bu karlı soneyi
Burada böyle karlı bir rüzgâr ilk defa var
Bu sone hatırlatsın bize karlı seneyi
Uçan martılar çılgın, çamların örtüsü kar.

Kordonda kar topu oynayan çocuklara bak
Geldiğin yollarda örtülmüş ayak izlerin.
Sen sarı saçlarını esen rüzgâra bırak
Kırpiklerin ıslak, üşümüş, beyaz dizlerin.

Bugün martıların bütün şarkıları bize

Bizim için vuruyor dalgalar hep sahile
İzmir’de kar yağıyor kar, kirpiklerimize.

Şimdi hüznü, acı anıları denize at
Karlı İzmir bu gün sevgimizle gelsin dile
Sen bana ilk randevumuzu yeniden anlat (M. Kalkan, 2006, s. 54).

3.13.2. Sıcak Gurbet

Bir haziran sabahı indim Ege’ye
Burada maviler daha mavi
Burada yeşiller daha yeşil
Burada türküler daha sıcak...
Üzerinde ilk kez
Diz çöktüğüm toprak
Anam kadar sıcak
Sevgilim kadar cömert!
Ve şimdi ben
Var sesimle haykırıyorum:
“Ben gurbete gelmedim
Deliorman kaldı gurbette!” (M. Kalkan, 2012, s. 1).

3.13.3. İzmir Sevdası

Deliorman’dan esen bir rüzgârın önünde
Bir yaprak gibi koşarak
Şafakla erdim sokaklarına,
Sabahların ılıktı, güzeldi
İzmir, bir kız gibi uykusuzdun
Nöbete giden ak topuklu gelinlerin
İnceydi, nazikti, sıcaktı.
Türküler vardı nemli dudaklarında
En çok türkülerini sevdim
Önce toprağına dokundum, sevindim
Barışa ve güneşe uzanan
Zeytin dallarına dokundum, sevindim
Yaprakları sevgilimin gözleri gibi yeşil
Çınarlarına dokundum, sevindim.
Yaprakları sevgilimin kalbi gibi titrek...
Denizine dokundum sevindim
Asırlardır sahili döven dalgalarından
Dinledim ağıtını ve zafer şarkılarını.
Sen, Hasan Tahsin’in şehri
Özgürlük meşalesini kurşunla tutuşturan
Sen Behçet Necatigil’in şehri,
Sen Homeros’un şehri
Sen şiirin şehri...

İzmir, anamın mezarı gurbette kaldı
Çocuklarımı getirdim sana
Çınarların gibi kök salsınlar toprağıma.
Yaşadıkça sana götürsün beni
Attığım her adım.
Yürüdüğüm yol
Ve bir gün
Bana mezar sen ol! (M. Kalkan, 2012, s. 16).

3.13.4. Bayındır Güzellemesi

Yeşil yollardan gidilir Bayındır'a
Çiçekli yollardan gidilir.
Yollar çiçek, kırlar çiçek
Çiçeklerin içinde çiçektir
Bayındır kızları.
Kızlar mı çiçeklerden almış güzelliğini
Çiçekler mi kızlardan
Bilinmez.
Lakin Bayındır çiçekleri
Kızlar dokundukça daha güzel
Türkü söyledikçe kızlar da daha güzel
Bayındır'da kızlar çiçek gibi
Bayındır'da çiçekler kız gibi.

Yeşil yollardan gidilir Bayındır'a
Çiçekli yollardan gidilir (M. Kalkan, 2012, s. 16).

3.13.5. İkinci Şiiri

Tanrı mevsimleri mi şaşırdı yoksa
Erken mi geldi şiirimizin güzü?

Korkuyorum vakitsiz gelen telefonlardan
Sofya'dan gelende: Mustafa Mutlu
Bursa'dan gelende: Ahmet Şerif
İstanbul'dan gelende: Latif Ali.
Yaban kestaneleri gibi
Sessizce düştüler toprağına.
Kaldırmak istemiyorum artık
Gece gelen telefonları.
Deliorman'dan çil yavruları gibi dağıldık
Deliorman şimdi ıslıkla söylediğimiz türkülerde
Yüreğimizin zamansız sancılarında
Ve bekârlığa dönebildiğimiz rüyalarda.
Sana böyle hüznü şiirler mi yazacaktım?

İzmir'in yıldızlı sıcak gecelerinde...
Sana içi sevda dolu, aydınlık dolu
Şiirler yazmak geçiyordu içimden
Ömrümün ikindisinde,
Telefonlar acı haberler iletmeseydi.

Tanrı mevsimleri mi şaşırdı yoksa
Erken mi geldi şiirimizin güzü? (M. Kalkan, 2012, s. 44).

3.14. Şevket Balla

İzmir'e göç etmiş Balkan doğumlu edebiyat temsilcileri arasında Şevket Balla ana dili Arnavutça olan tek temsilcidir. Genç yaşlarında Türkiye'ye göç eden Ş. Balla'nın Arnavut dili ve edebiyatı ile güçlü bağları İzmir'deki faaliyet döneminde de devam etmiştir. Bir Balkan kökenli İzmir şehir sakini olarak Ş. Balla'nın en özgün yönlerinden biri Türkçeyi sonradan öğrenmiş olmasına rağmen şiir alanında edebî ürünler ortaya koymuş olmasıdır.

Şevket Balla'nın Türkçe tek edebiyat çalışması İzmir merkezli KIBATEK Yayınları tarafından basılan "İzmir'de Yabancı Olmak" adlı şiir kitabıdır. Aynı sivil toplum kuruluşunun ve benzeri derneklerin kültür ve edebiyat çevrelerinde de bulunan Ş. Balla'nın şiir kitabında İzmir vurgusu daha başlığında itibaren kendisini yoğun bir şekilde hissettirmektedir. Üç bölümden oluşan kitabında ilk bölümde on bir şiir, ikinci bölümde iki kısa deneme yazısı ve üçüncü bölümde ise "Arnavutluk'ta Edebiyat, Türkçe ve Türk Edebiyatı" üst başlığı altında edebiyat tarihi incelemesi yer almıştır.

Şevket Balla'nın şiir kitabındaki on bir şiir arasında "Fincanda Pişen Türk Kahvesi" ve "Saat Kule" adlı örnekler doğrudan İzmir şehir kültürüyle ilgili unsurları bünyesinde taşır. Söz konusu iki şiirde şâir huzurlu bir şehir sakini edasıyla şehrin sembolik değerlerini tasvirde bulunur. Bununla birlikte şâirin şiir kitabına ismini veren İzmir'i ferdi duygu ve düşünceleri işleyen şiirlerde de bir alt zemin olarak hissetmek mümkündür. Özlem şiirinde yer alan aşağıdaki dizelerdeki şehrin İzmir'i işaret edişi, denizle ilgili öğelerin hâkimiyetinden sezilmektedir:

*Vapur denize açılırken
Martılar uçuş dansını hızlandılar
Nedense senin için özlem hissettim
İkimiz aynı şehirde yaşıyoruz
(...)
Aynı şehrin buluşmayan iki yakalar gibiyiz
Rüyasız uykusunda, uyuyanlar buluşamazlar
Uyanık olanlar, buluşurlar bu dünyada* (Balla, 2018, s. 24).

3.14.1. Fincanda Pişen Türk Kahvesi

Bir helva ilave oldu
Tarihî Kemeraltı çarşısı
Kalabalık sokağında

Ses yükseliyor

Eskiye andıran
Minderler kilimle kaplı
Turisti, yerlisi
Tarihî fincanda pişen
Türk kahvesi içer

Tarihî Kızlar Ağası Hanı
Arka köşesi fincanda pişen Türk kahvesi
Ömer ustanın yerinde
Tarihte yolculuk yapıyorsun

Fincanda pişen Türk kahvesi
Kırk gün ağızda tat bırakır
İçen kendine
Bir daha gelirim der

Sabah erken
Akşam geç saatlere
Canlı türkü dinleyip
Kahve içer
Kemeraltı tarihî camii
Dua okuyup namaza çağırıyor
Kemeraltı çarşısında
Alışveriş yapıyor

Hesap yenge
İki kahve bir su
Kilimli minderden kalkar
Tarihî yolculuk bir dahaki sefere (Balla, 2018, s. 14).

3.14.2. Saat Kule

Sonbahar, yaprak dökülüyor,
Saat Kule-Konak İskele arası
İlkbaharı yansıtıyor
Yemyeşil

Aylardan Kasım,
Güneş parlıyor,
Sakin ayna misali deniz,
Üzerinde gemiler
Kaynarcasına yol alıyor.

Saat 15, günlerden çarşamba
Saat kule...
Küçük-büyük, genç-yaşlı, turist
Dur zaman...
Buradakiler anı ölümsüzleştiriyor.

Güvercinler uçarken mutlu çocuklar,
Kuşlara yem verip
Omuzlarında güvercin
Fotoğraf çektiriyor,
Kuşlar, insanlar ve doğa
Tarihî anıtla konuşuyor

Saat kule...
Gökyüzünde hiç durmadan
Tik tak, tik tak
Atlı tramvay geçerken
Tik tak, tik tak
Elektrikli metro geçerken de
Tik tak, tik tak

Ninni gibi su sesi
Saat kulesi altında çeşmeler,
Su akıyor
Eller, yüzler serinlerken
Yanında cami
İbadete çağırıyor,

Camii...
Çatı üstünde kuşlar ötüyor
Ezan sesiyle beraber
Tarihî camide,
Dualar okunuyor

İzmir...
Eşsiz dokusunda,
Tarih, doğa, kültür bir yoğruluyor,
Homeros'un kenti
Şairin kenti
Tarihi inletiyor. (Balla, 2018, s. 15-16).

IV. BÖLÜM

İZMİR'DE YAŞAMIŞ/YAŞAYAN BALKAN GÖÇMENİ EDEBİYATÇILARIN BALKAN TEMALİ EDEBÎ ÜRÜNLERİNDEN ÖRNEKLER

Bu çalışmada incelenen edebiyat hareketi temsilcilerinin eser varlığı içerisinde İzmir'de yayımlanan veya İzmir'e yerleştikten sonra yayımlanan eserlere odaklanılarak iki temel tema etrafındaki edebî ürünlerden seçki hazırlanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde temsilcilerce meydana getirilen edebiyat hareketinin özgün yönlerinden birini oluşturan “Balkan” temalı edebî ürün örneklerine yer verilmiştir. Edebî ürünlerin sıralaması çalışmanın “İçindekiler” kısmında takip edilen alfabetik sıraya göre yapılmıştır.

İzmir'de yaşamış veya yaşayan Balkan doğumlu göçmen edebiyat temsilcilerinin edebî ürünlerinin içerik dünyasında “Balkanlar” geniş yer tutmaktadır. Bu tematik baskınlık söz konusu edip zümreyi İzmir'deki diğer edebiyatçılardan ve edebiyat çevrelerinden ayıran en temel husustur. Bu bağlamda ele aldığımız temsilcilerin “Balkan” üst başlığı altında topladığımız ana tema etrafında Balkanlar'a ait çeşitli yerleşim yerlerini, Balkan ülkelerinde yaşadıkları anıları, Balkanlar'da yaşadıkları döneme duydukları özlemi ve Balkan Türklüğü ile ilgili bazı tarihî ve sosyal hadiseleri işledikleri görülmektedir. Kısaca bilgilerini verdiğimiz söz konusu tema etrafındaki edebî ürünlerden tespit edilen bazı örnekleri aşağıda paylaşmayı uygun buluyoruz.

4.1. Aynur Açıkgöz

Aynur Açıkgöz'ün “Rumeli'm Duygu Telinde İnce Nazım” adlı ilk şiir kitabı başlığındaki vurgu ile önce çıkarıldığı üzere Rumeli/Balkan temasının şiirlerin geneline yayıldığı bir şiir seçkisidir. Bu şiir kitabındaki “Duygun Telinde İnce Nazım”, “Mühürsün Gözlerimde İzmir”, “Rumeli Şarkıları Okuyan Kız”, “Hıdırellez Sarhoşluğunda”, “Özlemlerin Közü”, “Anlatsana Mostar”, “Duan Olayım”, “Orfey”, “Belli”, “Çocukluğum Islık Çalıyor”, “Ot Kokusu”, “Rodop Dağlarında Hüzün”, “Belene” vd. şiirleri doğrudan Balkanlar'a ait motiflere yer verilmiş şiirleridir. A. Açıkgöz'de Rumeli, çocukluk anılarından başlayarak ruh ve zihin dünyasına yerleşmiş tarih ve tabiat unsurları ile yansıtılmaya çalışılır. Rumeli, yeşil coğrafyası, dağları ve nehirleri (Rodoplar ve Arda) ile var edilirken türküleri ve insanların güzelliği öne çıkarılır. Rumeli'ye veda ediş en temel özlem kaynağı olarak çok sayıda şiirine esin kaynağıdır.

Aynur Açıkgöz şiirinde Balkan teması sıklıkla “Rumelim” ifadesiyle tekrarlanır. Doğrudan Balkanlar'ı ele almayan diğer şiirlerinde de bu Balkanlık aidiyeti söz konusu kelimenin tekrarı ile vurgulanır:

*Gizlense de Rumeli'nin koynunda
Nemlense de türkülerinden gurbetin
Hüzünlü dağlar şairin dizelerinde*

*Sevda yetişiverdi derinlerden
Uğruna verilen emekte* (Açıkgöz, 2011, s. 141).

Aynur Açıkgöz'ün resimle şiiri birleştirdiği “Karanın “K”sı Düşünce” adlı şiir kitabında her bir şiire eşlik eden resimler şiirlerin duygu dünyasını yansıtmakta ve daha ziyade bireysel konular etrafında örülmektedir. Bu şiir kitabının ilk şiirleri arasında yer alan “Belene” başlıklı şiirinin, Bulgaristan Türklerinin önemli kanaat önderlerinden Embiya Çavuş'a ithaf edilmiş olması, Çavuş'un ressam kimliği de dikkate alındığında anlamlıdır.

4.1.1. Rumeli, Duygu Telinde İnce Nazım

Ardından, yorgun bir günüm
Gece elbisesini giymiş yine akşam
Kandillerin seğiren gölgesinde
Zeytin karası kokar güz serinliği
Bir meyhane
Kırık göçler diyarından
Birkaç yıldız uykusunu yitirmiş
Ve bir de ay
Anka kuşu ile sohbette

Kıvrır an
Yaşlı bir kemanın usunda
Özlem ağıtları yakılır
Akar sessizce Ay
Eriyen namelerin Tanrısal tınısında

Çatık kaşlar altında
Göz göze gelir duygular
Hasret dolaşır, masaları tek tek
Gitmez, kovulsa da anılar
Bekler pusuda, puslu camların ardından

Bu gece
Sevdanın karası düşer yedi katına yerin
Ayrılığın yangısı kök salar damarlarıma bu gece
Akar sana kanım
Rumeli'm, duygu telinde ince nazım... (Açıkgöz, 2011, s. 13).

4.1.2. Rodop Dağlarında Hüzün

Gün batarken pembe bulutlar arasında
Uykuya dalıyor
Rodop Dağları ağır ağır
Bir gölge kayarken toprağın üstünden
Melankoli sarıyor içimi

Hüzünlü aşk şarkısı çınıyor dağın eteklerinde

Çağıldayarak akan derenin sularında
Boğulurken sözleri
Ulu çınarlar
Gün batımına inat sönüyorlar bir bir
Zamana hâkim yine sessizliğin izleri

Karakaya'nın orada bir delikanlı
Uludağlar arasında puslu
Gizlice döküyor kanayan kalbinin üzüntüsünü
Nefes nefese kalırken çığlıkları
Sitem ediyordu ayrılığa
Zehir gibi yakarken acısı
Damla damla kanıyor
Göçüp giden sevgilinin ardından

Dua ediyor, ruhu, teni benliği
Uçsuz maviliğinde süzülüp gökyüzünün
Yârine kavuşmak isterken yüreği
İsyanda çakal uluması
Kim bilir bu ayrılık kimin bedduası?

Karakaya'nın orada
Bak, bir gölge atlıyor zifirinde gecenin
Kesilirken inleyen ses, bitiyor bir nefes
Çekilirken köşesine
Grileşen pembe bulutlar mahcup, üzgün
Lacivert derinliğinde bir yıldız parlıyor
Uyuklarken dere
Suyunda raks eden bir ışıltı
Hala göz kamaştırıyor anıların izlerinde. (Açıkgöz, 2011, s. 42-43).

4.1.3. Belene

“Ressam Embiya Çavuş'a...”

Tuna nehrinin ikiye bölündüğü yerde
Bir ada-adı Belen'e

Yaşlı kavaklar hüznle
Sulara bırakmış gölgelerini
Kökleri ile inip
Sarmalamışlar merhametle
Kara toprakta yatan sahihsiz bedenleri.

Her şeyi görmüşler
Şahit olmuşlar ağır bir zulme
Dillerini yitirmiş, konuşamazlar
Eeh... Biz biliriz niye ...

Mayısta bile kan kokusu çiçek yerine...

Tutsak korkular koridorunda
Kemirilmiş insaflar eksikliğinde
Hapsedilmiş yürekler dağlanır
Küflü demirler arasında

Suçü:
İnsanların insanca yaşama arzusu
Karşılığı:
Üç kez ölüm cezası
Tek dinleneceği yer
Elektrikli sandalyesi.

Bir insan sezdim
Çıtırdayan kırık kemik seslerinde
Kırk kiloluk prangalarla ayak bileklerinde

Allah'ım... Bu ne ızdırap
Bu ne ayıp böyle?
Kimse durduramadı onları

Sen ise sığdıramadın içine
İnsanın insana yaptığı ayıbı
Yüreğinle ellerin bir olup
Kırgınlıklarından aldığın renklerle
Çizdiğin tuvallerine
Çizdiğin tarihin çirkin çıplaklığını

Büyük Tuna'nın hâlâ serin sularında
Köklü kıyılarında
Hayret verici suskunluğunda
Yaşlı kavaklar da kınadı sessizce
Yapılan hain katliamı

Utandılar
İnsanlık namına
Utandılar
Zulüm edenlerin de adına
Kimdi kim lavlarını

Merhametsiz beyinlere akıtan
Kimdi o canları domuzların önüne atan...
Utandılar kavaklar...
Hayvanlardan bile
Utandılar
İnsanlık adına

Utaniyor tarih,
Yaşanmışlığın böylesinden
Utaniyor
İnsanlık adına...

Utaniyoruz
Zulme şahit dilsiz kavaklardan,
Utaniyoruz
Tarihten,
Utaniyoruz,
Utaniyoruz
İnsanlık adına... (Açıkgöz, 2016, s. 13).

4.2. Hasan Varadlı

Hasan Varadlı'nın hikâye tarzını anı-hikâye türüyle karşılayabilir ve bir bakıma bu edebî ürünlerini yazarın aile tarihlerinin tahkiyeli bir üslupla anlatımı şeklinde değerlendirebiliriz.

Hasan Varadlı özellikle “Rumeli’den Tarihî Anılar ve Öyküler” adlı kitabında oldukça geniş bir tarihî perspektifle Balkanlar’daki Türk varlığını Hun, Avar, Kuman Bulgar Türklerinden başlatarak bir kronolojik örüntü içerisinde günümüz Bulgaristan Türklerine getirir. Türkmenlerin Balkanlar’a yerleşmesi, Türk-Rus Harbi, Plevne Müdafaası, Balkan Savaşları hatta Çanakkale ve Kurtuluş Savaşı’na gelinceye kadar temas edilen tarihî hadiseler ana ekseninde yer alan Balkan Türkleri ve Varadlı ailesinin tarihî ile bütünleşik bir kurgu içerisinde var edilir.

Söz konusu tarihî olaylar zincirinde en sonuncusu Belen'e kamplarında yaşananlar yakın dönemin zorlu sürecini işlemektedir. H. Varadlı'nın “Var Oluş Yollarında (Anılar-Öyküler)” adlı kitabındaki yazıları arasında hikâye türüne daha yakın eserleri çoğunluktadır. 1960’lı yıllardan başlayarak Bulgaristan Türklerinin 1970-1980-1990 ve 2000’li yıllarda yaşadıklarına odaklanan hikâyeler Bulgaristan Türklerinin 1960’lardan günümüze yaşadıkları sosyal ve tarihî hadiseleri ve geçirdiği değişimi panoramik bir tarzda ortaya koymaktadır. Sıradan Rumeli insanların Rodoplar merkezli Balkanlar ve İzmir merkezli Anadolu olmak üzere geniş bir coğrafyada yaşadıklarının merkeze alındığı anı hikâyelerde asıl olan göç ve göçlerin göçmen toplumuna yaşattıklarıdır.

H. Varadlı, Balkanlar’da yakın dönemdeki hadiseleri anlatırken kendi aile tarihlerinden yola çıkarak bir tahkiye yoluna gider. Bu noktada

“Fatma’nın Öyküsü”, “Şehit Süleyman”, “Adım Bahri Kalacak”, “Varadlı Ali’ye Kurulan Tuzak”, “Domuzcunun İdamı” gibi Varadlı ilesi etrafındaki bu hikâyeler esasen yazarın Balkanlar’da özellikle Rodoplar bölgesinde kısmen yaşadığı veya duyduğu tarihî hadiselerin literatüre girmesi ve kayıt altına alınması bakımından önemli bir değere sahiptir.

H. Varadlı’nın Balkanlar’ı konu edinen hikâyeleri anı niteliğinde olup odaklandığı nokta Balkan Türklüğünün varoluş mücadelesidir. Bu noktada Balkanlar’dan çok çeşitli yer adları, ailelerin adları, tarihî ve sosyal olayların arka planı gibi unsurları da bu hikâyelerde tespit etmek mümkündür.

4.2.1. Varadlı Ali’ye Kurulan Tuzak

Muratpaşalar Köyü Gubbalı mahallesinden Ali Varadlı da köyüne dönüp ailesinin kışlık hazırlıklarını tedarik etmekle uğraşıyordu...

Birkaç gün sonra Doğu Rodopların bazı köy ve kasabalarında olduğu gibi Muratpaşalar köyünde de Bulgar askerleri dolaşmaya başladı. Bulgar askerlerine her konuda dalkavukluk yapan Akif Hoca onlardan hiç ayrılmıyor, onlara yardımcı oluyor, onların güvenini kazanmaya çalışıyordu. Yaptığı bu yalakalıklarının mükâfatı olarak Bulgar çetelerinin çavuşu Kolev, Akif Hoca’yı Muratpaşalar köyüne muhtar yaptı. Sevinçten artık Hoca’nın ayakları yere değmiyor, adeta uçuyordu. Türk zamanında, Bulgarlar için o şöyle derdi, filan böyle derdi, diye yalanlar uydurarak kimilerinden geçmişin öcünü alıyor, kimilerini çıkarı uğruna karalayıp harcıyordu.

O sıralarda komşu köy Atalan’da Bulgarların yeni seçtiği muhtarın katır sıpası kaybolur. Bunu duyan Akif Hoca kendi kendine şöyle bir ntriga kurar:

“Hemen Atalan muhtarını ziyarete gitmeliyim. Bu işi Varadlı Ali yaptı, diye bir şeyler uydurup onu kandırmalıyım. Böylece Ali’yi hapse düşürür, o uzun boylu dilber eşi de, zorda kalınca eşim Fatma’ya kuma olmaya kabullenmekten başka çaresi kalmaz.”

Atalan köyü muhtarı ziyaretinin ertesi günü Koşukavak polis dairesine gidip şöyle bir ihbarda bulunur:

“Komutan Efendi, ben Muratpaşalar köyü muhtarı Akif Hoca. Sizin çavuşunuz Kolev beni iyi tanır, onlara her zaman yardımcı oluyorum... Şu Atalan köyünde bir hırsızlık oldu, o hırsız bizim Gubbalı Mahallesi’nden Ali Varadlı. O böyle işler yapayım diye Eşref Kuşçubaşı’nın gönüllüler ordusuna katıldı. Mestanlı, Kırcaali, Eğridere’lerde Bulgar’ın kovulmasında gönüllü askerdi. Kim bilir ne kadar da Bulgar askeri öldürdü, hayırsız. Zaten komşu sohbetlerinde övünerek anlattığı hep konular...”

Komiser, hocanın sırtını sıvazlayarak:

“Aferin Hoca sana, zaten biz Gönüllüler Ordusuna katılanları araştırıyoruz. Tam aradığımız adamlardan... Biz gereğini yapacağız sen gidebilirsin...” dedi.

Hoca, komiserin ayaklarına kapandı, sonra kış geri geri giderek kapıdan çıktı. İlk aşama tam istediğim gibi oldu, diye mırıldanarak köyün yolunu tuttu.

Ertesi günü iki jandarma köye gelip Varadlı Ali'yi tevkif ettiler. Ali kolları arkasına bağlı Yağbasan Çayı boyunca Koşukavak'a götürülürken jandarmanın biri Ali'ye hitaben:

“Ali, bak sana ne diyeceğim. Eğer bize on iki altın para verirsen, seni serbest bırakabiliriz. Elimizden kaçtı... deriz, sen de alıp başını bu memleketten kaçarsın...” dedi. Ali kendi kendine:

“Siz köpeklere güven olur mu acaba! Hem paramı alırsınız, sonra da kaçtı diye beni kurşunlarsınız. Siz itler yiyeceğine o parayı varsın benim oğlum uşağım yesin. Zaten hiçbir suçum da yok, yakın zamanda masumiyetim anlaşılır ve salıverirler...” diye düşündü ve onlara:

“O kadar para bende yok ki...”

“Sen bilirsin...” diyen Jandarma Ali'ye ardından var gücüyle bir tekme savurdu. O akşam Koşukavak polis karakolunda değişik değişik polisler tarafından defalarca sorguya çekilip dövüldü. Varadlı Ali her defasında:

“Ben askerden yakında geldim. Böyle bir hırsızlık olayı ile asla ilgi ve alakam yok. Benim varım mülküm, hayvanım hasanetim, binek hayvanım, her şeyim var, kimsenin malında mülkünde asla gözüm yok...” dediyse de onlara söz anlatamadı. Komiser Dimitrov:

“Tamam anlaşıldı. Bu olayla belki alakan yok. O zaman bu soruya ne diyeceksin? Mestanlı, Kırcaali, Eğridere, Paşmaklı'da ne kadar Bulgar askeri öldürdün? Hırsızlıkla ilgin yok deyip seni hürriyete bırakacağımızı mı sanıyorsun...” deyip Ali Varadlı'ya tekme tokat vurmaya başladı.

Hırsızlık olayı onlar için bir bahaneydi. Onları asıl ilgilendiren Gönüllüler Ordusuna katılıp Doğu Rodopları onların elinden alanlardan bir bir öç almaktı.

Ertesi gün öğleye doğru Komiser Dimitrov Ali'yi tekrar sorguya aldı ve alaylı gülümsemeye şöyle sorular yöneltti:

“Ali biz biliyoruz ama senden de duymak istiyoruz. Eşref Kuşçubaşı ordusuna Koşukavak bölgesinden kaç kişi katıldınız? Senin tanıdıkların hangi köylerden? Kimler? Eğer bize bilgi verir, bizimle çalışmayı kabul edersen seni bağışlayabilirim...”

“Bilmiyorum... Hiç kimseyi de tanımıyorum” dedi Ali. Komiser de:

“Sen bilirsin...” dedi, var gücüyle tekrar tekme ile vurarak sorgu odasından çıktı.

Ardından Ali'nin iki önüne iki ardına jandarma takarak Taşlı köyü istikametine doğru yola çıktılar. Taşlı köyüne vardıklarında arkadan gelen jandarma çavuşu:

“Ali, seni buradaki jandarma karakoluna teslim edeceğiz. Eğer yaşamak istiyorsan, inatlık etmeden ne biliyorsan söyle, bizimle çalışmayı kabul et, kurtar canını. Yoksa seni Allah bile kurtaramaz...”

Ali'den hiçbir cevap alamayınca karakola teslim ettiler.

Ali üç gün boyunca burada da aç susuz tutuldu, çeşitli işkencelere maruz kaldı, yine de onlara boyun eğmedi. Jandarma karakol komiseri Ali'den hiçbir bilgi alamayacaklarına emin olunca yanındaki çavuşa:

“Aşağıda bodrumdaki iki kişiyi de alın bunları infaz edin. Bu inat Türkleri ikişer, üçer böyle yok edeceğiz...” diye emredip çıktı.

Ali’yi karakol önüne çıkardıklarında gönüllü asker arkadaşlarından Sarnıç köyünden Mustafa Çavuş, Kazık köyden Uzun Mehmet de kolları arkalarında bağlı, yanlarında dört jandarma içeriden diğer jandarmaların çıkması için bekletiler. İçeriden sekiz dokuz jandarma daha çıktı. Yüz metre kadar ileride dere kenarına varınca yirmi altı yaşındaki Ali Varadlı’yı ve daha iki kahraman Türk askerini oracıkta kurşuna dizdiler. (Varadlı, 2018a, s. 89-93).

4.2.2. Angaralar

O yıllarda Bulgaristan’da hâlâ katı bir faşizm diktatörlüğü hüküm sürüyordu. Doğu Rodoplar köylerinde tek bir Bulgar nüfusu olmamasına rağmen Bulgaristan’ın çeşitli yörelerinden milliyetçi Bulgarlar belediyelerde memur olarak göreve getiriliyordu. Onlar Türk halkına etmedik eziyetler bırakmıyorlardı. Her köyden sıra ile her gün iki kişiye belediye memurlarının köpeklerine ve atlarına bakım yapması için nöbet tutturuyorlardı. Onların istediği gibi bakım yapamayanlara da ya kendileri ve yahut korucularına emir vererek dayaktan geçirtiyorlardı. Komşumuz Hasan Ağa şöyle anlatıyordu:

“Belediye Başkanı Bay Linko’dan bir günde iki defa eşek sopasından geçirildim. Birincisi köpeğini yıkıyordum. Bir kenardan beni gözetliyormuş. Geldi köpeğini neden bol sabunlu su ile köpürte köpürte yıkamıyormuşum diye elinde bastonuna çekti dayağı. İkincisi atının yanına varmış önünde kalın ayırık sapları varmış. Neden atına nazik ayırık yaprakları vermemişim de ayırıkları sapıyla beraber vermişim diye bastonla vururken başımı gözümü yaraladı. Allah kimseyi onun eline düşürmesin...”

Yılda iki defa onar günlük angaryaya gitme mecburiyeti de vardı. Öküz, at veya eşek arabası olanlar koşumuyla karayolu inşaatında taş toprak çakıl taşıyorlardı. Koşumu olmayanlar on gün yerine yirmi veya otuz gün çakıl kırma cezasına çarptırılıyordu. Yol boyundaki Bulgar yol çavuşuna üç tavuğundan birini kızartıp götürmezsen yandın. Hem onun kamçılı dayağından geçeceksin, hem o on günün aylar sürebilirdi. Bu angarya işleri genelde nisan-ekim ayları arasında tam köylülerin çocuklarının nafakasını temin etmek için gecesini gündüzüne kattığı zamanlarda yaptırılıyordu. Bu angarya işlerine gitmemek asla söz konusu olamazdı. En ufak bir itirazda bulunan belediye bodrumlarında öldürüleşiye dövülüp yol boyundaki kamçılı yol çavuşunun yanında çalışmaya gönderiliyordu. Onun kontrolü altında adeta bir köle muamelesi yapılarak çalıştırılıyordu. Şikâyet etmeye hiçbir kapı yoktu. Kaza kapılarında herhangi bir şikâyette bulunsu işlemler önce polis dairesinde yapılıyor diyerek oraya gönderiliyorlardı. Şikâyete gidenler tekrar bir de polis karakolunda da dayaktan geçiriliyordu. Bir sözle şikâyet etmeye hiçbir mercii yoktu. Bir köle gibi ne emredilirse herkes onu yapmaya mecburdu...

Bu konuda Mollalar Mahallesi’ndeki Zahit Ağa şöyle bir hatırasını anlatıyordu:

“Yirmi yaşlarında taşı sıksam suyunu çıkaracak kadar tam delikanlılık çağında on günlük angarya işine çağrıldığı günde işe gidememiştim. Daha aynı gün akşamüstü muhtar yarın sabah belediyeye çağırıldığımı haber etti. Sabah olunca belediyeye vardım. Benim gibi ayrı ayrı mahallelerden daha 8-10 kişi vardı. Başkan Bay Linko bizi avluya sıraladı. Bir bir angaryaya neden gelmediğimizi soruşturup:

“Sen neden gelmedin?”

“Öküzlerle harman dövüyordum, ne yapayım, çocuklarımın rızkı” falan deyip herkes nedenini anlatmaya çalışıyordu.

“Sana 10 gün daha ceza ekliyorum. Angarya günlerin 20 oldu...” diyerek adamın bir sağına bir soluna yıldırım çarpmış gibi tokatlar indiriyordu. Sıra bana gelene kadar tek tek herkesi bir güzel tokattan geçirdi. Onar gün daha angarya işi ekledi. Ben sıranın sonlarındaydım, sıra bana geldi sorusunu sordu. Sağ elini yukarı arkasına doğru bir savurdu, tam vuracaktı sol elimle onun sağ elini var kuvvetimle iterek:

“Biz Türkler sana köle miyiz, bu ne eziyet, hakaret, dayak” diyerek sağ elimle öyle bir tokat attım ki Bay Linko yerlere yuvarlandı. Eli yüzü üstü başı toz toprak içinde kaldı. Ben de tabana kuvvet deyip önce Ballık Deresi boyunca sonra Asar Dağı ormanlarına çıkarak o günü orada geçirdim. İsmimi öğrenememiş ama hangi mahalleden olduğumu öğrenmiş yanına iki atlı polis alarak bizim mahalleye gelmişler. Emir üzere muhtar bütün köy halkını toplayıp sıraya dizmiş. Bay Linko teşhis için sırayı bir güzel süzmüş, aradığı kişiyi bulamayınca ertesi gün tekrar gelmişler. Olay günü akşamüstü ben Yağbasan Çayı boyundan komşum Hocaoğlu Hüseyin’in değirmenine gittim. Defalarca köye beni aramaya gelenler, beni bulma umudunu yitirinceye kadar bir aydan fazla orada değirmende kaldım...” (Varadlı, 2018a, s. 131-134).

4.3. İbrahim Mustafa Şafak

İbrahim Mustafa Şafak’ın genel olarak anılarını kaleme aldığı “Memleket Özlemi (Anılar)” adlı kitabında hikâye kurgusunu denediği ve edebî niteliği olan örneklerden “Dedemin Anahtarları”, “Sarı Altın-Sarı Dert”, “Alın Terinin Bereketi”, “Bir İmzanın Öyküsü” vb. ürünler Rumeli Türklerinin günlük hayatını, gelenek ve göreneklerini sıradan insanlar etrafında işleyen örnekler arasındadır. İ. M. Şafak’ın bu hikâyelerinde Rumeli insanı çalışkanlığı ve erdemli yönleriyle yüceltilir.

İ. M. Şafak’ın kitabında yer alan yazılar arasında hikâye türünden uzaklaştığı hatıra, deneme ve düşünce yazısı niteliği baskın örnekler arasında Balkan Türklüğünün önemli sorunlarının veya kültür kurumlarının ele alındığı görülmektedir. “Su Hayır” başlıklı yazısında sadaka ve vakıf kültürünün Balkan Türklüğü arasında taşıdığı önemli ve büyük yeri işlerken “Yeşil İzler Doğanın Süsü Oldu” başlıklı yazıda Rumeli insanının en belirgin özelliklerinden biri olan tabiat sevgisi ve ormanları koruma bilinci yine bölge insanının yaşadığı anılar etrafında dile getirilir. “Memleketimin Türküleri” yazısı Rumeli Türk kültüründe büyük yeri olan Türk Halk kültürü ve müziğine dair oldukça değerli bilgileri paylaşır; “Doğu Rodoplarda Düğün

Gelenekleri”, “Misafire Açılan Kapıdan Bereket Girer” ve “Kara Kışın Soğuğu, Komşuluğun Sıcaklığı” başlıklı yazılarda da doğrudan bölgenin Türk halkbilim unsurlarına yer verir. “Boşa Çıkan Umutlar ve Hayaller” başlıklı yazısında Bulgaristan’da Türklerin eğitim alanında yaşadığı hak mahrumiyetlerinin geçmişini irdelerken “Şehitler İçin Gözyaşları Dinmiyor, Evlerindeki Yas Bitmiyor” başlıklı yazıda zorla Bulgarlaştırma sürecinde şehit olanların yakınlarının yaşadıklarını anlatmaktadır. Bulgaristan Mestanlı’da uzun yıllar faaliyet göstermiş olan Yeni Hayat Okumaevi’nin kuruluşundan son döneme kadarki tarihini “Söndürülemeyen Kültür Ocağı” başlıklı yazıda incelemektedir.

4.3.1. Dedemin Anahtarları

Torun sahibi olduğumdan beri dedemi daha iyi anlar oldum. Onun tutum ve davranışlarında çocuk gözü ile göremediklerimi görmeye başladım. Yaşamın sırlarının neler olduğunun farkına vardım. Demek, bir dedenin hâlini ancak dede olan anlayabiliyor.

Dedem, her Rumeli insanı gibi ekmeğini taştan çıkarmayı bilir de boş oturmanın ne olduğunu bilmezdi. Bir başka deyimle her işi yapar da işsiz durmayı yapamazdı. Kendi işini bitirse, komşusuna yardım ederdi. Azıcık boş zaman bulsa, köy yollarını taştan, çalıdan çırpıdan temizlerdi. Mevsim uygunsu ağaç diker, aşı yapardı. Kaynakları, pınarları temizler, münâsip yerlere çeşmeler yapardı. Kısacası işten işe koşan bir insandı.

Onun, köyümüzde ve komşu yerleşim yerlerinde kurulan her evde emeği ve eli vardı. Birinin damında kiremitler değiştirilecek olsa, bacasından bir taş kaysa, penceresi açılmazsa, kapısı kapanmazsa, hemen dedeme koşardı. O da bir lafı iki etmez, gerekli aleti alır, hemen işe koyulurdu. Ayağına çabuk, eline çevikti. İki elinde bin hüner vardı. Her işi yapardı. Rençperliğin yanı sıra, dülgerlik, marangozluk, nalbantlık yapar, hasır, sepet örer, yongacılıktan anlar, saban kurardı. Taşı yontar, ağacı oyardı ve daha bilimum işleri becerirdi.

Dedem, mesleğin altın bilezik olduğuna kalpten inanmış biriydi. Çocuklarının ve torunlarının da kendisi gibi olmasını isterdi. Ne var ki, ben aile geleneğinden ilkin ayrıldım. Kırcaali Öğretmen Okulu’nda, sonra da Sofya Üniversitesi’nde okudum. Hiç unutmam, Üniversite Diploması ile eve döndüğümde sevincimi paylaşan dedem şöyle konuştu:

“Sağ ol Evladım! Sülalemizde üniversiteyi bitiren ilk kişi sen oldun. Buna seviniyorum. Ama üzüldüğüm bir husus var. Aile mesleğimizden ayrıldın. Duvar örmeyi, keser sallamay, sıva yapmayı öğrenemedin. Oysa zanaat altın bileziktir!”

Onun bu sözlerine gülüp geçtim. Üniversiteyi bitirmiştim. Başka ne lazımdı ki? Meğer yanılmışım. Üniversiteyi bitirmek, bütün dertlerin sona ermesi demek değilmiş. Keşke dedemin mesleklerinden birkaçını bari öğrenebilseydim de, evimin etrafındaki ufak tefek işleri yapabileseydim.

Şimdi anlıyorum ki, dedem, yaşamın sihirli anahtarına sahip biriymiş. Lakin çocukluğumda bunun bir türlü farkına varamamıştım. Çünkü o zaman

beni, onun hep yanında taşıdığı gerçek anahtarlar daha çok ilgilendiriyordu. En fazla da oturduğu odanın taş duvarına oyulan dolabın anahtarı. Beni meraklandıran her şey oradaydı: Nohut şekerleri, bonbonlar, vatlalar, lokumlar, dedemin süslü püslü iki bölümlü kahve kutusu, katlanır cezvesi de o dolapta saklanırdı. Paraları ise dolabın içindeki kilitli kutudaydı. Onları çifte emniyete almıştı.

Dolabın anahtarını dedemden başka hiçbir aile üyesinde görmedim. Dolabı sadece o açar, o kapatırdı. Kimseye güvenmezdi. Başka anahtarları da vardı: Ambarın, samanlığın, ahırın, bahçe kapılarının, bir de alet ve edevatını sakladığı yerin anahtarı. Bu anahtarları ailemizin diğer üyeleri de kullanırlardı. Dedemden alırlar, işleri bitince ona verirlerdi. Duvardaki askıya dedem asar, yine o indirirdi. Ancak, evde bulunmadığı zamanlarda diğerleri alıp kullanabilirlerdi. Ama hesap vermekle yükümlüydüler. Dedem eve dönünce, “Ahırdan, samanlıktan şunu aldık, bunu koyduk.” diye bilgi verirlerdi. Çünkü dedem yalnız anahtarların değil de, kilit altındaki malın mülkünü tek sahibi konumundaydı. Bu hâkimiyeti epey sürdü. Ne var ki, zamanın değişmesiyle onun mutlakiyeti sona ermeye başladı. Kooperatif kurulurken tarlalar ve hayvanlar komünist rejim tarafından alındı. Bununla samanlığın ve ahırın anahtarı dedemden alınmış oldu. Boşalan ambara da artık anahtar gereksizdi. Dedemin abasının cebinde sadece dolabın anahtarı kalmıştı.

1960 yıllarında köyümüzden göçüp, Mestanlı'da yaşamaya başladığımız zaman, dedemin dolap anahtarı da gereksiz kaldı. Çocukları çoktan ev bark sahibi olmuş, torunlar bile hayatta yerini bulmuş, yeterince kazanmaya başlamışlardı. Dedemin geliri ise beş on levalık emekli maaşıydı. Ekmek masrafına dahi yetmeyen bu parada kimsenin gözü olmadığı gibi dolapta saklamanın da bir anlamı kalmamıştı.

Dedem anahtarsız kalmış derken, bir gün öğrendik ki, namaza gittiği caminin anahtarı ona verilmiş. Dedemin özgüveni yeniden gelmişti. O, bu anahtarı çok önemsemişti. Camiye erken gider, geç döner oldu. Baktık ki, tık nefeslikten muzdarip olan dedemiz, bir hayli canlılık kazanmıştı. İnsanları bekletirim korkusu ile camiye hızlı adımlarla gidiyor, eve de ibadet yerinin sahibi duygusu veren emin adımlarla dönüyordu.

Bu böyle bir, on yıl kadar devam etti. Yaşı sekseni geçti.

Bir akşam camiden çok neşesiz döndü. Hepimiz telaşlandık. Kötü bir şey olduğu besbelliydi. Biz, hemen sağlığına yorduk ve nasıl bir rahatsızlığı olduğunu öğrenmeye çalıştık. Onun cevabını bile beklemeden doktor çağırarak niyetinde olduğumuzu söyledik. Dedem doğruldu. Bakışları ile hepimizi süzerek:

-Şükür halime, sağlığım yerinde! Zaten hiçbir rahatsızlık beni bu kadar yıkamazdı. Üzemezdi! Nasıl olsa dayanırdım, dedi ve sustu.

Biz şaşkınlık içinde:

-Peki ne oldu? diye sabırsızlandık.

-Hiç sormayın... Yeni imam, sen yaşlısın, diye benden caminin anahtarını aldı, dedi ve ötesini getiremedi... Bunda ne var? Kendini üzme! diye teskin etmeye çalıştıksa da fayda etmedi.

Dedemin çukurlaşmış göz bebekleri yaşla dolup taşıtı. Elinden caminin anahtarı değil de, sanki yaşamının anahtarı alınmıştı.

Mayıs-2008 (Şafak, 2012, s. 7-10).

4.4. Lidya Cherieliuc

İzmir'in Balkan doğumlu ediplerini, edebî üretimlerinde İzmir ve Balkanlar temalarını ele alış bakımından üç grupta toplamak mümkün görünmektedir. Sınırlı sayıda bir kısmı İzmir temasını işlememiş ya da çok az örnekte bu konuya değini ile sınırlı kalmışlardır. Yine sınırlı sayıda temsilci ise Balkan temasını işlememiş ya da çok az sayıda örnekte sınırlı bir değini ile iktifa etmiştir. Üçüncü grup olarak önemli sayıda temsilci ise İzmir ve Balkan temasına edebî üreticiliklerinde birlikte yer vermişler bu konulara edebî yaratıcılıklarında önemli yer ayırmışlardır.

Lidya Cherieliuc şiir türünde yoğunlaşan edebî üretiminde göç öncesi evresine ve bu bağlamda Balkanlar aidiyetine sınırlı sayıda yer veren temsilciler arasındadır. Şâirin genellikle sosyal konulardan uzak olan şiir evreninde “Yıl 1989” şiiri konu alanı ve bireysel konuların dışına çıkan niteliği ile bu alandaki ender örneklerden biridir. Şâir 1989 yılı ve sonrasında değişen sosyal atmosfere temas etmiş olsa da bu şiirinde sembolizmi tercih ederek şiir dilini terk etmemeye özen göstermiştir.

Lidya Cherieliuc'un şiirleri arasında Balkanlar'da geçen yaşamına ve Balkanlarla ilgili duygu ve düşüncelerine dair bir unsura “Bir Tarih” adlı şiirinde rastlanmaktadır. Muhayyel bir sevgiliye seslendiği bu şiirinde kendisinden bahsederken Romanya'nın Karpat Dağları dizelerinde kendisine yer bulmuştur:

(...)

Bir çift kanat gelirdi konardı omuzlarıma ve

Mazide kalan bir tarih ile hatırlatırdın kendini

Çılgın şiir seslerinde

Zafer ile yüceltirdi beni duruşun

En mümtaz anılarımı çizdim Karpat'ların sırtında

Mağlup ayrılırum bir müddet ve benzersiz (Cherieliuc, 2011, s. 26).

4.4.1. Yıl 1989

mevsim, kış Romanya'da

savaşın çılgınlıklarında

düşüyordu onca ölü ve gazi

hissediyordum onların içten hüznlerini

hissediyordum onların acılarını

sonradan, uçurumun üstünde sessizlik serildi

boşlukta gözyaşları çakılıyordu girdapta

ve değerli özgürlük jenerikte

duruyordu o zaman, hüznümlü aralığın ellerinde (Cherieliuc, 2007, s. 61).

4.5. Mehmet Behçet Perim

İzmir'de yaşamış/yaşayan Balkan göçmeni edebiyatçıları arasında Mehmet Behçet Perim erken dönem temsilcilerdendir. 1896 doğumlu M.B. Perim'in 1936'dan sonra Türkiye'ye kalıcı olarak yerleştiği ve Türkiye'nin farklı şehirlerinde kaldıktan sonra ömrünün son dönemini İzmir'de geçirdiği bilinmektedir. Bulgaristan'da etkin bir yayıncılık ve kültürel faaliyet yaşamı olan M. B. Perim'in Türkiye'de yoğun bir edebî üretime girdiği ve edebî ürünlerinde yoğun olarak Balkanlar'ı işlediği görülmektedir.

Mehmet Behçet Perim'in Türkiye'de gerçekleşen edebî üretimini Bulgaristan'da başlayan edebî verimliliğin devamı olarak değerlendirmek mümkündür. Türkiye'nin farklı şehirlerinde yaşamış olan temsilcinin ürünleri arasında İzmir'e özel bir temas bulunmayıp genel anlamda Türkiye bir vatan olarak yer almış; İzmir, Afyon ve Hatay ile birlikte yaşadığı anılar arasında kendisine yer bulmuştur.

Balkan Türklerinin Türkiye'deki göçmen romanları arasında ilk örneklerden biri olarak değerlendirdiğimiz "Göçmen Ahmet" romanını Afyon'dayken yayımlamış, bu romanı ile Balkanlar'dan Türkiye'ye gerçekleşen göç bir edebî tür olan roman özelinde işlenmiştir. Yine nesir tarzındaki yazılarının yer aldığı "Eski Yapraklar (Anılar, Öyküler, Eleştirmeler)" ve "Hayattan İlhamlar" adlı kitaplarında ağırlıklı olarak Türkiye'de yaşadığı dönemi işleyen sosyal ve tarihî olaylara odaklanmıştır. Daha ziyade deneme tarzındaki kısa yazılarını bir araya getiren "Hayattan İlhamlarda" yer verdiği "Bir Hatıra, Bir Öğüt (Oğullarıma)", "Uzaktan Gelen Kardeş Sesler", "Arif'i Anarken" ve "Göçmenler Geliyor" başlıklı yazılarında Balkanlar'da yaşadığı anılarından beslenerek Bulgaristan ve Yunanistan Türklerinin bazı sosyal meselelerine, oradaki dostlarıyla ilgili anılara ve Türkiye'ye göç eden Balkan Türklerine temas etmiştir.

Mehmet Behçet Perim'in romanı dışındaki üç eseri de İzmir'de baskı yapmıştır. Özellikle "Geçit Ver Kamçı (Şiirler ve Destanlar)" adlı eserinin edebî yönü güçlüdür. Eserdeki edebî ürünlerin birçoğunda yer alan tarihlerde 1921-1925 aralığı verilmiş olup bu tarih aralığı şâirin Balkanlarda bulunduğu evreye aittir. Eserdeki "Münacaat", "Mahbeste", "Hacı Dayı" ve "Mustafa Kemal Paşa'ya" adlı şiirler dışındaki tüm örnekler Balkanlar'da yaşadığı dönemi, o dönemin sorunlarını ve Balkan Türklüğünü ele alan örneklerdir.

4.5.1. Geçit Ver Kamçı

Kenarında ölgün yatan milletim
Uyanmaya muhtaç... Budur zahmetim.
Bunun için çarpar göze mihnetim;
Dertlerim çok, sorma, ah deli Kamçı;

Ecdadımdan kalmış bahçeler, bağlar
Uyuklayan kardeş elinde ağlar.
Elde varken yokluk kalbimi dağlar;
Buna yanar gönlüm ey dertli Kamçı!

En büyük bir köyde bir mektep yok;
Mektepsiz köylerde dinden eser yok;
Sarıklı çok lâkin dindar olan yok;
Bilgisizlik yıkmış milleti Kamçı!

El ileri doğru atarken ayak,
Yan gelerek yatmış milletime bak!
Hayat kavgasında geri kalacak;
Bunu düşünür de ağlarım Kamçı!

Her köy odasında kaldım bir gece;
Milletin derdini sorduğum; nice
Mutlu davalar sundum gizlice...
Allah'tan şifalar dilerim Kamçı!

Yola çıktım erken... Sabah olmadan;
Bin dağ aştım hâlâ bir yorulmadan
Ulaşsın efkârım, akşam olmadan
Koşayım yolumda... Geçit ver Kamçı! (Perim, 1964, s. 36).

4.5.2. Tunalılar Marşı

Biz Tunalı Türk oğluyuz;
Azmimizde er oğluyuz.
Bilgi soydaş hak için hep
Ölümlere peymanlıyız.

Gözlerimiz ileridedir;
Hırslarımız hünerdedir.
Hakkımızı korumak için
Başlarımız siperdedir.

Alemdar'dan feyz almışız;
Mithat Paşa'yı tanırız.
Azmimizi ileriye...
Dönmemek için salmışız.

Bilgi, kuvvet, çene, yürek;
Bunlar bize silah gerek.
Biz alırız hakkımızı
Bu dört şeye güvenerek.

Biz Tunalı Türk oğluyuz;
Azmimizde er oğluyuz
Bilgi, soydaş, hak için hep

Ölümlere peymanlıyız. (Perim, 1964, s. 19).

4.5.3. Mektepçilik ve Partizanlık

Söylüyor Kur'an'ım; kulak ver dinle:
“Milletler cihanda yaşar birlikle.”

Herhangi milletin yoksa birliği,
Yaşamak yolunda yoktur dirliği.

Bir ipi koparmak elbet mümkündür;
Lakin al birçok ip bir yere getir.

Sarmaştır, birleştir meydana çıkar,
Belki görürsün duvarı yıkar.

En ağır şeyleri kaldırır sıkır;
En hızlı gemiyi durdurur çıkar.

Dünyada hiçbir Türk yoktur ki bunu
Bilmesin ve haklı söz olduğunu

Söyleyip diliyle ikrar etmesin,
Sonra da gönlüyle tasdik etmesin.

Lakin ne gariptir, hem inanırız,
Hem birlik kurtarmaz bizi sanırız.

Koşarız ardınca çeşit partinin...
Sanırız uzundur eli partinin...

Ömrümde unutmam bir gün Tuna'nın
Kıyısında kâim bir kasabanın

Büyüyecek yapılmış Türk mektebini
Görmeye gitmiştim... Kapıda beni

Mektebin müdürü, muallimleri
Hoşlayıp aldılar doğru içeri

Görerek sevindik talebeleri,
Işıldak gözlüydü her birerleri.

Mektebin kırık da birçok camları,
Andırırdı hâli eski hanları.

Sıralar kırıktı; yazı tahtası
Çillenmiş diyordu: “Millet hatası

Getirdi bu hâle beni efendim,
Bugüne dek tamir nedir görmedim.”

Acıdım bu mazlûm Türk mektebine;
Dokundum dilimle encümenine

Müdür Bey hiddetle biraz bakındı
Sanırım Reise az çok yakındı.

Günahtan kurtulsun encümen diye
Kusuru fırlattı parti üstüne:

(Çiftçi)ler vermezmiş yardım mektebe;
Onun için kırıkmiş sıra, pencere.

(Narodnik) partisi kazanacaktı,
Bu harap mektebe o bakacaktı.

Bu sözü duyunca benzim sarardı
Sandım ki karşımda güneş karardı.

Ne için anılsın mektep içinde
-Cahili geberten bu devir içinde-

Partinin o haris namı boş yere;
Andıran kör olsun bu Millete. (Perim, 1964, s. 30-32).

4.6. Mehmet Serbest

Mehmet Serbest’in şiirleri arasında Balkanlar’a adanmış örnekler geniş yer tutmaktadır. Özellikle memleketi Rodoplar etrafında ortaya konulmuş şiirleri arasında doğum yeri olan Kırcaali’nin Ayvacık Köyü ve Kırcaali’nin tarihî ve doğal güzellikleri temalı örnekler öne çıkmaktadır. Bulgaristan Türklerinin kanaat önderlerinden Nuri Turgut Adalı’ya ve Kırcaali belediye başkanlarından Hasan Aziz’e, Bulgaristan Türklerinin siyasal yapılanmalarından Hak ve Özgürlükler Hareketine ithaf edilen şiirler de şairin Balkanlar’a temas eden sosyal içerikli şiirleri arasında yer alır.

Mehmet Serbest için Balkanlar teması orada yaşanan zorluklar ve anavatan Türkiye’ye göç ekseninde ele alınarak işlenir. M. Serbest’in şiirleri arasında yer alan “Özlem Dolu”, “Meşalemiz”, “Gurbetteki Kardeşime”, “Parlayan Güneşin Altında Karanlık Günler” başlıklı örnekler Balkan Türklerinin yaşadıkları zulüm ve baskı sürecini ve yaşanan trajedileri ifade eden şiirlerdir.

4.6.1. Rodoplar

Duman sarmış başını
Bilemiyorum yaşımı
Sağlık var rüzgârında
Aşk yuvası bağrında.

Çam olsam ormanında
Zevk bulsam damarında
Dağdan kaynakayan ırmak
Mümbit ovanda durmak.

Olsam mavi güvercin
Yüce uçan habercin
Renk renk halı dokusam
Tüm sırrını okusam.

Doğal nakış çiçeğin
Parlatır geleceğin
Çiğdem, leylak her bucak
Rodopa açmış kucak!... (Serbest, 2008, s. 25).

4.6.2. Kırcaali Şehri

Rodopların elması, ışıldayan güneşi
Dolaşsan cihanı yoktur benzeri ve eşi
Yankılanır yanık yanık deryalar türküsü
Hüzünlüdür hüzünlü ah(!) Yusuf'un öyküsü

Asırlardır akar da akar Arda nehrimiz
Ezan su sesiyle uyanır tüm şehrimiz
Atalarımızdan emanet o ibadethanemiz
Avlusunda nöbettedir kurucu Şehit Ali'miz

Barajı gururumuz, bereketli hazinesi
Tarihte kayıtlıdır Orfey Efsanesi
Şehrimizin simgesi, arkeoloji müzesi
Dağların abidesi Perperikon Kalesi

Büyüleyicisi Rodopların giriş Portası
Hekim çamları ile kaplı her bir yakası
Geleneği medeniyetler, kültür buluşması
Eşi benzersiz, elmas Kırcaali kasabası (Serbest, 2008, s. 26).

4.7. Mustafa Serbest

Mustafa Serbest'in özellikle şiir türünde ortaya koyduğu edebî üreticiliğinin yegâne kaynağı Balkanlara, Balkan Türklüğüne ve Balkanların Türk kültürüne beslediği duygulardır.

Mustafa Serbest'in ilk şiir kitabı "Sevdalinka" kendi ifadesiyle "bir sevdadır Balkanlar" diyerek nitelendirdiği geniş bir coğrafyada çok sayıda yerleşim yerine hasredilen şiirlerden müteşekkildir. Bu bağlamda şiir kitabının adının Boşnakça kökenli ve eski Yugoslavya ülkelerinde de yaygın "Sevdalinka" terimiyle adlandırılmış olması anlamlıdır. Aşk ve özlem duyguları etrafında söylenen sevdâ şarkılarını ifade eden ve geleneksel bir Balkan halk müziği türü olan Sevdalinkaların duygu dünyası ile Serbest'in ilk şiir kitabında yer alan şiirlerin genel duygu dünyası örtüşmektedir.

Mustafa Serbest'in tamamına yakını Balkanları işleyen şiir evreninin ana duygusu atalarının yurdu olarak tanımladığı Balkanlara duyulan özlemdir ve şiirinin coğrafyası da Balkanların muhtelif Türk kültür bölgeleridir. Bu bağlamda onun doğrudan Rumeli köşelerini işleyen şiirleri arasında Tiran, Prizren, Tuna, Şipka Dağları, Kırcaali, Varna, Rodop Dağları, Mostar, Saraybosna, Zagreb, Gilan, Kosova/Gora, Rojena, Elbasan, Berat, İşkodra, Üsküp, Tikveş, Ohri, Manastır, Resne, Kavala vb. birçok yerleşim yeri veya coğrafi unsur şiirinin merkezinde yer almaktadır.

Balkan coğrafyasını terennüm eden bu şiirlerinde söz konusu yerleri çoğu zaman bir güzele seslenerek betimlerken (Sarayova'nın Gülü, Romanya'da Bir Elena, Bosnalı Güzel, Prizrenli Güzel, Rojenalı Güzel, Makedon Kızı vd.) birçok şiirinde de konu edindiği Balkan köşesini tarihiyle, kültürel ve doğal güzellikleri ile tasvir etmiştir.

4.7.1. Balkan Benim Sevdalım

At koşturmuş atalarım, dörtnala.
Adriyatik'ten, Çin bozkırlarına
Şahin uçurmuş, dağlarında
Balkan benim. Sevdalım.
Ben Balkanı.

Sofya'nın düzünden. Niş inişinden.
Üsküp'ten, Saray Bosna'ya
At koşturmuş atalarım, dörtnala.
Balkan benim. Sevdalım.
Ben Balkanı.

Kosova'dan, Sırbistan'a, Sancak'a.
Karadağ'dan, Macaristan'a.
At koşturmuş atalarım, dörtnala.
Balkan benim. Sevdalım.
Ben Balkanı.

Akıncılar, uçmuş gelmiş buraya.
Selanik'ten, Manastır'a, Mostar'a.
At koşturmuş atalarım, dörtnala.
Balkan benim. Sevdalım.

Ben Balkanı.

Tuna Nehri akmam demiş, çağlamış.
Estergon'a selam, selam yollamış.
At koşturmuş atalarım, dörtnala.
Balkan benim. Sevdalım.

Ben Balkanı (Serbest, 2012, s.20)

4.7.2. Makedonya Diyarı

Şu Makedonya diyarında
Sevdiklerim kaldı
Kavuşamadım, onlara
İçimde, yara kaldı

Ah Makedonya
Sen bana neler ettin?
Beş yüz yılını
Peynir ekmek gibi yedin
Sende, soğuk sular içer
Yiğit gezerdim,
Tanrının izniyle
Bire on, bedeldim

Vardar suyunda
Üsküp kalesinde
Kalkandelen ovasında
At koşar, güzel severdim

Sende düşün eder
Alay çekerdim
Ohri gölünde
Derya seyrederdim

Ah Makedonya
Sende, sevdiklerim kaldı
Kavuşamadım, onlara
İçimde, yara kaldı (Serbest, 2010, s.45)

4.7.3. Berat Dedikleri Yer

Berat'ın ortasından
Geçer Bender çayı

Asmalı köprüsü
Vardır üstünde

Evleri Safranbolu
Balkonları cunbalı
Bir dağ yamacına kurulmuş
Güzel Berat şehri

Vardır girişte
Kartal yuvası kalesi
Osmanlı'dan kalma
Taş köprüsü, birçok eseri

Berat dedikleri yer
Güzel mi güzel
Vardır Müslüman'ı, Hıristiyan'ı
Camisi, kilisesi. (Serbest, 2010, s.51)

4.7.4. Kosova'da Gorah Bir Türk

Vurulmuş
Yatıyor
Goralım
Gözleri
Gökyüzünde
Takılı
Kalmış

Uzanmış
Boylu
Boyunca
Ellerinde
Toprak
Sıkılı
Kalmış

Kana
Bulanmış
Kurşun
Muskası
Asılı
Kalmış

Yüreğinin
Üstünde
Sevdiğine

Yazılan
Mektup
Yarım
Kalmış

Savaş
Meydanlarında
Kahramanlığı
Mertliği
Şanı
Kalmış

Vurulmuş
Alından
Arslan
Gibi
Yatıyor
Yiğit
Goralı
Türk... (Serbest, 2010, s.60-61)

4.7.5. Ey Üsküp

Vardar'ında at sulayan
Çeşmelerinden su içen Karamanlı
Sevda türküleri söylenen bağların,
Sen benim Ata'larımın, şehrisin,
Ey Üsküp.

Çayırında güreş tutan
Vodna dağlarında ok atan.
Balkanlardan nam salan.
Sen benim atalarımın, şehrisin
Ey Üsküp.

Kalende şahin uçuran.
Yedi düveli önünde, kaçırın
Ay-yıldızlı bayrağı göklere çıkarın.
Sen benim atalarımın, şehrisin.
Ey Üsküp.

Gönlüm vermez seni ele.
Sonu, ölüm olsa bile.
Sen nazlı ve güzel kalacaksın, her zaman.
Sen benim atalarımın, şehrisin,
Ey Üsküp. (Serbest, 2010, s.42)

4.8. Mümin Yusuf Akın

Mümin Yusuf Akın, İzmirli ve Balkanlı kimliğini edebî şahsiyetinde başarıyla birleştiren temsilciler arasında yer alır. Bir diğer ifadeyle M. Y. Akın, Balkanlar'da iken Anadolu'yu ve İzmir'i, İzmir'de iken de Balkanlar'ı terennüm eden bir şiir tarzına sahip olmuştur. M. Y. Akın, İzmir ve Balkanlar arasında gelişen sanat anlayışını “Şu Feleğin İşine Bak” şiirindeki dizelerinde edebî bir üslupla dile getirmiştir:

*Önceleri
Rodoplar'da
İçten gelen bir hazla
Ege türküleri dinlerdim
Ege türküleri söyledim en fazla
Dilimden düşmezdi
Yanık Ömer, Yürük Ali
Buram buram Anadolu
İşimde gücümde*

*Gün oldu
Devran değişti
Geldim efeler diyarına
Ege'ye yerleştim
Burcu burcu tüttü bu kez
Burnumda memleketim*

*Şimdilerde Alishimin Kaşları'nı söylüyorum gündüzleri
Geceleri Arda Boyları'nı
Koyun otlatırken bizim oralarda
Yalınayak düşümde (Akın, 1999, s. 47).*

Mümin Yusuf Akın, Balkanlar'da geçen yaşamına dair anıları ve Balkan Türklerinin güncel sorunları ekseninde şiirine taşıdığı Balkanlar'ı, doğduğu ve büyüdüğü Rodoplar bölgesi özelinden Balkanlar'ın diğer bölgelerine de genişletebilmiş isimlerden biridir. “İster Misin”, “Köyümde Bahar” ve “Yuva Diyemiyorum” gibi şiirleri dar anlamda Balkanlar'daki memleketine odaklanırken onun “Ağlama Kosovalım” ve “Mavi Gözlü Yeşil Kiyev” gibi şiirleri şiir evrenini Balkanlar geneline genişleten örnekler arasındadır.

4.8.1. İster Misin

İster misin Kırcaali'yi
Bir daha gezdireyim sana sevgilim?
İster misin bir daha yaşayalım yeniden
Yıllar öncesi yaşadıklarımızı?

Burası, gizlice bulduğumuz yer;
Şurası, biz bize konuştuğumuz yer;
Orası, diz dize gülüştüğümüz yer...

Burası, küsmüştük; barıştığımız yer;
Şurası, delice bağırıştığımız yer;
Orası, zamanla yarıştığımız yer...

İster misin Kırcaali'yi
Bir daha gezdireyim sana sevgilim?

Burası, geçmişini andığımız yer;
Şurası, düşlere daldığımız yer;
Orası, baş başa kaldığımız yer...

Burası, sekerek geçtiğimiz yer;
Şurası, sevinçten uçtuğumuz yer;
Orası, evlenip kaçtığımız yer;

İster misin Kırcaali'yi
Bir daha gezdireyim sana sevgilim?
Yirmi beş yıl sonra, bir daha!
Söyle!
İster misin? (Akın, 1999, s. 63)

4.8.2. Sen Ağlama Kosovalım

Ağlayanlar bir gün güler;
Sen ağlama Kosovalım!
Ağlatmak değil hüner;
Sen ağlama Kosovalım!

Bir art bir üç değildir;
Özgür olmak suç değildir,
Baskı, zulüm güç değildir;
Sen ağlama Kosovalım!

Çoluk çocuk, erkek, bayan...
Gerçekler gün gibi ayan,
Çok dayandın, daha dayan;
Sen ağlama, Kosovalım!

Ne isterler ki camiden?
Ali'den, Veli'den, Selami'den...
Köy olur mu hiç câniden?!
Sen ağlama Kosovalım!

Han yıkanın hanı yoktur;
Kan dökenin kanı yoktur;
Can yakanın canı yoktur;

Sen ağlama, Kosovalım!

Acın büyük; gelir geçer;
Zehir veren zehir içer;
Rüzgâr eken tayfun biçer;
Sen ağlama Kosovalım! (Akın, 2000, s. 61).

4.9. N. Şükrü Aydın

N. Şükrü Aydın'ın tek şiir kitabı “Özleyiş Yırlarım”da Rumeli/Balkanlar motifi şiirlerin geneline yayılmış bir tarzda geniş yer tutmaktadır. Şâirin “Ön Söz”deki ifadesiyle “yır” sözcüğü doğduğu topraklarda şiir, ezgi, türkü, nağme anlamında kullanılmaktadır. Bu bağlamda ele alındığında eserinin başlığına taşıdığı “özleyiş”te de Balkanlar’a duyulan özlem öne çıkmaktadır. Nitekim eserin bölümleri arasında yer alan “Memleket Özlemi” başlığı altında Balkanlar’a hasredilen çok sayıda şiire yer verilmiştir.

N. Ş. Aydın'ın edebî yaratıcılığında Balkanlar sadece doğum yeri olmasının ötesinde kültürel bir kimlik ve aidiyet bilinci ile kendisini göstermektedir. Bir yaşından itibaren Anadolu’da yaşam süren şâirin terk etmek zorunda kaldıkları ata yurtlarına dâir aidiyet hisleri ve kültürel bağları son derece güçlüdür. Söz konusu ayrılığa dâir sürekli bir sorgu içerisinde:

*Anlat bana, neler oldu Mariya?
Anlat bana, neler oldu köyümde?
Anasın, bilirsin nasıl yanar yüreğimiz
Biz Karasu derdik, siz Çerna Mesta
Koşardık yardıma hangimiz olsa hasta
Yol yorgunluktur, zorluktur, yokluktur!
Ayrılığın acısı ölümden de çoktur
Ben sana git, evini bırak dedim mi? (Aydın, 2009, s. 36).*

N. Şükrü Aydın'ın şiirleri arasında Balkan temalı örnekleri, kitabında da ilk şiir olarak yer alan “Bir Göç Hikâyesi Mayıs 1951” ile başlatmak uygun olacaktır. Sekiz bölümden oluşan bu manzum hikâye tarzındaki şiir N. Ş. Aydın'ın aile tarihinden göç kesitini oldukça coşkulu bir ifade ile sunmaktadır. Balkanlar, göç ve İzmir’de başlayan yaşam izleğinde göçmen şâirlerin duygu dünyasını yansıtan en başarılı göç şiirlerinden biri olan söz konusu örnek dışında “Uzak Topraklar”, “Annemle Babam”, “Var Burada”, “Son Vatan” şiirleri de şâirin doğum yeri ekseninde Balkanlar’ı işleyen edebî ürünleri arasındadır. Göçmen kimliği baskın olan şâirde Balkanlar teması doğduğu bölgenin ötesine genişleyerek “Prizren” ve “1996 Üsküp” başlıklı şiirlerinde olduğu gibi Balkan Türklüğünü bir üst kimlik olarak ele almaktadır.

4.9.1. Bir Göç Hikâyesi

I

Mayıs 1951

Bir korku düşmüş yüreklere

Durulmaz olmuş
Elveda sırası gelmiş
Asırlardır yaşadığımız yerlere
Sarmışız yüklere çıkmışız yola
Bir daha dönmek üzere...

Anam gencecik bir kadın babam otuzunda
Düşmüşüz yollara...
Ağabeyim beş yaşında bir delikanlı
Ben anamın kucağında
Kamyon vapur tren emrimizde
Göçmüşüz ana yurda...

Mahzunlaşmış ıssız kalmış ardımızdan
Yer, yurt, ova...
İlk çığlığımı işiten sarı tırabzanlı evim kırgın
Kararmış gülen penceresi
Fistana'da boşalmış bir bir haneler...
Mandacılar, Dadaşlar, Kırçalılar, Molla Hamitler...

II

“Tek çocuklar kurtulsun” diyerek
Umuda başlarken yolculuk
Rodoplar sarmış kollarıyla sımsıkı...
Pirin “gitme” diyen bir dost gibi
El etmiş ardımızdan
Pirin yüce bir dağ bir koca Balkan...
Yanıyor şimdi cayır cayır!
Alev alev hasret
Gözyaşı püsküren bir volkan!

Ah Rumeli! Ah Rodoplar!
Ata toprağı, şenlik yeri...
Kulaklarımızda yankılandı
Hep o memleket türküleri...
Ne güzel bir Rumeli türküsüdür o
“Gide gide anam yârelerim dirildi
Gitme dedim yâr boynuma sarıldı”

Anam gencecik bir kadın, ben kucağında
Ağabeyim bir eliyle yapışmış feracesine...
Bir elinden de babam tutmuş
Koş derecesine.
Buna dayanmaz yürek
Düşmüşüz yollara...

“Her şey sizin için siz hür yaşayın!” diyerek...

III

Çaresiz, taş yerinden oynamıştı bir kez
Bu göçe “dur” demek için Karasu koştu
Köpüp köpük, dalga dalga yalvardı durdu
Geride kalanlar bakakaldı, her şey dondu kaldı
“Unutmayın bizleri buralarda
Kızım, yavrum, torunum!”
Bu bir gerçektir
Kapanmadan yollar onlar da gelecekti

Anası, babası, kardeşi ya da dostları olsun
Onlar için dayanılır bir hasretti
Tek düşünceleri “Çocuklar kurtulsun!”

Alabilmiştik ya pasaportları, açılmış diyorlar
Göçüyoruz artık! Göçüyoruz!
Bu yüreklerde yanan bir ocaktı
Biz kurtulursak onlar da kurtulacaktı!

IV

Oh! Oh! Şükürler olsun, şükürler olsun!
Göçüyoruz artık!
Bize hayat yok buralarda...
Ekip biçtiğimiz, yiyip içtiğimiz
Uğruna nice canlar verdiğimiz topraklardan
Arkamıza baka baka geçiyorduk
Asırlar önce geldiğimiz ana yurda dönüyorduk

Biz göçtük, fakat yollar yine kapandı
Karardı kapkara gökler gibi sınırların ötesi
Kapanmadan yollar onlar da gelecekti
Görünmediler bir daha, biz de göremedik

Göründü Anadolu...
Açıldı önümüzde ay yıldızlı gökler!
Güneşli bir gündü
Selimiye'nin minareleri yükseliyordu
Ben hanımın kucağında
Göz yaşları yüzümü ıslatıyordu!

V

Her yer ay yıldızlı bayraklarla donanmıştı
Cadde ve sokaklar al aldı!

Derin bir nefes aldı
Anam secde eder gibi eğildi öptü yeri
“Burada bir başka kokuyor toprak!”
Biliyorduk ki bu bize açılan son kucak!

“Ah! Olaydı onlar da!” diyerek
Anlık yıllarca geride kalanları...
Biz unutamadık onları
Onlar mahzundu “suyun ötesi”nde...
Göremiyorduk
Biz ise göçtük, “göçmen” olduk

Şimdi özgürlüğün bedelini ödüyorduk
Tarlalarda ırgat olduk
Kara toprağı elle tırnakla kazdık
Başımızı sokacak kadar evler yaptık
Denizli Acıpayam oldu ilk durağımız
İzmir Kınık'ta tütü ocağımız...

VI

Yıllar yılı kovaladı düşünerek memleketi
“Huzur-u hâlinize candan sevgili” diyen
Gözyaşlarıyla ıslanmış mektuplar gelirdi
Çok ama çok özlemişlerdi bizleri...
Ya biz! Ya biz!
Unutabilir miydik onları?

“Bir fırtına tuttu bizi deryaya kardı
O bizim kavuşmalarımız mahşere kaldı”
Ne onları unuttuk ne yediklerimizin ne içtiklerimizi
Ne de duyduklarımızı
Unutmadık
Memleket türkülerini hep hasretle yırladık!

“Fistana'nın çeşmeleri ikizlim akar
Bütün âlem anneciğim bana mı bakar?”
Anlattık durduk birbirimize...
Nasıl parçaladı kara gözlü Sülmanı bomba
Nasıl tepelemişti Yanko Çorbacı'yı Debreli Hasan
“At martini Debreli Hasan dağlar inlesin!
Drama mahpusunda bire Hasan Dostlar dinlesin!”
Nasıl dinlerdi yüreklerdeki bu sızı
Sonra Rüküş'ün türküsü dağıtırdı efkârımızı!

VII

Hey! Hey bre!
 “Hey bire memleket, nasıl unutturuz seni!”
 Dedik durduk yıllarca...
 Balıkların oynadığı Karasu
 Nasıl akardı “Aman bre deryalar!”
 Ondan hayat bulurdu çayırlar, bahçeler, tarlalar...

Bir mısırı olurdu, bir mısırı! Adam boyu...
 Bir kökte sekiz kudak!
 Canım çeker mis gibi kaçamak!
 Hani derler ya adam diksen olurdu
 Bağlarından çeşitli üzüm,
 Köstendil eriği, kış armudu
 Saklıdır hâlâ damağımızdaki tadı...

VIII

Hey bre hey! Nasıl unutulur!
 Yakar içimizi serhat türküleri
 Pehlivanların çayırdaki güreşleri
 Vurdukça çiftler çiftler davul zurna
 Yüreğimiz titrer coşarız hâlâ!
 Ondandır “Ah Rumeli” deyişimiz.
 Ondandır şimdi hep birlikte hora çekişimiz...

“Suyun ötesi” yakarken hâlâ içimizi
 Bir derin kaygı sarıyor bizi!
 Ebediyen var olsun şehitler yatağı bu cennet vatan!
 Göklere süsleyen bu ay yıldızlı bayrak!
 Bilinsin ki
 Barıştan, sevgiden geçer Ata’nın yolu
 Son kalan vatandır elimizde Anadolu! (Aydın, 2009, s. 3-10).

4.9.2. Prizren**I**

Prizren sardı ruhumuzu bir anda Rumeli’nin havası
 Ne güzel esermiş Prizren, rüzgârın senin!
 Donanmış her yanın, sanki bir cennet burası
 Ne yüceymiş Prizren, dağların senin!

Prizren “Suyunu içenler ayrılamaz senden” derler
 Şar Dağı’ndan süzülen Bistrisa senden geçer
 Güzeller toplanmış suyunu Şadırvan’dan içer
 Ne soğukmuş Prizren, suların senin!

Yemyeşil ovaların, sıra sıra bağların var
Caddenin sokağını gördüm, göğe uzanan kolların var
Silememiş benliğini yıllar, unutulmaz tarihin var
Ne şanlıymış Prizren, ataların senin!

II

“Eskiden kalmazdır” diyorlar, tepedeki kaleni
Asırlarca akınlarda siper oldu bedeni
Seyre dalar, ufka doğru insan kaybeder kendini
Ne derinmiş Prizren, tarihin senin!

Türkçenin hası dillerde, bunca şair ve yazar
Her köşede bir cami, bir medrese, bir türbe var
Belgesi sayılmaz mı yıkılsa taşı, çökse de mezar?
Ne doluymuş Prizren, geçmişin senin!

Nasıl anlatayım Rumeli'nin gülü seni?
Anayurda bağlıyor dilindeki türkü seni
Bir gören, bir gezen, unutamaz inan seni
Ne güzelmüş Prizren, insanın senin! (Aydın, 2009, s. 31-32).

4.9.3. 1996 Üsküp

O an bir rüyadan uyanmış gibiydik
Tarihin yeni baştan yazıldığını gördük!
Yer yerinden oynamış, kalmamış düzen
Yurdunun yurtsuz sayıldığını gördük!

Nakış nakış işlemiş tarih her yanını şehrin
Hâlâ silinmemiş kaldırımlardan ayak izlerin
“Gurbetteki Sessiz Çılgılık” olmuş nağmelerin
Dolaşıp dilden dile yaş olup aktığını gördük!

Yeşillikler içinde Bursa'yı kışkandıran Üsküp
Neyin eksik bilinmez bitmeyen umuttan başka
Vardar hasret çeken sevgili gibi susamış aşka
Buğulu gözlerle yollara baktığını gördük!

Yaşamak zorlaşmış, belli hâlimden
“İş” diyordu, “aş” diyordu, ne gelir elden?
Bir özü kalmış, yitirmiş nesi varsa atadan
Sönmeyen bir ateşle yandığını gördük!

Bilindir Üsküp'te Yahya Kemal'in yaşadığı
Debreli Hasanların sayısız yiğitlerin ocağı
Önder Kemal Atatürk'ün ata toprağı

Kocacık'ta Türkçenin yasaklandığını gördük!

Gönlümüz istiyor ki bitsin artık bu kavgalar
 “Yurtta barış dünyada barış” ile açılış çağlar
 Huzur olsun her yerde, bitsin düşmanlıklar
 Kiliseyle caminin yan yana olduğunu gördük! (Aydın, 2009, s. 39-40).

4.10. Osman Akın

İzmir'e göçen temsilcilerden biri olan Osman Akın, Balkanlar'daki memleketi ile bağlarını sürdürenler arasında yer almıştır. 2018 yılında Bulgaristan'da kitaplaştırdığı şiirlerinde özellikle Rumeli'de geçen yıllarını merkeze almış olması bu bağlamda anlam kazanmaktadır.

Şiir kitabına verilen “Özlem” başlığı da Osman Akın'ın göç öncesi hayatına ve memleketine duyduğu özleme işaret etmektedir.

“Özlem” adlı şiir kitabında yer alan şiirler arasında Akın'ın anne ve babasına, öğretmenine, dostlarına ve Kırcaali, Mestanlı, Sahranlı, Göller köyü, Bağarkası, Ürkeden gibi Rodoplarda Türk kültürünün canlılığını koruduğu yerleşim yerlerine hasredilen örnekler yer almaktadır.

Ön Söz'ünü Bulgaristan Türklerinin çağdaş şairlerinden Habibe Ahmetova'nın yazdığı şiir kitabında 41 şiire yer verilmiştir. Osman Akın şiirlerinde Bulgaristan Türklerinin göç faciasını, Bulgaristan Türklerine yönelik asimilasyon olaylarını (*İki Damla Gözyaşı, İntikam, Tutsak şiirleri* vb.) ve yoğun olarak Balkanlarda geçen dönemi ele aldığı için şiirleri arasında Balkan temalı ürünler daha yoğun yer almıştır.

4.10.1. Kırcaali

Sen bir başkasın şehirlerin şehri
 Yorgunluğumu bıraktım gölgelerinde
 Gözlerimin önündesin
 İhlamurunu koklayamıyorum senin
 Sen ve ben uzaklaştık artık.

İzmir semalarında sonbaharlarda
 Göçebe kuşlar geçiyor güneye
 Gelişiniz Kırcaali'den mi? Sorun onlara
 Cevapları kanatlarının çırpınmasında.

Bizim bulutlar bir başkadır
 Bereket, sevinç verir Rodoplara
 Damlaların altında sevgi
 İslanırdık âşıklar diyarında.

Sen benim aşkımsın Kırcaali
 Bir başkasın gözümde
 Arda'nın iki kıyısında

Süslenmiş bir gelinsin sen. (Akın, 2018, s. 37).

4.10.2. Mestanlı

Benim güzel, şirin şehrim
Seni ben böyle mi bıraktım?!
Canlı canlı, cıvıl cıvıl
Ne oldu sana Mestanlım benim?

Gözlerim Kamber'i, Ali'yi aradı
Aradım ıssız sokaklarında
Koşarcasına bahçe sokaklarında aradım
Mestanlı küsmüş bana arkadaş.

Biliyorum bırakmamalıydım seni
Beni koruyamadım ki
Zamanın coplarından, polisinden
Kovulduk, sana elveda diyemeden.

Hâlâ kulaklarımda çınlıyor
Savunmasız anaların çığlıkları
Masum çocukların ağlayışları
Copların şakırtısı sanki dün gibi

Otogar yanında şehitler anıtı
Onlarca şehit kahraman Türk
Ruhunuz şad olsun şehitlerim
İlelebet kalplerde olacaksınız

Mestanlım, için rahat olsun
Kalbimdesin her zaman
Dünyanın öbür ucunda da olsam
Biz sizinleyiz Mestanlım. (Akın, 2018, s. 43).

4.10.3. Rumeli

Bir başkadır benim memleketim
Cesur kahramanlarıyla ünlüdür
Bizler onları örnek almışızdır
Mert cengaver Rumeli.

Ne yiğitler yetiştirdin sen
Dünyada adını duyurmuş
Gururlusun sen, gururlu Rumelim
Çalışkan sevimli insanınla.

Senin namına ne şehitler verdik

Nerelere göç etmedik ki,
Yine sana döndük, sana
Sen bir başkasın memleketim benim.

Satılmadık, satmadık kimseyi
Bağlıyız taşımıza toprağımıza
Helal olsun Rumelim
Parmakla gösteriliyorsun, dünyaya örnek. (Akın, 2018, s. 32)

4.11. Ramazan Ayyıldız

Ramazan Ayyıldız'ın yaşamından kesitleri yansıtan şiirlerinde Balkanlar memleket özlemi etrafında sıklıkla yer bulmuştur. Göç öncesi ve sonrasında ata yurdu Balkanlar şâirin zihin ve gönül dünyasını kuşatan en temel temalar arasındadır. Bu doğrultuda Balkanlar'a duyulan sevgi, tarih ve millî şuur penceresinden yansıyan Balkanlık kimliği ve çileli göç yılları da şiirinde temsil zemini bulur:

(...)
*Benim omuzlarımda kofalı bakraç
Dereden tepeye su taşıdım.
Parmaklarıma saplandı tütün iğnesi
Gece yarısı uykusuz tütün dizerken.
Bulgar okulunda Türk olarak
Kinli ayrımcılık gördün mü?
Okul arkadaşım arkamdan vurdu.
Adım için ölüm hücreğine atıldım
Dövülüp dövülüp bayıldım.
Soğuk suyla ıslatılıp ayıldım.
Dost bildiklerinden satıldın mı? (Ayyıldız, 2024, s. 685).*

Ramazan Ayyıldız'ın şiirinde Balkanlarla ilgili Cebel, Kırcaali, Mestanlı, Filibe, Sofya, Arda Boyu, Meriç, Rodoplar, Deliorman kelime kadrosuna Balkan, Rumeli ve Memleket kelimeleri sıklıkla eşlik eder:

*Balkanlardan geldim
Tarih kokarım.
Yedi kat yerden,
Yedi yüz yıllık ilden
Selâm getirdim... (Ayyıldız, 2024, s. 457).*

Ramazan Ayyıldız şiirlerinin tarihlerine bakıldığında önemli bir kısmının göç edildikten sonra yazıldığı görülür. Türkiye'de iken meydana getirilmiş olmaları R. Ayyıldız'ın şiir evreninde Balkan teması aleyhine bir sebep olmadığı gibi Balkanlar aidiyetinin oldukça canlı olduğunu göstermektedir. R. Ayyıldız'ın birçok şiirinde şâirin Türkiye'nin farklı bölgelerinde bulunuyor olsa da Rumeli/Balkan geçmişiyle bütünleşme ve anıştırma çabası ön plandadır:

*Sırtımı Uhudağ'a dayamak,
Dayayıp da Rumeli'ne*

*Ağlamak istiyorum.
Rumeli'mde geçmişim var,
Medeniyete numune.
Bugün ölenim kalanım var.
Babamın mezar taşı yaralı,
Kemikleri rehin.
Benliğim var, toprağında taşında.
Alın terim hakkım var,
Bilmem kaç yüz yaşında.
Rumeli'den geldim, tarih kokarım (Ayyıldız, 2024, s. 423).*

4.11.1. Cebel

Ey, ey Cebel tarlaları
Sende çalışan hep rezil
Çalışana hayat olur zehir.
Sana sarılan görür cefa,
Senden kaçan bulur sefa.

Ey, ey Cebel toprakları
Güneş sende doğup batar.
Atalarım sende yatar.
Sende dökülür al kanlar
Milletim sende solar.

Sensin bizim kökümüz
Dünümüz bugünümüz
Sende doğar her ürünümüz
Sensiz nereye yürürüz.
Senden kopsak çürürüz.

Ey, ey Cebel tarlaları
Sende çalışan hep rezil
İki yaka bir arada sefil
Ey, ey Cebel tarlaları;
Çalıştıran vezir olur vezir...(Ayyıldız, 2024, s. 4).

4.11.2. Kırcaali

Kırcaali'min Ak Deniz caddesinde
Yürüyorum adım adım.
Eğilmiş her zaman dik duran başım.
Geçer gibi mayın tarlasından
Yürüyorum üzerinde adım adım.
Basa basa kaldırım taşlarına
Dalgalanmış Kara Deniz gibi
Yaşlı, yaralı kaldırım taşları.
Eğilmiş dik duran başım ve belim

Yürüyorum adımlarım tane tane
 Uzanıyor yorgun titrek ellerim
 Kestane topluyorum tane tane
 Tane tane yaralı kestane.
 Gelmişim özlemle Ak Deniz'den
 Memleketle sarmaş dolaş.
 Mayın tarlasında yürü yürü
 Düşmeden hastaneye ulaş.
 Hoş Başlar ve Baş Başlar
 Hastane yolunu niye görmez?
 Hasta yolların hâlini niye bilmez?
 Başsız ayaksız mı insanım
 Değneksiz dayaksız mı her canım
 Baştaki başları ıslah et canım Allah'ım. (Ayyıldız, 2024, s. 792).

4.11.3. - 767 -

Kırcaali-Cebel yolu,
 Yüreğim dolu dolu.
 Yol ortasında köpek cesedi
 Paramparça bedeni, kemiği eti
 Kanı bayrak gibi serilmiş,
 Kapkara cehennem asfaltına
 Vuran da gören de kaçıp gitmiş.
 Sonradan gelen de üstünden
 Görüp, görmeden gelip geçmiş.
 Yol ortasında Cebel yolunda.
 Taş kadar değersiz köpek cesedi,
 Hani doğa, hani hayvan,
 Hani diri, hani ölü hakları?
 Suçu köpek olmak mı?
 İnsana sadık kalmak mı?
 İnsan olsaydı kimse kaçamazdı
 Kaçamazdı vuran da görende.
 Üstüne gazete atılırdı,
 Polis, savcı gelirdi
 Ve kurtaramayacak cankurtaran
 Gelip cenazeyi alırdı.
 İnsan ürünü trafik canavarı bu
 Bir de insan canavarları var.
 Hem de Müslüman geçinen.
 Milletin eri, milletinin askeri,
 Hem de keskin nişancılar.
 Hak soran millete nişan almışlar.
 Bacılarına, dayılarına, amcalarına
 Nişan almış askerinin keskin nişancıları.

Yarabbi Ramazan geceleri
Kırdırıyorlar,
Müslüman'ı Müslüman'a.
Ramazan geceleri Mısır kan gölü.
Cihandan çıt yok, insanlık ölü...
Balkanlarda yüreğim yaralı.
Başıma kaynar su,
Tüylerim diken, diken
Yarabbi, Tuna akıyor durmuş.
Yas tutuyor Nil'e kan dolmuş.
Süveyş can kanalından,
Kan kanalına dönmüş.
Yarabbi, analar niye doğurdu.
Bu çocuklar niye asker oldu.
Askerlik,
Vatan millet bekçiliği değil mi?
Yarabbi, suçumuz kulun olmak mı?
Suçumuz
“Müslüman Kardeş” olmak mı? (Ayyıldız, 2024, s. 580-582)

4.12. Suna Yılmaz

Şiir türünde dört kitabıyla Balkan göçmeni ediplerin İzmir'deki en üretken kalemleri arasında yer alan Suna Yılmaz'ın Balkan temalı şiirleri İzmir temalı örneklere nispeten daha çoktur.

Suna Yılmaz'ın şâir kimliği aşk ve sevdâ şiirleri etrafında gelişmiş olsa da ilk şiir kitabından itibaren Balkanlı yönünü ortaya koyduğunu ve Balkanlar'a olan aidiyetiyle övünen bir şahsiyete sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. Üstelik İzmir'in Bulgaristan göçmeni şâirleri arasında yaygın olan Rodop Türklüğü hâkimiyeti yanında Balkan Türklüğünün bir diğer önemli parçası olan Dobruca aidiyeti ile özgün bir yere sahiptir. Onun Balkan temalı şiirlerinde Dobruca'ya olan vurgusu dikkate alındığında İzmir'deki Balkan göçmeni şâirleri arasında onu bir “Dobruca şâiri” olarak nitelendirmek mümkündür.

Suna Yılmaz'ın Balkan temalı ilk şiiri ilk şiir kitabındaki “Doğduğum Şehir Dobriç” adlı şiirdir. Aynı kitaptaki “Kara Deniz/ Çerno More” ve “Memleketim Ben Geldim” şiirleri ile Balkan temasını memleket sevgisi etrafında işlemeyi sürdürmüştür.

İkinci şiir kitabında yer alan “Al Hadi Beni Rüzgar” ve “Tuna Dalgaları” başlıklı şiirlerde de yine Dobruca yansıtılmakta ve Balkanlar'ın bu kadim Türk kültür coğrafyası şâirin anılarındaki güzelliği ve özlem duyguları ile sunulmaktadır.

Şâirin üçüncü şiir kitabında Balkanlar yine Dobruca'yı merkeze aldığı bir memleket şiiri ile tek bir örnekle kendisine yer bulmuştur. “Merhaba Memleketim” adlı söz konusu şiirde şâir doğup büyüdüğü şehri (Dobriç) bir

göçmen olarak ele almış olsa da anne-babasının mezarlarına ev sahipliği yapıyor olması ile aklı ve gönlü bu şehirdedir.

4.12.1. Kara Deniz / Çerno More

Kara denizden eser bir rüzgâr serin serin
Gönül onu andıkça ağlar sahile kadar
Masmavidir suları güzellikleri derin
Dalgaları oynaşır çağlar sahile kadar

Ona olan özlemim gözden yaşlar döktürür
Sanki bir el gelip de ciğerimi söktürür
Hasreti yüreğime gamla kasvet çöktürür
Sanki kızgın ateşle dağlar sahile kadar

Albena Varna Burgaz dolaşırdım ben her yaz
Geleceğim yeniden istersen dalgana yaz
Sensin benim ilacım sende alıyoruz haz
Bana büyük mutluluk sağlar sahile kadar

Sularında palamut, hamsi, çaça ve kalkan
Her an limanlarından feribotlar var kalkan
Çevreliyor etrafı koskocaman bir balkan
Ormanları denize bağlar sahile kadar

Bazı yatlar gemiler kirletiyor denizi
Fabrika atıkları bırakıyor bu izi
Balık çiftliği desem sıralı dizi dizi
Akıtıyor zehirler yağlar sahile kadar (Yılmaz, 2015, s. 59).

4.12.2. Merhaba Memleketim

Merhaba Dobriç
Merhaba memleketim
Bir uçtan bir uca uzanan
Altın sarısı gibi dalgalanan
Ekin tarlaları
Merhaba
Sende doğdum güzel şehir
Sende yaşadı sende uyuyor
Annem babam dedelerim
Onlar da şimdi beni duyuyor
Merhaba ıhlamur kokulu şehir
Bunca yıl hasretini çektiğim
Ayrılık acısıyla yüreğimi yakan şehir
Merhaba
Aklım hep sende kaldı

Tertemiz sularını içtiğim
Kırlarında çiçek toplayıp
Dere tepe gezdiğim şehir
Merhaba
Bak yine sararmış gündöndüler
Binlerce ışık saçıyor güneş gibi
Selam veriyor yere göğe
Hayaline daldığım
Hasretiyle dolduğum
Güzel memleketim
Merhaba (Yılmaz, 2021, s. 14).

4.12.3. Al Hadi Beni Rüzgâr

Aynalar kar mı yağmış derken şakaklarına
Kapatıp gözlerimi hayallere dalarım
Hüzünlü bir sevdanın ıssız sokaklarına
Dobruca'ya götürür her gece rüyalarım

Dağların ötesinde benim bir sevdiğim var
Ondan haber getirir kuşlar her gelişinde
Mis gibi kokar gelir o yandan esen rüzgâr
Güneş doğar gönlüne onun her gülüşünde

Hasretiyle yandığım benim doğduğum şehir
Yıllardır görmediğim sevdiğim sinmiş ona
Mutlaka geleceğim bugün etsem de tehir
Candan seven yâr gibi kucak açacak bana

Buram buram tüterken ıhlamur kokuları
Yokluğunun hasreti yüreğimde kördüğüm
Topraklarında sonsuz mutluluk uykuları
Gözüm nereye baksa odur benim gördüğüm

Al hadi beni rüzgâr al beni kucağına
Beni sevgiyle akan Tuna nehrine bırak
Sımsıkı sar sevdamı doğru gençlik çağına
İlk aşkımin doğduğu Dobriç şehrine bırak (Yılmaz, 2019, s. 54).

4.12.4. Doğduğum Şehir: Dobriç

Yıllar sonra yeniden, buradayım
Doğduğum şehrin sokaklarında
Yürüyorum vitrinlere bakarak
Her şey değişmiş sokaklar boş
İnsanların yüzünde yalnızlığın
Umutsuzluğun izlerini görüyorum

Onlar mı değişti yılların içinde
Yoksa şehrin sokakları mı
Nerede kaldı mutlu yüzler
Kim alıp götürdü hayallerini
Biraz daha çökmüş omuzları
Şehrimin sımsıcak insanların

Aralarında tanıdıklar arıyorum
Nerede kaldılar göremiyorum
Yoksa zaman mı aldı götürdü
Kader rüzgârları mı savurdu
Uzak diyarlara ekmek peşinden
Yoksa sonsuzluğa mı yürüdüler

Vitrin camından bakar gibi mi
Bakacağım şehrin sokaklarına
Nerede kaldı mutlu çocukluğum
Nerede kaldı kovaladığım uçurtmalar
Nerede kaldı gençliğim, anılarım
Nerede kaldı eski sevdalarım

Yüreğim yıkık bir harabe gibi
Deprem fırtınası kopuyor içimde
Boşaldı sağanak yağmurları
Hüzünle bakan gözlerimden
Yürürken doğduğum şehrin
Issız ve kimsesiz sokaklarında (Yılmaz, 2015, s. 40-41)

4.13. Şaban M. Kalkan

Şaban M. Kalkan'ın şiir türünde kendisini gösteren edebî şahsiyetinin en belirgin yönü Balkanlık kimliğidir. “Göçmen” kimliğinin de ötesinde Şaban M. Kalkan edebî yaratıcılığını Balkanlar'da gelişen çağdaş Türk edebiyatları dairesinde değerlendirmekte ve kendisini de Bulgaristan Türkleri edebiyatının temsilcileri arasında görmektedir.

Şaban M. Kalkan şiirleri arasında Balkanlar'a ait unsurlar yüzeysel temas seviyesinin ötesinde münhasıran ele alınmakta ve birçok örnekte şiirinin ana temasına çevrilmektedir. İki çocuk şiiri kitabındaki şiirler istisna olmak üzere diğer tüm şiir kitaplarında Balkanlar'da geçen ömrüne dair anılar ve Balkanlı dostlarına hasredilen şiirler geniş yer tutar. Şâir İzmir'e yerleşmiş olsa da Balkanlarla bağlarını diri tutar. Yer bilgisi olarak Üsküp'te Çınar Çayhanesi'ni verdiği aynı adlı şiirde Makedonya Türkleri Edebiyatının zirve isimleri Fahri Ali, Nusret Dişo Ülkü ve Avni Engüllü gibi isimleri zikrederek şiir zemininde İzmir ve Balkanlar'ı birleştirir:

Feyyaz, Fahri, Nusret, Avni kahve içiyoruz

*Akşamüstü oturduk Çınar Kahvehanesinde
Türk şiirinin bahçesinde dolaşıyoruz
Biraz ötede sessizce akıyor Vardar
(...)*

Vardar, uzun hasreti Ege Denizine taşıyor (M. Kalkan, 2012, s. 58).

Şaban M. Kalkan'ın edebî kişiliğinde ve şiirlerinin tematik evreninde Balkanlar'ın yeri söz konusu olduğunda "Deliorman" özel bir yere sahiptir. Ş. M. Kalkan'ın memleket konulu şiirlerinde ısrarla vurguladığı aidiyeti Deliormanlı tarafıdır. Bulgaristan'da Rodoplar gibi önemli bir Türk kültür bölgesi olan Deliorman'ın Razgrat şehrinde doğup büyüyen şâirin edebiyata ilk adımları attığı ve ilk edebî eserlerini yayımladığı yer Deliorman bölgesidir. Henüz Bulgaristan'da bulunduğu dönemlerden itibaren memleketini konu alan edebî ürünleri olduğu bilinen Şaban M. Kalkan'ın İzmir'deyken yayımlamış olduğu "Deliorman Şarkıları" adlı şiir kitabı bu alanda en önemli eseridir. Kitaptaki şiirlerin tamamı Deliorman çevresi ve Balkanlar temalı olup Şaban M. Kalkan'a âdeti bir "Deliorman Şâiri" vasfı kazandırmaktadır. Bu kitaptaki şiirlerin önemli bir bölümü şâirin Balkanlı dostlarına ithaf edilmiştir. Bu isimler arasında İbrahim Tatarlı, Osman Aziz, Mehmet Sansarof, Latif Karagöz, İvan Doynof, Rafi Kadirof, Servet Tatarof, Mehmet Con gibi sanatçılar yer alır. "Deliorman'la Konuşma", "Deliorman Güzeli", "Deliorman Yolculuğu", "Deliorman Geceleri", "Deliorman Methiyesi", "Deliorman Nostaljisi", "Deliorman'a Mesaj", "Deliorman'a Güzelleme", "Deliorman Türküleri", "Deliorman Rubailer", "Deliorman'da Bahar", "Deliorman Şarkısı" başlıklı şiirleri söz konusu kitapta yer alan şiirler arasında adında Deliorman'a yer verilmiş örneklerdir.

4.13.1. Razgrad Saati İle Söyleşi

Hep zamanımı ölçtün Razgrad saati
Her gün, her saat, her dakika
Sen randevularımın tek sessiz şahidi
Buselerimin uzunluğunu ölçen sen
Dostlarımı beklerken benimle üşüyen sen...

Söyle bana Razgrad saati söyle
Sen hasreti ölçebilir misin?

Hep zamanımı ölçtün Razgrad saati
Sen, gelmeyen sevgiliye gücendiğim anın şahidi
Ve çamların güneşe uzandığı ikindilerin
Ve çiçeklerin ömrünü ölçen saat
O korkunç günlerde benimle ağlayan sen.

Söyle bana Razgrad saati söyle
Sen, içimdeki kederi ölçebilir misin?

Hep zamanımı ölçtün Razgrat saati
İsyan eden şarkılarımı dinleyen sen
Beni, senden ayıran uzun zamanı ölçen sen
Lom nehrinin öfkesini duyan sen
Yaban kestanelerinin çatlayış çılgınlığını ölçen sen...

Söyle bana Razgrat saati söyle
Sen, bir şairin sevgisini ölçebilir misin? (M. Kalkan, 2012, s. 21).

4.13.2. Diyar Çekimi

Ey diğer seni anam kadar özlerim
Çiçekli yâr yolunu senden gözlerim
Toprağında dinlenir yorgun dizlerim
Deliorman köylerin çekiyor beni.

Dedelerim beni sana sevgiyle bağlar
Ayrılısam ardından anam, yârim ağlar
İçime sevda gibi çöker düzler, dağlar
Deliorman kırların çekiyor beni.

Nereye gitsem gönlüm sende kalır
Kırmızı evlerin içimde çiçek olur
Sevincin, yasın kalbimde konak bulur
Deliorman toprağın çekiyor beni (M. Kalkan, 2011, s. 12).

4.13.3. Deliorman'a Mesaj

Söylediğim türküde, diktiğim çiçekte
Uğruna ömrümü adadığım gerçekte
Gerçeğimle yaşayacağım.

Her zerrem insana ve adalete saygılı
İçim, dışım özgürlüğe sevdalı
Sevdamla yaşayacağım.

Sevdiğim bana Leyla oldu gözümde
Âşık oldum Kerem gibi, şiirler yazdım
Şiirlerimde yaşayacağım.

Şiirlerimde sen, ağıtlarımda sen
Taşında, toprağında ben varım
Kavgamda yaşayacağım.

Mezarımı Deliorman'da bir tepeye kazın
"Burada Şaban Mahmut yazıyor", diye yazın
Türkülerinizi dinleyeceğim (M. Kalkan, 2011, s. 31).

4.13.4. Anamın Mezarında Vatan Düşüncesi

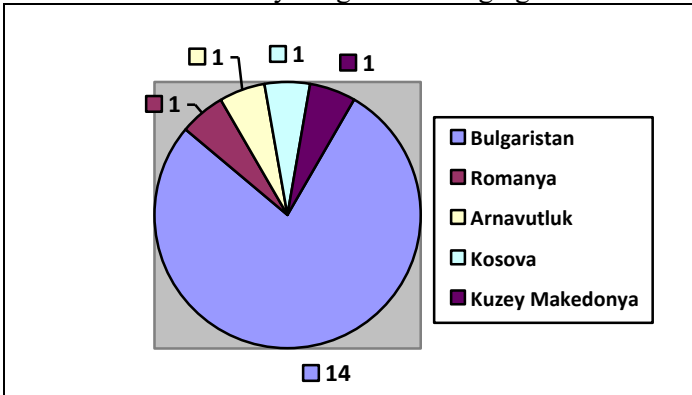
Ben bu toprağa ezelden bağlıyım
Onu bahçe gibi süsleyeceğim
Övünüyorum, ben Deliormanlıyım
Onu ölünce terennüm edeceğim.

Burada doğdum, bu toprağı gördüm
Bu diyara Yeşil Vatan diyeceğim
Burada insan oldum, murada erdim
Onu ölünce terennüm edeceğim (M. Kalkan 2011: 38).

TARTIŞMA ve SONUÇ

İzmir coğrafi konumu ve kültürel yapısı ile Türkiye'ye özellikle Balkanlar'dan gerçekleşen göçlerde önemli bir çekim merkezi olmuştur. Bugün itibarıyla şehir sakinlerinin Balkanlar'a ait köken dağılımını gösterir herhangi bir resmî veri olmamakla birlikte Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, Cumhuriyet'in ilk yıllarını kapsayan Lozan Mübadelesi'nde ve sonrasında Yugoslavya ve Bulgaristan yoğunluklu göçlerde İzmir'e yoğun bir göçmen iskânı gerçekleşmiştir.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi), Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı gibi savaşları takip eden ve kültür tarihinde büyük Balkan Bozgunu olarak nitelendirilen dönemde İzmir'e yerleşen Balkan kökenli şehir sakinlerinin İzmir'in taşrası ve dolayısıyla bazı köylerini de kapsayan geniş bir alanda iskân edildiği mevcut İzmirli göçmen yerleşim profilinden anlaşılmaktadır. 1950 ve sonrasında Yugoslavya ve Bulgaristan yoğunluklu göçlerde ise yerleşim tercihlerinin İzmir'in şehir merkezine kaydığı ve kentli bir göçmen yapılanması olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda Çiğli'de Balatçık ve Kaklıç; Karşıyaka'da Şemikler, Dedebaşı; Buca'da Yaylacık, Çamlıkule, Kozağaç, Adatepe; Bornova'da Atatürk, Çamdibi, Altındağ, Pınarbaşı; Gazimir'de merkez, Sarnıç; Menderes'te Görece Göçmen Konutları vd. yerleşim yerlerinde doğrudan göçmen yoğunluklu ve aynı zamanda tüm şehir genelinde Balkan kökenlilerin oldukça büyük orana sahip olduğu bir nüfus yapısı gelişmiştir. Çalışmada tespit edilen şahsiyetlerin ağırlıklı olarak yakın dönemlerde gelenlerden oluşmasında; ilk kuşak temsilcilerden yakın dönemlere gelinceye kadar değişen şehirli kimliği, ilk dönem gelenlerin bir kısmının taşrada iskân edilmeleri, tarım ve hayvancılıkla ilgilenmeleri, yakın dönemlere doğru gelen kitlenin daha eğitilmiş ve şehirli olması belirleyici olmuştur. Çalışmada değerlendirilen şahsiyetlerin Balkanlar'dan geldikleri bölgeleri ülkeler genelinde ele aldığımızda on dört şahsiyetin Bulgaristan, birinin Kuzey Makedonya, birinin Kosova, birinin Arnavutluk ve birinin de Romanya bağlantılı olduğu görülmektedir.

Grafik 2: Temsilcilerin Balkan Ülkelerine Göre Dağılımı

İzmir'de Rumeli/Balkan kökenli şehir sakinleri konusunda önemli olgulardan biri etkinlikleri ve sürdürülebilirlikleri tartışmalı da olsa niceliksel bir zenginliğe sahip olan göçmen dernekleridir. Özellikle son yıllarda arttığı gözlemlenen bu sivil toplum kuruluşları İzmir özelinde Balkanlar'dan gelinen bölgeye göre bir araya gelebilmiş, mikro bölgeciliğin belirleyici ve güdüleyici olduğu bir tür hemşeri/yöre dernekleri gibi faaliyet gösterme çabası içerisindeyler. Söz gelimi adında MAKGÖÇ kısaltması bulunan dernekler Makedonya bölgesinden, BALGÖÇ adlandırması bulunanlar Bulgaristan bölgesinden gelenleri bir araya toplarken Çameriya Arnavutları Derneği, Bosna Sancak Derneği, Girit Mübadilleri Derneği gibi farklı bölgelerden gelenlere yönelik yapılanmalar da şehir genelinde varlık gösterme çabası içerisinde olmuştur. Bu çok parçalı yapıya İzmir şehir merkezindeki şubeleşme durumu da eklenince söz konusu derneklerin Karşıyaka, Buca, Bornova, Gültepe, Gazimir şubeleri ile birlikte çok parçalı ve dağılmış bir görünüm ortaya çıkmaktadır. Araştırmada gözlemlenen dernekler etrafındaki şair ve yazarların genellikle kendi STK çevreleriyle sınırlı olan tanınırlık ve bilinirliklerinde söz konusu çok parçalı ve ayrıksı dernek yapılanmalarının etkili olduğu düşüncesindeyiz.

Edebiyat biliminde yeni kavramlardan biri olan “göçmen edebiyatları” ve edebiyattaki göç ve sürgün teması, son zamanlarda edebiyat biliminin yanı sıra Sosyoloji, Tarih, Antropoloji, Halk Bilimi vb. sosyal bilimlerin de ilgi alanına girmiştir. Türk Dünyası'nın bu konuda oldukça zengin bir birikime sahip olduğu ifade edilse de özellikle önemli bir Türk göçüne sahne olmuş Balkanlar gibi bir sahada meydana gelen göç hareketlerinin edebiyattaki yansımalarını bilimsel olarak ortaya koyan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu çalışmanın en önemli yönü, Balkanlar'dan İzmir'e göç etmiş şair ve yazarların oluşturdukları edebî hareketin temsilcileri ve eserleri özelinde tespiti ve bu suretle de söz konusu edebî oluşumun sınırlarının belirlenmesidir. Bu çalışma ile elde edilen veriler sayesinde, çeşitli kaynaklarda varlığından söz edilen ve bir tür göçmen edebiyatı olan bu hareketin daraltılmış bir örnek olarak İzmir özelinde temsilcileri ve eserleri ortaya konulmuş ve söz konusu edebî oluşumla ilgili tahmin ve öngörü niteliğindeki açıklamaların ötesinde bilimsel veri elde edilmiştir.

Türk Dünyası Göçmen Edebiyatları alanında örnek oluşturabilecek olan bu çalışma, Türk edebiyatı araştırmacılarının istifade edebileceği gibi göçmen ve sürgün edebiyatı sahalarında çalışan yabancı araştırmacıların da dikkatini çekebilecek niteliktedir. Çalışmada tespit edilen şair ve yazarların geniş biyografileri ve eserlerinin edebiyat bilim yöntem ve teknikleriyle incelenmesi ve eser seçkileri, sosyal bilimlerin Sosyoloji, Tarih, Antropoloji vb. diğer şubelerinde çalışan araştırmacılara Türkiye'de gelişen Balkan Türkleri göçmen edebiyatının genel çizgilerine dair bilgi sunmaktadır. Çalışmada elde edilen verilerin aynı zamanda İzmir kent kültürü ile ilgili olduğu görülmüştür. Bu bağlamda İzmir kent kimliğinin önemli bir unsuru olarak görülen Balkan göçmeni varlığının, edebiyat sahasında Balkan doğumlu on sekiz temsilci ve

eserleri ile yansıma alanı bulduğu ilk kez ve akademik bir çerçevede ele alınarak tespit edilmiştir.

Bu çalışma çerçevesinde, Balkan Türkleri edebiyatının Türkiye'deki varlığı yukarıda sözünü ettiğimiz, İzmir özelindeki Balkan göçmeni şâir ve yazarlara odaklanılarak ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada edebiyatçıların biyografileri dâhilinde kısmen edebî kişilikleri, kültürel ve edebî birikimleri, birbirleriyle olan benzerlik ve farklılıkları, dar anlamda Balkan Türkleri Edebiyatlarına, daha geniş anlamda ise Türk Dünyası edebiyatına katkıları birincil kaynaklar ve örnek eserleri üzerinden belirlenmiştir. Çalışmada yer alan temsilcilerin Balkan ve İzmir temalı edebî ürünleri İzmir ve Balkanlar münasebetleri bakımından önemli bir veri sunmakta; İzmir şehir kimliğinin önemli bir parçası olduğu kabul edilen Rumeli/Balkan kültürünün edebî sahadaki varlığını ortaya koymaktadır.

Çalışmanın temelde edebiyat bağlamında olmakla birlikte, sözlü ve yazılı tarih, halk kültürü, sosyoloji ve sosyal psikoloji bağlamında da disiplinler arası bir bakış açısıyla başka çalışmalara kaynaklık teşkil etmesi ve elde edilen verilerin bilimsel çeşitli analizlere katkı sunması beklenmektedir.

Bu çalışma etüt çalışmasına ve temel niteliğinde bir durum tespitine dayanan yönüyle söz konusu edebiyatçı zümre ve eserleri hakkında spesifik alanlarda tahlil ve değerlendirmelere kaynaklık etmektedir. Örneğin temsilcilerin “Balkan” ve “İzmir” temalı eserlerinden yapılan seçki söz konusu edebiyat hareketini yorumlayıcı ve edip zümrenin özgün yönünü belirleyici niteliktedir. Öngörülerimize uygun olarak “Balkan” ve “İzmir” gibi iki alandaki taramalarda çok sayıda edebî ürün tespit edilmiş ve bu ürünlerin çalışmada odaklanılan edebiyat hareketinin özellikle şiir evreninde Balkan ve İzmir temsiliyeti hakkında önemli ölçüde fikir vermiştir. Bu bağlamda İzmir'deki Balkan göçmeni şâir ve yazarların temel yazma güdüsü arasında Balkanlık kimliği yer alırken İzmir şehir kültürü ve İzmirlilik noktasında kendilerine belirledikleri konum, tespit edilen şiirler üzerinden analiz edilebilmektedir.

Türkiye'deki Balkan göçmeni temsilcilerin İzmir özelindeki edebiyat hareketinde görülen hususlar arasında Balkanlar'da Türklere yönelik olumsuz uygulamaları ve göçlerin neden olduğu acıları sıklıkla edebî eserlerine taşımaları ve bazı siyasi konuları özgürce işleyebilmiş olmaları yer almaktadır. Bu özelliğin onları Balkanlar'da geldikleri bölgelerde varlık göstermiş olan yerel yazılı Türk Edebiyatlarından nispeten ayırdığı anlaşılmaktadır. Balkan göçmeni temsilcilerin İzmir özelindeki edebî ürünlerinde ilk örneklerden itibaren öncelikle ve yoğun olarak göç acılarını, asimilasyon sancılarını, Balkanlı kimliğini ve anavatan sevgisini dile getirmeyi bilinçli olarak amaçladıkları görüşündeyiz. Bu tarz bir edebî üretime yönelmelerinin gerek İzmir'deki göçmen olmayan toplum üzerinde gerekse Balkanlar'daki yazılı Türk edebiyatı çevrelerinde daha dikkat çekici olduğunu ve doğrudan göçü yaşamış olan göçmen temsilcilerce işlenen söz konusu konulardaki edebî ürünlerin daha çok ilgi topladığını düşünmekteyiz. İzmir, aldığı ilk Balkan göçlerinden itibaren kuşaktan kuşağa çok sayıda şehir

sakininin kültürel altyapısında Rumeli/Balkan kimliğinin geniş yer tuttuğu bir şehirdir. İzmir'de yaşamış/yaşayan Balkan doğumlu edebiyatçıların edebî ürünlerinin, kent kimliği ve hafızasındaki sözünü ettiğimiz özellik nedeniyle önem kazandığı; şehir sakinlerinin göç, asimilasyon, vatan, özlem gibi bazı temaları doğrudan Balkanlar'da doğmuş olanların kaleminden daha etkileyici bulduğu kanaatindeyiz.

Çalışmanın araştırma döneminde hedef şahsiyetlerin günümüz eksenindeki tespitinin daha mümkün olduğu görülmüştür. Mütevazı imkânlarla ve çoğu zaman da kapalı bir muhit etrafında gelişen bu edebî üretimin tespiti dolayısıyla güçleşmekte ve güncel kaynaklara erişimle sınırlanmaktadır. Bu engelin aşılması noktasında İzmir yerel süreli yayınları üzerinde kapsamlı bir arşiv çalışması ile edebî faaliyetleri ve eserleri bugün itibarıyla bilinmeyen örneklerle de ulaşılabileceği düşünülmektedir. Bu husus özellikle 1989 öncesinde gelen göçmen ediplerin tespiti noktasında yararlı görülmektedir. Nitekim çalışmada söz konusu dönemden tespit edilen dört temsilci olmuştur.

Çalışmanın sonunda İzmir'de yaşamış/yaşayan Balkan göçmeni edebiyatçıları ve eserleri hakkında elde edilen veriler ile ilgili temel önerilerimiz şunlardır:

Çalışmada ele alınan şâir ve yazarlar hakkındaki verilerin oldukça dağınık bir görünüm sergilediği görülmektedir. Örgütlü olmadıkları için tanınırlıkları sınırlı olan edip zümrenin birbirlerinden haberdar olmaları ve kendileri dışındaki okur zümreleri üzerinde kendileri hakkında farkındalık oluşturmaları noktasında bu çalışma önemli bir veri kaynağı oluşturabilir. Bu bağlamda elde edilen verinin göçmen dernekleri tarafından kendi çevrelerindeki edipler ile paylaşılması ve İzmir özelinde ise genel edebiyat ve sanat dernekleri ile paylaşılması sözünü ettiğimiz farkındalığın sağlanmasına ve iletişim ağının kurulmasına önemli katkı sunacaktır.

Göç çalışmalarında önemli alanlardan biri olan “bütünleşme” konusunda bu çalışmada ortaya konulan verilerin katkısı olacağı düşünülmektedir. Disiplinlerarası yaklaşımla edebiyat dışı alanlarda hazırlanacak çalışmalarda, edebiyat sahasından kullanılacak örneklemelerde çalışmanın verileri değerlendirilebilir. Temsilcilerin göç öncesi ve sonrası edebî üretimleri, edebî ürünlerindeki Balkan ve Türkiye temaları gibi dölalite unsurları göç çalışmalarında “Bütünleşme/Entegrasyon” konulu incelemelere önemli veri sunacaktır.

İzmir'deki çeşitli yerel yönetim birimlerinin kültür ve sanat şubelerinin, şehrin kültürel dokusunda önemli yeri olduğu bilinen Rumeli/Balkan varlığı ile ilgili çalışmalarında bu çalışmanın çıktılarının temel referans kaynakları arasında yer alması beklenmektedir. Yerel yönetim birimlerinin hedef kitlelerinin doğru betimlenmesi noktasında bu çıktılarının kullanılması önerilerimiz arasındadır.

Türkiye'nin göçmen yoğunluklu en büyük şehirlerinden biri olan İzmir'e Balkanlar'ın birçok bölgesinden Türk edebiyatı temsilcisi göç etmiştir. Çalışmada ortaya konulan modelleme ve deneyim ışığında,

Türkiye'nin ciddi göçmen nüfus barındıran diğer şehirlerine göç etmiş olan edebiyatçılar üzerinde de benzer çalışmaların oluşturulmasına katkı sunulmuş olacaktır. İzmir özelinde gerçekleşen bu araştırmanın benzerinin İstanbul, Bursa, Kocaeli, Tekirdağ gibi göçmen yoğunluklu şehirlerde gerçekleştirilmesi ile ileride Balkan Türklerinin Türkiye'deki göçmen edebiyatı varlığına dair büyük verinin oluşması sağlanacaktır. Dolayısıyla bu araştırmadaki modellemenin benzer profildeki şehirlere uygulanması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, Aynur (2011). *Rumeli'm Duygu Telinde İnce Nazım (Şiirler)*. İstanbul: Göl Kitap Yayıncılık.
- Açıkgöz, Aynur (2016). *Karanın "K"sı Düşünce (Bir Resim-Bir Şiir)*. İstanbul: Göl Kitap Yayıncılık.
- Ağanöglü, H. Yıldırım (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Talihi Göç*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Ahmet, Vedat S. (2019). "Öğrenmeye ve Öğretmeye Adanmış Bir Hayat Hâfız Abdullah Fehmi (Meçik) (1869-1945)", *Müslümanlar Dergisi*, 3(291): 17.
- Akgün, Atıf (2016). *Balkan Türklerinin Muhacir Edebiyatı İncelemeleri*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Akgün, Atıf (2018). Şaban M. Kalkan maddesi, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/saban-mahmudoglu-kalkan> (erişim tarihi: 30.05.2024)
- Akkayan, Taylan (1979). *Göç ve Değişim*. İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Akın, Mümin (1999). *Dünya Döndükçe (Şiirler)*. Yayın yeri ve yayınevi bilgisi yok.
- Akın, Mümin Yusuf (2000). *Mavi Boncuk*. Kırcaali: Yayınevi belirtilmemiş.
- Akın, Mümin Yusuf (2000). *Papatya Falı (Şiirler)*. İzmir: Yayınevi belirtilmemiş.
- Akın, Mümin (2003). *Türküler Bizi Söyler (Şiirler)*. İzmir: Yayınevi belirtilmemiş.
- Akın, Mümin (2008). *Hayvanlarla İlgili Atasözleri ve Deyimler*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Akın, Osman (2018). *Özlem (Şiirler)*. Hasköy: Art Graf.
- Arı, Kemal (1991). "Mübadele Göçmenlerini Türkiye'ye Taşıma Sorunu ve İzmir Göçmenleri (1923-1924)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 13-46
- Arı, Kemal (2013). "İzmir'in Göç Coğrafyası ve Kimliği", *Dış Göçler (İzmir'de Bulgaristan'dan Gelen Türk Soylu Yerleşik Göçmenler)*. ed. Zerrin Toprak Karaman vd., İzmir: İBB Kent Kitaplığı.
- Arslan, Sezer (2008). *Balkan Savaşları Sonrası Rumeli'den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti'nde İskânları*. Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, Şükrü (2009). *Özleyiş Yırlarım*. İzmir: KIBATEK Yayınları.
- Aydın, Şükrü N. (2023). *Balkanlardaki Anadolu Fustana ve Çevresi*. İzmir: KIBATEK Yayınları.
- Aydın, Şükrü N. (2024). *Karasu'nun Sesi: Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü*. İzmir: KIBATEK Yayınları.
- Balla, Şevket (2018). *İzmir'de Yabancı Olmak*. İzmir: KIBATEK Yayınları.
- Baran, Tülay Alim (1991). "Balkan Harbi'nden Sonra İzmir'e Yönelik Göçler". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1: 201-219

- Bayburt, Berrin ve Duman Doğan (2020). “İzmir’de Göçmen Dernekleri”, *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1): 46-72.
- Bayraktar, Zülfikar (2014). “Geleneğin Aktarımında ve Yaşatılmasında Göçmen Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İzmir Bosna Sancak Kültür ve Yardımlaşma Derneği Örneği”, *TÜRÜK Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 2(3): 193-206
- Çağlayan, Savaş (2007). *Bulgaristan’dan Türkiye’ye Göçler*. Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çavuşoğlu, Halim (2007). “Yugoslavya-Makedonya” Topraklarından Türkiye’ye Göçler ve Nedenleri”, *Bilig*, 41: 123-154.
- Duman, Duygu (2022). *Türkiye’de Bulgaristan Göçmenlerinin Entegrasyonun Kuşaklararası Karşılaştırması: İzmir Örneği*. Doktora Tezi, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Geray, Cevat (1970). “Türkiye’de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi”, *Amme İdaresi Dergisi*, 3(4): 8-36
- Hocaoğlu, Beycan ve Mutluer, Mustafa (2008). “İzmir-Sarnıç Örneğinde Bulgaristan Göçmenlerinin Yerleşme Özellikleri”, *V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Türkiye, 16 - 17 Kasım 2008, 1: 189-198.
- Hocaoğlu, Beycan (2011). *Bulgaristan’dan Türkiye’ye Yönelik Göçler ve Göçmen Yerleşme Alanlarında Sosyo-ekonomik ve Mekânsal Özellikler*. Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hocaoğlu, Beycan (2022). “Sınır-Aşırı Bir Alan Olarak Bulgaristan Göçmenlerinin İzmir’deki Yerleşim Yerleri”, ed. Turan Gökçe ve Ayşe Güher Gülaçar, *Şehir Kültür Medeniyet Çakabey’den Günümüze*, İzmir, IV: 1969-1990, İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Yayınları.
- İşyar, Melahat (yyy). *Bir Varmış, Bir Yokmuş (Şiirler)*. İzmir: Yayınevi belirtilmemiş.
- İşyar, Melahat (2006). *Hazan Yaprakları (Şiirler)*. İzmir: Şanal Matbaacılık.
- İşyar, Melahat (2010). *Sır (Şiirler)*. İzmir: Okullar Yayınevi.
- Karaman, Zerrin Toprak vd. [ed.] (2013). *Dış Göçler (İzmir’de Bulgaristan’dan Gelen Türk Soylu Yerleşik Göçmenler)*. İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Karataş, Abdullah (2014). “Toplumda Çevre Bilincinin Yaygınlaştırılmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Türkiye Örneği”, *Turkish Studies*, 9(2): 855-867.
- Karpat, Kemal H. (2019). *Osmanlıdan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaya, Mehmet (2013). “Balkan Savaşları Sırasında Anadolu’ya Göçler ve Karşılaşılan Sorunlar”, *History Studies, Special Issue on Balkan Wars*, 5(6): 1-16.
- Kayapınar, Ayşe (2018). “Bulgaristan’dan Anadolu’ya Yapılan Göçlerde İzmir’in Yeri ve Önemi”, *Uluslararası İzmir Göç ve Mübadele Sempozyumu Bildiri Kitabı*. s. 7-16, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

- KK1: Aziz Serbest: 1954 Kosova/Prizren doğumlu. Gazeteci/yazar ile Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'ndeki çalışma ofisimizde, 29.03.2021 tarihinde yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiş olup geniş özgeçmiş hakkındaki bilgiler bu görüşmede tarafımıza iletilmiştir.
- KK2: Müsamettin Işık: 1943 Bulgaristan/Şumnu doğumlu. Araştırmacının İzmir Buca'daki evinde 16.07.2024 tarihinde yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiş olup özgeçmiş ve çalışmaları hakkındaki bilgiler bu görüşmede tarafımıza iletilmiştir.
- KK3: Ramazan Ayyıldız: 1953 Bulgaristan/Kırcaali doğumlu. Şâir ile Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'ndeki çalışma ofisimizde, 30.04.2024 tarihinde yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiş olup geniş özgeçmiş hakkındaki bilgiler bu görüşmede tarafımıza iletilmiştir.
- KK4: Şevket Balla: 1969 Arnavutluk/Borizane doğumlu. Şâir ile Karşıyaka'daki bir kafede, 04.07.2024 tarihinde yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiş olup özgeçmiş hakkındaki bilgiler bu görüşmede tarafımıza iletilmiştir.
- KK5: Mustafa Serbest: 1956 Makedonya/Usturumca doğumlu. Şâir ile 13.10.2024 tarihinde Buca Hasanağa Parkı'nda 12. Uluslararası Balkan Şenliği'nde görüşme gerçekleştirilmiş olup özgeçmiş hakkındaki bilgiler bu görüşmede tarafımıza iletilmiştir.
- KK6: Osman Akın: 1950 Bulgaristan/Kırcaali doğumlu. Görüşme 09.06.2024 tarihinde Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'ndeki çalışma ofisimizde gerçekleştirilmiştir.
- Kurtuluş, Gülbahar (2019). *1989 Bulgaristan Türklerinin Göç Hikâyeleri: Bir Sözlü Tarih Denemesi*. Ankara: Karakum Yayınları.
- M. Kalkan, Şaban (1997). *Turnalar*. İzmir: Ayhan Matbaası.
- M. Kalkan, Şaban (2006). *Sevda Soneleri*. İzmir: Etki Yayınları.
- M. Kalkan, Şaban (2010). *Sağlık Alfabeti*. İzmir: KIBATEK Yayınları.
- M. Kalkan, Şaban (2011). *Deliorman Şarkıları*. İzmir: KIBATEK Yayınları.
- M. Kalkan, Şaban (2012). *Sıcak Gurbet (Şiirler)*. İzmir: KIBATEK Yayınları.
- McCharty, Justin (2012). *Ölüm ve Sürgün, Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı (1821-1922)*. çev. Fatma Sarıkaya, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Meçik, Hakkı Abdullah (1977). *Şumnu (Bulgaristan Türklerinin Kültür Hayatı)*. İzmir: Hepileri Matbaası.
- Meçik, Hakkı Abdullah (1984). *Bulgaristan Türklerinin Durumu*. İzmir: Hür Efe Matbaası.
- Özdemir, Gürbüz (2013). "Tampon Mekanizmadan Siyasal Aktörlüğe Hemşehri Dernekleri", *Turkish Studies*, 8(6): 943-959.
- Perim, Mehmet Behçet (1955). *Göçmen Ahmet*. Afyon: İkaz Basımevi.
- Perim, Mehmet Behçet (1962). *Hayattan İlhamlar*. İzmir: Karınca Matbaacılık.
- Perim, Mehmet Behçet (1964). *Geçit ve Kamçı*. İzmir: Karınca Matbaacılık.

- Perim, Mehmet Behçet (1965). *Eski Yapraklar*. İzmir: Karınca Matbaacılık.
- Salman, Hüseyin (2021). “İslamiyet’ten Önceki Türk Devletleri”, *Türk Tarihi ve Kültürü*. ed. Cemil Öztürk, s. 9-30. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sağlam, Feyyaz ve Karadan, Ayşe (2007). *Adıma Mostar Diyeler (Türk Dünyası Edebiyatında Bosna)*. İzmir: KIBATEK Yayınları.
- Sait, Rıfat (2007). “Balkanların Fahri Kenti: İzmir”, *Balkan Günlüğü Gazetesi*, 1(1), 23 Aralık 2007.
- Serbest, Aziz (1991). *Dağım Benim (Şiirler)*. Prizren: Tan Yayınları.
- Serbest, Aziz (2021). *Tan’da Yazdıklarım*. Prizren: Kosova Türk Yazarlar Derneği Yayınları.
- Serbest, Mehmet (2008). *Rodoplar’dan Bülbül Dağına*. 2. Baskı, İzmir: Tunaser Yayıncılık.
- Serçe, Erkan (2018). “İzmir’de Göçlerle Değişen Yerleşim Düzeni ve Yaşam”, *Uluslararası İzmir Göç ve Mübadele Sempozyumu Bildiri Kitabı*. s. 61-71, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Şimşir, Bilal N. (1989). *Rumeli’den Türk Göçleri*. I. Cilt, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tatlıbal, Engin (2015). “Tarih Boyunca Balkanlar’dan İzmir’e Göçler”, <https://balkangunlugu.com.tr/tarih-boyunca-balkanlardan-izmir-gocler/> (erişim tarihi: 06.04.2024).
- Tikici, Mehmet; Karatepe, Selma ve Erdem, Orhan (2009). “Balkanlarda Türk Kültürü: Osmanlı Sonrası Kosova’da Yaşayan Türklerin Kültürel Özellikleri ve Türkiye İle İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *I. Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi Bildiri Kitabı*. s. 147-162. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Timurcanday Özmen, Ömür Nezcen (2013). “Bulgaristan’dan Gelip İzmir’e Yerleşmiş Türk Soylu Göçmenlerin Kamusal Alanda Görünürlüğünün ve Toplumla Uyumlarının Göç Kuramları ve Bütünleşme Açısından İncelenmesi”, *Dış Göçler (İzmir’de Bulgaristan’dan Gelen Türk Soylu Yerleşik Göçmenler)*. s. 111-128, ed. Zerrin Toprak Karaman vd., İzmir: İBB Kent Kitaplığı.
- Tunalı, Ege (2022). *Bulgaristan Göçmenlerinin Sosyokültürel Etkileşimleri: İzmir Örneği (1950-1990)*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- URL1: “Aziz Serbest”, <https://www.biyografya.com/biyografi/4317> (erişim tarihi:18.01.2024).
- URL2: “Tarihçemiz”, https://zehrahocahanim.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/35/06/887817/dosyalar/2020_07/07102527_TARYHCEMYZ.pdf?CHK=b5955074f43162461be2227c63424271 (erişim tarihi: 01.02.2024).
- URL3: “Kırcaali’de Şair Mehmet Serbest’in Kitabı Tanıtıldı”, <https://kircaalihaber.com/dunya/-kircaalide-sair-mehmet-serbestin-kitabi-tanitildi> (erişim tarihi: 02.06.2024).

- URL4: “Onun Emeğinin Karşılığı Olmalı”,
<https://haberdessaniye.com/onun-emegi-karsiligi-olmalionun-emegi-karsiligi-olmal/> (erişim tarihi: 15.01.2024).
- URL5 : <https://www.facebook.com/share/p/PdqB7qzWDQrU9aCd/> (erişim tarihi: 12.29.2023)
- URL6: <https://www.yenisafak.com/hayat/bolunun-guzelligi-tuvale-yansiyor-2031222> (erişim tarihi: 15.01.2024).
- URL7: <https://kircaalihaber.com/edebiyat/firtinali-ask> (erişim tarihi: 15.02.2024).
- URL8: <https://bulgaristanalperenleri.blogspot.com/2011/12/mehmet-behcet-perimin-sofya-hatiralari.html> (erişim tarihi: 25.03.2024).
- URL9: <https://ourpoetryarchive.blogspot.com/2020/01/n-sukru-aydin-in-turkish.html> (erişim tarihi: 15.10.2023).
- URL10: <https://www.biyografya.com/biyografi/1767> (erişim tarihi: 23.10.2023).
- URL11: https://x.com/balla_sevket (erişim tarihi: 03.11.2023).
- URL13: <https://www.kosovaport.com/@aziz-serbest/> (erişim tarihi: 19.12.2023).
- URL14: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=3532182467053472&set=pb.100007852602600.-2207520000&type=3> (erişim tarihi: 24.05.2024).
- Ünal, Serdar (2012). “Sosyal-Mekânsal-Siyasal Kümelenme Biçimi Olarak İzmir Kentinde Balkan (Rumeli) Kimliği”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 21(3): 49-77.
- Varadlı, Hasan (2018a). *Rumeliden Tarihî Anılar ve Öyküler*. İzmir: EYS Basım Yayınları.
- Varadlı, Hasan (2018b). *Varoluş Yollarında (Anılar ve Öyküler)*. İzmir: EYS Basım Yayınları.
- Vardar, Ayza (2017). “Bir Düşünce ve Eylem İnsanı Olarak Mehmet Behçet Perim (1896-1965)”, *RumeliDE, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 8 (Nisan): 90-99.
- Yılmaz, Suna (2015). *Bir Damla Yeşil*. İstanbul: Papillon Yayınları.
- Yılmaz, Suna (2019). *Asılı Kalan Düşler*. Ankara: Sonçağ Yayınları.
- Yılmaz, Suna (2021). *Nilüfer Çiçeği*. Ankara: Sonçağ Yayınları.
- Yılmaz, Suna (2023). *İkinci Şans*. Ankara: Semenderkitap Yayınları.
- Yusuf, Sait (2006). “Türkiye’ye Yönelik Soydaş Göçü ve Sonuçları”, *Uluslararası Göç Sempozyumu 8-11 Aralık 2005 Bildiri Kitabı*. s. 112-118, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları.
- Yüksel, Halil Kaan (2021). *Türk Dünyasıyla İlgili Sivil Toplum Kuruluşlarının Kültürel Korumaya Etkileri: İzmir Örneği Üzerinde Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kapak Görselleri

Üst Foto: Vidin, 1878, Pars Tuğlacı, Bulgaristan ve Türk-Bulgar İlişkileri, Batılı Gözüyle Balkanlarda Türk Şehir ve Eserleri, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, 1986

Alt Foto: İzmir Saat Kulesi, User:Sailko -
File:Izmir,_torre_dell'orologio_03.JPG, CC BY-SA 3.0,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=41804823>

EKLER

EK 1: Temsilcilerin Fotoğrafları

Fotoğraf 1: Aynur Açıkgöz
(URL6)

Fotoğraf 2: Hasan Varadlı
(URL7)

Fotoğraf 3: Mehmet Behçet
Perim (URL8)

Fotoğraf 4: N. Şükrü Aydın
(URL9)

Fotoğraf 5: Şaban M. Kalkan
(URL10)

Fotoğraf 6: Ramazan Ayyıldız
(Kendi arşivinden)

Fotoğraf 7: Şevket Balla
(URL11)

Fotoğraf 8: Melahat İşyar (Atıf
Akgün arşivi)

Fotoğraf 9: Müsamettin Işık
(KK2)

Fotoğraf 10: Aziz Serbest
(URL13)

Fotoğraf 11: Mümin Yusuf Akın
(A. Akgün arşivi)

Fotoğraf 12: Mehmet Serbest (A.
Akgün arşivi)

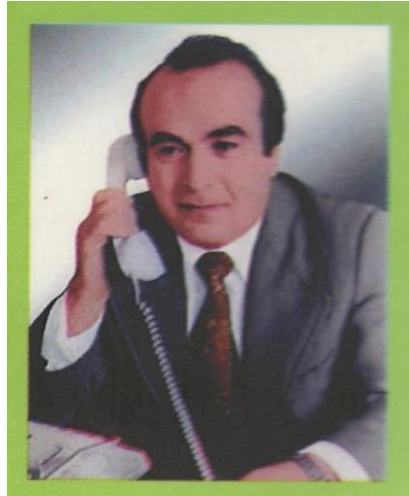
Fotoğraf 13: Osman Akın
(URL14)

Fotoğraf 14: Lidya Cherieliuc
(A. Akgün arşivi)

Fotoğraf 15: Suna Yılmaz (A.
Akgün arşivi)

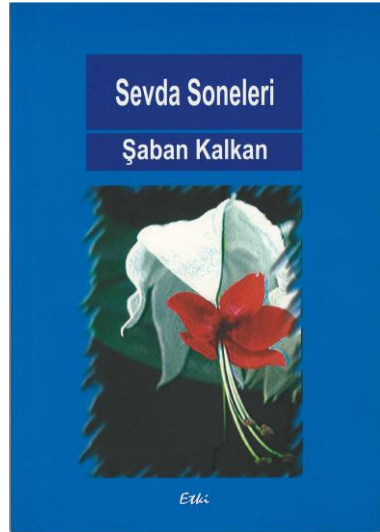
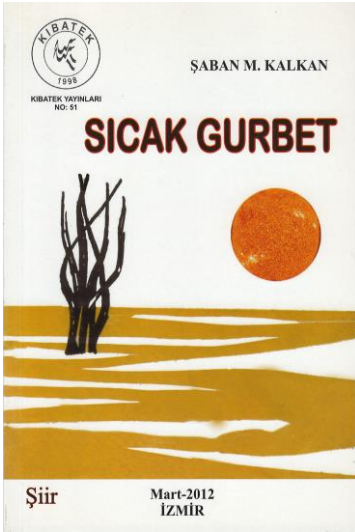
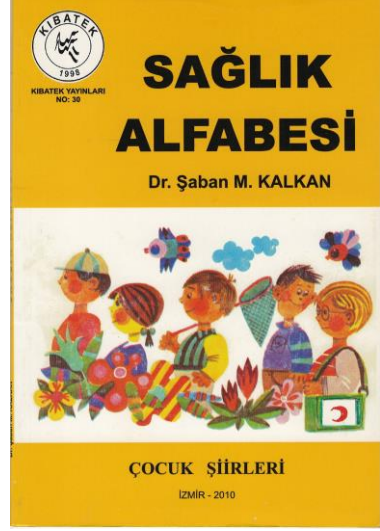

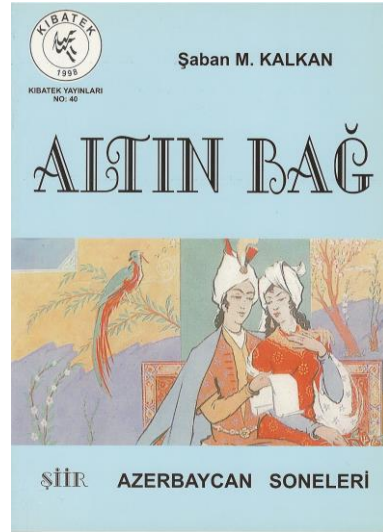
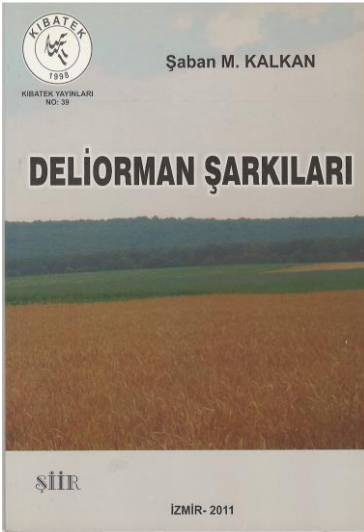
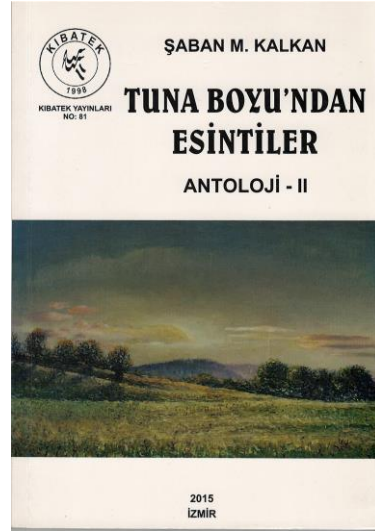
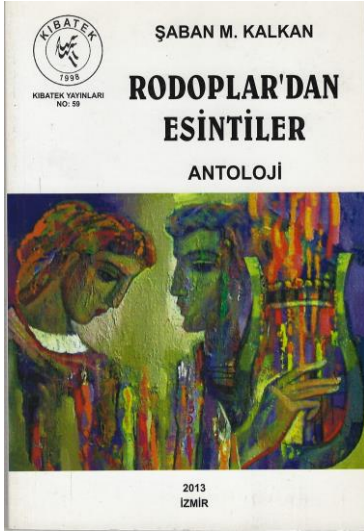
Fotoğraf 16: İbrahim Mustafa
Şafak (A. Akgün arşivi)

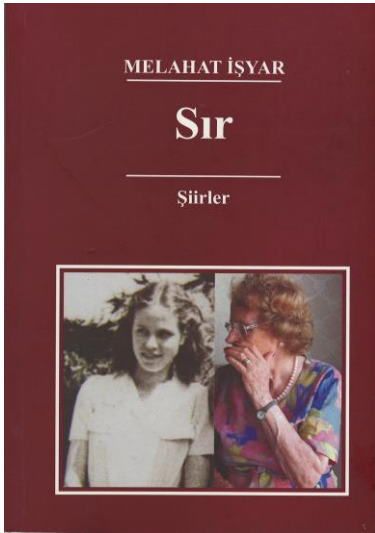
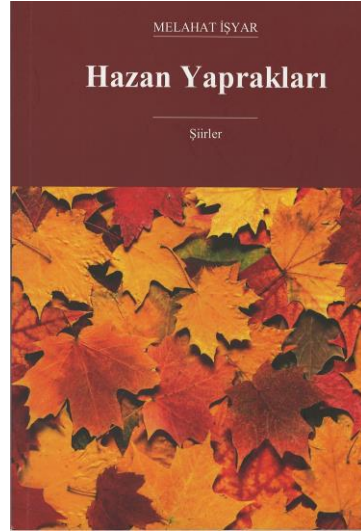
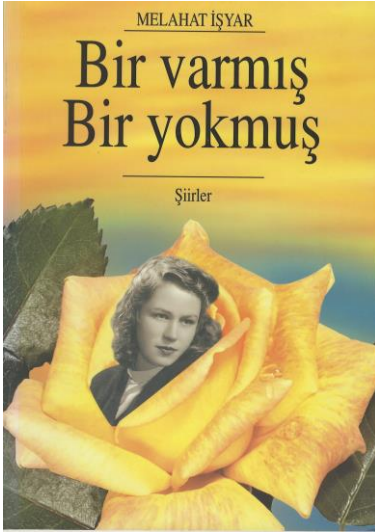

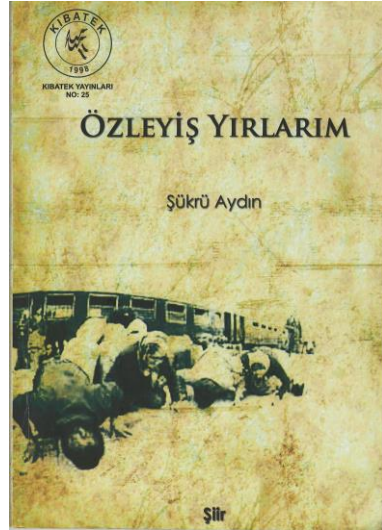
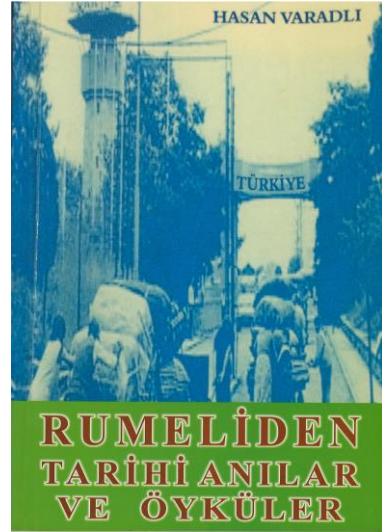
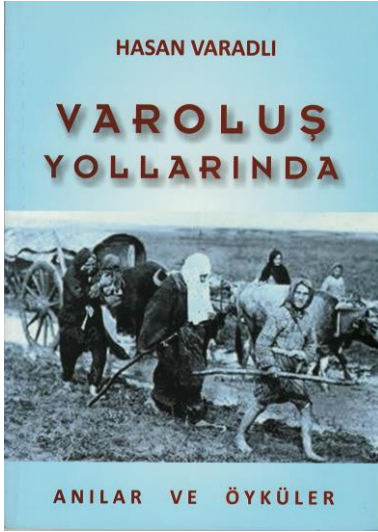
Fotoğraf 17: Mustafa Serbest
(A. Akgün arşivi)

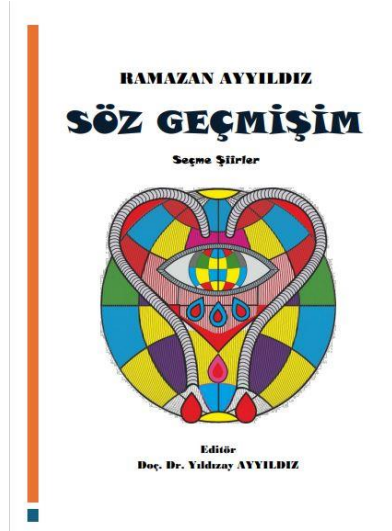
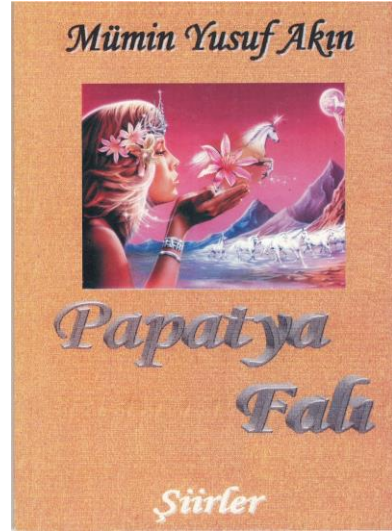
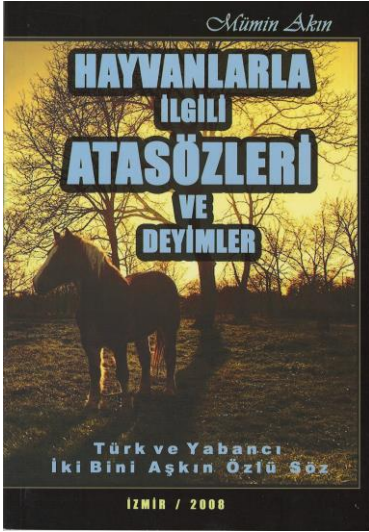
EK 2: İzmir’de Yaşayan/Yaşamış Balkan Göçmenlerinin Edebiyat Konulu Bazı Yayınlarının Kapakları

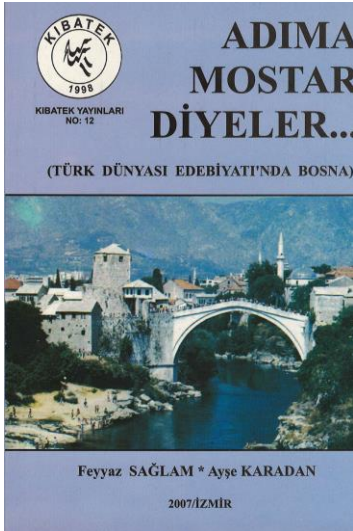

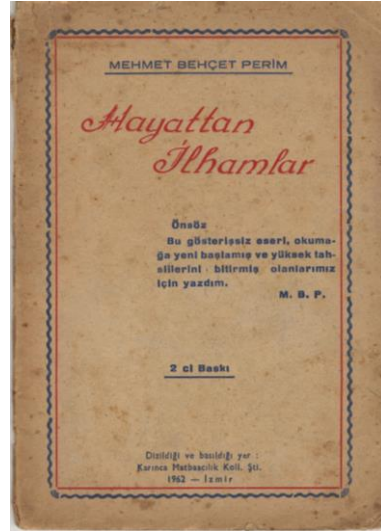
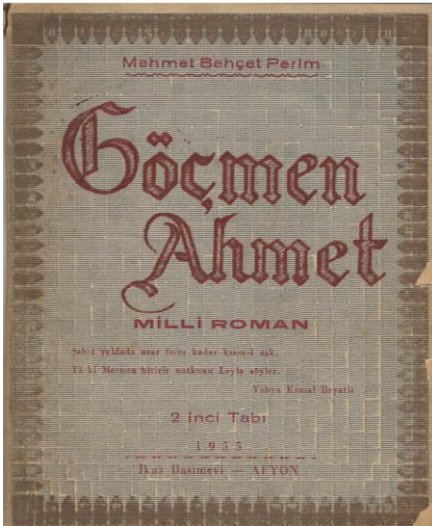
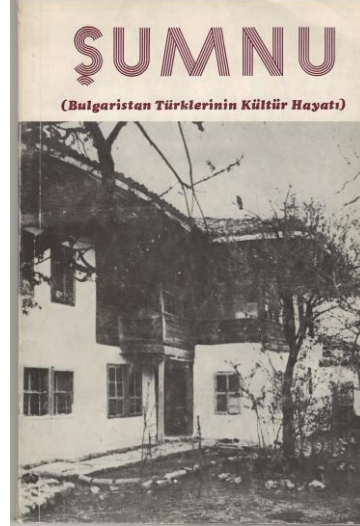
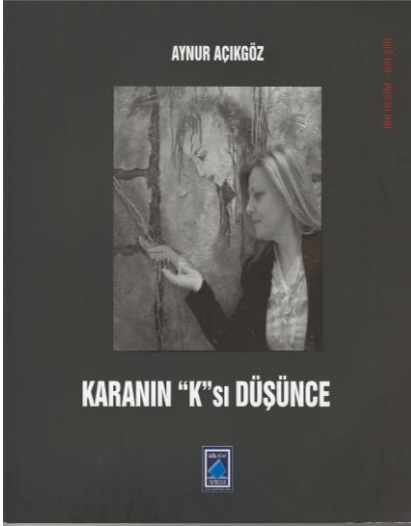

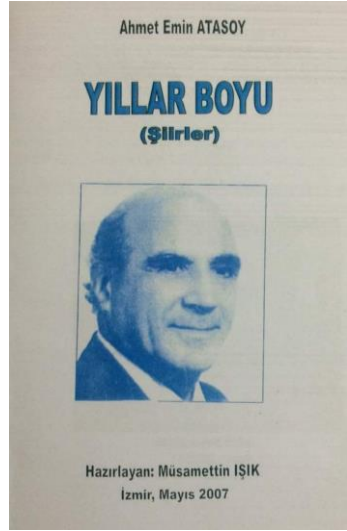
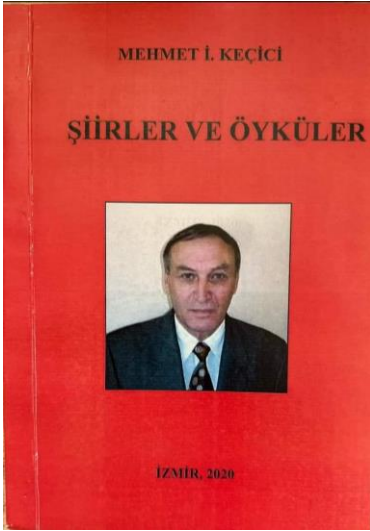
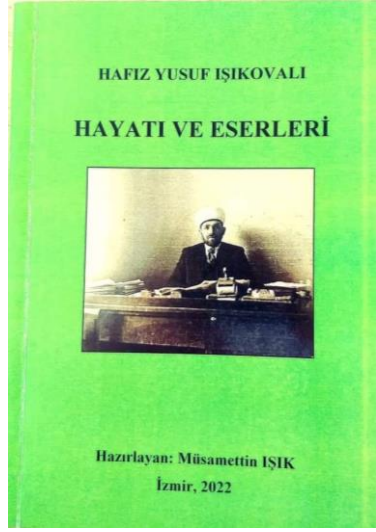

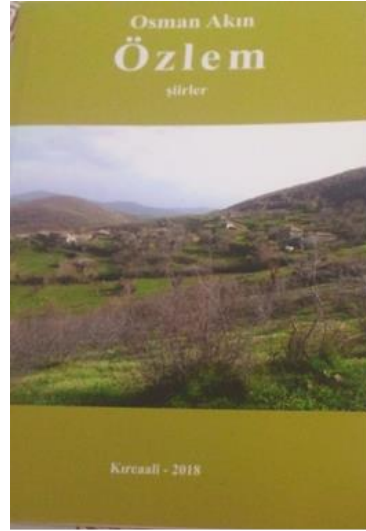
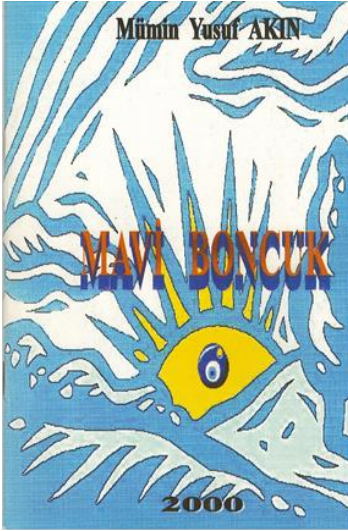
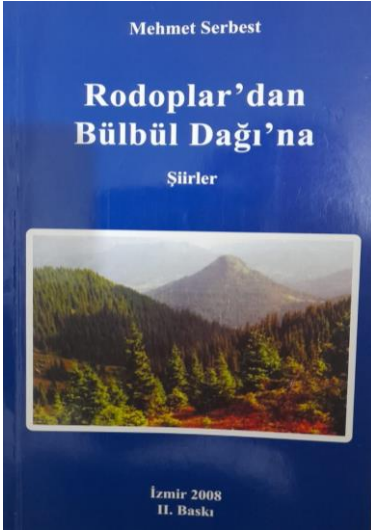

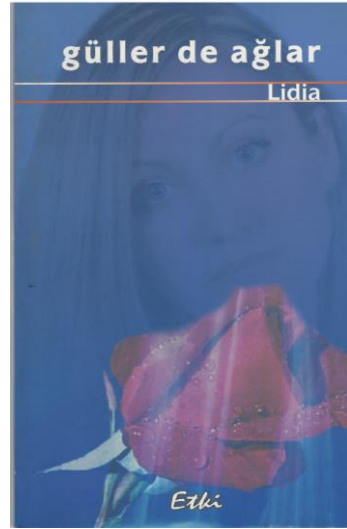
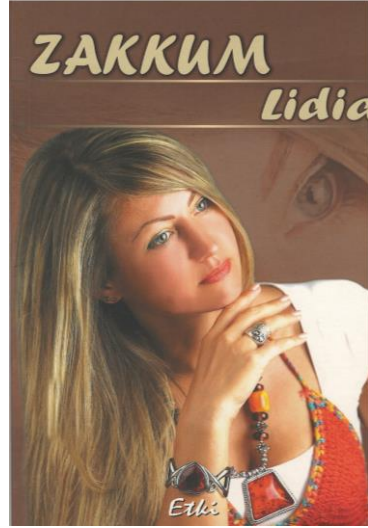
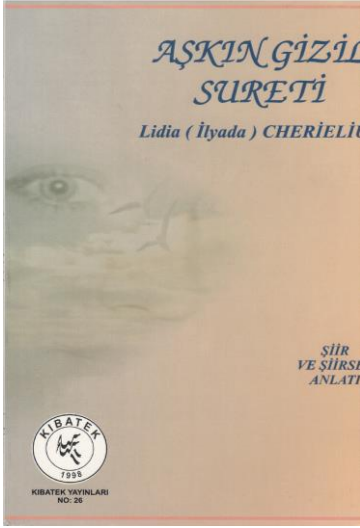

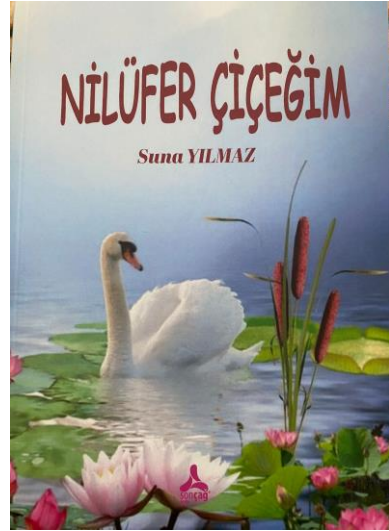
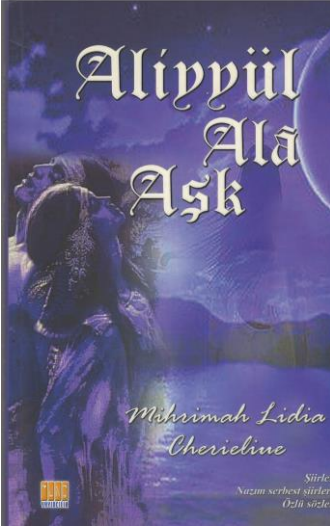

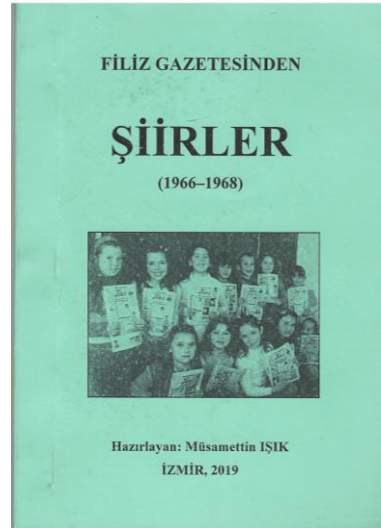
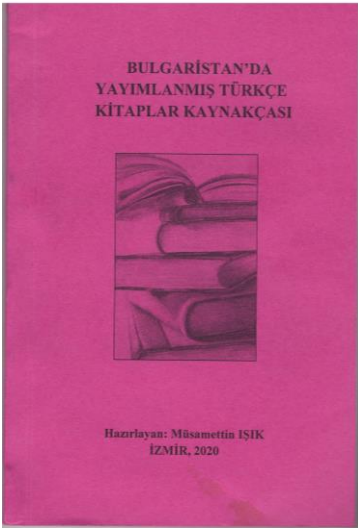
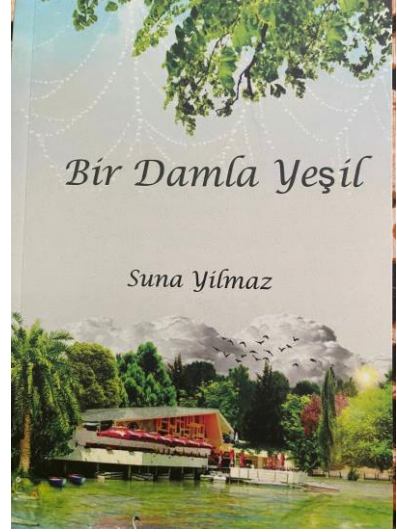
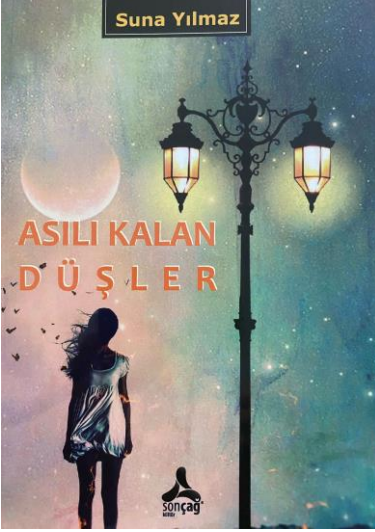

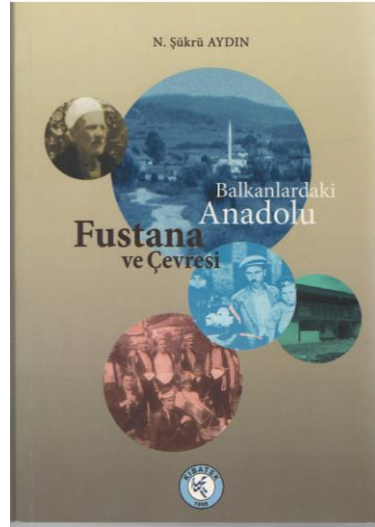
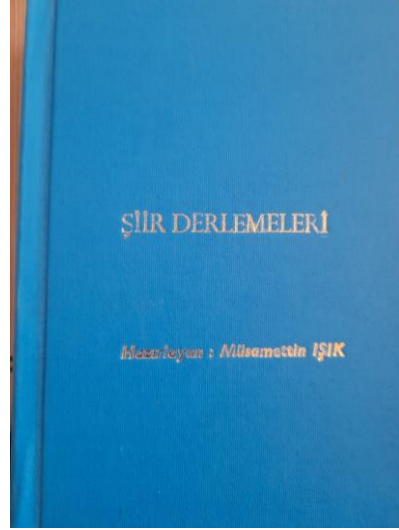
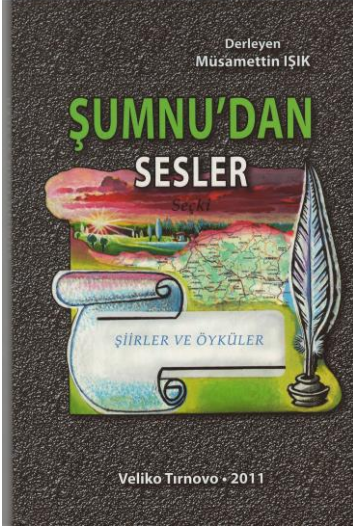

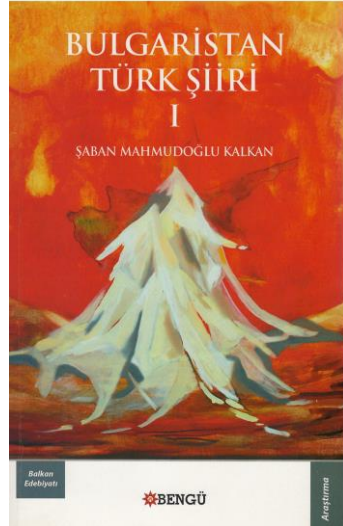
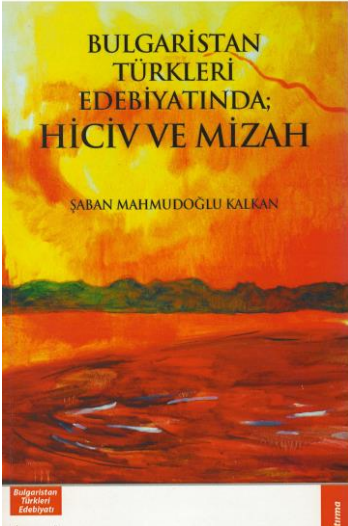
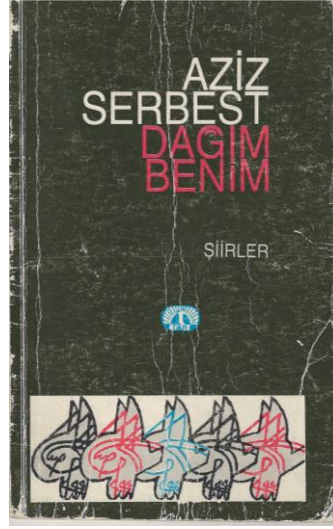

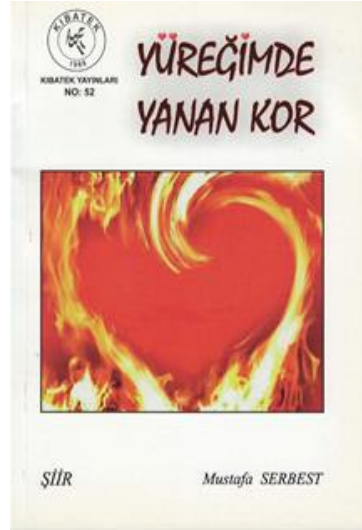
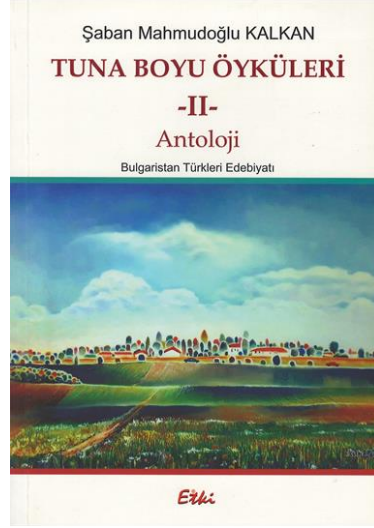
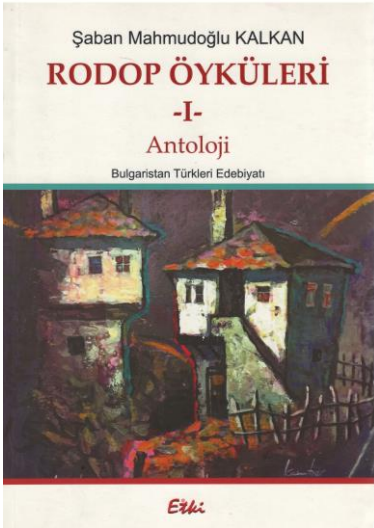

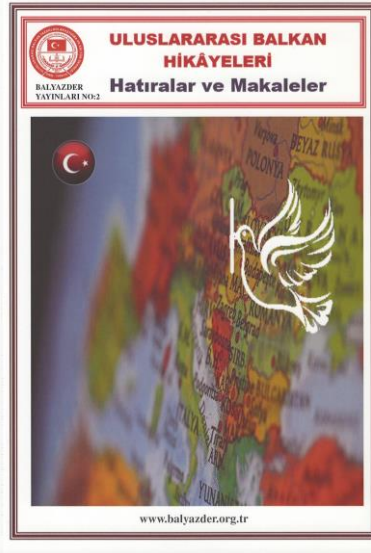

EK 3: Yaşayan Temsilciler ile Gerçekleştirilen Görüşmelerden Bazı Fotoğraflar

Fotoğraf 18: Aynur Açıkgöz ile
(Atıf Akgün arşivi)

Fotoğraf 19: Şevket Balla ile
(A. Akgün arşivi)

Fotoğraf 20: Mustafa Serbest ile
(A. Akgün arşivi)

Fotoğraf 21: N. Şükrü Aydın ile
(A. Akgün arşivi)

Fotoğraf 22: Şaban M. Kalkan ile
(A. Akgün arşivi)

Fotoğraf 23: Ramazan Ayyıldız ile
(A. Akgün arşivi)

Fotoğraf 24: Mehmet Serbest ile
(A. Akgün arşivi)

Fotoğraf 25: Lidya Cherieliuc ile
(A. Akgün arşivi)

Fotoğraf 26: Müsamettin Işık ile
(A. Akgün arşivi)

Fotoğraf 27: İbrahim Mustafa
Şafak ile (A. Akgün arşivi)

Fotoğraf 28: Suna Yılmaz ile
(A. Akgün arşivi)

Fotoğraf 29: Aziz Serbest ile
(A. Akgün arşivi)

Atıf AKGÜN

1984 yılında İzmir/Menemen'de doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Menemen'de tamamladı. 2006 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'nden birincilikle mezun oldu. Aynı yıl Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nde lisansüstü eğitimine başlayan Akgün, 2012 yılında Türk Dünyası Edebiyatları Anabilim Dalı'nda savunduğu tezi ile doktora derecesi aldı. İkinci lisansını 2024 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde tamamladı.

2007-2013 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda Türkçe öğretmenliği görevi yapan Atıf Akgün, 2013 yılında Bartın Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü'nde yardımcı doçent kadrosuna atandı. 2014-2016 yılları arasında ise Düzce Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yardımcı doçent olarak görev yaptı. Akgün'ün ulusal ve uluslararası yayınlarda Çağdaş Türk Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyatları ve Balkan Türkleri Edebiyatları alanlarında makaleleri ve kitapları yayımlandı; yurt içi ve yurtdışında Balkan Türkleri ve Türk Dünyası Edebiyatları alanında çeşitli bildiriler sundu. Türkiye, Azerbaycan ve Bulgaristan'ın çeşitli yükseköğretim kurumları bünyesinde gerçekleştirilen muhtelif bilimsel projelerde yürütücü ve araştırmacı olarak görev aldı. Türk Dünyası ve Balkan Türkleri konulu birçok bilimsel etkinlikte düzenleyici ve katılımcı olarak yer alan Akgün, 2019 yılında faaliyete geçen uluslararası "Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları" dergisinin kurucularındandır ve hâlihazırda derginin yayını/ımtiyaz sahibidir.

2016 yılından itibaren Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görevini sürdürmekte olan Akgün, 2019 yılında YÖK (Üniversitelerarası Kurul) tarafından "Doçent" unvanı almıştır. Atıf Akgün, 2018-2020 yılları arasında T.C. Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu marifetiyle Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Bakü Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türkoloji Bölümü'nde misafir öğretim üyesi olarak görevlendirilmiştir. Evli ve bir çocuk babasıdır.

Başlıca Eserleri:

Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı (Dönemler-Temsilciler-Türler), Bengü Yayınları, Ankara, 2016.

Balkan Türklerinin Muhacir Edebiyatı İncelemeleri, Grafiker Yayınları, Ankara, 2016.

Mübadil Türklerin Romanı (Mübadale Romanları Üzerinde Bir Değerlendime). Gece Akademi Yayınları, 2018.

Çağdaş Balkan Türk Edebiyatının İlk Dönem Eserleri I - Muhacir Mehmedoğlu ve Şehit Evlatları (İnceleme-Metinler), Gençlik Neşriyat, Bakü, 2020.

Çağdaş Balkan Türk Edebiyatının İlk Dönem Eserleri II - Felaket Günlerim ve Türk Gönülü (İnceleme-Metinler), Gençlik Neşriyat, Bakü, 2020.

Çağdaş Balkan Türk Edebiyatının İlk Dönem Eserleri III- Kız mı Çiçek mi ve Alev ve Kül (İnceleme-Metinler), Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2024.

Rumeli/Balkan kültürü, İzmir şehir kimliğinde geçmişten günümüze derin bir yer edinmiş; kent kültürünün de önemli bir parçası olmuştur. İzmir'in Rumeli/Balkan Türk kültür varlığı sahip olduğu birçok değeriyle birlikte göçmen kökenli şehir sakinlerinin aile tarihlerinde ve toplum hafızasında muhafaza edilmiş ve yeni nesillere aktarılmıştır.

İzmir ve Balkanlar münasebetlerinin yakın dönemde en görünür olduğu alanlardan biri edebiyat sahası oldu. Balkanların muhtelif köşelerinde doğup büyümüş, İzmir'e yerleşmiş ve bir şehir sakinini olarak İzmir'i benimsemiş şair ve yazarların varlığı ve edebiyat faaliyetleri, göçmen dünyasını estetik bir pencereden görmek isteyenlere önemli bir imkân sunmaktadır.

Bu çalışma, geçmişten günümüze İzmir'e yerleşmiş Balkan doğumlu şair ve yazarları İzmir ve Balkan temalı edebî ürünleri ile tanıtmaktadır. Her bir hem İzmir şehri hem de Türk edebiyatı için bir değer ifade eden şahsiyetlerin İzmir ve Balkanlar arasında kurduğu gönül köprülerini gelecek nesillere aktarmayı amaçlamaktadır.

